

ISSN 2663-2225

Labyrinths of Reality

Issue 3 (8)

**Collection of scientific works
(based on materials of the VIII International
scientific and practical conference
April 29-30, 2020)**

Under the general editorship of Doctor of Philosophy Science Mykola Zhurba

2020

ISSN 2663-2225

UDC 3(045)

*Recommended for publication by the Council of NGO Sobornist
(the proceedings No.8 April 30, 2020)*

Editor-in-Chief:

Zhurba Mykola, *Ph.D., professor, Head of the scientific public organization "Sobornist" (Ukraine).*

Deputy Editor-in-Chief:

Aliyeva Yagut Nadir, *Ph.D. in Sociology, Associate Professor of the Department of Sociology of the Faculty of Social Sciences and Psychology of Baku State University (Azerbaijan).*

Okulich-Kazarin Valery, *Doctor of Pedagogy Science, Professor, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow (Poland).*

Sabahattin Ciftci, *Ph.D., Professor, Department of Class Education of Ahmet Kelesoglu Faculty of Education of Necmettin Erbakan University (Turkey).*

Starichenko Olena, *Head of Analytical Department of the NGO Sobornist (Ukraine).*

Mainhandling Editor:

Kravchenko Yuliya, *Manager on international cooperation of the scientific public organization "Sobornist" (Ukraine).*

Labyrinths of Reality: Collection of scientific works / edited by M.A. Zhurba. **Montreal: CPM «ASF»**, 2020. Issue 3 (8). 194 p.

The collection provides a multifaceted analysis of the transformation of modern culture, spirituality in the information space, taking into account the specifics and social dynamics of philosophy, ethics, aesthetics, art, psychology, pedagogy, sociology, economics, politics and law.

The publication is intended for students, teachers, postgraduates and students.

Our organization, NGO Sobornist, together with the Centre of Modern Pedagogy "Learning without Borders" (Montreal, Canada) publishes the collections of scientific works for international conferences materials. All our publications are included in the international scientometric database and published in Canada.

UDC 3(045)

The authors of the published papers bear full responsibility for selection and accuracy of the given facts, quotations and other data.

Partners:

- **VOLODYMYR DAHL EAST UKRAINIAN NATIONAL UNIVERSITY** (*Ukraine*)
- **LUGANSK REGIONAL INSTITUTE OF POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION** (*Ukraine*)
- **SCIENTIFIC PUBLIC ORGANIZATION “SOBORNIST”** (*Ukraine*)
- **CENTER OF MODERN PEDAGOGY “EDUCATION WITHOUT BORDERS”** (*Canada*)
- **CONSORTIUM FOR ENHANCEMENT OF UKRAINIAN MANAGEMENT EDUCATION (CEUME)** (*Ukraine*)
- **SE “LUHANSK STATE MEDICAL UNIVERSITY”** (*Ukraine*)
- **UNIVERSITY OF NIŠ** (*Serbia*)
- **UNIVERSITY OF ZIELONA GÓRA** (*Poland*)
- **BAKU STATE UNIVERSITY** (*Azerbaijan*)

Editorial Board:

Aydın Ayhan Kazım, *Ph.D., Professor, Educational Sciences Department of Education Faculty of Eskişehir Osmangazi University (Turkey).*

Ahmadov Badal Asadullah, *Ph.D. in Sociology, Acting Associate Professor of the Department of Humanities of the Azerbaijan State Economic University (Azerbaijan).*

Akpınar Nevide Mehmet, *Ph.D., Professor, German Language Teaching Program Department of Foreign Language Education of Muğla Sıtkı Koçman University (Turkey).*

Aliyeva Sevinj Nadir, *Ph.D. in Sociology, Lecturer at the Department of Sociology, Faculty of Social Sciences and Psychology, Baku State University (Azerbaijan).*

Arslan Coskun Halil, *Ph.D., Professor, Department of Psychological Counseling and Guidance of Ahmet Keleşoğlu Faculty of Education of Nejmettin Erbakan University (Turkey).*

Arslan Emel Salim, *Ph.D., Professor, Preschool Education Department of Ahmet Keleşoğlu Faculty of Education of Nejmettin Erbakan University (Turkey).*

Aslanova Rabiyyat Nurulla, *Doctor of Philosophy Science, Professor, Head of the Department of History of Philosophy and Cultural Studies of the Faculty of Social Sciences and Psychology of Baku State University (Azerbaijan).*

Bokhonkova Yuliia, *Doctor of Psychology, Professor, the Head of Department of Psychology and Sociology of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Ukraine).*

Hamarta Erdal Satilmish, *Ph.D., Professor, Dean of Ahmet Keleşoğlu Faculty of Education of Nejmettin Erbakan University (Turkey).*

Hasanov Rafail Musa, *Doctor of Sociology Science, Professor, Head of the Department of Sociology of the Faculty of Social Sciences and Psychology of Baku State University (Azerbaijan).*

Kalko Iryna, *Ph.D., Associate Professor of Department of Educational Management of Luhansk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education (Ukraine).*

Kasyanova Valentina, *Ph.D., Associate Professor of Institute of Chemical Technologies of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Ukraine).*

Korotkova Olena, *Ph.D., Associate Professor the Head of Department of Social and Humanitarian Disciplines and Methods of Their Teaching of Luhansk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education (Ukraine).*

Kuzmichenko Inna, *Ph.D., Associate Professor, Dean of the Faculty of Medicine of SE «Luhansk State Medical University» (Ukraine).*

Murshudlu Gamar Jafar, *Ph.D. in Philosophy, Associate Professor, Department of History of Philosophy and Cultural Studies of the Faculty of Social Sciences and Psychology of Baku State University (Azerbaijan).*

Mustafayev Azer Khoshbakht - Doctor of Philosophy Science, Professor, Head of the Social Philosophy Department of the Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Azerbaijan (Azerbaijan).

Pagava Oksana, Ph.D., Associate Professor, the Head of Department of Pedagogy and Psychology of Luhansk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education (Ukraine).

Panahova Kamala Hasan, Ph.D. in Philosophy, Associate Professor, Head of the Department of Philosophy of the Faculty of Social Sciences and Psychology of Baku State University (Azerbaijan).

Polishchuk Olena, Doctor of Philosophy Sciences, Professor of Philosophy Department of Ivan Franko Zhytomyr State University (Ukraine).

Polovyi Mykola, Doctor of Political Science, Professor of Department of Political Science and Public Administration of Vasyl Stus Donetsk National University (Ukraine).

Safarova Gulnara Hasan, Ph.D. in Philosophy, Associate Professor, Department of Social Sciences of Azerbaijan Medical University (Azerbaijan).

Sagiroglu Recep Mustafa, Institute of Social Sciences, the Department of Turkish Language and Literature of Mersin University (Turkey).

Zavatska Natalia, Doctor of Psychology, Professor, the Head of Department of Psychology and Sociology of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Ukraine).

Zhurba Anatoliy, Ph.D., Associate Professor of Management Department of Interregional Academy of Personnel Management (Ukraine).

PHILOSOPHY, RELIGION AND CULTURE

Атаманюк З.М.,

*к.філос.н., доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту
соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»,*

Україна, м. Одеса

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СВОБОДУ ОСОБИСТОСТІ

Сучасні соціальні процеси не тільки трансформують світогляд людини, а й формують новий образ сучасної реальності. На початку двадцять першого століття в науковій, інформаційній, технічній, соціальній сферах відбулося більше змін, ніж протягом багатьох попередніх століть. Багато століть нації існували відособлено, зв'язки між ними були не значними. Процеси, що відбувались в XIX–XX століттях призвели до кардинальних змін. Економіка, техніка, транспорт значно збільшили мобільність та перетворювальні можливості людини. Також зросла взаємозалежність процесів світової економіки, культури. В результаті на землі не залишилось куточка поза впливом людської перетворювальної діяльності. Все це дає підстави називати тепер нашу планету нашим спільним домом. Тому проблеми, які стали загальними для всіх, набули назви глобальних.

Відомо, що після закінчення Другої світової війни сформувався новий світовий устрій. З'явилися два ідеологічних табори: комуністичний, разом зі своїм військовим блоком (країни Варшавського договору), і капіталістичний, що утворив Північноатлантичний альянс. Решта країн, так званий «третій світ», представляли собою арену, на якій проходило змагання двох ворогуючих таборів, але самі вони не відігравали істотної ролі в світових політичних процесах. Інакше кажучи, вони були об'єктом, а не суб'єктом світової політики. З 90-х років XX-го століття феномен глобалізації став відомим багатьом, хоча перші його ознаки стали з'являтися ще в 50-х роках.

Глобалізація являє собою всеохоплюючий багатогранний процес перетворення світу на цілісну систему, що визначає майбутнє людської цивілізації. Глобалізація є важливим і впливовим процесом в сучасних світових суспільних відносинах. У розумінні багатьох дослідників глобалізація тлумачиться як новий етап світового розвитку, який якісно відрізняється від попередніх історичних формацій і характеризується різким прискоренням темпів інтернаціоналізації усіх сфер суспільного життя – економічної, соціальної, політичної, духовної. Небувале прискорення темпів

соціальних змін в сучасну епоху проаналізував А. Тоффлер. Соціальна колізія між теперішнім і майбутнім була охарактеризована ним як „футурошок” [2].

До процесів глобалізації включеною є не тільки економіка, політика, культура, а й людська свідомість: трансформуються уявлення людини про світ, суспільство, змінюються самі механізми вибору життєвих стратегій. Перед людиною постає проблема внутрішнього самовизначення; формування пріоритетів і нової системи цінностей.

Свобода – це одна з основних філософських категорій. Вона характеризує сутність людини і її існування, яка знаходить прояв в можливості особистості мислити і діяти у відповідності зі своїми уявленнями і бажаннями, а не внаслідок внутрішнього або зовнішнього примусу. Особистість потребує володіння свободою – це історичний, соціальний і моральний імператив, критерій її індивідуальності і рівня розвитку суспільства. Обмеження свободи особистості, надмірний контроль над її свідомістю та поведінкою, надання їй ролі простого «гвинтика» в соціальних і технологічних системах шкодить, як особистості, так і суспільству. Саме завдяки прагненню особистості до свободи, суспільство набуває здатності не просто пристосовуватися до існуючих природних і соціальних обставин навколишньої дійсності, а й перетворювати їх у відповідності зі своїми цілями. На нашу думку свобода особистості може стати ключем до прогнозування глобалізації в різних регіонах світу.

Глобалізацію часто називають процесом тотальної інтеграції. При цьому вона принципово відрізняється від усіх форм інтеграції, що існували в світовій історії раніше. Людство до цього часу було знайоме з двома формами інтеграції:

1. Насильницьке приєднання інших країн, і таку форму інтеграції ми можемо назвати інтеграцією за допомогою поглинання, з використанням примусу (таким чином створювалися майже всі імперії).

2. Добровільне об'єднання країн для досягнення спільної мети. Ми можемо назвати цю форму інтеграції добровільним союзом, конфедерацією.

В обох випадках ті території, на яких здійснювалася інтеграція, були порівняно невеликі і не досягали масштабів, характерних для сучасного процесу глобалізації [1, с.81].

Процеси глобалізації, з одного боку, сприяють стабілізації економічної ситуації, каналізують інтегративні тенденції в політичній сфері, однак, з іншого боку, логічним завершенням глобалізації може стати зняття не тільки економічних та політичних шлагбаумів, але, також, культурна та етнічна уніфікація. І саме цей аспект викликає найбільше дискусій.

Що ж стосується свободи, то вона щоразу постає як нова «ідея». Людина, народжуючись в різні часи, сприймає цілісним образом цю „ідею” через процеси освоєння й соціалізації, які в свою чергу є складовими

світосприйняття. Засвоюючи цей образ, людина виокремлює із складного, багатоаспектного визначення свободи ті його складові, які для неї більш актуальні в силу індивідуальних та соціальних чинників. В силу цього, сприйняття людиною свободи можна поділити на конкретні рівні, а саме: особистісний, міжособистісний, інституційний, політичний, що дозволяє нам розглядати особливості цього процесу.

На фоні процесів глобалізації важливим для розвитку особистості є наявність механізмів самоідентифікації, що спираються на глибинні індивідуальні та цивілізаційні цінності. Особистість росте і розвивається в певному соціальному, культурному та національному середовищі і вторгнення в її розвиток чужих культурних, соціальних та інших елементів може вести до різного роду незворотних процесів.

Таким чином, сучасні глобалізаційні процеси насправді роблять виклик людині і суспільству примушуючи сумніватися у власній ідентичності. Вони змушують або боротися за існуючими правилами за право займати гідні позиції в новій світовій системі, або творити свій варіант розвитку, в якому глобалізації протистоїть регіоналізація, відцентровому світоустрою – поліцентричний, культурній уніфікації – перевага національних культур, секуляризованої демократії – традиційні та релігійні цінності, глобальній ідентичності – відданість своєму народу.

Література

1. Іваненко М.І. Практика глобалізації: ігри і правила нової епохи. – Москва, 2005. 161 с.
2. Тоффлер О. Футурошок. – СПб., 1997.

Бабенко В.М.,

доцент, к.філос.н., доцент кафедри гуманітарної підготовки

Донбаської національної академії будівництва і архітектури,

Україна, м. Краматорськ

ФЕНОМЕН ВІРТУАЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Несподіваним відкриттям у ході Четвертої технологічної революції та розвитку ІР-технологій в сучасному світі став феномен віртуальності. Він так швидко і настільки глибоко увійшов у свідомість і в побут сучасної людини, що стало доцільним говорити навіть про те, що весь відомий нам світ носить віртуальний характер, що він фактично є не чим іншим, як своєрідною комп'ютерною симуляцією. Важливим є і те, що подібної точки зору дотримуються не випадкові для науки особи, а ті, кого можна вважати

загально визнаними в її рамках авторитетами [1,2]. Гіпотеза симуляції, як одна з інтерпретацій теорії віртуального світу, поруч з концепціями мультивсеселеної та голографічного світу сьогодні є однією з найвідоміших ідей пояснення устрою всесвіту [3]. Треба відмітити, що насправді елементи віртуальності були вже відносно давно відомим явищем, притаманним окремим напрямкам неklasичної фізики, її квантовій теорії, різноманітним концептам багатомірності структури простору і часу, відкритим та поясненим механізмам буття чорних дір, тощо. Та ІР-технології цю «високочолу науку» спустили до рівня звичайного буття, ув'язавши її з буденним життям пересічної людини, що не могло карколомно не вплинути і на її свідомість, і на свідомість всього людського суспільства. У зв'язку з цим постає питання того, наскільки відкритий та усвідомлений феномен віртуального характеру реальності є саме тим наріжним каменем, який у будь-яку хвилину, в одну мить брутально може перетворитися у ту доленосну силу, яка вщент і остаточно знищить усе звичне нам уявлення про традиційне життя і до купи з ним – всі його форми існування.

Якщо виходити з позиції прихильників гіпотези симуляції, то на їх думку в цьому нічого несподіваного бути не має і вже із самого початку цей результат запрограмований творцем даного симулякру життя. (Правда, якщо його програмою розвитку не передбачено іншого крутого віражу.) З іншого боку, скептики приборчників віртуальності світу не можуть заперечувати того, що сам факт появи феномену віртуальності є опосередкованим доказом можливості творіння симулякру будь-якого рівня, по відношенню до винайденого людиною сьогодні. Відтак постає питання – наскільки історія процесу розвитку людської цивілізації спроможна гармонічно поєднувати в собі конвенціональне визнані сьогодні закономірність розвитку природного світу та можливу штучну детермінованість запрограмованого людського життя. Інакше кажучи, наскільки наше життя одночасно може бути і віртуальною «грою» актора, і неподоланною силою реалізації долі обставин буття фізичного світу.

Треба відмітити, що з огляду на зміст відзначеної проблеми дещо сумно-іронічно виглядають спроби сучасних природознавців (особливо з табору фізиків та астрофізиків) вказувати на неспроможність філософів побудувати світоглядну картину буття та свій пріоритет в цьому аспекті. Не заперечуючи перманентної кризи класичної філософії, в якій вона перебуває з ХІХ століття, її місце сучасна наука в цілому та природознавство зокрема замістити не спроможні ні сьогодні, ні, мабуть, ніколи у майбутті. І справа тут полягає у наступному. Так, у рішенні сформованої вище проблеми, важливим додатком до гіпотези симуляції вже є філософська концепція, яка постала як висновок прогнозу тих змін, що відбудуться з традиційним суспільством та людиною у результаті Четвертої технологічної революції. Ця концепція отримала назву

трансгуманізму [4]. І ця теорія є лише ядром цілої низки філософських рефлексій, що напрацьовані у даному напрямку. (Наприклад, дослідження вельми популярного сьогодні Ноя Харари [5].) Нова техніка мислення породжує нову свідомість, нову людину, новий світогляд, а разом з ним і нове суспільство. Тож фактично сьогодні ми, на відміну від спроб конвенціоналістів-природознавців, маємо справу з безпристрасною фіксацією на різних рівнях філософської думки процесу зародження нового життя. Як же його можна презентувати для звичайної людини?

Зібравши до купи філософсько-світоглядний досвід попередніх поколінь та найсучасніші філософські гіпотези не можна не побачити її, на перший погляд, вельми тривіальну структуру. Формально вона нагадує нам схему відомої ляльки-іграшки «матрьошки», яка містить у собі всі концепції світу минулого і сьогодення. Ця старовинна японська іграшка однією з головних версій свого походження має уявлення про ченця Бодгідгарму (Дарума – японський варіант імені [6]), який приніс буддизм в Китай, ставши фундатором його місцевого варіанту (чаь-буддизму). Буддисти, як відомо, визнають процес перевірення, доповнюючи його одним суттєвим принципом – прагненням дійти до кінцевої мети цих метаморфоз – до «просвітлення». Чань (дзен) буддисти цей же процес фактично замкнули в межах одного людського життя. Але в його буденній ході результат конкретної життєдіяльності й досягнення бажаної мети залежить від того, як ви «граєтеся лялькою», чи ви збираєте її, чи навпаки – розбираєте. Мета дії обумовлює і принципи логіки, за якими ви дієте. При цьому, треба усвідомлювати, що чим ближче ви до цієї кінцевої мети тим «хиткішою», «слабкішою» (від втрати домінуючої позиції в діяльності гравця) стає сама логіка, тим загрозливіше стає можливість її заперечення (у формі сумнівів щодо долі схованої/розібраної ляльки). Бо у підсумку – усе одне, гра завершується, процес переродження добігає свого кінця. Залишається, за словами Бодхидхарми, «порожнеча і ніякої суті» [7]. Тож буття влаштоване як ця іграшка, тому кожного нового разу, коли ви починаєте «гратися» (збирати/розбирати) з лялькою. ви ніколи не маєте стовідсоткової впевненості у тому, що знайдете те, чого очікуєте, що за наявних складових зможете зрозуміти уявлену вами модель всесвіту, бо в реальності вона завжди інша від того, що ви собі вигадали.

Концепція трансгуманізму послідовно і переконливо описує логіку трансформації людини і її світу під впливом невідпинних змін. А чи може людина сприймати цей світ без своєї участі у його бутті? Цим питанням сьогодні активно замається філософія, протиставляючи цьому терміну поняття постгуманізм [8]. Тому, як на нашу думку, у даному випадку краще говорити про постантропний світ. Достатньо згадати визначення С. Аверинцева антропосу, як «...в представленнях позднеантичного мистического синкретизма и особенно христианского или около-

християнського гностицизму духовний первочеловек як божественне существо, прототип і еманіруючий исток для духовного і матеріального мира, а також для человека (как эмпирической реальности)...» [9]. Але глибинам цієї думки вже має бути присвячене окреме дослідження.

Література

1. Доказательства виртуальности нашего мира [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://historylost.ru/2017/03/12/proof-of-virtuality/>
2. Физики высказали новый аргумент, почему Вселенная не может быть компьютерной симуляцией: гравитационные аномалии. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://habr.com/ru/post/407125/>
3. Як влаштований світ: три шокуючі теорії. Статистична випадковість, голограма чи комп'ютерна програма – що таке людина з точки зору вчених [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mind.ua/publications/20179838-yak-vlashtovaniy-svit-tri-shokuyuchi-teoriyi>
4. Трансгуманізм (постгуманізм): <https://uk.wikipedia.org/wiki/Трансгуманізм>
5. Юваль Ной Харари: Возможно, мы одно из последних поколений Homo sapiens [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://hvylyu.net/analytics/society/yuval-noy-harari-vozmozhno-my-odno-iz-poslednih-pokoleniy-homo-sapiens.html>
6. Захарова Е.Ю. Происхождение матрешки. Мифы и реальность [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://urok.1sept.ru/статьи/648174/>
7. Бодгідгарма [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Бодгідгарма>
8. Криман А.И. Идея постчеловека: сравнительный анализ трансгуманизма и постгуманизма [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.phisici.info/jour/article/viewFile/2592/2427>
9. Антропос. Сергей Аверинцев. София-Логос. Словарь. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_culture/1243/Антропос

Гріффен Л.О.,

професор, д.т.н., вчений секретар

Національного історико-архітектурного музею «Київська фортеця»,

Україна, м. Київ

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ПРИРОДА ЛЮДИНИ

Одними з тих, що найбільш активно розвиваються в комп'ютерних науках, є дослідження в галузі штучного інтелекту. Але незважаючи на величезні практичні успіхи в цій галузі, сьогодні так і не існує загальноприйнятого визначення штучного інтелекту. Зазвичай вважається, що це – «властивість інтелектуальних систем виконувати творчі функції, які традиційно вважаються прерогативою людини». Така постановка задачі

сьогодні часто змушує дослідників у даній галузі орієнтуватися на людський інтелект, так би мовити інтелект «природний».

Все було б добре, якби принаймні було хоч більш-менш прийнятне визначення того, чим по суті справи є цей самий «природний інтелект». А без нього виходить, що фахівці з штучного інтелекту шукають способи вирішення «нерозв'язних» завдань, прагнучи при тому якось копіювати елементи і механізми «природного» інтелекту, не уявляючи собі толком, що ж це, власне, таке. Ось що говорить з цього приводу «Нова філософська енциклопедія»: інтелект – «в загальному сенсі здатність мислити»; а мислення – «процес вирішення проблем, що виражається в переході від умов, які задають проблему, до отримання результату». Але ж і звичайний комп'ютер прекрасно досягає результату – якщо відомий алгоритм рішення. А ось якщо невідомий – виходить набагато гірше. А у людини виходить зовсім непогано. Чому? Ось у чому питання!

Виходить же саме тому, що це людина, а не комп'ютер. Здавалося б: а яка різниця? І там, і там в кінцевому рахунку мова йде про переробку інформації. Зрештою, швидкість переробки інформації в комп'ютерних системах постійно зростає. Тому ще зовсім недавно комп'ютерники вважали, що з ускладненням обчислювальної машини у неї рано чи пізно виникнуть і свідомість, і здатність до мислення. Не виникнуть. І не тому, що машина за своїми можливостями стосовно переробки інформації не зможе зрівнятися з людським мозком – колись це все ж станеться. Але свідомість і мислення людини, що реалізуються, безумовно, процесами в її мозку, за своєю суттю, протє, прямою функцією цих процесів не є. Бо по суті вони мають не індивідуальну, а суспільну природу, а за програмними цілями пов'язані з усією системою, оскільки призначені обслуговувати певний суспільний надорганізм саме як таку цілісну живу систему, а зовсім не тільки окремого індивіда (як це має місце в тваринному світі) – елементарну «клітину» даного цілого.

Таким чином, перше, що слід було б взяти до уваги, це мета, заради якої в принципі здійснюється «природний» процес переробки інформації. Для біологічних систем це їх виживання в навколишньому середовищі. Зазначена мета одна і та ж для будь-яких живих систем – від амеби до людства. І тут все залежить від взаємодії системи – матеріального утворення, кінечного в усіх відношеннях, і безкінечного як за складністю, так і у часі і просторі середовища. А успішно забезпечуватись воно може лише на основі доцільної переробки інформації про навколишнє середовище.

Відповідно до цього переробка інформації для системи не самосамостійне завдання. Вона безпосередньо пов'язана з життєдіяльністю конкретних живих систем, і корелює з уже наявними у кожної системи

певним чином організованими відомостями про середовище стосовно до її потреб – тезаурусом. Ці відомості тим чи іншим чином «відбиті» в структурі системи в результаті досвіду її взаємодії з середовищем, стосовно біологічної системи – досвіду певного виду або індивіда. Інакше кажучи, інформація як явище має місце тільки стосовно системи, здатної до самоорганізації.

З точки зору останньої інформація, одержувана нею на основі сигналів з навколишнього середовища, з виникненням і розвитком центрального нервового апарату виразно розділяється для даної системи на два види. Частина інформації дозволяє встановити жорсткий, строго визначений і однозначно детермінований для системи даної складності зв'язок між характеристиками того чи іншого предмета або явища, ними і навколишнім світом взагалі і даною системою зокрема, і визначити, в кінцевому рахунку, відповідну ситуації однозначну ж лінію поведінки останньої (семантична інформація).

А от інша, значно більша частина інформації, не може бути використана з цією метою, оскільки ступінь складності і програма системи не дають можливості однозначно встановити закономірності, що відображаються цією інформацією, точно визначити її значення для системи. Однак ця інформація відіграє для системи надзвичайно важливу роль. Недарма О.М. Колмогоров вважав, що «в розвинутій свідомості сучасної людини апарат формального мислення не займає центрального положення. Це скоріше певний "допоміжний обчислювальний пристрій", що запускається у міру потреби». Значення цієї частини інформації для системи не встановлюється за допомогою формально-логічного апарату, а має ймовірісно-статистичний характер.

Як у вищих тварин, так і у людини інформація, що статистично обробляється, не дозволяє однозначно детермінувати реакції системи, оскільки автоматичні дії в цьому випадку неминуче приводили б до помилок. Тому ймовірісно-статистична інформація не може правити за основу для чітко визначеної послідовності дій, а лише для узагальненого визначення в цінності ситуації або явища для даної системи. Ця інформація (аксіологічна) використовується для вироблення емоційного стимулу до дії, що «вказує» загальний напрямок дії і спонукає до неї.

Зрозуміти те, що можна було б назвати «природним інтелектом», без урахування зазначених моментів неможливо. Але не менш важливе значення тут має і те, що згаданий процес у людини має не індивідуальний, а суспільний характер. На відміну від тварини, людина не народжується з набором готових програм поведінки, вони формуються на основі її особистого досвіду і шляхом засвоєння досвіду суспільного – того, що

прийнято називати культурою. А остання спрямована на збереження і розвиток не тільки (і не стільки) окремого індивіда, скільки суспільства як цілісного надорганізму.

Зміни в кожному індивідуальному мозку внаслідок сприйняття тих чи інших об'єктів відбуваються на основі унікальних нейронних структур, що вже існують, і кожна з яких розвивалася протягом життя індивіда, наповненого унікальними переживаннями. При цьому інформація не зберігається в мозку як у комп'ютері у вигляді таких собі окремих «файлів», зміст яких можна розшифрувати «ззовні»; вона змінює структуру всього мозку. А сам мозок як «обчислювальний пристрій» при цьому жодним чином не схожий на комп'ютер – стандартну «машину фон-Неймана» з виділенням операційної системи, процесора і пам'яті.

Саме з таким мозком зв'язується поняття «розум», що робить людину істотою «вищого порядку». Але для природи це тільки інструмент досягнення мети живого на певному (людському) рівні його розвитку, коли індивідуальний інформаційний процес в мозку людини у вигляді розуму має суспільний характер і властивий індивіду тільки як складовій частині суспільства. А в суспільстві інформаційні процеси, як і взагалі в біологічній системі, не самоціль, а засіб для збереження і розвитку цілісної системи, якою в даному випадку і є суспільство як певний надорганізм.

Штучні системи, що створюються суспільством і включаються ним у процес свого функціонування з метою сприяти досягненню тієї ж (по відношенню до них «ззовні» заданої суспільством) мети, самі по собі такої цілісності як мети свого функціонування не потребують. І не тільки через наявність уже заданої суспільством своїх, тобто зовнішніх для них цілей, а й тому, що для них проблема цілісності (в біологічному сенсі) не є першорядною. Штучність такого роду систем в принципі передбачає можливість регенерації будь-яких їх окремих підсистем (що в даному разі стосується і підсистеми керуючої) без втрати якості. Зазначена зовнішня «заміна» в «природних» біологічних системах неможлива внаслідок їх, як іноді виражаються біологи, «безмежної гетерогенності» – знову ж таки на відміну від принципової гомогенності штучних систем. Це не може не створювати вельми істотних відмінностей і в функціонуванні «штучного» інтелекту від «природного».

На відміну від тварини у людини, що є елементом суспільства як цілого, частина «циркулюючої» в її центральній нервовій системі інформації додатково перекодується в особливій системі матеріальних утворень – знаків, що створює можливість її сприйняття в даній якості іншим індивідом. І самим індивідом вона також усвідомлюється саме як суспільна. Все це забезпечує

зв'язок між індивідуальними ментальними структурами, що включає інформаційний ментальний процес індивіда в єдиний суспільний процес, утворюючи своєрідну «нейронну мережу» суспільства (зі специфічним «суспільним тезаурусом» – культурою).

З введенням загальнозначущих «зовнішніх» кодів (незалежно від форми їх вираження) мозок людини, залишаючись органом індивідуальним зі своїми «внутрішніми» кодами, стає органом суспільним. В результаті на надорганізменному рівні виникає те, що зазвичай називають суспільною свідомістю, а на індивідуальному (як її конкретне буття) – такі специфічно людські явища, як мислення і свідомість.

З огляду на «подвійність» людської природи людську свідомість також має двоїстий характер. Свідомість в її конкретному прояві належить окремому індивіду. Однак вона не є властивістю індивіда, притаманною йому від народження. Властива йому лише здатність до формування свідомості, яке здійснюється як індивідуальне втілення свідомості суспільної.

Справа в тому, що індивід з одного боку – сам по собі цілісна система, організм, який має власні високорозвинені адаптивні механізми, а з іншого є елементом іншого цілого (суспільства), яке для збереження своєї цілісності в якості організму також має мати відповідні адаптивні механізми, але не має для їх формування спеціального окремого органу, а тому «користується» з цією метою тим же – мозком кожної людини. А тому у людини в одному мозку одночасно існують дві різноспрямовані пристосувальні системи (взаємодія яких і проявляється як свідомість) – індивідуальна, спрямована на збереження і розвиток багатоклітинного організму (кожного окремого індивіда), і суспільна, спрямована на збереження і розвиток «надорганізму» (елементом якого є цей індивід) – суспільства.

У людини це проявляється також здатністю до раціонально-логічного мислення, що іменується розумом, й формує його програму дій, які, однак, відбуваються під впливом емоцій, безпосередньо пов'язаних зі збереженням і розвитком того цілого, яке вони представляють, і які впливають також і на саме раціонально-логічне вирішення виникаючих при цьому завдань.

А емоції пов'язані також і з тим, що кожна людина, будучи елементом суспільства, і сама по собі представляє цілісне і структурно єдине біологічне утворення, в якому всі його структурно-функціональні складові-підсистеми – починаючи від призначених для локомоції і закінчуючи керуючої центральною нервовою системою – структурно складають єдине ціле, знаходяться у взаємозв'язку і гармонійному поєднанні один з одним і мають загальні життєзабезпечуючі підсистеми. Серйозні порушення в будь-якій з цих підсистем призводять до загибелі всього організму. У штучного ж

пристрою, що певним чином імітує його функціонування і також певною мірою представляє собою таку єдність складових частин і елементів, але не складає органічну цілісність, заміна частин і елементів, що вийшли з ладу, не викликає принципових труднощів. Тим більше, що керуюча підсистема зовсім не обов'язково повинна просторово поєднуватися з виконавчою. Все це виключає необхідність в емоціях і, отже, і їх вплив на процес семантичної переробки інформації.

Таким чином, функціонування штучного інтелекту істотно обмежується принципово неповнотою семантичної інформації. Не маючи власних потреб, що емоційно «втручаються» в вирішення «інтелектуальних» завдань, штучний інтелект ґрунтується на «занадто правильній», чорно-білій логіці – «істинне-хибне». Але в реальній діяльності така логіка в повному обсязі принципово не може бути застосована. Бо інтелект «природний» в процесі вирішення практичних завдань має справу не тільки з істинним і хибним, але ще і з помилками – тим, що по суті будучи помилковим, в певних умовах виконує роль істинного. Хибні уявлення – не помилки в логічних побудовах, це закономірний наслідок принципової неповноти наших знань – як тих, що конкретно стосуються фактичного їх боку, так і діючих у світі загальних законів. І тоді не так уже й рідко трапляється, що те, що з точки зору формальної логіки є абсолютно правильним, фактично виявляється невірним. А іноді і навпаки. І якби при цьому керувались виключно «правильною» логікою, багато завдань виявилися б принципово нерозв'язуваними. Та фактично жодна достатньо складна і важлива задача, що реально виникає перед людьми (крім штучно формалізованих), не розв'язується «розумним» шляхом, тобто виключно на основі формальної логіки.

А штучний інтелект як допоміжний засіб створюється людьми для досягнення тієї ж мети, якій служить і інтелект «природний» – задоволенню потреб суспільства взагалі, і індивіда зокрема. Ось тут і думай, як (і для чого) ті чи інші особливості «природного інтелекту» втілити в штучному. Не будучи фахівцем, рекомендацій давати не ризикую. Але, тим не менш, хотілося б сподіватися, що викладені вище міркування щодо природи людини (і її «природного» інтелекту) спонукають кого-небудь з професіоналів у галузі комп'ютерних наук до нових думок щодо прийомів і методів реалізації більш ефективних походів до розробки того, що сьогодні прийнято називати інтелектом штучним.

Малімон В.І.,

к.держ.упр., доцент, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,

Україна, м. Івано-Франківськ

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ САМОТНОСТІ ЛЮДИНИ

Соціальна комунікація займає особливе місце в житті сучасного суспільства і кожної людини. З нею прямо або опосередковано пов'язані практично всі комунікативні сфери. В рамках комунікаційної функції люди налагоджують контакти, здійснюють обмін інформацією, взаємодіють один з одним через соціальні мережі. Кожен контакт породжує розширення комунікативного кола агента та призводить до виникнення нових контактів.

Соціальна мережа являє собою соціальне поле, в якому позиції індивідів розподілено відповідно до їхніх статусів. Сьогодні соціальні мережі розкривають новий потенціал Інтернету як засобу самореалізації і суспільної комунікації людей. Інтернет розглядають як «комунікаційний медіум, що вперше зробив можливим спілкування багатьох людей з іншими людьми в будь-який момент часу і в глобальному масштабі», то соціальні мережі є конкретним інструментом, що дає змогу вибудовувати взаємозв'язки між людьми, активізувати соціальну складову взаємодії «онлайн».

Соціальні мережі надають новий унікальний соціальний досвід, але в світовому контексті вони, як і раніше, мають тісні зв'язки з повсякденними соціальними взаємодіями і відносинами. Водночас, особливо серед молоді, існує відчуття, що соціальні мережі також можуть привести до соціальних, економічних і, можливо, політичних змін.

Мережа здатна охоплювати весь світ, використовуючи механізми міжособистісної комунікації, та дає можливість фрагментувати комунікацію, адаптуючи її під фізіологічні умови людського існування: існуючи в континуумі часу та простору, що став щільним і замкнутим. Вона також залишає відкритими горизонти і проекції комунікації. Тож зростання інтересу науковців до проблеми мережевої комунікації не випадкове. Мережі є соціальною реальністю, що здатна не тільки допомагати заповнити нормативний вакуум, але і налагоджувати комунікативні процеси в соціальних системах [3, с.33-34].

До типових характеристик соціальних мереж можна віднести: зберігання персональних даних анкет учасників та інформації про їх зв'язки; можливість встановлювати зв'язки типу «друг», «читач», «колега» і т.д.; можливість розміщувати на сайті власне інформаційне наповнення (статті, коментарі), в

тому числі мультимедійне (фотографії, музика, відеоролики); можливість обмінюватися миттєвими або майже миттєвими повідомленнями з іншими учасниками; можливість відслідковувати активність (публікування інформації) інших користувачів і реагувати на неї голосуванням чи коментуванням; можливість індексувати інформаційне наповнення через введення ключових слів, що спрощує систематизацію та пошук інформації; можливість створювати тематичні групи та відмічати свою приналежність до них; наявність рейтингів користувачів за різними параметрами, наприклад, популярність, активність, рейтинг відносин чи довіри з боку інших користувачів; наявність модераторів із числа учасників мережі (в тематичних блогах, групах); розширені функції, побудовані на зв'язках користувачів (наприклад, календар подій, зустрічей, днів народження друзів і т.п.); можливість створення міні-програм на основі стандартизованої відкритої мови розробки для інтеграції у функціонал соціальної мережі; ігрова складова, спрямована на розширення кола контактів користувача [2, с.113-114].

Ряд науковців вважають, що соціальні мережі сприяють подоланню дефіциту спілкування, розширенню ділових контактів. А. Бретон, наприклад, в поширені такого виду комунікації вбачає перспективу зникнення конфронтації між людьми: зменшення особистих контактів, на його думку, призводить до зміцнення соціального спокою [4, с.192].

Соціальне середовище, суспільні комунікації, емоційна єдність з іншими суб'єктами діяльності та й із соціумом загалом складають ґрунтовну умову людської самоактуалізації й застосування на практиці знань про самого себе. У сучасних глобалізаційних процесах завдяки інформаційним технологіям індивіду, з одного боку, легко побудувати комунікативні взаємозв'язки з іншими, проте з другого – важко відшукати споріднені душі, з якими можна встановити емоційну єдність, усвідомити власну професійну, культурну, релігійну, національну ідентичність для того, аби відчувати з ними органічну єдність [1, с.75].

Соціальні інтернет-мережі є платформою для створення акторами власних віртуальних сторінок – профайлів, як своєрідних особистих портретів із зазначенням основних даних про власника (свої вподобання, статус, сімейний стан, місце роботи, професію, інше). У всіх користувачів однієї інтернет-спільноти є можливість переглядати профайли один одного, за винятком особистих налаштувань приватності користувача інтернет-сторінки соціальної мережі. Користувачі також мають змогу за допомогою мережі, де вони зареєстровані, шукати свої колишніх однокласників, колег, однокорупників, давніх знайомих [3, с.55-56].

Дія соціалізуючої функції соціальних мереж прослідковується, в першу чергу, на підростаючому поколінні. В. Нестеров в своїй роботі [5] вказує на те, що користувачі віртуальних мереж (особливо молодь) «малою кров'ю» набувають життєвого досвіду. Цей досвід засвоюється в концентрованому

вигляді, в той час, як в реальному житті це викликає порівняно більші труднощі. Багато учасників соціальних віртуальних комунікацій зазначають, що досвід, набутий в мережі, в тому числі, досвід спілкування з протилежною статтю, став для них дуже корисним в реальних ситуаціях.

Отже, соціальні мережі дозволяють розширювати простір соціальних взаємодій, набувати новий соціальний досвід, долати психологічні страхи і комплекси, знаходити нових друзів і в цьому контексті виступають дієвим інструментом подолання самотності людини.

Література

1. Башманівська Я.В. Самотність людини в умовах глобалізації. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. Житомир, 2015. 195 с.
2. Винник В.Д. Социальные сети как феномен организации общества : сущность и подходы к использованию и мониторингу. Философия науки. 2012. № 4 (55). С. 110-126.
3. Дідик Л.А. Трансформація комунікативних практик молоді в соціальних мережах. Дисертація на здобуття наукового ступеню кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології». Запоріжжя, 2019. 203 с.
4. Садыгова Т.С. Социально-психологические функции социальных сетей. Вектор науки ТГУ. 2012. № 3 (10). С. 192-194.
5. Нестеров В.Ю. К вопросу об эмоциональной насыщенности межличностных коммуникаций в Интернете. URL: <http://virtualworld.hut.ru>.

Прокопович Л.В.,

*доцент, к.т.н., доцент кафедри культурології,
іскусствоведения и философии культуры*

Одесского национального политехнического университета,

Украина, г. Одесса

МАСКА КАК ТОЧКА ПЕРЕСЕЧЕНИЯ «ТЕАТРА ЭПИДЕМИИ» И «ТЕАТРА МАССОВОЙ КУЛЬТУРЫ»

Масочный режим, введённый во многих странах в связи с пандемией Covid-19, не только обострил дискуссию об эффективности этого способа защиты от инфекции, но и актуализировал тему Маски как социокультурного феномена.

В эфире телевизионного ток-шоу «Чёрный лебедь» (телеканал NewsOne, 31 марта 2020 г.) украинский политолог Вадим Карасёв, явившийся в студию в чёрной кожаной маске с металлическими заклёпками и застёжкой-молнией, сказал: «Это уже элемент культуры – маски. Дизайнеры работают над тем, чтобы мы более культурно и модно переносили все эти тяготы и лишения».

Справедливости ради следует заметить, что маска всегда была элементом культуры [1;2], она изначально была одним из элементов «театра» бытия [3], но в условиях эпидемии Covid-19 приобрела особую актуальность. Здесь на первый план вышла медицинская маска, которая не только выполняет функцию защиты от инфекции, но и стала частью повседневного костюма огромного количества людей.

Эта ситуация породила массу культурных, социальных и психологических феноменов (очередная волна «диванной» коспиралогии, «тематические» фейки, практика социального дистанцирования, специфические поведенческие реакции и пр.), многие из которых требуют серьёзного социально-философского осмысления. Один из таких социокультурных феноменов заключается в том, что люди оказались не готовыми к такому вынужденному «маскараду», многие с трудом восприняли необходимость прятать свою индивидуальность за Маской. То, что давно и широко практикуется в виртуальной интернет-реальности [4], в действительной реальности вызвало культурно-психологический дискомфорт. Ведь культура постмодерна долго и настойчиво приучала людей к тому, что главной ценностью человечества является индивидуальность личности, свобода её самовыражения. Часто это самовыражение реализовывалось через внешний вид, имидж индивида. Резкий слом этой установки привёл к двум моделям поведенческой реакции:

1) сопротивление, а иногда и принципиальный отказ от ношения защитной медицинской маски («Не стану носить этот намордник!»);

2) замена стандартных медицинских масок на оригинальные (дизайнерские, хенд-мейд).

Вторая модель весьма креативно разнообразила карантинный «маскарад», сделав возможной комбинацию двух функций маски: защитной и декоративной. Таким образом в «театре» бытия соединились два жанра – «театр эпидемии» и «театр массовой культуры».

Следует заметить, что такая комбинация уже была в истории – в средневековой Европе во время эпидемии чумы. Главными героями битвы с этой эпидемией стали чумные врачи. В начале XVII века сформировался их образ, отличительной особенностью которого была эффектная и пугающая «носатая» маска, напоминающая клюв птицы. Столь специфический внешний вид и мистический «ореол», витающий над смелыми врачами, не могли не оставить след в европейской культуре: в итальянском театре «комедия дель арте» появился персонаж Доктор в такой же маске, венецианский карнавал пополнился маской, похожей на маску чумного доктора.

В XXI веке «театр эпидемии» характеризуется тем, что защитные маски носят не только врачи, но и пациенты (реальные и потенциальные). Тотальный масочный режим соединяет «театр эпидемии» с «театром массовой культуры», в котором страх перед невидимым врагом (вирусом)

переплетается с желанием встретить его красиво – в гламурной маске со стразами, роскошной вышивкой, искусственными цветами, кружевом и т. д.

Эта ситуация является дополнительным подтверждением мысли о том, что театрализация жизни помогает людям справиться (в какой-то мере) с психологическим дискомфортом и экзистенциальными страхами, возникающими в условиях «социального хаоса» [5]. Хаос, спровоцированный пандемией Covid-19 (на фоне мирового финансово-экономического кризиса, экологических проблем), не только усилил эту тенденцию, но и привнёс новые штрихи в сценографию «театра» бытия.

Литература

1. Леви-Стросс К. Путь масок. Москва: Республика, 2000. 399 с.
2. Софронова Л.А. Маска как приём затруднённой идентификации. Культура сквозь призму идентичности. Москва: Индрик, 2006. С. 343-359.
3. Прокопович Л.В. Концепт «маска» в соціально-філософському осмисленні «театру» буття. Scientific Journal “Virtus”. 2019. #31. Р. 16-20.
4. Прокопович Л.В. Маски в соціальному «театрі»: свобода чи обмеження? Актуальні філософські, політологічні та культурологічні проблеми розвитку людини і суспільства у динамічному та глобалізованому світі: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (Київ, 8–9 лютого 2019 р.). Київ: НТУ, 2019. С. 16-18.
5. Прокопович Л.В. Театральність в соціокомунікативних проявах культури: соціально-філософське дослідження: монографія. Одеса: Екологія, 2019. 336 с.

Слободян А.Л.,

*бакалавр, студентка магістерської програми
Ягеллонський університет у Кракові,*

Польща, м. Краків

ВІРТУАЛІЗАЦІЯ ДУХОВНОСТІ: РЕАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Двадцять перше століття спонукало суспільство вийти за рамки загальноприйнятих раніше норм та стандартів. У зв'язку зі стрімким розвитком науково-технічного прогресу, людям доводиться пристосовуватися до нових правил співіснування, поведінки та розвитку, як духовного так і фізичного. При чому, з появою нової, віртуальної реальності з'явилося значно більше можливостей, задля раніше згаданого розвитку. Але як пристосуватися та не загубитися серед тих можливостей, залишається питанням.

Мета роботи – пояснити на чому базується віртуальна духовність та чому вона стала невід'ємною складовою сучасної мережі Інтернет.

Слово духовність у багатьох людей, особливо віруючих, викликає асоціацію з Богом та церквою. А при сполученні слів віртуалізація духовності взагалі уявляються фотографії з іконами святих, котрі ми отримуємо від родичів та друзів, як привітання з черговим релігійним святом. Пригадуються жарти про богослужіння он-лайн, наприклад, через мережу Скайп, або пряму трансляцію в Інстаграмі. І лоба перехрестили, і з дому виходити не доводиться. Але, спершу, потрібно взяти до уваги значення слів, котрі використовуються у словосполученні “віртуалізація духовності”.

У словнику української мови “духовність” означає: “внутрішнє психічне життя людини, її моральний світ; моральний стан етносу, що визначається провідною (національною) ідеєю його становлення, духовними прикметами, що визначають його життя й культурну творчість, поглядами та прагненнями його представників” [1], а віртуалізація – “створення віртуального об’єкта або середовища” [2]. Це означає, що віру в Бога, можна вважати лише за складову духовності, з огляду на вибір людини. Віртуальним об’єктом може бути фірма, створена, та функціонуюча у мережі Інтернет або щось, не до кінця реальне [3]. Отже, розглядаючи термін віртуалізація духовності, можна говорити про перенесення та розвиток духовного світу людини, її ідей (національних, культурних та релігійних) у віртуальній реальності (мережі Інтернет).

Падіння “залізної завіси” стало черговим поштовхом у історії людства до пришвидшеного розвитку науково-технічного прогресу та повноцінного відкриття світу для подорожей і спілкування (глобалізації). Початково, мережа Інтернет була створена задля передачі інформації у випадку війни, або іншого надзвичайного стану. Згодом, завдяки розвитку та удосконаленню даної ідеї, з’явилися перші доступні сервери та браузері, чати та соціальні мережі [4]. Але за відсутності обмежень у пересуванні та спілкуванні, у людей виник ряд нових проблем, зокрема у перенасиченні власного життя іншими людьми, контактами з ними та ескапізм (бажання втекти від проблем буденності) [5]. Одним з вирішень цих проблем стало використання гаджетів, з доступом до мережі Інтернет (або й без). Фокусування на предметі переноситься мозком людини значно легше, ніж фокусування на інших, рухомих об’єктах, зокрема людях. Гаджет є передбачуваною системою, від котрої не можна очікувати несподіваних дій. Якщо ж вони виникають, у зв’язку зі збоєм програми чи технічною несправністю, завжди можна віддати перевагу досконалішому аналогу.

Віртуальна реальність є досить обмежена. Вона існує тільки тут та зараз. Але, оскільки, саме людина є творцем віртуальної реальності, кожен об’єкт сприймає її, як частину цілого свого існування, світ, котрий є для нього невід’ємним. Це відбувається, тому що кожен може проєктувати

власне тіло у віртуальному просторі та наповнювати своє віртуальне життя елементами духовності [6]. Прикладом цього є колись популярна гра Perfect World (Інтернет-рольова гра). У ній гравець може створити ідеальну версію себе самого, вибравши професію та знайшовши друзів (котрими є реальні люди, з усього світу) [7].

Трьома китами духовності є віра, надія та любов. Віртуальна любов вже давно стала частиною нашого щоденного існування, базуючись на основних правилах, таких як: перебування людини у комфортному стані, відкритості у спілкуванні та спроможності показати себе зі значно кращого, ніж при живому спілкуванні, боку. Основною перевагою віртуального кохання, також, є те, що жодна із сторін у даних відносинах не вимагає переходу до реального спілкування (це є одним з головних правил віртуальних відносин) [8]. Зважаючи на ескапізм, як проблему, згадану вище, люди почали використовувати сайти знайомств, задля підвищення самооцінки, задоволення власного відчуття популярності. У мережі людині може написати представник протилежної статі, котрий навіть би не поглянув на неї у реальному житті. У віртуальній реальності люди мають змогу маніпулювати часом, інформацією та власною привабливістю [9]. З огляду на те, що любов буває ще й дружньою, зав'язування дружних відносин у віртуальній реальності виглядає так само.

Віра та надія з повсякденного життя людини переносяться у віртуальний простір, майже не змінюючись. Теорія про богослужіння онлайн не була помилковою. (Якщо не зважати на догматику віри, та те, що церква є домом Божим, молитва у котрому має сильніші властивості, ніж молитва вдома. Але й дане твердження є досить відносним, адже розмова з Богом через молитву може відбуватися будь-де, а, зважаючи на надзвичайний стан, або інші природні катаклізми, можлива й через мережу Інтернет. Наприклад, через вірусну пандемію в Україні, УГКЦ запровадила літургію онлайн [10].)

Людина, котра раніше тяжіла до створення власної віри, або церкви, у даному випадку, отримує більше можливостей, задля проектування цього у онлайн-режимі (завдяки мережі Інтернет, процес глобалізації відбувається значно швидше). Так само, проповідування будь-яких віровчень є простішим через розповсюдження подібної тематики відео у мережі Ютуб, наприклад. Відсутність живого спілкування заохочує глядачів до особистих консультацій, задля пояснення деяких питань. Дані консультації, часто відбуваються на живо, але коштують чимало.

На сьогоднішній день, різноманітність віросповідань та духовних практик дійсно вражає: методики самовдосконалення, зцілення та виконання бажань (рейкі і симорон), організації (секти) українського, російського та американського походження (Духовний центр “Відродження”, Вальдорфська

педагогіка, Свідки Єгови). Представлені організації вже давно перейшли у онлайн режим, створивши власне телебачення, Ютуб канали, сайти помічі та допомоги, де віряни можуть підтвердити матеріально свій рівень віри [11].

Висновок. Сучасне постмодерністське суспільство є знаряддям експерименту. Шкала можливостей ведення війн (біологічних, хімічних, збройних) є надзвичайно високою, а рівень безпеки надзвичайно низьким. Це змушує людей до пошуку простору, у котрому вони б могли почуватися безпечно (можливо, навіть для самоізолювання), задовольняючи всі власні потреби, зокрема, реалізуючи духовний аспект та не контактуючи з іншими людьми. Лише домівки (квартири, будинку або кімнати) було б недостатньо. Тому що, залишалася б потреба у вирішенні інших питань, через необхідність у переміщенні та комунікації з людьми. Мережа Інтернет може повністю нівелювати таку потребу (інтернет-магазини з доставкою будь-чого розраховані на подібні ситуації, або на людей, котрі не відчують потреби вибору у живому режимі, під час котрого необхідна більша затрата сил, енергії та часу). Але, незважаючи на можливості задоволення власних фізичних потреб, завдяки мережі Інтернет (окрім потреб, під час котрих необхідний фізичний контакт), людина досі шукає способи задоволення духовного аспекту, за допомогою віртуального простору. Ідеї та шляхи вирішення даного питання з'являються щодня. Віртуальне кохання, віртуальна віра та віртуальна надія стали частиною буденності майже кожної людини. Духовний розвиток, завдяки доступу до мережі Інтернет, практикується як дорослими, так і дітьми. Саме так реалізується віртуальна духовність.

Література

1. духовність – Словник української мови – значення слова, це: URL: <http://ukrlit.org/slovnyk/духовність>(дата звернення: 19.04.20).
2. віртуалізація – Словник української мови у 20 томах: URL: <https://slovnyk.me/dict/newsum/віртуалізація>(дата звернення: 18.04.20).
3. ВІРТУАЛЬНИЙ – тлумачення, орфографія, правопис: URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=віртуальний>(дата звернення: 19.04.20).
4. Інтернет – Вікіпедія: URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Інтернет>(дата звернення: 19.04.20).
5. ЭСКЕПИЗМ – это... Что такое ЭСКЕПИЗМ? URL: https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_fwords/1133/ЭСКЕПИЗМ(дата звернення: 19.04.20).
6. Абрамов, Ю.Ф., Косолапов, Р.А., Куйбарь, В.И. Феномен духовности в глобализирующемся обществе. Известия Иркутского государственного университета. Серия: Политология. Религиоведение. 2015. Vol. 11.
7. Perfect World – дата выхода, системные требования и обзор игры Perfect World, гайды, официальный сайт, видео и скриншоты – MMO13: URL: <https://mmo13.ru/games/perfect-world>(дата звернення: 19.04.20).

8. Самусевич, Д. Брестский областной исполнительный комитет – Общение по интернету – это не просто болтовня: URL: <http://brest-region.gov.by/index.php/ekonomika/sez-brest/241-oblast/obshchestvo/zdravookhranenie/zdorovyy-obraz-zhizni/publikatsii/3652-obshchenie-po-internetu-eto-ne-prosto-boltovnya>(дата звернення: 19.04.20).

9. Девісон, А. Як знайомитися в інтернеті: ставте високу планку, будьте лаконічними і терплячими - BBC News Україна: URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-45157460>(дата звернення: 19.04.20).

10. В УТКЦ через коронавірус запропонували літургію онлайн: URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-uhkc-koronavirus-liturihija-onlajn/30488029.html> (дата звернення: 19.04.20).

11. Секта – Вікіпедія: URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Секта>(дата звернення: 19.04.20).

Федишин М.В.,

*аспірант кафедри історії філософії Львівський національний університет
імені Івана Франка,*

Україна, м. Львів

ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У МЕРЕЖЕВОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Філософський дискурс аналізу мережевого суспільства сьогодні є свідченням того, наскільки інформація заповнила людське життя, переставши виконувати роль функції передачі повідомлення, а перейнявши на себе функцію інтеграції чинників розвитку суспільних процесів. Варто наголосити на тому, практично у кожному сучасному дослідженні певною мірою відображається роль інформаційної складової у зміні, формуванні й трансформації практично усіх сфер людської самотності. Інформаційні зв'язки почали відігравати важливу роль у всіх сферах людського життя, а постійний прогрес інформаційних ресурсів не тільки стає фактором розвитку й спрямування суспільства, але й здійснює досить потужний вплив як на науково-технічний так і соціальний його аспект. Зрештою цей вплив здійснюється й на масову свідомість, що не може не відобразитись на соціокультурній самотності індивіда, як члена цього суспільства.

Погодуючись із автором теорії мережевого суспільства, вважаємо, що технології не можуть достовірно передбачити майбутній шлях розвитку суспільства, проте й саме суспільство не може пророкувати розвиток тієї чи іншої ланки розвитку технологій [2]. Адже фактори, котрі впливають на їхній розвиток є досить різноманітними: індивідуальна творчість (креативність), психологічні особливості, як індивідуальна так і масова

свідомість, економічний стан розвитку суспільства, рівень її активності використання соціального капіталу й що найважливіше – складність структури їхнього взаємозв'язку та взаємодії.

Розвиток сучасного суспільства супроводжується певними зрушеннями і численними змінами, зумовленими в тому числі й глобалізацією інформаційного простору й поступовими інтеграційними процесами із звичними обставинами розвитку соціуму. Зауважимо, що сьогодні мережеве суспільство є одним із підходів трактування, чи, швидше доповнення теорії постіндустріального суспільства, поруч з такими теоріями й поняттями, як «інформаційне суспільство» (Д. Белл, М. Кастельс, Е. Масуда, Е. Тоффлер, Ф. Фукуяма) й «суспільство ризику» (У. Бек, Е. Гідденс, К. Лау, Н. Луман та ін.). Усі ці теоретико-методологічні підходи вказують на багатогранність прояву інформаційного суспільства у ХХІ столітті.

Серед світових імен, що зробили вагомий внесок завдяки науковим розвідкам у галузі дослідження впливу віртуального простору (часто на прикладі соціальних мереж) у розвиток теорії мережевого суспільства варто згадати роботи М. Кастельса, Ф. Фукуями, У. Уебстера, Д. Бела, та ін. Серед українських вчених, чії наукові розвідки торкаються певних аспектів становлення мережевого суспільства, зосередимо свою увагу на таких науковцях, як: зупинитись на таких, як Соснін О., Т. Кравченко, Л. Рижак, Городенко Л., Гальчинський А., Найдьонов О, та ін.

Сьогодні ми спостерігаємо, як у сучасних наукових розвідках низки галузей й напрямів наук тісно закріпилися поняття «віртуальний», «мережа», «мережеве суспільство» чи «мережива культура». В уявленні багатьох науковців сучасний соціокультурний простір вибудований за мережевим принципом, суспільство ж наскрізь переповнене домінуючими мережевими структурами, розповсюдження який здійснюється за допомогою розвитку інформаційно-комунікативних технологій.

У своїй науковій розвідці «Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура» М. Кастельс слушно зауважує, що нова комунікативна система, котра сформувалась внаслідок глобалізації інтернету радикально трансформувала простір й час, які є фундаментальним виміром людського життя. Результатами такої трансформації є своєрідна атомізація індивіда, що відображається у втраті свого культурного, історичного, географічного значення. Одночасно відбувається реінтеграція нового суспільного порядку у функціональні мережі, обумовлюючи народження простору потоків, котре займає простір місцевості, зовнішніх по відношенню до системи повідомлень, традиційних цінностей, ідеології, тощо [2, с.353].

Досліджуючи інформаційне суспільство й численні підходи до його наукових трактувань, англійський дослідник Ф. Уебстер наголошує, власне на тому, що у глобальному світі відбувається свого роду магія

розповсюдження інформації, її фантастичної експансії, в результаті якої інформація втрачає семантичну основу. А символи, на переконання вченого, котрими раніше була наділена інформація взагалі перестали що-небудь означати» [4, с.36].

Варто наголосити на тому, що сьогодні соціальні мережі сприяють видозміненню соціальних цінностей, адже той потік інформації, котрий отримує індивід протягом дня не може не відобразитись на його соціокультурній самобутності й ціннісних переконаннях. Передусім, як зауважує М. Кастельс для індивіда мережевого суспільства надзвичайно цінним є свобода. Автор наголошує на тому, що соціальні мережі забезпечують глобальне, вільне спілкування, яке стає визначальним для всього [3]. Окремо можна виділити можливості розширення меж соціального капіталу, адже численні віртуальні знайомства, участь у масових обговореннях певних питань, дискусії на цікаві саме тому чи іншому індивіду теми, приналежність до певної тематичної спільноти й справді формують у сучасної людини уявлення про таку можливість. Проте, як слушно зауважує інший дослідник З. Бауман у своїх численних наукових розвідках соціальні мережі можуть бути й пасткою. У сучасному суспільстві, на думку філософа постійно відбувається боротьба між двома цінностями: безпекою та свободою. Їх досить складно поєднати у цьому глобалізованому світі, адже чим більше ти маєш свободи, тим менше відчуваєш себе у безпеці, чим більше безпеки – тим менше свободи. Тут у приклад можна привести багато факторів: кредити, охоронні фірми, акціонерні товариства, страхові організації, тощо. Усе це, на думку філософа породжує у сучасної людини непевність [1].

Досить слушно, на тему уявного відчуття свободи у мережевому суспільстві зауважує й М. Кастельс, акцентуючи: «...інфраструктурою мереж можна володіти, доступ до них контролювати, а їх використання, якщо не монополізувати, то поставити в залежність від комерційних, ідеологічних та політичних інтересів [3, с.277]. Тому можемо констатувати: глобальний розвиток мережі зумовлює у питанні боротьби за свободу розглядати й аналізувати питання про те хто саме володіє й контролює цю інфраструктуру нашого життя. Адже у відкритому сучасному суспільстві із відкритою циркуляцією капіталу ми є свідками того, як, до прикладу, щось, що сталося в якомусь одному місці може впливати на всю історію людства. Ніщо не може довго існувати будучи безособовим чи недотичним, перетворюючи соціальну єдність людства котру відображають мережі у пастку, з якої практично ніхто не може втекти [1, с.14].

Підсумовуючи викладене, варто наголосити на тому, що мережеве суспільство відображає всю самобутність соціо-культурного існування сучасної людини. Соціальні мережі продовжують відігравати одну із

вагомих ролей у формуванні суспільного розвитку й детермінують трансформацію ціннісної системи, зокрема – соціального її аспекту. Окрім того варто наголосити й на тому, що надмірний розвиток сучасних інформаційних систем створюють фіктивне уявлення про свободу, як цінність людського існування, тим самим ставлячи пріоритет над безпекою.

Література

1. Бауман З. Плинні часи: Життя у добу непевности К : СП «Часопис «Критика»», 2013 – 174 с.
2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / пер. с англ. под ред. О.И. Шкаратана. М., 2000. – 606 с.
3. Кастельс М. Интернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства / Пер. з англ. – К.: Ваклер, 2007 – 304 с.
4. Уэбстер Ф. Теории информационного общества / Ф. Уэбстер; Пер. с англ. М.В. Арапова, Н.В. Мальшиной. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 400 с.

Фуркало В.І.,

*к.філос.н., доцент кафедри філософії та суспільствознавства
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини,*

Фуркало В.С.,

*к.філос.н., доцент кафедри філософії та суспільствознавства
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини,
Україна, м. Умань*

ФІЛОСОФСЬКО-ЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Пандемія коронавірусу Covid-19 є випробуванням як для окремої людини, так і для суспільства, соціальних інститутів. Вона ще більше висвітлила ті суперечності та нерівності, які мають місце в суспільному житті. Це виклик, на який потрібно відповідати на всіх рівнях: медичному, біологічному, філософському, релігійному, політичному тощо.

Як філософія може допомогти людині в даній ситуації? Питання тривоги, болю, страждань, покинутості, відчуженості уже осмислювалося в релігійній і нерелігійній філософії. Чи можливе нове прочитання Соломона, Еклезіаста, І. Канта, А. Камю, А. Шопенгаура щодо даної конкретної ситуації, що склалася навколо коронавірусу? Як нам вийти з цієї межової ситуації?

На відміну від релігії, філософія пропонує раціональне осмислення поведінки людини, не відкидаючи таких понять, як віра, надія, солідарність, страждання, героїзм, смерть.

Що ми можемо знати про коронавірус? Це питання стосується не лише гносеології, а й того, чи є достовірною інформація про Covid-19, про вибрану стратегію боротьби з ним, про те, яким джерелам нам потрібно довіряти. Чи не вводять нас окремі користувачі соціальних мереж в оману, повідомляючи про коронавірус? Чому деякі люди і країни зацікавлені у фальсифікації даних про Covid-19? Які при цьому приховуються інтереси окремих соціальних інститутів і держав? Пандемія не призвела до припинення війн між державами, а навпаки, пандемія накладається на війни.

Що ми змушені робити в даній ситуації? Якими цінностями нам керуватися, чи ми повинні «переоцінити» цінності? Яку лінію поведінки нам обрати? Чи повинні ми покинути свою роботу, оскільки опинилися на передовій у боротьбі з Covid-19? Варто пригадати притчу про пастуха, якого запитували про кінець світу.

На що ми можемо сподіватися в даній ситуації? Чи вже були подібні ситуації в історії окремих людей і людства? Чи можуть бути орієнтирами для нас «Чума» і «Міф про Сізіфа» А. Камю, «Афоризми і максими» А. Шопенгауера? А може варто взяти з історії, культури, філософії все те, «...що не вбиває нас та робить нас сильнішими».

Доречно згадати висловлювання Соломона: «Все минає, і все пройде», а також міркуванням Геракліта: «Усе тече і змінюється». Вони вказують у даному випадку, що жаклива ситуація носить перехідний характер, що це не буде тривати безкінечно. Необхідно думати про той час, який настане після пандемії і про те, чим ми будемо займатися.

Пандемія ще раз указала на ту прірву, що існує між багатими та бідними. Деякі називають коронавірус хворобою багатіїв. Чому? Ми бачимо, що в Європі хвороба поширювалася серед найзаможніших громадян різних країн. Однак не потрібно робити поспішних висновків.

Поширення коронавірусу стало випробуванням для всіх соціальних інститутів українського суспільства: охорони здоров'я, освіти, армії, церкви, правоохоронних органів тощо. Усі вони зорієнтовані на захист життя індивідів. Однак викликає подив і протест, коли віряни УПЦ, незважаючи на всі застереження правоохоронних органів і Міністерства охорони здоров'я України, масово відвідують церкви на Великдень. Хоча тут більше питань до очільників білого і чорного духовенства. А чому ж не використати масово онлайн-режим для трансляції богослужіння під час карантину, а не піддавати небезпеці життя вірян, які в подальшому можуть інфікувати близьких і далеких? Вірус не вибирає, до якої церкви ти ходиш і якому Богу молишся.

Ситуація коронавірусу знову і знову ставить питання про сенс людського життя, страждань, смерті. Можливо, варто ще раз уважно переглянути досвід В. Франкла і В. Шаламова, які боролися за життя в умовах земного пекла, а саме в концентраційних таборах. «Найбільш дієва втіха в кожному нещасті і в будь-якому стражданні полягає в спогляданні людей, які є ще більш нещасні, ніж ми, – а це доступно кожному» [1, с.198].

Настрої оптимізму і песимізму, розважливості і відчаю, раціонального та ірраціонального сприйняття світу ми знаходимо в Книзі Еклезіаста. Доречно звернути увагу на ті слова, котрі можна використати як світоглядну терапію: «Буває таке, що про нього говорять: «Дивись, – це нове!» Та воно вже було від віків, що були перед нами» [2, Екл. 1:10], «Все, що в силі чинити рука твоя, теє роби, бо немає в шеолі, куди ти йдеш, ні роботи, ні роздуму, ані знання, ані мудрості» [2, Екл. 9:10].

На думку Г. Марша, англійського хірурга з багаторічною практикою, надія, сподівання на щось притаманні людині, бо надія нібито вшита у наші мізки. Ми постійно здійснюємо вибір у житті. Страх смерті не є помічником для людини, коли йдеться про завершення життя. «Я не вірю у загробне життя. Я нейрохірург. Я знаю, що те, чим я є, те, що я почуваю і думаю, свідомо або ні – це електрохімічна активність мільярдів мозкових клітин, з'єднаних майже нескінченною кількістю синапсів (чи скільки їх там залишається, доки я старію. Помре мій мозок, помре і моє «я»)» [3, с.323].

Вибір власної поведінки в умовах пандемії залежить від цінностей, життєвого досвіду кожного індивіда.

Література

1. Шопенгауэр А. Афоризмы и максимы / Авт. предисловия Ю. Петров. Л.: Издательство Ленинградского университета, 1990. 288 с.
2. Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту [Текст] : із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена / переклад І. Огієнко. Ювіл. вид. 1903–2003. К. : Українське біблійне товариство, 2003. 1375 с.
3. Генрі Марш. Ні сонце, ані смерть. Зі щоденників нейрохірурга [Текст] : рефлексії / Генрі Марш; переклад з англ. Катерини Міхалійної. Львів : Видавництво Старого Лева, 2017. 336 с.

Шабуніна В.В.,

доцент, к.філол.н., доцент кафедри гуманітарних наук, культури та мистецтва Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського,

Україна, м. Кременчук

ЕФЕКТИВНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Головними орієнтирами культурно-дозвіллевої діяльності (КДД) є процеси соціалізації та інкультурації, які передбачають опанування індивідами власного культурного простору, технологій КДД, нормативних стандартів дозвіллевої поведінки, необхідних для життя в соціумі.

Державні культурно-дозвіллеві установи традиційно керуються такими поширеними критеріями ефективності організації своєї діяльності, як обсяг державного фінансування КДД, обсяг валових показників діяльності культурно-дозвіллевих установ (розвиток мережі, кількість проведених заходів, обсяг культурно-дозвіллевих послуг, відвідуваність та ін.), кількість та якість нормативних документів, покликаних розв'язувати нагальні завдання КДД. Однак, крім зазначених критеріїв, важливо звернути увагу на такі, що суттєво посилюють значення кінцевого соціально-культурного ефекту управлінської та організаційної діяльності в культурно-дозвіллевій галузі, долають вузьковідомчий, формальний характер оцінювання діяльності культурно-дозвіллевих установ.

Одним із таких критеріїв є доступність КДД для різних категорій населення. Він реалізується через визначення реальної участі населення у запропонованих культурно-дозвіллевих масових заходах. А безпосередню участь людей можна забезпечити за умови актуальної соціальної проблематики таких програм, яка розвиває критичне мислення і формує творчу соціальну позицію на злободенному матеріалі. На жаль, сьогодні в культурно-дозвіллевих закладах під час організації масових програм не забезпечується повноцінна взаємодія виконавців з аудиторією. Режисура таких програм переважно базується на примітивних розважальних стандартах за принципом «Хліба та видовищ!».

Для підвищення соціально-культурної активності громадян через масові театралізовані форми досить ефективною стає сценарно-документальна, соціальна, «мітингова» режисура, режисура «вулиці», представлена епічним театром Б. Брехта, головним принципом якого є звернення до реальних життєво важливих соціальних проблем і який націлений на формування свідомої громадянської позиції та соціальної активності власне населення [див. про це: 1, с.187-188].

Відповідну організацію масових театралізованих програм для населення можна забезпечити, ураховуючи такі показники її ефективності, як:

- а) наявність диференційованого соціального адресата таких програм;
- б) взаємодія з громадськими організаціями, ініціативами населення під час підготовки заходів у культурно-дозвіллевій галузі;
- в) віддзеркалення в програмах нагальних соціальних проблем країни, регіону, міста, села;
- г) сприяння політичному та правовому просвітництву населення під час організації програм;
- д) залучення соціальних і творчих партнерів із різних інституцій під час підготовки та проведення таких програм на місцевому й державному рівнях;
- е) доступність цих програм для широких верств населення;
- є) інтерактивність програм, що передбачає спільну участь населення в їх підготовці та проведенні;
- ж) наявність у цих програмах життєстверджувальної громадянської ідеї, що надихає та має суспільне значення.

Важливим критерієм ефективності державної культурної політики є актуальність і доступність культурно-пізнавальної інформації в дозвіллевій галузі. Цей критерій повною мірою реалізується в аматорських об'єднаннях колекціонерів, краєзнавців, інших соціально-орієнтованих об'єднаннях, що проводять культурно-просвітницьку роботу і забезпечують накопичення, систематизацію та збереження культурних цінностей, знайомлять різні верстви населення з цими цінностями під час виставок, бесід, консультацій, святкових заходів тощо, вирішують проблеми дозвілля соціально неблагополучних груп населення завдяки популяризації колекційних хобі та надають їм необхідну для соціального виживання інформацію.

Посилити інформаційно-просвітницьку складову в організації КДД, що сприяє соціальній адаптації та розширенню культурного світогляду різних верств населення, можна, врахувавши такі показники:

- а) частка в культурно-дозвіллевому обслуговуванні населення масових культурно-просвітницьких програм відповідно до профілю певної культурно-дозвіллевої установи;
- б) відповідність змісту інформаційно-просвітницького обслуговування в культурно-дозвіллевих закладах головним соціальним запитам населення;
- в) різноманітність надавачів інформаційно-просвітницьких послуг населенню;
- г) зв'язок творчої діяльності в культурно-дозвіллевих закладах із масовою просвітницькою діяльністю;
- д) кількість офіційно зареєстрованих соціально-орієнтованих аматорських об'єднань колекціонерів, краєзнавців та ін.;
- е) тісна співпраця культурно-дозвіллевих закладів і закладів соціального захисту населення в організації культурно-просвітницької діяльності;

ж) кількість і багатоманітність видань соціально-орієнтованих аматорських об'єднань колекціонерів, краєзнавців та ін.

На увагу заслуговує і критерій інноваційності КДД, який досить повно реалізується в діяльності політичних, національно-культурних і конфесійних об'єднань. Безперечно, представлені цими об'єднаннями інновації впливають на рівень соціокультурного розвитку суспільства. Ефективність цього критерію визначають такі показники:

а) обсяг і різноманітність напрямків політично-правового просвітництва населення в системі культурно-дозвілєвого обслуговування;

б) участь культурно-дозвілєвих закладів в соціально-політичних акціях, рухах, що виражають інтереси різних прошарків суспільства;

в) збереження культурного надбання із залученням громадських організацій та об'єднань, інших зацікавлених груп;

г) забезпечення взаємодії різних партій, національно-культурних об'єднань, конфесій для гармонійного співвідношення традиційних та інноваційних елементів соціально-культурного розвитку суспільства;

д) проведення творчих заходів, які сприяють розвитку культурно-дозвілєвої сфери;

е) запровадження та підтримка громадських форм самоуправління в діяльності культурно-дозвілєвих закладів;

є) організація інформаційного простору для діалогу різних культурно-дозвілєвих об'єднань з актуальних соціально-політичних і соціально-культурних проблем суспільства [3, с.122-123].

Найбільш фундаментальний критерій оцінки організації культурно-дозвілєвої діяльності – розвиток культурно-дозвілєвої активності населення з удосконалення власного повсякденного способу та якості життя – представлений різноманітними неформальними громадськими об'єднаннями та ініціативами, які є альтернативою сформованим системним орієнтирам соціального життя. Організатори КДД повинні виявляти конструктивні елементи таких ініціатив як умови постійно збільшуваної гуманізації великого соціуму на основі відповідної проектної ідеології. У цьому випадку проектується головні параметри життєвого середовища пересічної особи та її життєвого добробуту, оскільки, врешті-решт, саме інституціональна сфера КДД повинна сприяти вдосконаленню якості життя індивіда.

Цей критерій оцінює ефективність організації КДД як її здатність допомогти людині чи об'єднанням громадян усвідомити власні фундаментальні права на гідне існування. Зважаючи на показники соціальної діагностики, запропоновані Е. Орловою та Т. Дрідзе [див. про це: 2], можна сформулювати показники, що забезпечують реалізацію вищезазначеного критерію:

а) організація на базі культурно-дозвілєвих закладів соціальних локацій дозвілєвого неформального спілкування, доступних для різних верств населення;

б) створення об'єднань за місцем проживання шляхом залучення місцевого населення до вирішення актуальних проблем під час обговорення всередині об'єднань, а також сприяння комунікації цих об'єднань із відповідними організаціями, закладами, відповідальними за розв'язання цих проблем;

в) розвиток у системі культурно-дозвіллевого обслуговування населення аматорських об'єднань чи клубів за інтересами як одного і важливих напрямків її функціонування;

г) створення в культурно-дозвіллевих установах доступної для всіх верств населення повноцінної матеріально-технічної бази для відпочинку під час відпусток та у вихідні;

д) створення доступного для всіх розважального комплексу з урахуванням специфіки культурних запитів різних верств населення;

е) розроблення загальнодоступної системи оздоровчого відпочинку, масових занять фізкультурою та спортом;

є) поширення серед членів суспільства багатоманітної ігрової діяльності рекреаційно-розвивального характеру;

ж) популяризація різноманітних дозвіллевих розваг, аматорських занять.

Варто зауважити, що широке залучення населення до розумно організованих процесів щоденного відпочинку сприятиме розвитку подальшої культурно-дозвіллевої активності, нових соціокультурних запитів. Водночас сфера суспільно організованого масового загальнодоступного відпочинку є дієвим засобом боротьби з девіантною поведінкою та культурною деградацією індивіда.

Зважаючи на вищевикладене, робимо висновок, що у практиці організації культурно-дозвіллевої діяльності критерії її ефективності вирізняє формально-кількісний характер, пов'язаний із фіксуванням обсягу збільшення її ресурсів. З огляду на це варто змінити загальну стратегію визначення та аналізу критеріїв і показників чинної державної статистики культурно-дозвіллевої галузі, а також активізувати комплексні інформаційні експертизи та прогнози ефективності організації КДД в регіонах у категоріях якості життя населення як суб'єкта соціокультурної самодіяльності. У межах кожного з розглянутих критеріїв ефективності організації КДД найголовнішими мають бути показники інтерактивності населення стосовно пропонуванних видів культурно-дозвіллевої діяльності.

Література

1. Брехт Б. О театре / Б. Брехт. – М. : Изд-во ин. лит-ры, 1960. – 363 с.
2. Дридзе Т.М., Орлова Т.А. Основы социокультурного проектирования. – М. : РИК, 1995. – 150 с.
3. Каменец А.В. Основы культурно-досуговой деятельности / под науч. ред. А.В. Каменца. – М. : Издательство Юрайт, 2019. – 185 с.

Ярмолицька Н.В.,

*к.філос.н., науковий співробітник філософського факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,*

Москальчук М.М.,

*к.філос.н., молодший науковий співробітник філософського факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,*

Україна, м. Київ

МОРАЛЬ РЕЛІГІЇ ТА СВОБОДА СОВІСТІ В НАУКОВОМУ АТЕЇЗМІ В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

Перші спроби боротьби проти релігії розпочались у 20-ті р. минулого століття, тоді ще мова не йшла про науковий атеїзм, але антирелігійна та антиклерикальна пропаганда вже набувала обертів. Конкретного визначення, коли з'явився сам термін «науковий атеїзм» достеменно невідомо, адже саме поняття, як таке, не застосовувалось, але так само як і вся історія релігії, виводилось і подавалось на основі марксистської бази. Вивчення релігії в радянські часи не існувало, відбувались лише гоніння на релігію й обгрунтування цих ідеологічних заходів. Втім, сказати, що історію релігії не вивчали зовсім не можна, адже слід згадати вивчення релігії відомими філософами, які займались дослідженнями релігійної проблематики, вони намагались створити певне уявлення про релігію, вивчали філософію релігії. З посиленням науково-атеїстичної пропаганди в 50-х р. починають відкривати кафедри наукового атеїзму в Києві, Москві та Ленінграді, створюються Інститути наукового атеїзму в структурі Академії наук. У результаті «науковий атеїзм» формується як наукова дисципліна, як науковий напрям, який починають досліджувати та викладати у вищих навчальних закладах. У цей період з'являється ряд вчених, які плідно працюють в межах цього напрямку, серед них професор Київського університету Танчер Володимир Карлович (1915–1998), український філософ, засновник наукового атеїзму. Він був одним з перших хто в СРСР розробив оригінальну концепцію та програми курсу наукового атеїзму як марксистського розуміння релігієзнавства.

Ранній період досліджень В. Танчера проходить у відповідності до атеїстичної пропаганди і боротьби за комуністичну мораль. Слідуючи партійним настановам вчений робить спроби розвінчати твердження ідеологів тогочасної церкви, що мораль без релігії існувати не може, що тільки віра в бога робить людину морально чистою. Моральні проблеми завжди хвилювали людство, пошуки відповіді на питання, що таке добро і зло, в чому полягає мета людського життя і т.п. До питань моралі не була байдужою і релігія, вона втручалась в усі галузі ідеології, не виключаючи і

сфери моралі. Те що наука поступово витіснила релігію з усіх галузей природознавства, змусило її шукати собі порятунку у вченнях про суспільство, акцентувати на моральній стороні віровчення та висувати моральні проблеми на перший план. За визначенням В. Танчера, «мораль і релігія – це специфічні форми відображення навколишнього життя в свідомості людей. Те, що вони відображують суспільне буття, є спільним для них» [1, с.5]. Він зазначає, що релігія претендує на роль всеохоплюючого світогляду, але виходячи з визнання існування надприродних сил, які керують світом, створює фантастичну картину, далеку від дійсної будови світу. Тоді як мораль не претендує на значення повного світогляду, а моральні ідеї та теорії не ставлять собі завдання відображати загальну картину світу. «Вони розглядають і формують певні норми і правила, які регулюють поведінку людей у відносинах один до одного, до суспільства і які підтримуються й встановлюються громадською думкою та звичками. Отже, мораль, або моральність, – це сукупність норм і правил суспільної поведінки людей, що стверджуються їх добровільним громадським визначенням» [1, с.6]. Мораль і релігія, – зазначає В. Танчер, – це дві різні форми суспільної свідомості, і тут важливо зрозуміти, той зв'язок, який існує між ними.

Щоб краще зрозуміти суть релігійної моралі В. Танчер розглядає проблему свободи і необхідності її в моральній діяльності людини, адже, як зазначає вчений, богослови не змогли розв'язати це питання. Заплутавшись у суперечностях вони вдалися до всіляких тлумачень основного положення релігії з зазначеного питання, вказавши, що тільки «промисел божий» скеровує всю діяльність людини, в тому числі і її мораль, а причину всіх поганих вчинків людини вони пояснили гріховною природою людини, її схильністю до поганого. Такі міркування богословів про абсолютну волю бога доповнюються припущенням свободою волі людини. За їхнім визначенням, свобода вибору моральної поведінки людини є, але вона не порушує божественного визначення [1, с.14]. Таким чином, В. Танчер робить висновок, що релігійне розуміння свободи волі є типово ідеалістичним, саме ідеалісти розглядають свободу і необхідність як поняття, що виключають одне одного.

Слід зазначити, що в радянські часи філософсько-естетичні аспекти свободи совісті досліджувала й доцент кафедри історії та теорії атеїзму Київського державного університету Огнева Олена Вікторівна (1936–2004). На основі наукового матеріалістичного світогляду вона розглянула сутність свободи совісті, проаналізувавши та порівнявши розуміння цього поняття марксизмом-ленінізмом та буржуазними ідеологами, також дослідила науково-атеїстичне виховання трудящих, адже проблеми демократії, прав і свобод людини, свобода совісті в радянські часи перебували в центрі ідеологічного та політичного протистояння соціалізму та капіталізму.

О. Огнева зазначала, що питання свободи совісті є головним питанням наукового атеїзму. Вона намагається пояснити філософське розуміння цього

поняття, яке більшість авторів, переважно це юристи, вважають категорією виключно правовою. Оскільки закон гарантує громадянські права як атеїстам так і віруючим, то свобода совісті й розглядається юристами як категорія права. На думку О. Огневої, свобода совісті, будучи філософською й правовою категоріями, повинна розглядатися в єдності філософсько-етичного та правового аспектів. За визначенням дослідниці совість – це сукупність емоційних переживань, заснованих на розумінні людиною моральної відповідальності за власну поведінку в суспільстві та оцінка своїх вчинків. Совість не є чимось чисто суб'єктивним, що виникло саме собою, для цього необхідні умови, яким сприяє та чи інша поведінка людини. Ці ж суб'єктивні умови необхідні для того, щоб людина могла залишатись вірною своїй совісті. Такою є радянська людина, вихована в дусі радянського патріотизму, моральний обов'язок якої – необхідність діяти у відповідності з інтересами всього народу. Цього не розуміють буржуазні філософи, а тому протиставляють розуміння обов'язку розумінню моральної свободи. Таким чином, говорячи тільки про «абсолютну свободу» та «абсолютну необхідність», буржуазні ідеологи залишаються на явно метафізичних позиціях. Слід зауважити, що такі погляди в радянську добу вважались неприйнятними для виховання радянської людини. Вважалося, що в соціалістичному суспільстві створені всі умови для виховання та формування совісті радянської людини. В такому середовищі, зазначає О. Огнева, людина як особистість здатна сама оцінювати власну поведінку і вирішувати, що є добро, а що зло, що є моральним і аморальним. «Моральна поведінка людини складається під впливом об'єктивного фактора – громадської думки і суб'єктивного – самої особи і її совісті» [2, с.13]. Свобода совісті дає можливість людині діяти у відповідності зі своїми уявленнями про добро і зло, про справедливе і несправедливе, про моральне і аморальне. Отже, поняття «свобода совісті» виникає за певних умов, із зміною яких змінюється і зміст цього поняття.

З періоду антирелігійної пропаганди пройшло багато років, із зміною ідеологічної політики в країні змінилось і відношення до релігії, відбулась трансформація в суспільній свідомості, на зміну науковому атеїзму прийшла нова дисципліна – релігієзнавство, в якому критику витіснили такі дослідження, як історія релігії, географія релігії, психологія релігії, філософія релігії, соціологія релігії, феноменологія релігії та ін.

Література

1. Танчер В.К. Мораль релігії і мораль життя. – К.: Т-во «Знання» Української РСР, 1965. – 48 с.
2. Огнева О.В., Уткін О.І. Свобода совісті реальна та ілюзорна. – К.: Наукова думка, 1982. – 183 с.

PHILOLOGY AND LINGUISTICS

Думанська Л.Б.,

ст. викладач кафедри мовної підготовки Центру підготовки спеціалістів для зарубіжних країн Одеської державної академії будівництва та архітектури, Україна, м. Одеса

ЛЕКСИКОГРАФІЧНЕ ОПРАЦЮВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АРХІТЕКТУРНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Наукова українська термінологічна лексикографія бере початок з другої половини ХІХ ст. і пов'язана з іменами І. Верхратського, В. Левицького, І. Франка, І. Гавришкевича, Б. Грінченка, М. Драгоманова та ін.

Перші спроби систематичної термінологічної роботи в Україні були зроблені на початку 60-х років ХІХ ст. в Західній Україні, до яких можна віднести «Початок до уложення термінології ботанічної руської» І. Гавришкевича, «Словник юридично-політичної термінології: німецько-український», шість випусків «Початки до уложення номенклатури і термінології природописної» І. Верхратського, якого вважають фундатором української термінології [3, с.89-90]. Активізувалося збирання термінологічної лексики на Східній Україні протягом 70–80-х років, що знайшло відображення у виданні термінологічних словників, друкуванні наукових статей у журналі «Основа» тощо. У 1883 році у Львові було засноване «Наукове товариство ім. Т.Г. Шевченка», яке мало три секції: філологічну, історично-філософську, математично-природничо-медичну. Слід відзначити ґрунтовну працю цього періоду «Опыт толкового словаря народной технической терминологии по Полтавской губернии» В. Василенка, в якій зібрано та пояснено велику кількість термінів з різних народних промислів та назв процесів (вироби з дерева, ткацтво, гончарство тощо), з сільського господарства, хліборобства та ін. Визначною подією в українській лексикографії початку ХХ ст. була поява у Києві чотиритомного «Словаря української мови», упорядником якого став Б. Грінченко. У цьому словнику окрім суспільно-політичної, була відображена також науково-технічна лексика іншомовного походження, яка на час укладання словника була вже досить широко представлена в українській літературній мові.

Деякі вчені (М. Левченко, П. Єфименко) висловлювали думку про те, що українська термінологія має бути доступною, зрозумілою народові, тому пропонували терміни, що запозичені з грецької, латини або західноєвропейських мов, замінювати українськими відповідниками або словами з

слов'янських мов – чеської, польської. Наприклад, *оригінал – першовтор, перспектива – зглядність, механізм – силодійство, елемент – первина, нейтральний – ніякий, архітектор – будовничий, архітектура – будовничство, бібліотека – книгарня, лабораторія – дільня, фабрика – виробня* тощо [2, с.45].

Значний внесок у розвиток термінологічної справи зробив М.П.Драгоманов, який пропонував використовувати різноманітні джерела для вироблення української термінології: споріднені мови, калькування, «вжились скрізь, увійшли у громадську мову, прийняли народну фонетику і дали од себе походні» [1, с.180].

Зростання активності в термінологічній роботі припадає на 1918 р. До роботи взяли численні громадські організації, гуртки та приватні особи, що збирали та впорядковували народну лексику, записували мову ремісників, залізничників, працівників майстерень та видавали невеликі словники. Унормування термінології було покладено на Термінологічну Комісію Природничої Секції Київського Наукового Товариства, засновану 11 серпня 1918 р. Протягом двох років було утворено 11 підкомісій з різних науково-технічних галузей. 30 травня 1921 р. було створено Інститут української наукової мови Академії Наук, який став центром всієї термінологічної роботи. Окрім природничого, сільськогосподарського відділів було створено і технічний, до складу якого входила архітектурна секція. Впродовж майже десяти років було укладено та видано близько тридцяти словників з різних галузей науки, техніки, культури. Кожний словник мав підзаголовок «проект», містив українсько-російську та російсько-українську частину з відповідними показниками, до кожного терміна подавався рекомендований варіант, уживані синоніми із зазначенням джерела. Передмови до цих словників інколи виходили за межі інструкцій для користування: у них розповідалося про весь процес укладання словника та подавалися теоретичні установи щодо вдосконалення мовного матеріалу.

Українська термінологія архітектури досліджувалась у складі будівельної термінології, тому на рівні лексикографії була описана у «Словнику будівельної термінології (проект)» проф. С. Булди, який було надруковано у вісімнадцятому томі «Матеріалів до української термінології та номенклатури» у 1930 р.

До словника увійшли терміни з цивільного, сільського будівництва, будівельної механіки, номенклатури основних будівельних матеріалів та їх властивостей, основ та фундаментів, металевих та інших конструкцій, дрібних будівельних фахів (асфальтарства, бетонярства, малярства, тинькарства та ін.). Значну кількість термінів складає архітектурна термінологія, проте не наводяться терміни на позначення архітектурних стилів, форм, ордерів, скульптурних та ліпних прикрас.

Принцип творення термінів визначався довільно, тому це призвело до утворення значної кількості штучних архітектурних термінів: *амбар –*

итихлір, амбразура – заглибина, антаблемент – надколоння, арка – лук, балка – трям громоотвод – блискавичник, аудиторія – слухальня, фільонка – таля, трафарет – тавро, кожух – ту(о)лубець [4] тощо. Більшість таких термінів не закріпились у мові і були замінені відповідно іншими, переважно іншомовними, термінами: *комора, амбразура, антаблемент, арка, балка, грозозахист (громовідвід), аудиторія, фільонка, трафарет, кожух*. Не закріпились в архітектурній термінології і штучно створені прикметники, наприклад терміносполучення, що позначали різновиди арок, передавалися терміном *лук* та прикметниками *припадистий, перекутній, плічковий, зіркуватий, шоломуватий, цибулюватий, чоловіий* тощо.

Інтернаціональні терміни, які не мали народних відповідників, у словнику наводились без змін, або ж фіксувалися з тими фонетичними відмінностями, які наближали їх до української фонетики: *квадра – квадер, цоколь – сокель, колонна – колона* тощо.

У кінці 30-х років ХХ ст. спостерігається значний спад у розвитку української термінології і термінографії, спричинений певними суспільно-політичними чинниками, що призвело до скорочення, а згодом і припинення лексикографічної діяльності на теренах Української РСР. Було загальмовано подальший розвиток української науково-технічної термінології взагалі, та архітектурної термінології зокрема. У цей період основною тенденцією розвитку української термінології було орієнтування на російську термінологію у всіх сферах її використання, а продуктивним способом творення українських наукових термінів – калькування з російської мови. Намагання запропонувати до активного вжитку терміни, які створені відповідно до системних можливостей української мови, викликали негативну реакцію в українському радянському мовознавстві.

Таким чином, українська архітектурна термінологія творилася на основі загальнонаціональної мови протягом всіх етапів формування та становлення, тому основна кількість українських архітектурних термінів власномовного походження.

Література

1. Драгоманов М.П. Літературно-публіцистичні праці: У 2-х тт. / М. Драгоманов. – К.: Наукова думка, 1970. – Т. I. – 490 с.
2. Муромцева О.Г., Муромцев І.В. Шляхи творення української термінології в концепції і практиці М. П. Драгоманова // Українська мова: історія і стилі. – Харків, 1992. – С. 44-51.
3. Симоненко Л.О. З історії розвитку української термінографії // Українське мовознавство. – К.: Либідь, 1992. – Вип. 19. – С. 89-96.
4. Словник будівельної термінології (проект) / Укл. проф. С. Булда. – Харків – Київ: Державне видавництво України, 1930. – 255 с.

Калько Р.М.,

*к.пед.н., доцент кафедри перекладу та іноземних мов Національної
металургійної академії України,*

Україна м. Дніпро

ПРАКТИКА ЦИФРОВОГО ПЕРЕКЛАДУ ВІД БІБЛІЇ ДО НЕЙРОМЕРЕЖ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Штучний інтелект (ШІ) розуміється як Big Data, яку можна обстежувати математичними засобами регресією, класифікацією, кластеризацією тощо. Для систем, які працюють із символічними значеннями однією з яких є фонологічна абетка сьогодні активно використовується діджиталізація. Але вже у стародавніх алфавітах кожна літера означала також і цифру і додаючи числові значення літер, можна було отримати й числове значення всього терміну. Тому перші спроби перекладу як виявлення прихованого змісту назви предметів (гематрія (הַמַּטְרִיָּא)) полягали у зверненні до праабетки, а потім оцифруванні за принципом Літера-Число.

У європейській культурі подібний феномен відомий, починаючи із згадки в Об'явленні Івана Богослова про «число звіра»: «Хто має розум, нехай порахує число звірини, бо воно число людське. А число її шістьсот шістьдесят шість (666 (ХЕС))» (Глава 13, стих 18). На думку дослідників, Іван Богослов, описуючи апокаліптичного звіра, мав на увазі імператора Нерона. Написання «імператор Нерон» єврейською абеткою і подає при підрахунку 666. Протягом двохтисячорічної історії число звіра приписувалося тисячам історичних осіб. Подібна багатозначність спроби логічного аналізу Імені, як множини фонематичного та цифрового порядків найкраще ілюструє антиномію проти вульгарного розуміння множини в першу чергу парадокс Буралі-Форті. Тому, перспективне саме наукове використання Теорії множин з метою дешифрування текстів споріднених систем писемності шляхом звернення до спільного архаїчного джерела.

На основі теорії «Родового дерева» можливо пояснити фундаментальні принципи розпізнавання структур, до яких належить і переклад. У європейській традиції фонематичної абетки завдання спрощується, оскільки всі відомі системи писемності західної цивілізації походять від єдиного джерела – праабетки консонантного фінікійського письма [1]. Її подальша еволюція пов'язана із виникненням спочатку знаків для голосних, коли деякі фінікійські приголосні були пристосовані для позначення голосних звуків (Алеф фінік.: *א* Альфа грец., *A* лат., *א* Алеф євр., *ا* Аліф араб., *А* кирилиця), введення нових символів, які позначали фонему, яких не було у фінікійській мові (грец. *Ω* кирилиця *А, Ж*, тощо) та зміною напрямку письма від

початкового у фінікійській справа ліворуч (збережено в арабському письмі та інших) до більш розповсюдженого варіанту зліва направо.

Використовуючи понятійний апарат теорії множин, індексні позначення, квантори загальності та діаграму Ейлера-Вена, можливо логічно описати усі європейські абетки з урахуванням їхнього фонематичного та чисельного значення. Для формального опису елементів множини використовуються Індексні значення символів, що буде верифіковане на прикладі перекладу з англійської мови (множина D; індексні значення d_1, d_2, \dots, d_{26}) українською (E; e_1, e_2, \dots, e_{33}), які можна об'єднати у групи Індексів. Отже, для двох множин D та E можливо виділити індексні значення 3 порядків: високе: DEd (цифровий збіг); середнє: DEф (фонематичний збіг); низьке D та E (немає збігів з іншою множиною).

Множини D та E утворюють підмножини з різних комбінацій індексних значень у вигляді слів, речень та текстів. Відсутність для природних мов загальноприйнятої універсальної граматики [2], незважаючи на багаточисельні спроби її створення, починаючи з граматистів Пор-Рояля, дозволяє сприймати згадані підмножини як поєднання «випадкових» індексів, які підлягають статистичному опису, насамперед принципам Нормального (Гаусового) розподілу. Спочатку зробимо простий експеримент діджиталізації підмножини слова з урахуванням тільки його порядку індексу, при цьому високий порядок індексу має цифрове значення «3», середній «2», низький «1» на прикладі кольорних універсалій. Red 223, Червоний 12222211. Orange 222222, Оранжевий 222212211. Orange 222222, Помаранчевий 22222212211. Yellow 123321, Жовтий 222211. Green 22222, Зелений 2232211. Blue 2322, Блакитний 13221211. Blue 2322, Синій 21231. Purple 222232, Фіолетовий 2323222211. White 12322, Білий 13311. Black 23222 Чорний 1222211.

Використовуючи наведений приклад, можна зробити попередній висновок про виконання нормального розподілу на прикладі окремих слів навіть за порядком індексів. Гаусів розподіл демонструють приклади підмножин слів: Червоний 12222211; Yellow 123321; Зелений 2232211; Blue 2322; Блакитний 13221211; Синій 21231; Purple 222232; Фіолетовий 2323222211; White 12322; Білий 13311; Black 23222; Чорний 1222211. Окрім цього, можна виділити рівномірний засіб розподілення підмножин слів (Orange 222222; Green 22222) висхідний (Red 223) та низхідний (Жовтий 222211). Порядки індексних значень множини певної абетки можуть бути використаними у практиці перекладу за принципом Літера-Індекс-Індексне значення.

Для глибшого аналізу об'єднаємо формальні ознаки множини абетки: Порядок індексу літери (3,2,1), голосна або приголосна (0,1) та індексне значення ($d_1 \dots d_{26}$ та $e_1 \dots e_{33}$).

Red (2+17+1 2+9+0 3+1+1)36. Червоний (1+28+1 2+8+0 2+15+1 2+7+1 - 2+13+0 2+12+1 1+24+0 1+26+0) 68-150. Orange (2+15+0 2+17+1 2+6+0 2+14+1

2+11+1 2+9+0) 87. Оранжевий (2+13+0 2+15+1 2+6+0 2+12+1 2+9+1 - 2+8+0 2+7+1 1+24+0 1+26+0) 68-140. Orange (2+15+0 2+17+1 2+6+0 2+14+1 2+11+1 2+9+0) 87 Помаранч-евий (2+14+1 2+13+0 2+4+1 2+6+0 2+15+1 2+6+0 2+12+1 1+28+1 - 2+8+0 2+7+1 1+24+0 1+26+0) 129-191. Yellow (1+26+0 2+9+0 3+3+1 3+3+1 2+15+0 1+25+1). 96 Жовт-ий (2+9+1 2+13+0 2+7+1 2+17+1 -1+24+0 1+26+0) 57-109. Green (2+11+1 2+17+1 2+9+0 2+9+0 2+14+1). 72 Зелен-ий (2+10+1 2+8+0 3+3+1 2+8+0 2+12+1- 1+24+0 1+26+0) 55-107. Blue (2+7+1 3+3+1 2+20+0 2+9+0) 50. Блакитний (1+20+1 3+3+1 2+6+0 2+11+1 1+24+0 2+17+1 2+12+1- 1+24+0 1+26+0) 111-163. Blue (2+7+1 3+3+1 2+20+0 2+9+0) 50 Син-ій (2+16+1 1+24+0 2+12+1- 3+2+0 1+26+0) 59-91. Purple (2+16+1 2+20+0 2+17+1 2+16+1 3+3+1 2+9+0) 98 Фіолет-овий (2+19+1 3+2+0 2+13+0 3+3+1 2+8+0 2+17+0 - 2+13+1 2+7+1 1+24+0 1+26+0) 78-156. White (1+25+1 2+12+1 3+2+0 2+19+1 2+9+0) 80. Біл-ий (1+20+1 3+2+0 3+3+1- 1+24+0 1+26+0) 34-86. Black (2+7+1 3+3+1 2+6+0 2+8+1 2+13+1) 52 Чорн-ий (1+28+1 2+13+0 2+15+1 2+12+1 -1+24+0 1+26+0) 78-130.

Проведений аналіз мовного матеріалу дозволив дійти висновку про системне застосування теорії множин у контексті Гаусового розподілу, що дозволяє підвищити якість експертних систем автоматичного перекладу.

Література

1. Kalko R. Principles of algorithmization of machine translation in the theories of language evolution (based on the Ukrainian-English translation). International Journal of Advanced Research (IJAR). – 2017. – С. 706-709.
2. Kalko R. A binary code as a basis for understanding the logical construction of Chinese hieroglyphic graphemes. International Journal of Advanced Research (IJAR). – 2018. – С. 327-334.

Черчата Л.М.,

доцент, к.пед.н., доцент кафедри загального і слов'янського мовознавства та іноземних мов Полтавського національного педагогічного університету імені В.Т. Короленка,

Україна, м. Полтава

ФОРМУВАННЯ ВТОРИННОЇ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Сучасна лінгвістика потужно привертає увагу до проблеми людини як суб'єкту писемномовленнєвої діяльності, а отже, актуалізує дослідження в контексті персонально-орієнтованого й антропоцентричного аспектів.

Примітно, що про мовну особистість як об'єкт зацікавлень лінгводидактики та методики навчання іноземних мов заговорили порівняно недавно. Якість і конкурентоздатність професійної підготовки майбутніх фахівців – одне з фундаментальних завдань модернізації вітчизняної вищої освіти. Таку модернізацію сьогодні важко уявити поза аспектами вираження й адаптування іншомовного складника змісту освіти до запитів сучасного, насиченого інтеграційним поступом ринку праці. Зокрема нові реалії життя посутньо змінили роль іноземної мови як у часопросторі діяльності окремої особистості, так і цілого суспільства. Стрімко актуалізується необхідність її вивчення, своєю чергою спричиняючи попит на фахівців із високим рівнем сформованості іншомовної комунікативної компетентності, здатних здійснювати активну і ситуативно доцільну комунікацію та презентувати результати своєї праці іноземною мовою. Інакше кажучи, сучасна освіта зорієнтована на формування мовної особистості, яка готова до активної взаємодії в різноманітних ситуаціях повсякденного, академічного та професійного спілкування й створення при цьому умов, необхідних для обміну інформацією. Тож необхідність перегляду методологічних основ навчання іноземної мови вбачаємо за очевидне. Актуальність пропонованої наукової розвідки визначається потребою покращення якості підготовки студентів нефілологічних факультетів з іноземної мови через виокремлення основних параметрів формування вторинної мовної особистості, яка володіє іноземною мовою на комунікативно достатньому рівні і здатна сприймати навколишній світ з урахуванням того, як його сприймають представники тієї чи тієї іншомовної спільноти.

Зазначимо, що різні аспекти проблеми вивчення ключових понять, як-от: «мовна особистість» і «вторинна мовна особистість» висвітлено у дослідженнях В. Богуславського, С. Воркачова, Н. Гальскової, Н. Гез, Л. Засекіної, В. Карасика, Ю. Караулова, О. Лавриненко, В. Ніколаєнко та інших.

Будучи основним інструментом спілкування, мова уможлиблює реалізацію особистістю свого професійно орієнтованого вербального потенціалу на рівні взаємодії культур, тобто у ході міжкультурного діалогу, під час якого, власне, й відбувається формування майбутнього фахівця як вторинної мовної особистості. Проте, спочатку звернімося до поняття «мовна особистість», оскільки відсутність чіткого розуміння його, як категорії, що увійшла до понятійного апарату лінгвістики й спричинила появу останнього, завадить з'ясуванню сутності поняття «вторинна мовна особистість», умов її формування та з'ясування специфіки її компонентного наповнення.

Поява терміну «мовна особистість» диктувалася необхідністю формування творчої та активної людини, здатної до успішної комунікації. Представники наукового загалу почали використовувати його наприкінці ХХ століття, але й дотепер єдине тлумачення означеної дефініції відсутнє. Втім, ми можемо виявити спільне для дослідників у розробленні науково обґрунтованого підходу до розуміння цього поняття – це погляд на мовну особистість, яка послуговується мовою, створюючи якісний мовленнєвий продукт на основі раніше набутого нею комунікативно-культурного досвіду.

Так, на думку Ю. Караулова, мовна особистість – це особистість, що проявляє себе у мовленнєвій діяльності, виявляє характер, зацікавлення, соціальні та культурні переваги й установки, володіє сукупністю знань та уявлень і є представником певної мовної спільноти. Мовна особистість наділена можливістю створювати та сприймати тексти, що вирізняються ступенем структурно-мовної складності, глибиною та точністю відображення дійсності, а також певною спрямованістю [2, с.37]. Окрім цього, вчений пропонує модель мовної особистості, що включає три взаємопов'язані і взаємодоповнювальні рівні: вербально-семантичний – це лексикон індивіда, що включає лексеми і граматичні форми слів; мовно-когнітивний передбачає актуалізацію й ідентифікацію притаманних соціуму (мовній особистості) знань та уявлень про світ, які створюють колективний і/або індивідуальний когнітивний простір (поняття, ідей, концепти); відображає тезаурус, культуру особистості; мотиваційний, або рівень діяльнісно-комунікативних потреб, що відображає прагматику особистості, тобто систему цілей, мотивів настанов та інтенцій, пов'язаних із правилами, такою комунікації [2, с.238].

Запропоновані вченим рівні моделі мовної особистості є важливими для формування комунікативної компетентності студентів.

Своєю чергою, Н. Гальскова та Н. Гез переконані, що вихід на міжкультурну професійну комунікацію забезпечується завдяки розвитку рис вторинної мовної особистості. У рідному мовному середовищі домінантним виступає процес засвоєння мови через дійсність, тоді як у міжкультурному просторі дійсність засвоюється через мову. Сформований у межах рідного комунікативно-культурного простору досвід уже не є достатнім для успішної реалізації мовної особистості на міжкультурному рівні. Таким чином, у міжкультурній комунікації на основі мовної особистості формується вторинна мовна особистість, яка володіє іншою мовною картиною світу, що дає можливість зрозуміти нову культуру [1, с.12]. Отже, мовна особистість – це єдина система, тобто вторинна мовна особистість не може існувати окремо від первинної, вони взаємопов'язані. Це підтверджується й аналізом даних досліджень інших наук (лінгводидактика, психологія, педагогіка, соціолінгвістика). У науковій літературі зустрічаємо

й поняття «вторинна професійна мовна особистість», що корелює з діяльністю майбутнього фахівця в межах використання іноземної мови для досягнення поставлених ним цілей. Тому, питання формування рис вторинної мовної професійної особистості майбутнього фахівця на заняттях з іноземної мови на немовних факультетах закладу вищої освіти нам видається назрілим, позаяк саме він одночасно постає і стратегічним орієнтиром, і основною метою, і результатом іншомовної підготовки у вищій школі. Примітно також, що наразі науковці все частіше звертаються до вивчення мовної професійної особистості фахівців різних сфер зайнятості, наприклад: філолога (О. Ворожбитова), перекладача (О. Бушев), лікаря (Е. Акаєва).

Основні параметри вторинної мовної професійної особистості стосуються здатності студентів немовних факультетів здійснювати професійно орієнтоване іншомовне спілкування як в усній, так і в письмовій формах; розуміти аспекти культури країни, мова якої вивчається, норми ефективної взаємодії у міжкультурному просторі; знаходити, творчо інтерпретувати необхідну для самостійної навчальної діяльності інформацію в іншомовних джерелах, використовуючи сучасні інформаційні технології.

Підсумовуючи сказане зазначимо, що розроблення конкретних параметрів формування вторинної мовної особистості студентів нефілологічних факультетів під час навчання іноземної мови сприятиме підвищенню ефективності професійно-особистісного розвитку майбутніх фахівців. Дослідження означеної проблеми потребує подальшого ретельного вивчення.

Література

1. Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам: лингводидактика и методика : учеб. пособ. для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений / Н.Д. Гальскова, Н.И. Гез. – М. : Академия, 2006. – 336 с.
2. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность / Ю.Н. Караулов. – М. : Издательство ЛКИ, 2010. – 264 с.

PEDAGOGY

Антонюк Н.А.,

к.пед.н., викладач педагогічних дисциплін Луцького педагогічного коледжу,

Савчук С.В.,

викладач педагогічних дисциплін Луцького педагогічного коледжу,

Україна, м. Луцьк

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

На сучасному етапі світового розвитку набуває нового значення глобальна інтернет-мережа і все, що з нею пов'язано. Людство наблизилось до того, що Інтернет стає основним генератором світових макротенденцій, сприяє трансформації ціннісних орієнтирів людства, змінює форми, зміст, механізми, функції соціальних комунікацій.

З розвитком Інтернету, з'явилася можливість використовувати всі його досягнення в різних проявах. Одним з таких проявів є соціальні мережі, які стали невід'ємним атрибутом людського життя.

Термін «соціальна мережа» було введено в обіг у 1954 році англійським соціологом Джеймсом Барнсом у збірці робіт «Людські стосунки» для позначення спільноти людей, об'єднаних однаковими інтересами, уподобаннями, або тих, хто має інші причини для безпосереднього спілкування між собою [1, с.38].

Соціальна мережа – це соціальна структура, створена об'єднаними за однією або декількома ознаками взаємозалежності вузлами, які здебільшого представлені індивідуальними членами або організаціями [2, с.22].

Як соціальну мережу можна розглядати будь-яке онлайн співтовариство, учасники якого взаємодію один з одним. У своєму дослідженні Івашнюва С.В. описує «соціальну мережу» як віртуальний майданчик, що забезпечує своїми засобами спілкування, підтримку, створення, розбудову, відображення та організацію соціальних контактів, у тому числі й обмін даними між користувачами і обов'язково передбачає попереднє створення облікового запису [6, с.15].

На сьогодні існує більш, ніж 200 сайтів з можливостями організації соціальних мереж. Через таку велику кількість і легко доступність – соцмережі набувають статусу невід'ємного атрибуту людського життя. Користувачі мереж становлять 82% від всіх інтернет-користувачів у світі – це 1,2 млрд. чоловік. Високий рівень їх проникнення відображає один з головних

трендів глобальної мережі – як тільки люди підключаються до Інтернету, вони негайно починають спілкуватися з іншими людьми. Ще більш красномовна статистика часу проведеного користувачами в мережі – за останні кілька років кількість годин, яку люди провели в соціальних мережах, збільшилася втричі. Інтернет-мережі стають не тільки потужним агентом вторинної соціалізації, але й виграють конкуренцію у соціальних інститутів, які реалізують первинну соціалізацію, тому що цьому сприяє динаміка сучасного життя; здійснюють вагомий вплив на психологічний, фізичний та інтелектуальний розвиток особистості [3, с.32].

Сучасні Інтернет-технології створюють умови для більш раннього включення дітей та юнацтва в соціальну діяльність. Але водночас вплив соціальних мереж на особистісний розвиток внаслідок дії Інтернет-простору не може бути однозначно кваліфікований як позитивне чи негативне явище.

Серед позитивних показників, впливу соцмереж на формування та розвиток особистості, можна виділити [4, с.179]:

- являються безкоштовним ресурсом, де можна обмінюватися інформацією, фотографіями, повідомленнями, музикою, та іншими різними файлами;

- дають можливість спілкуватися з друзями і колегами на відстані, шукати втрачені контакти і заводити нові знайомства;

- використовуються в якості інструменту для саморозвитку, вивчення іноземних мов, читання цікавих книг, статей. В цьому відношенні потенціал таких майданчиків нескінченний. Вони стають місцем навчання, пошуку наукової та іншої літератури [4, с.180];

- за допомогою соцмереж можна розпочати і розвивати свою справу, створивши інтернет-магазин чи надаючи різного роду послуги;

- є місцем, де можна розслабитися, скоротати час, переглянути новини, останні події в країні та світі, в своїх друзів;

- допомагають перевтілитися, даючи можливість людині представити себе кращою, ніж вона є, і навіть бути іншою, не такою як насправді, в реальному житті. Для цього інтернет-користувачі використовують псевдоніми (ніки, нікнейми) замість справжніх імен, приховуючи вік, сімейний стан і навіть стать.

Таким чином, завдяки соцмережам відбувається самовдосконалення, комунікація, соціалізація особистості у віртуальному просторі.

Разом з позитивними сторонами функціонування соціальних мереж спостерігаються і негативні тенденції як результат розвитку глобальної мережі [4, с.183].

Перш за все, це доступність величезних масивів всілякої інформації, що призводить до перетворення людини в примітивного споживача, який не потребує власного творчого пошуку. Одним з простих і поширених прикладів даної ситуації є звернення студентів і школярів до бази даних Інтернету в

процесі підготовки рефератів, курсових робіт, домашніх завдань, проєктів. Причому, переважаючим є примітивне копіювання чужої роботи з мережі.

Соціальні мережі та інтернет в необмеженому доступі несуть велику загрозу дитячого становлення. Перебуваючи в онлайн режимі, діти, підлітки не особливо напружують мозок, тому це уповільнює процес інтелектуального розвитку. Спілкування в мережі є жалюгідною імітацією повноцінного діалогу, адже, з часом втрачаються навички реального спілкування. Убогий словниковий запас, мовні та граматичні помилки – все це результат комунікації в Інтернеті. Вирішення всіх питань у режимі онлайн перетворюють людину в асоціальну особистість [2, с.23].

Порушення концентрації уваги, нездатність зосередитися, як і непосидючість, розвивається при тривалому захопленні комп'ютерними іграми.

Чим більше часу людина проводить у соцмережах, тим сильніше її залежність від громадської думки, формується незріле світосприйняття. Сьогодні користувачі мереж активно діляться з «друзями» найменшими дрібницями свого життя, розраховуючи на «лайки». Відсутність схвалення може викликати депресію та навіть відчуття своєї непотрібності та нікчемності.

Актуальною проблемою стає фізичне здоров'я користувача мережі. Збільшується гіподинамія, людина годинами сидить у приміщенні за монітором комп'ютера. Це призводить до соматичних патологій [2, с.24].

Цей перелік може продовжити так зване «хакерство» як втручання в приватне життя і інтелектуальну власність особи за допомогою мережі Інтернет, тощо.

Таким чином, визначити однозначно, позитивним чи негативним є вплив соціальних мереж на особистість є практично неможливим. Їхні прихильники стверджують, що вони несуть суцільний позитив, опоненти вважають, що негатив, але правда десь посередині [1, с.25]. Єдине, що необхідно, завжди користуватись здоровим глуздом, раціонально планувати і використовувати свій час, а також слідкувати за діяльністю та тривалістю перебування дітей онлайн. Тоді, користування мережевими-ресурсами не призведе до поганих наслідків, а допоможе розширити горизонти світосприйняття.

Література

1. Богдан М.С. Психологічні особливості спілкування залежних від соціальних мереж // Психологія і соціологія: проблеми практичного застосування. 2014. С. 25-29.
2. Вакуліч Т.М. Інтернет-залежність як новий вид адитивної поведінки. [науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова]. Серія №12. Психологія. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. Вип. 7(31). С. 22-25.
3. Городяненко В.Г. Соціологія: підручник. Київ: ВЦ «Академія». 2008. 544 с.
4. Данько Ю.А. Соціальні мережі як форма сучасної комунікації: плюси і мінуси // Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки. 2012. С. 179-184.

5. Золотова Г.Д. Сутність технологічних видів адитивної поведінки дітей. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 13 (272), Ч. IV, 2013. С.126-130.

6. Івашнюва С.В. Використання соціальних сервісів та соціальних мереж в освіті. Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер.: Психолого-педагогічні науки. 2012. № 2. С. 15-17.

Бондаренко Ю.В.,

учитель початкових класів

Вознесенської загальноосвітньої школи I-III ступенів

Золотоніської районної ради Черкаської області, вища категорія,

Україна, м. Золотоноша

МЕТОД ПРОЄКТІВ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Головною метою навчально-виховного процесу в умовах сьогодення є не тільки всебічний розвиток дитини, але й формування такої особистості, яка була б готова до активної самоосвіти, саморозвитку та реалізації власного потенціалу. Саме цим зумовлена нині увага педагогів до інновацій в освіті. Провідне місце в системі таких новітніх технологій займає метод проєктів [2].

Відповідно до загальноєвропейських рекомендацій з освіти пріоритетною освітньою метою є підготовка школярів до життя у демократичному суспільстві шляхом запровадження методів викладання навчальних дисциплін, які стимулюють незалежність думки, судження, спонукають до відповідної компетентної діяльності. Зміст в освітній політиці має на меті формування особистості, яка вміє самостійно вчитися, сприймати інформацію, працювати з нею, узагальнювати, аналізувати, осмислювати, творити. Пошук шляхів підвищення ефективності процесу навчання привів до розвитку багатьох методів навчання, які сприяють активізації навчального процесу; розвитку пізнавального інтересу школярів; формуванню теоретичного мислення учнів; поетапному формуванню розумових дій; диференціації та індивідуалізації навчання; оптимізації навчання; організації проблемного навчання. Одним з таких методів на сучасному етапі є метод проєктів. Метод проєктів вважають одним з найперспективніших методів навчання. За своєю суттю робота над проєктом має інноваційний характер: вимагає від педагога застосування нових знань; виробляє вміння діяти і приймати рішення самостійно чи в складі команди, шукати і застосовувати нову інформацію з різноманітних джерел,

використовуючи інформаційно-комп'ютерні технології для виконання завдань, розвиває критичне мислення, саморозвиток[1].

Особливості проектної діяльності молодших школярів:

Робота у проекті розпочинається із чіткого формулювання мети проекту, завдань та планування дій.

Найбільш важливою частиною плану є покрокова розробка проекту, в якій вказаний перелік конкретних дій з вказівкою виходів, термінів, відповідальних.

Обирається форма проектної діяльності: індивідуальна, групова, колективна.

Робота у проекті передбачає пошук інформації, яка потім буде оброблятися, систематизуватися, узагальнюватися, адаптуватися для подальшого використання.

Результатом роботи над проектом є якийсь певний кінцевий продукт. Наприклад: газета, книга, листівка, виставка малюнків, колективне панно, твір, комп'ютерна презентація, стаття у газету, реклама, віртуальний музей, фотоальбом, збірка власних творів, вистава, свято, концерт, рольова гра, екскурсія, тематична міні-збірка, сценка, дослідницька робота тощо.

Робота у проекті закінчується презентацією його кінцевого продукту [3].

Працюючи над впровадженням проектної діяльності у мене поступово склалася певна структура діяльності:

– виявлення готовності до пошукової діяльності (характеризується вмінням учнів розв'язати конкретну розумову чи практичну задачу, виконати завдання на окремих етапах її розв'язування);

– формування мотивації (пробудити і закріпити в дітей позитивні емоції в процесі колективної навчальної діяльності, викликати інтерес, допитливість, бажання до самостійного розмірковування і як наслідок – прагнення до пошукової діяльності);

– розвиток пізнавальних потреб, наполегливості у виконанні самостійних робіт;

– розвиток здібностей дитини, залучення її до проектної, творчої діяльності.

Діти бачать результат своєї роботи, встановлюється зв'язок із життєвим досвідом, розвивається вміння ставити мету й здійснювати саморегуляцію діяльності, створюються умови, за яких учні самостійно отримують необхідні знання з різних джерел, вчать користуватися здобутими знаннями для розв'язання пізнавальних і практичних завдань, дістають комунікативні вміння. Всі ці знання та вміння необхідні учням для швидкої та безболісної адаптації до середньої та старшої школи [4].

Гуманізм, увага та повага до особистості учня, позитивні почуття, думки, спрямовані не тільки на навчання але і на розвиток особистості учня – важливі риси проектного підходу. Правильне використання методу проектів

у початковій школі дає змогу визначити його як ефективний дидактичний засіб активізації пізнавальної діяльності учнів, розвиток їхнього творчого мислення та формування визначених у них особистісних рис. Саме метод проєктів найповніше забезпечує взаємодію учасників навчально-виховного процесу в умовах особистісно орієнтованого навчання. Реформування освіти через орієнтацію на проєктну технологію є одним зі шляхів входження України до світового освітнього простору [1].

Література

1. Михайлишин Роман. Метод проєктів у початковій школі як педагогічна технологія. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2016. Вип. 30. С. 43-53 Visnyk of Lviv University. Series Pedagogics. 2016. Is. 30. P. 43-53
2. <https://fpp.npu.edu.ua/ua/mainmenu-57/73-4/2013-02-20-07-23-32/481-hanna-poniuk>
3. http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/33260/
4. <https://sites.google.com/site/skilnijekspres/dla-vciteliv/proektna-tehnologia-pocatkovii-klasi>

Боровець О.В.,

*к.пед.н., доцент кафедри педагогіки початкової освіти
Рівненського державного гуманітарного університету,*

Кондратюк К.І.,

*здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
Рівненського державного гуманітарного університету,*

Україна, м. Рівне

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Демократизація і гуманізація шкільної освіти в Україні, переосмислення її цілей та завдань з урахуванням світових прогресивних підходів до організації освітнього процесу передбачають реформування системи професійної підготовки педагогів до роботи в Новій українській школі. Діяльність сучасного вчителя в умовах оновлення початкової освіти базується на засадах педагогіки партнерства, особистісно зорієнтованому та компетентнісному підходах, що зумовлює підвищення вимог до його професійної компетентності та майстерності.

У контексті вирішення означеної проблеми вважаємо актуальним питання формування педагогічної культури майбутніх учителів у процесі їх фахової підготовки. Важливого значення розвитку педагогічної культури, її

складовим, особливостям прояву в різних видах діяльності вчителя надавали Г. Ващенко, П. Каптерев, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші відомі педагоги. Так, В. Сухомлинський, розглядаючи любов до дітей як одну з найважливіших характеристик особистості вчителя, пов'язував її з педагогічною культурою: «Якщо вчитель вдумливо аналізує свою роботу, в нього не може не виникнути інтересу до теоретичного осмислення свого досвіду, бажання зв'язувати причинно-наслідкові зв'язки між ланцюжками учнів і власною педагогічною культурою» [3, с.415-416].

Предметом цілеспрямованих наукових досліджень педагогічна культура стала лише наприкінці ХХ століття. У соціально-історичному аспекті її визначають як універсальну характеристику педагогічної діяльності, сукупність педагогічного досвіду, набутого за час існування наявних світових цивілізацій, історичних періодів їх розвитку (Є. Бондаревська, О. Буякін, М. Богуславський, А. Валицька, Г. Віленський, Г. Карпова, І. Колесникова та інші).

Педагогічна культура вчителя – це системне утворення, до структури якого відносять педагогічні цінності, творчі способи педагогічної діяльності, досвід створення зразків педагогічної практики з позицій гуманізму [1, с.140]. У науковій літературі зустрічається також термін «професійно-педагогічна культура», який І. Пальшкова тлумачить як особливий різновид педагогічної культури суспільства, в якому сконцентровано досвід суспільної практики організації навчання і виховання молодого покоління у закладах освіти.

У професійній поведінці вчителя проявляється його індивідуальна педагогічна культура. Вона починає формуватися у процесі фахової підготовки у закладі вищої освіти. Освітній процес університету, характер взаємодії його учасників, зміст та форми навчання є складовими, що організують культурно-освітнє середовище, в якому розпочинається становлення і розвиток педагогічної культури майбутніх учителів.

Аналіз наукової літератури, емпіричне вивчення означеної проблеми дають підстави виокремити низку організаційно-педагогічних умов формування педагогічної культури майбутніх педагогів.

Важливою умовою дослідники називають відображення у змісті навчальних предметів педагогічної культури як історично, соціально і суб'єктивно-персоніфікованого феномену [2]. У навчальних планах підготовки вчителів початкової школи наявні дисципліни професійно орієнтованого циклу, серед яких: загальні основи педагогіки, дидактика, теорія і методика виховання, педагогічна майстерність, інноваційні педагогічні технології, теорія і практика сучасної початкової школи тощо. Засвоєння змісту цих курсів забезпечує мотиваційну, когнітивну складові процесу формування педагогічної культури майбутніх учителів.

Не менш значущим є впровадження у дидактичний процес ЗВО інноваційних технологій навчання, що забезпечують оволодіння здобувачами

освіти досвіду аналізу та прогнозування, критичного осмислення процесів навчання та виховання учнів за відповідними культурними зразками і нормами педагогічної діяльності. Під час оволодіння студентами професійно значущими знаннями та вміннями доцільним є використання проблемних педагогічних задач, які передбачають обґрунтований вибір завдань, змісту, прийомів і засобів діяльності через розуміння культурної відповідності історичним і соціальним обставинам.

Діяльнісну складову забезпечує реалізація такої умови, як проведення чітко спланованої та якісно організованої педагогічної практики, під час якої відбувається розвиток педагогічної майстерності, креативності майбутніх учителів; закріплення і збагачення знань з професійно орієнтованих дисциплін у процесі їх використання; формування та розвиток професійних умінь і навичок; вироблення дослідницького підходу до педагогічної діяльності; вдосконалення навичок педагогічного спілкування та взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу.

Реалізація виділених педагогічних умов сприяє формуванню педагогічної культури майбутнього вчителя та забезпечує підготовку педагога, здатного реалізувати в професійній діяльності завдання початкової освіти, визначені Концепцією «Нова українська школа».

Література

1. Мойсеюк Н.С. Педагогіка: навчальний посібник. 5-е вид. Київ: Саміт-книга, 2007. 656 с.
2. Пальшкова І.О. Педагогіка: професійно-педагогічна культура вчителя: навчальний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2011. 192 с.
3. Сухомлинський В.О. Серце відаю дітям / за наук. ред. О.В. Сухомлинської. Харків: Акта, 2012. 545 с.

Ведмеденко Д.В.,

ст. викладач кафедри педагогіки, психології та теорії управління освітою

Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області,

Україна, м. Чернівці

ФОРМУВАННЯ МОТИВІВ СОЦІАЛЬНОГО ПРЕСТИЖУ УЧНІВ

Сучасні трансформаційні процеси у суспільстві зумовили виникнення нових вимірів соціальної нерівності. Не останнє місце серед них належить чинникові соціального престижу, що позначається відповідним поняттям, яке все ж залишається не дослідженим у понятійно-категоріальному апараті педагогічних дисциплін.

Поняття «соціальний престиж» досі вживають у науковому обігу найчастіше як емпіричне, хоча за своїм змістом і пізнавальними функціями воно вже досягло теоретичного рівня тлумачення.

Доведення цього забезпечити якісні зміни у понятійно-категоріальному апараті педагогічних наук, завдяки його зближенню з сучасною соціальною реальністю та визнанню того об'єктивного змісту, який містить у собі поняття «престиж», «соціальний престиж».

Уперше про соціально значущі критерії розподілу державних груп, що неявно вказували на їх престиж, вів мову давньогрецький мислитель Платон.

Поняття «престиж» (фр. prestige), яке зафіксовано у новому словнику іноземних слів зі значенням – авторитет, вплив, повага, якими користується будь-хто [3, с.218].

Престиж вимірюється суспільною вагою особи, її здатністю здійснювати прямий чи опосередкований вплив на прийняття рішень, його наявність завжди визначається певним рівнем позитивної оцінки.

Вперше термін «соціальний престиж» вжив німецький вчений Макс Вебер.

Подальшого розвитку набуло вивчення змісту поняття «соціальний престиж», а також вперше здійснено його теоретичну інтерпретацію.

Доведено, що поняття «соціальний престиж» позначає суб'єктивну оцінку ступеня відповідності суб'єкта заздалегідь прийнятим оцінкам і нормам соціального авторитету, соціальної довіри, соціальної поваги, соціального впливу та соціальної значущості у спільноті, які, у свою чергу, формуються завдяки соціальній увазі до нього.

Таким чином, «соціальний престиж» інтегрує у собі шість складових: ступінь соціального авторитету, ступінь соціальної довіри, ступінь соціальної поваги, ступінь соціального впливу, ступінь соціальної значущості, ступінь соціальної уваги.

Сучасний заклад загальної середньої освіти динамічно оновлюється, тому цілком зрозуміло, що саме в наш час соціальне замовлення висуває нові вимоги до освітнього процесу, метою якого є формування та розвиток творчої, соціально адаптованої, готової до продуктивної діяльності в умовах ринкового неоднозначного економічного суспільства особистості.

Психолого-педагогічні пошуки, що безпосередньо пов'язані з вивченням мотивів уміння, їх видів та ролі у процесі навчання, шляхів та засобів трансформації мотивів учіння під впливом різних факторів висвітлені у роботах М.І. Алексеевої, Л.С. Виготського, В.В. Давидова, І.С. Костюка, Н.Ф.Тализіної, та багатьох інших.

Переважає більшість вітчизняних вчених трактують мотив через розуміння внутрішньої потреби, мети, цілі чи інтересу до конкретної діяльності.

Сьогодні учні на першу сходинку ставлять мотиви соціального престижу: прагнення стверджувати свою особистість; мотиви, пов'язані з почуттям власної гідності; намагання посісти певне місце в доступних їм суспільних відносинах.

Ми вважаємо за можливе виділити ціннісний аспект, а також аспект спрямованості мотивації соціального престижу та такі види мотивації навчання: навчання як прагнення досягти особистої позиції; навчання як прагнення підвищити соціальний статус, уникнути невдачі; навчання з почуттям відповідальності (переживання взятих обов'язків, внутрішньої вимоги); навчання на основі розуміння його життєвого значення (професія, життєві настанови, цілі); навчання на основі здійснення потреб (ідентифікацій з суспільними нормами, принципами).

Аналіз співвідношення навчально-пізнавальної діяльності учнів та їх вікових особливостей дозволяє зробити висновки про те, що виявлення педагогічних умов мотивації соціального престижу неможливе без урахування таких особливостей вікового розвитку як: особлива прихильність до діяльності; потреба в знаннях; потреба нових вражень; потреба в самостійності та самостверженні [5, с.108].

Підвищений інтерес до власної особистості, який виникає у старшого підлітка, спонукає потребу порівнювати себе з іншими людьми, оцінювати свої реальні досягнення в різних видах діяльності і, як наслідок, потребу в саморозвитку.

Потреба в саморозвитку передбачає оволодіння учнями вмінням інтенсифікувати власне життя в напрямку максимального виявлення найкращого у собі з утвердженням в суспільстві гуманістичних ідеалів, що забезпечують стабільність особистісного руху кожного школяра та саморуху педагога.

Відповідно до поставлених завдань вчителів переконаний в необхідності постійного аналізу результативності використаних інноваційних освітніх технологій, відбору найбільш ефективних, знає, що успіхи учнів – це рівень його педагогічної майстерності. Наприклад, у якості «тематичного орієнтира» цих завдань, ми пропонуємо такі: проектна технологія як засіб саморозвитку; оптимізація компетентності саморозвитку в контексті технології «створення ситуації успіху»; формування когнітивних складових процесу саморозвитку в полі технології розвивального навчання тощо.

Отже, формування мотивів соціального престижу, що впливають на соціально – етичний розвиток учнів, дають нам змогу зробити такі висновки. Навчання, побудоване на співпраці, співтворчості, співпереживанні і взаємодопомозі, повинно стати одним із засобів упровадження в освіту ХХІ віку гуманістичних принципів виховання.

Сучасний заклад загальної середньої освіти стає місцем і часом взаємного збагачення учнів і вчителів, що приносить задоволення та радість, місцем і часом розумового, духовного, фізичного розвитку.

З огляду на вищезазначене, формування мотивів соціального престижу учнів передбачає створення комфортних умов для прояву творчого потенціалу, співпраці, громадянських якостей підростаючої людини.

Література

1. Грабовська Т. Формування позитивної мотивації діяльності особистості / Т. Грабовська і ін. // Рідна школа. – 2002. – № 4(867). – С. 12.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України / гол. ред. В.Г. Кремень.- К.,2008.-1040с.
3. Захаренко Є.Н., Комарова Л.М., Нечасва І.В. Новий словник іноземних слів – М. 2003. - 988с.
4. Парфілова С.Л. Формування пізнавального інтересу як мотиву навчальної діяльності // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // 36. наук. пр. – Випуск 10. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2006. – 500 с.
5. Щипан С. Професійний інтерес як чинник мотивації до навчання у старшому шкільному віці // Студентський науковий вісник Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. – 2011. – Вип. 26. – С. 221.

Гордієнко Т.В.,

*к.пед.н., доцент кафедри педагогіки, початкової освіти
та освітнього менеджменту НДУ ім. М. Тоголя,*

Україна, м. Ніжин

ОСОБЛИВОСТІ ПІДБОРУ НАВЧАЛЬНИХ КАЗОК ДЛЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Одним із напрямів активізації пізнавальної діяльності у молодших школярів є практичне впровадження і використання казок, які стимулюють пізнавальну активність учнів і сприяють ефективному засвоєнню ними навчального матеріалу, набуттю вмінь і навичок. За допомогою казки можна підвищувати інтерес до навчання, підкріплюючи самостійність у діяльності дитини. Це також актуалізує вибрану тему дослідження.

Досить стисле визначення казки дає М.М. Светловська: «Під казкою, у широкому сенсі цього слова, ми розуміємо усно-поетичну розповідь фантастичного, авантюрно-новелістичного і побутового характеру» [6, с.12]. На думку В.П. Анікіна, таке трактування занадто розширює поняття казки [1, с.82].

Більшість дослідників відзначають наявність у казці вимислу, що спирається, втім, на дійсність. О.І. Плешкова вважає, що однією з основних рис казки є її спрямованість до майбутнього, те, що казка «долає дійсність» [5, с.71].

Найбільш точним і повним, на наш погляд, є визначення, дане найбільшим збирачем і дослідником казки Л.Ю. Брауде: «Казки – це усні розповіді, що існують в народі з метою розваги, мають змістом незвичайні в побутовому сенсі події (фантастичні, чудові або життєві) і відрізняються спеціальною композиційно-стилістичною побудовою» [2, с.36].

На думку психологів, розкриття творчого потенціалу особистості необхідно починати з раннього віку. Спочатку дитина проявляє інтерес до картинки, з часом у неї виникає інтерес до тексту. Казки стають необхідністю так само, як гра. Слухаючи або самостійно прочитуючи казку, дитина вчиться уявляти, входити в роль різних персонажів. Вона отримує певний досвід, який набувається не внаслідок моралей і моралізації з боку дорослих, а в процесі сприйняття казкового тексту, проживання та переробки її морального уроку.

Питанням сприйняття і розуміння тексту літературного твору молодшими школярами присвячені роботи В.Г. Маранцмана, Л.П. Жабицької; А.В. Антонова та багатьох інших дослідників.

В даний час актуальним є питання про значення сприйняття і переживання казки для розвитку дитини, становлення її як особистості, розкриття її творчого потенціалу. У сучасній психології сприйняття казки розглядається як один із способів міфологічного освоєння світу, побудови ціннісно-сміслового поля, пошуку шляхів вирішення конфліктів. Сприйняття казки у молодшому шкільному віці носить синкретичний характер і здійснюється з опорою на гру, ілюстрацію, дію [7, с.8].

При організації навчання за допомогою казки повинен враховуватися рівень розвитку і стійкість, розподіл, переключення уваги молодшого школяра. Серед вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку відзначається слабкість довільної уваги і кращий розвиток мимовільної уваги. Все нове, несподіване, яскраве і цікаве без праці привертає їхню увагу. Тому розуміння казок носить більш активний і емоційно-насичений характер і проявляється в більш високих результатах розуміння. Незважаючи на малий життєвий досвід школярів, їх емоційність і відкритість дають можливість уявити себе в ролі творця художнього світу, зарізатися авторським почуттям або схилитися на бік будь-кого з героїв [3, с.96].

У процесі навчання у молодших школярів сприйняття перебудовується, приймає характер цілеспрямованої та керованої діяльності [4, с.45]. Отже, картина усвідомлення одного і того ж твору учнями буде неоднорідною. Сприйняття літератури варіюється в залежності від рівня, на якому знаходиться учень. Розглянемо, які особливості розуміння казки молодшими школярами в залежності від їх рівня сприйняття літературного твору.

Перебуваючи на фрагментарному рівні (відповідає учням 1 класу), молодший школяр може відчувати певні почуття до казки, наприклад, сподобалася вона чи ні. Діти не можуть знайти вигадку, не можуть відтворити

зовнішній образ і якості характеру героїв, а висловлюють лише враження по відношенню до героя (жалість, переживання, хвилювання).

Переходячи на констатувачий рівень (відповідає учням 2 класу), сприйняття літературної казки набуває певну цілісність. Дитина може переказати основний зміст казки, відтворити портрети головних героїв казки (їх зовнішність, характер, дії), запам'ятовує повторювані конструкції казки. Діти вже можуть виявити елемент дива в казці.

На рівні героя (відповідає учням 3 класу), сприйняття літературної казки стає більш цілісним. Дитина не тільки запам'ятовує образи та дії героїв, їх психологічні портрети, а й звертає увагу на окремі деталі, які змінюються протягом казки. Діти починають аналізувати вчинки героїв, намагаються вгадати їх, виявляють як умови (переміщення, чарівні предмети, дії інших персонажів казки) вплинули на здійснення того чи іншого вчинку героєм. З'являється оцінка героя.

Завершальним у сприйнятті є рівень ідеї (відповідає учням 4 класу). На цьому етапі можна сказати про повноцінне сприйняття дитиною літературної казки. Так як учень здатний не тільки правильно проаналізувати казку, але і звернути увагу на її художню форму, тобто зрозуміти, чому автор наділив героїв певними здібностями, для чого і яку роль несуть у собі випробування героїв, помічників та ін. Школярі звертають увагу на особливості будови сюжету. На даному рівні можуть виявити ідею літературної казки, проаналізувавши композицію, мовний стиль автора казки і розкрити авторську позицію за допомогою вчителя.

Таким чином, сприйняття казкового уроку призводить до розширення досвіду через сприйняття і проживання нової казки. Вікові особливості проявляються у різному впливі форми побудови і ступеня узагальнення змісту фольклорних творів на рівень їх розуміння школярами.

Література

1. Аникин В.П. Читатель нам важен // Библиосфера 2012. № 3. С. 80-84
2. Брауде Л.Ю. К истории понятия «литературная сказка» М, 2015. 208 с.
3. Бібік Н.М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів: Навч.- метод. посіб. для вчителів початкових класів К., 1997. 124 с.
4. Підліпна Л. Казка в роботі практичного психолога та соціального педагога // Психолог. 2012 № 20 С. 43-47.
5. Садовенко С.М. Виховання народною казкою. – К. : Шкільний світ, 2011. 128 с.
6. Скіпакевич О.В. Вчити емоційно правильно сприймати художній текст // Початкова школа. №12. 1996. С. 11-17.
7. Скліма О. Формування читацької культури // Початкова освіта. 2012. №4. С. 7-11.

Гриньова М.В.,

*професор, д.пед.н., декан природничого факультету
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка,
Україна, м. Полтава*

Солошич І.О.,

*доцент, к.пед.н., доцент кафедри екологічної безпеки та організації
природокористування Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського,*

Україна, м. Кременчук

САМОРЕГУЛЯЦІЯ ЯК ОСНОВА НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЕКОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Проблема саморегуляції, як психологічного механізму організації діяльності та пізнавальних процесів досліджувалася М. Боришевським, С. Рубінштейном, О. Конопкіним, та ін.

Н. Пов'якель визначає саморегуляцію, як індивідуально створену систему дій, яка виступає системою засобів самосвідомості та самоорганізації з метою успішного вирішення завдань [1, с.409].

На думку О. Осницького, саморегуляція діяльності є регуляцією, яка здійснюється суб'єктом діяльності та спрямована на приведення можливостей людини у відповідність до вимог цієї діяльності [2, с.187].

Незважаючи на зростання досліджень, присвячених вивченню процесу саморегуляції, у сучасній педагогіці недостатньо опрацьована проблема саморегуляції як основи науково-дослідницької діяльності (НДД) студентів екологічних спеціальностей. Тому метою статті є визначення форм, методів науково-дослідницької діяльності, що сприятимуть розвитку саморегуляції студентів.

Науково-дослідницька діяльність студентів є обов'язковою складовою їх професійної діяльності. Ґрунтуючись на дослідженнях О. Курганова, М. Вінника [3,4] вважаємо НДД студентів системою пошуку нового об'єктивного, системно-організованого наукового знання, у результаті якого вони оволодівають професійно-значущою інформацією, комплексами науково-дослідницьких і рефлексивних дій, методологією та досвідом здійснення наукового дослідження.

Залучення студентів до НДД відбувається у декілька етапів. На першому, навчально-дослідницькому, вона здійснюється через традиційні форми та

методи навчання, спрямовані на встановлення педагогічно-доцільних взаємин викладачів і студентів та спільну дослідницьку діяльність.

Так студенти на першому та другому курсах готують звіти для написання реферативних, курсових робіт, тез доповідей; виступають з повідомленнями на семінарських і практичних заняттях, а приймаючи участь у наукових тематично-інформаційних семінарах «Якщо ти робиш перші кроки в науці», знайомляться з науковими напрямками роботи кафедр та структурою та формами організації наукових досліджень в закладах вищої освіти.

На другому курсі, при вивченні навчальної дисципліни «Організація наукових досліджень в галузі екологічної безпеки», пізнають сучасні методологічні концепції і методику наукових досліджень та вдосконалюють вміння пошуку і обробки наукової інформації, формулювання цілей, завдання і висновків наукового дослідження.

Якісно новим етапом наукової підготовки студентів екологічних спеціальностей є третій та четвертий курси, де формується система завдань науково-дослідного характеру, що дозволяє усвідомлено підійти до вибору тем кваліфікаційної роботи бакалавра і магістерської роботи. На цьому етапі студенти залучаються до написання тез доповідей, наукових статей, моделювання екологічних процесів, виконання науково-дослідницьких тем кафедри, стажування, участі в олімпіадах та конкурсах наукових робіт.

У зв'язку з цим важливим вважаємо створення умов для самостійного заняття НДД, оскільки в основі цього процесу є розвиток у студентів саморегуляції, яка проявляється в тому, як студенти планують і програмують вирішення науково-дослідницьких завдань професійного спрямування враховуючи зовнішні та внутрішні умови, оцінюють та усвідомлюють свої результати та коригують свою активність для досягнення суб'єктивно-прийнятних результатів.

Механізм саморегуляції власної НДД стає рефлексивним і проявляється в тому, що студент не тільки планує, організовує, контролює і аналізує власні дії, а й визначає критерії контролю і оцінки, тобто починає опановувати сам процес [5].

Для дослідження саморегуляції, як основи НДД проведено дослідження особливостей розвитку саморегуляторних процесів та загального рівня саморегуляції студентів першого та четвертого курсів спеціальності 101 «Екологія» Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського та Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, у кількості 67 осіб. За основу взята «Методика визначення стилю саморегуляції поведінки» В. Морсанова [6], за показниками шкали оцінювання:

– планування (визначення мети, досягнення цілей, рівень сформованості усвідомленого планування НДД);

- моделювання (розвиненість уявлень про систему зовнішніх і внутрішніх значущих умов, ступінь їх усвідомленості і адекватності);
 - програмування (розвиненість усвідомленого програмування своєї НДД);
 - оцінка результатів (розвиненість і адекватність оцінки результатів своєї НДД);
 - гнучкість (рівень сформованості регуляторної гнучкості, тобто здатності перебудувати систему саморегуляції у зв'язку зі зміною зовнішніх і внутрішніх умов);
 - самостійність (розвиненість регуляторної автономності при занятті НДД);
 - загальний рівень саморегуляції (сформованість індивідуальної системи усвідомленої саморегуляції й активності при занятті НДД).
- Отримані результати дослідження наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Сформованість процесів саморегуляції студентів

Регуляторна шкала	Середні оцінки розвитку саморегуляторних процесів	
	I курс	IV курс
Планування	2	8
Моделювання	2	8
Програмування	1	7
Оцінка результатів	2	9
Гнучкість	2	8
Самостійність	2	9
Загальний рівень саморегуляції	22	34

Аналіз результатів дослідження дозволяє стверджувати, що у студентів перших курсів найменш розвинена така властивість, як програмування, що засвідчує низький рівень сформованості усвідомленого програмування своїх дій при виконанні НДД.

У студентів старших курсів у процесі заняття НДД істотних змін зазнає співвідношення майже всіх компонентів саморегуляції. Так у них спостерігається індивідуальна розвиненість і адекватність оцінки результатів своєї НДД, розвиток рівня самостійності при виконанні науково-дослідницьких робіт.

Сформованість процесів саморегуляції студентів є інтегральною характеристикою, яка відображає можливості студентів усвідомлено ініціювати, планувати та управляти своєю активністю, чітко визначати мету, цілі дослідження при опануванні науково-дослідницькою діяльністю та досягати високих результатів. Дані показники свідчать про переважання в респондентів вище середнього рівня сформованості загальної саморегуляції.

Таким чином, підвищення рівня саморегуляції у студентів при занятті науково-дослідницькою діяльністю, допомагає їм більш легко адаптуватися в складних професійних умовах, мобілізувати свої потенційні можливості, свідомо управляти та контролювати свою НДД на основі особистісних професійних настанов.

Література

1. Пов'якель Н.І. Саморегуляція професійного мислення в системі фахової підготовки практичних психологів : дис... д-ра психол. наук: 19.00.07 / Пов'якель Надія Іванівна; Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2004. – 499.
2. Осницкий А.К. Психологические механизмы самостоятельности/ А.К.Осницкий.– М. : Обнинск: ИГ– СОЦИН, 2010. – 232 с.
3. Курганов А.В. Формирование готовности студентов гуманитарного вуза к психолого-педагогическому исследованию : автореф. дисс. На соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика и история» / А.В. Курганов. – Казань, 2008. – 21 с.
4. Вінник М.О. Формування науково-дослідницької компетентності майбутніх інженерів-програмістів в умовах освітнього середовища вищого навчального закладу : дис... канд пед наук: 13.00.04 / Максим Олександрович Вінник; Херсон, 2016. – 247.
5. Рындина Ю.В. Формирование исследовательской компетентности будущего учителя в процессе профессиональной подготовки / Ю.В. Рындина // Человек и образование. – 2011. – № 3. – с. 183-188.
6. Моросанова В.И. Стилевая саморегуляция поведения человека // В.И. Моросанова, Е.М. Коноз // Вопр. психол. – 2000. – № 2.– С. 118-127.

Демченко Н.М.,

к.пед.н., доцент кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Тоголя,

Богомаз Т.В.,

*аспірантка кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Тоголя,
Україна, м. Ніжин*

КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АСПЕКТ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Модернізація сучасної системи освіти країни спричинена інноваційними викликами як у внутрішньо-економічній сфері, так і освітньо-політичними світовими трендами регіоналізації та багатовекторності. Зростання темпів розвитку в технологічній і економічній сферах визначають актуальність

концепції сталого розвитку. Підтримка соціально-економічної стабільності всередині країни вимагає відповіді на виклики до змін у якості людського потенціалу, що виявляється у зростанні попиту в дорослого населення на відновлення освіти (як в професійному, так і в загальнокультурному напрямку), на діяльну участь в житті країни. Освіта ж розглядається як інститут сприяння модернізації.

Аналіз сучасної теорії і практики неформальної освіти дорослих свідчить про наявність таких суперечностей: між становленням загальноприйнятої концепції неперервної освіти, значущою роллю неформальної освіти в ній та відсутністю в Україні єдиної цілісної системи організації неформальної освіти; потенціалом неформальної освіти в професійній підготовці дорослих та відсутністю відповідного науково-методичного інструментарію її організації тощо.

Окремі аспекти проблеми інституалізації неформальної освіти в країні та поза її межами є об'єктом дослідження таких українських учених як В. Александрова (неформальна освіта в контексті неперервної), Н. Ничкало (неформальне професійне навчання), Л. Лук'янова (неформальна освіта як складова освіти упродовж життя), Дж. Малкома (співвідношення інформальної та неформальної форм освіти), О. Лазоренко (освіта дорослих) та ін. Проте дослідники недостатньо приділяють уваги конкретизації категоріального апарату неформальної освіти, зокрема і освіти дорослих.

Метою нашого дослідження є визначення категоріального апарату неформальної освіти дорослих.

У «Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» зазначається, що сучасні дослідники не мають єдиного визначення дефініції поняття «неперервна освіта». Як синоніми до цього поняття вчені застосовують такі категорії як: «навчання впродовж життя», «безперервна освіта», «освіта дорослих», «подальша освіта», «тривале навчання», «перманентна освіта», «освіта протягом життя».

За класифікацією Європейських еталонних рамок основних компетенцій для навчання протягом всього життя, (Брюссель, Рада ЄС, № 2006/962/ЄС від 18.12.2006 р.) під терміном «навчання протягом всього життя» розуміються всі види навчання, наприклад, працезахоронної, комп'ютерної, екологічної, соціальної, етичної грамотності; професійне навчання (підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації); загальнокультурна додаткова освіта, не пов'язана з трудовою діяльністю; за типами навчання – формальна й неформальна освіта, інформальна освіта й навчання; за основними базовими компетенціями – спілкування рідною мовою; спілкування іноземними мовами; знання математики й загальні знання в сфері науки й техніки; навички роботи із цифровими носіями; навчання заради одержання знань; соціальні й суспільні навички; ініціативність і практичність; поінформованість і самовираження в сфері культури.

О. Лазоренко до структурних елементів по життєвої або безперервної освіти в країні відносить шість сегментів:

сегмент перший – система навчання у загальноосвітніх школах (допрофесійна підготовка), в професійно-технічних і вищих учбових закладах;

сегмент другий – система післядипломного навчання, що розуміється як отримання нової кваліфікації, спеціальності або професії на основі раніше отриманої, а також поглиблення раніше отриманих професійних знань;

сегмент третій – самоосвіта;

сегмент четвертий – система перепідготовки персоналу, корпоративного навчання, тобто яке проводиться для співробітників всередині компанії, підприємства;

сегмент п'ятий – система професійного навчання безробітних громадян за направленням служби зайнятості;

сегмент шостий – неформальна освіта дорослих, яка складається з неформальної та спонтанної освіти дорослих, система якої знаходиться у процесі становлення [О.О. Лазоренко, с.4].

У Національній доповіді виділяється три основні компоненти освіти дорослих як складової освіти впродовж життя в Україні: навчання грамотності в широкому сенсі (функціональна, соціальна, комп'ютерна та ін.); професійне навчання (професійна підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації (job qualification); загальнокультурна додаткова освіта, не пов'язана із трудовою діяльністю (life qualification) [3, С.129].

До професійного навчання кадрів на виробництві у Доповіді віднесено: первинну професійну підготовку робітників; перепідготовку робітників; підвищення кваліфікації робітників; підвищення кваліфікації керівних працівників і фахівців; самостійну складову неперервної професійної освіти, метою якої є продовження, відновлення професійного розвитку дорослих; сприяння формуванню моральних цінностей на основі оволодіння ними необхідними знаннями, компетентностями, професійно важливими й особистісними якостями, що сприяють професійній самореалізації фахівців [3, С. 131].

Р. Колишко, О. Лазоренко в аналітичному звіті «Якою має бути політика навчання дорослих в Україні?» зазначають, що:

– «навчання та освіта дорослих» (Adult learning & education) – це практика навчання та просвіти дорослих, що здійснюється після завершення офіційної (або формальної, основної) освіти та виходу людини на ринок праці (під офіційною мається на увазі шкільна, професійно-технічна або вища освіта). Навчання для дорослих розуміється як використання усіх форм освіти на всіх рівнях, які дають змогу дорослим особам із закінченою формальною освітою набути нові компетенції або ж поглибити професійні знання та навички. За визначенням Європейська асоціація з освіти дорослих визначає, що сегмент «освіта і навчання дорослих» у європейській практиці охоплює

формальну, неформальну та спонтанну форми навчання дорослих людей, а також охоплює аспекти соціального, громадянського та індивідуального навчання й розвитку людини;

– «формальне навчання дорослих» (Formal Adult learning) – це навчальний процес, який зазвичай відбувається в освітньому закладі, має певну структуру та завершується присудженням кваліфікації й отриманням диплому;

– «неформальне навчання дорослих» (Nonformal adult learning) – це освітній процес, який переважно відбувається поза навчальними закладами, у межах робочого місця, у приміщеннях провайдерів такої освіти, не завершується здобуттям певної кваліфікації, але має визначені часові обмеження та є структурованим щодо використання ресурсів (тобто визначаються цілі, завдання навчання, структура та подається характеристика його результатів);

– «спонтанне навчання дорослих» (Informal adult learning) – це навчання у результаті повсякденної роботи та спілкування. Спонтанне навчання не є структурованим щодо цілей, часових обмежень або форм проведення. Так само, як і в ході неформальної освіти (навчання), її учасники не здобувають певної офіційної освітньої кваліфікації [1, С.6].

– «інформальна освіта» (самоосвіта) – це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям. Результати навчання, здобуті шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються в системі формальної освіти в порядку, визначеному законодавством [4].

Таким чином, системоутворюючими параметрами нової архітектури системи освіти країни, і зокрема неформальної освіти дорослих, як окремої її ланки, визначені безперервність і відкритість, що забезпечують адаптивність суспільства і людини до розвитку людського потенціалу, безпосередньо впливають на зростання добробуту, подолання ризиків безробіття.

Література

1. Колишко Р. Аналітичний звіт «Якою має бути політика навчання дорослих в Україні?» / Р. Колишко, О. Лазоренко. – К., 2018. – 52 с.

2. Лазоренко О.О. Освіта, для підвищення якості життя: аналітична довідка щодо розробки стратегії навчання дорослих. На прикладі Полтавської області, 2010. – 16 с.

3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), А.М. Гуржій (заст. голови), О.Я. Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В.Г. Кременя. – Київ : Педагогічна думка, 2016. – 448 с.

4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

Дрозд О.В.,

*к.пед.н., ст. викладач кафедри педагогіки та інклюзивної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського,
Україна, м. Миколаїв*

ВИХОВАННЯ ПОЧУТТЯ ЛЮБОВІ ДО УКРАЇНИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Реалізація державності залежить від дієвої державницької позиції кожного громадянина. Тому найголовнішим завданням суспільства завжди було, є і буде виховання поколінь гуманістів і патріотів, для яких найвищим ідеалом є єдність особистих та національно-державних інтересів. Формування першооснов національної свідомості, прищеплення моральних ідеалів та ціннісних орієнтирів починається з раннього дитинства та передбачає багато складних і взаємопов'язаних етапів. Важливою ланкою освіти, що закладає основи гармонійного розвитку дитини, сприяє збереженню національних традицій, мови, культури, є заклади дошкільної освіти.

Саме тому одним із напрямів роботи освітньої лінії «Дитина у світі культури» Базового компонента дошкільної освіти України є ознайомлення дітей з українською національною та державною символікою, українським традиційним одягом, з метою формування однієї з найважливіших людських чеснот – патріотизму.

Патріотичні почуття – це системний цілеспрямований процес розвитку змістового і сутнісного наповнення емоційно-почуттєвого складника патріотизму особистості дитини, що забезпечується діяльнісним механізмом гідної взаємодії особистості із собою як представником свого народу, із власним народом та його надбаннями, а також з іншими народами.

Методологічні та теоретичні основи формування особистості з глибоким почуттям патріотизму, любові до Батьківщини розкриті у працях І. Бега, Г. Біленької, М. Боришевського, Ю. Завалевського, Г. Касяновича, Б. Кобзаря, М. Левківського, О. Сухомлинської, Д. Чижевського, П. Щербаня та ін.

Патріотичне почуття за своєю природою багатогранне, воно об'єднує всі сторони особистості: моральну, трудову, розумову, естетичну, а також фізичний розвиток, і передбачає вплив на кожну зі сторін, для отримання єдиного результату [1, с.27].

Домогтися того, щоб виховання вже з дитинства хвилювало теперішнє та майбутнє Вітчизни – одна з найважливіших передумов запобігання моральним зривам у дитячі роки. Патріотичні думки, почуття, тривоги,

патріотичний обов'язок, громадянська відповідальність – це основа почуття людської гідності. Той, у кому ви сформували ці якості душі, ніколи не виявить себе в чомусь поганому, навпаки – він прагнучим виявляти себе тільки в доброму, гідному наших ідей, нашого суспільства.

Соціокультурне середовище – це суспільство, в якому дитина зростає, тобто культурні традиції, ідеологія, рівень розвитку науки і мистецтва, основні релігійні течії [3, с.18].

Причому, з одного боку, це середовище «містить» величезну кількість позитивних прикладів, особливо в соціокультурному середовищі, а з іншого, – набагато більше різних за змістом і характером, за силою «подрозника» негативних об'єктів. Таким чином, будь-яке середовище, яким би не був його простір, – завжди «своє» для кожної дитини, і саме «на неї» воно особистісно орієнтоване й у позитивних, і в негативних проявах [4, с.29].

У розглянутому нами контексті, К. Ушинський підкреслював: «У вихованні все повинно базуватися на особі вихователя, бо виховна сила виливається тільки з живого джерела людської особистості» [5, с.48]. На виховання патріотичних почуттів дошкільників впливають:

- особистий приклад вихователя як національно свідомої людини з глибоким почуттям особистої гідності, любові до рідного краю;

- використання педагогом мовного багатства українського народу, прикладів з історії України, народних традицій та обрядів, матеріалів історії краю;

- відмова від авторитаризму у взаєминах з дошкільниками, організація та проведення занять на засадах співробітництва і співтворчості вихователя і вихованців;

- наведення прикладів здобутків української матеріальної і духовної культури (живопису, скульптури, архітектури, самобутнього народного мистецтва, надбань освіти, літератури, музики, співу, театру тощо) і вплив її на розвиток інших народів світу;

- ознайомлення із внеском видатних українців у розвиток науки, техніки, виробництва тощо;

- висвітлення прикладів народних виховних ідеалів за джерелами української етнопедагогіки, української козацької педагогіки [2, с.8-10].

Нами розроблено й апробовано експериментальну методику, спрямовану на виховання патріотичних почуттів у дітей середнього дошкільного віку, що обіймала три взаємопов'язані етапи: ознайомлювально-когнітивний, емоційно-емпатійний та діяльнісно-творчий.

На кожному етапі дослідження патріотичне виховання здійснювалося за допомогою різних форм організації освітнього процесу, методів і прийомів

навчання. Крім того, на кожному етапі реалізувалися відповідні педагогічні умови: використання засобів народної педагогіки в освітньому процесі ЗДО; занурення дітей в україномовне середовище; створення розвивального середовища; систематичне проведення патріотичних бесід для дошкільників.

Розроблено і впроваджено комплекс занять із тем: «Національні символи», «Земля, де народились і ростем», «Мандрівка Україною», «Київ – славетне місто-столиця», «Миколаїв – моє рідне місто», «Свою мову знай, інші – поважай» тощо. Нами було обладнано світліни з ілюстраціями культурних, природних і національних пам'яток України («Михайлівський собор», «Кам'янець-Подільська фортеця», «Український костюм», «Лялька-мотанка», «Рушник» та ін.).

У ході експерименту діти дізналися про рослинний, тваринний світ області. Проводилися заплановані бесіди на теми: «Кінбурнська коса – одне з найцікавіших заповідних місць Північного Причорномор'я», «Ольвія – античне місто», «Острів Березань – місце прекрасних морських краєвидів і руїн античного міста», «Бузький Гард – царство скель та води» тощо. Запропоновані розповіді справили дуже сильне враження на дітей. Вони ділилися враженнями від поїздок з батьками в Мигію, Трикратський ліс тощо.

Отже, наша активна і багатовекторна діяльність щодо виховання патріотичних почуттів у дітей середнього дошкільного віку безумовно мала позитивний ефект, який ми опишемо в наших подальших наукових розвідках.

Література

1. Богуш А., Лисенко Н. Українське народознавство в дошкільному закладі. – К., 1994. – С.169 – 187.
2. Газіна І.О. Формування в дошкільників першооснов національної самосвідомості (психолого-педагогічні особливості) // Педагогіка. – 2005. – №1. – С. 8-10.
3. Кисельова О. Ми маленькі українці // Дитячий садок – 2007. – №20. – С. 36-37.
4. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. – Львів: Біблос, 2001.
5. Українське дошкілля : [програма розвитку дитини дошкільного віку] / О.І. Білан, Л.М. Возна, О.Л. Максименко та ін. – Тернопіль : Мандрівець, 2012. – 264 с.

Ключкович Т.В.,

*к.пед.н., викладач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,*

Ключкович А.Ю.,

*доцент, к.політ.н., доцент кафедри політології і державного управління
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,*

Україна, м. Ужгород

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЧЕХІЇ ТА СЛОВАЧЧИНІ В КОНТЕКСТІ ПОСТКОМУНІСТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Реформування системи вищої освіти було складовою посткомуністичної модернізації моделі суспільно-політичного розвитку Чехії та Словаччини (до 1993 р. – Чехословаччини). Крах комуністичного режиму в 1989 р. дав старт масштабним трансформаційним процесам, у ході яких вища школа Чехії та Словаччини позбавилася соціалістичних рудиментів, модернізувала процес навчальний процес та інтегрувалися в європейський освітній простір.

Аналізуючи реформи в системі вищої освіти, варто зупинитися на основних чинниках, які їх обумовлювали. З-поміж найбільш значимих структурних чинників макрорівня, які мали вплив на різних етапах реформування, варто виокремити: розпад соціалістичного табору та дезінтеграційні процеси на постсоціалістичному просторі; розпад Чехословаччини та створення самостійних Чеської Республіки (ЧР) і Словацької Республіки (СР); системні перетворення, направлені на розбудову парламентської демократії, ринкової економіки, правової держави; інтенсифікація євроінтеграційних процесів і підтримка Європейською спільнотою освітніх перетворень. Державна освітня політика та інтенсивність реформ у вищій школі були залежними від внутрішньополітичної, соціально-економічної, соціально-демографічної кон'юнктури розвитку суспільства, яка в 1990-х рр. була досить складною та нестабільною. Реформування освіти перебувало у площині напружених взаємовідносин між трьома групами суб'єктів освітнього процесу: державою і політичними партіями, які впливають на процес формування освітньої політики; педагогічними працівниками як реалізаторами реформ; громадськістю, яка посередництвом суспільної думки створює соціальний контекст трансформаційного процесу [2, с.37].

Посткомуністичні трансформації в Центральній Європі охоплюють період 1990-х – початок 2000-х рр., в рамках якого можна виокремити кілька суміжних етапів реформ у чеській і словацькій вищій школі.

Стартовий етап у розвитку системи вищої освіти розпочався після колапсу комуністичного режиму в Чехословаччині (листопад 1989 р.) і тривав до розпаду спільної держави чехів і словаків у 1992 р. Попри те, що в цей короткий відрізок часу освітня політика держави, прореформістські настрої знизу і громадська думка були узгоджені та єдині в розумінні необхідності глибоких перетворень, так і не було вироблено дієвого механізму і стратегії реалізації системних реформ у вищій школі. Освітні перетворення у вказаний період були спрямовані на деідеологізацію вищої освіти, демократизацію системи управління вищими навчальними закладами (ВНЗ) та пошук шляхів розвитку університетської освіти в умовах формування засад ринкової економіки та політичного плюралізму.

У 1990 р. парламентом Чеської та Словацької Федеративної Республіки було ухвалено Закон «Про вищі школи» [10], який сприяв демократизації та деідеологізації діяльності ВНЗ, зафіксувавши засади їх автономності та самоврядності, відновивши основні академічні права та свободи. Закон повернув університетам науково-дослідні функції, оскільки за комуністичного режиму за університетами закріплювався статус навчальних закладів, тоді як дослідження здійснювалися переважно в рамках академії наук [5, с.159]. Поступове розширення мережі університетів і кількості факультетів на регіональному рівні посилювало доступність вищої освіти, що позначалося на зростанні кількості студентів. Закон регулював питання вищої освіти в обох республіках, але в подальшому, з розпадом федерації в 1992 р., Чехія і Словаччина вирішували проблеми розвитку вищої школи по-різному.

Наступний етап трансформації розпочався після проголошення державної самостійності Чехії та Словаччини в 1993 р., що зумовило необхідність розробки національних стратегій розвитку вищої освіти. Підходи до реформування освітніх систем у 1993–1998 рр. в обох країнах різнилися, що було обумовлено відмінними цілями розвитку, специфічним соціальним, економічним і політичним контекстом.

Політика розвитку вищої освіти в Чехії зосереджувалась, насамперед, на створенні нового законодавства про вищу освіту та його впровадженні, а також на широкому обговоренні сильних і слабких сторін навчального процесу у вищій школі. Після широкої дискусії у 1998 р. був прийнятий новий Закон «Про вищу школу» [9]. Новий закон змінив правовий і майновий статус державних і громадських університетів, розмежував університетські та неуніверситетські заклади освіти, врегулював створення приватних вищих навчальних закладів, посилив компетенцію незалежної комісії з акредитації. Закон 1998 р. вважався одним з найбільш сучасних в Європі, що, однак, не позбавило його численних коригувань у майбутньому. Після прийняття нового закону уряд ЧР зосередився на заходах його імплементації.

Для Словаччини період 1993–1998 рр. – це час суспільно-політичної турбулентності, що позначилося на реформуванні вищої освіти. Уряд на чолі з

прем'єр-міністром В. Мечіаром формально проголошував демократичні цінності та євроінтеграційний курс Словаччини, а реально акумулював ресурси для встановлення авторитарного політичного режиму та дистанціювався від Заходу. Політичний контекст розвитку Словаччини позначився на освітній системі, цілі розвитку якої коливалися між відкритістю (європеїзацією) та закритістю (націоналізацією). Розроблена у 1994 р. національна програма розвитку освіти наштовхувалася на перепони в реалізації через брак ресурсів, урядову стратегію «мінімальних змін» і несприятливу політичну кон'юнктуру на державно-владному рівні. Разом з тим, словацькі університети були залучені до реалізації проектів у рамках фінансування PHARE, європейських програм Leonardo, Socrates a Mládež pre Európu, що створювало умови для розвитку науки та освіти.

Наступний етап реформування систем вищої освіти Чехії та Словаччини охоплює період 1999–2004 рр., який пов'язаний з підписанням Болонської декларації (1999 р.) і реалізацією курсу на інтеграцію в Європейський простір вищої освіти (ЄПВО). Впровадження Болонського процесу потребувало структурної реорганізації національної системи вищої освіти в наступних основних напрямках: прийняття законодавчої бази щодо реформування вищої освіти відповідно до зобов'язань країн-учасниць; структурна та функціональна оптимізація системи ВНЗ; подальша диверсифікація джерел фінансування університетів; адаптація навчального процесу до нових вимог і стандартів, запровадження кредитно-модульної системи; забезпечення відкритості університетської системи, сприяння мобільності студентів і викладачів у рамках ЄПВО; розвиток соціального виміру вищої освіти відповідно до принципів доступності, безперервності освіти та ін. Державна освітня політика Чехії та Словаччини в 1999–2004 рр. була націлена на концептуальне й нормативне забезпечення інтеграції національної вищої школи в ЄПВО, що, поряд з економічною та управлінською адаптацією, розглядалося в площині пришвидшення інтеграції країн до Європейського Союзу.

Європеїзація вищої освіти Словаччини була важливим напрямком системних реформ, які здійснював уряд М. Дзурінди в 1998–2006 рр. У процесі інтеграції у ЄПВО було схвалено «Концепцію розвитку виховання та освіти в Словацькій Республіці на найближчі 15–20 років» (Проект «Milénium») [3], у якій визначено ключові проблеми та пріоритети розвитку у сфері національної освіти, та «Концепцію подальшого розвитку вищої освіти в Словаччині на 21 століття» [7], в якій було зафіксовано стан розвитку вищої школи, підтверджено необхідність рухатися в напрямку гармонізації словацької вищої освіти з загальноєвропейськими цілями Болонського процесу та посилення її конкурентоспроможності на міжнародному рівні.

Концептуальні основи освітніх перетворень у Чеській Республіці сформували наступні документи: «Національна програма розвитку освіти в

Чеській Республіці» («Біла книга»), яка зафіксували поточний стан і перспективи розвитку чеської системи освіти [4]; «Стратегія розвитку вищої освіти в 2000-2005 роках», у якій зроблено наголос на проблемах, позитивах і ключових цілях розвитку чеської вищої школи в контексті реалізації національних і міжнародних стандартів [6]; «Концепція реформи вищої освіти в ЧР» (2004 р.), яка визначила основні напрямки реформування вищої освіти в напрямку її інтернаціоналізації, плюралізації, конкурентоздатності й особливу увагу приділила вдосконаленню механізму фінансування вищих навчальних закладів [1]. Крім цих документів, Міністерство освіти, молоді та фізичного виховання ЧР періодично новелізує довгострокові плани освітньої, наукової, дослідницької, мистецької та іншої творчої діяльності у сфері вищої освіти.

Концептуальні документи, які ухвалювалися урядами Чехії та Словаччини в кінці 1990-х – початку 2000-х рр., переслідували наступні стратегічні цілі: посилення автономії вищих навчальних закладів; покращення матеріальної бази університетів та їхнього фінансового забезпечення; структурні зміни змісту вищої освіти; покращення якості вищої освіти; пов'язаність навчання з ринком праці; розширення доступності вищої освіти за рахунок упровадження нових форм навчання; мотивація громадян до безперервного навчання впродовж життя; повноцінне входження в ЄПВО та ін.

Концептуальні розробки та стратегії розвитку підкріплювалися законодавчими актами, що регулювали здійснення реформ у вищій школі. Новелою «Закону про вищу школу» від 2001 р. в Чехії запроваджено трирівневу структуру навчальних програм (бакалаврські, магістерські, докторські), яка послідовно застосовується на практиці з 2004 р. Базові нормативні рамки з поступової реалізації Болонського процесу були створені в Словаччині у 2002 р. постановою Міністерства освіти СР «Про кредитну систему навчання» і законом «Про вищі школи» [8]. Ці два нормативно-правових акти заклали основи для подальших перетворень у напрямку інтеграції вищої освіти Словаччини в ЄПВО.

Державну політику Чехії та Словаччини щодо європеїзації вищої освіти на початку XXI ст. можна окреслити у двох ключових напрямках: перший – це створення концептуальних і правових основ інтеграції в ЄПВО шляхом ухвалення нормативних актів, другий – практичні дії з їх реалізації та інші ініціативи в освітньому процесі. Практичне впровадження принципів Болонського процесу та структурованої підготовки фахівців у навчальний процес чеських і словацьких університетів розпочалося в 2004/2005 рр. Вступ Чехії та Словаччини в Європейський Союз у 2004 р. додав імпульсів реформуванню вищої освіти в контексті виконання урядами країн, взятих зобов'язань щодо адаптації до європейських стандартів системи управління, в т.ч. вищою освітою, а також виконання положень, зафіксованих у міжнародних угодах з питань розвитку Болонського процесу.

Отже, політика освітніх реформ у Чехії та Словаччини в 1990-х – початку 2000-х рр. мала ряд схожих цілей, стратегій реалізації та зосереджувалась, насамперед, на створенні нових нормативних і концептуальних основ розвитку вищої освіти, модернізації та європеїзації вищої освіти, базувалася на широкому обговоренні позитивів і проблем освітнього процесу у вищій школі. Політичні констеляції посткомуністичного розвитку відчутно впливали на динаміку реформ, зокрема й у вищій школі. З підписанням Болонської декларації країни зафіксували курс на інтеграцію у європейський освітній простір. Концептуальні та стратегічні цілі всіх наступних реформних заходів в Чехії та Словаччині ґрунтуються на аналізі становища університетів та водночас реагують на європейські, світові події та тенденції розвитку в сфері вищої освіти.

Примітка. Матеріал підготовлений в рамках проекту «Improvement of teacher training in the Czech Republic in the context of modern challenges» (International Visegrad Fund).

Література

1. Koncepce reformy vysokého školství v ČR. Praha: MŠMT, 2004. 50 s.
2. Kosová B., Porubský Š. Slovenská cesta transformácie edukačného systému po roku 1989 na príklade primárneho vzdelávania a prípravy jeho učiteľov. Pedagogická orientace. 2011. Č. 21(1) S. 35-50.
3. Milénium – Národný program výchovy a vzdelávania v SR na najbližších 15 až 20 rokov. Materiál na rokovanie Národnej rady Slovenskej republiky. Bratislava, 2001. 63 S.
4. Národní program rozvoje vzdělávací v České republice: Bílá kniha. Praha: MŠMT, ÚIV – nakladatelství Tauris, 2001. 98 s.
5. Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2009/2010. Eurydice EACEA. 398 s.
6. Strategie rozvoje terciárního vzdělávání (2000–2005). URL: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/strategie-rozvoje-terciarniho-vzdelavani-2000-2005>
7. Uznesenie vlády SR 685/2000 z 30. augusta 2000 k návrhu koncepcie ďalšieho rozvoja vysokého školstva na Slovensku pre 21. storočie. URL: http://www.vlada.gov.sk/uznesenia/2000/0830/u_0685_2000.html
8. Zákon z 21. februára 2002 o vysokých školách a o změně a doplnění některých zákonov. Zbierka zákonov. Č. 131/2002. S. 1462.
9. Zákon ze dne 22. dubna 1998 o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů. Sbírka zákonů České republiky. Č. 111/1998. S. 5388.
10. Zákon zo 4. mája 1990 o vysokých školách. Zbierka zákonov. Č. 172/1990. S. 681.

Король Л.Л.,

доцент, к.пед.н., завідувачка кафедри загального і слов'янського мовознавства та іноземних мов Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка,

Україна, м. Полтава

ПЕРСОНАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ САЙТ ВИКЛАДАЧА ЯК ЗАСІБ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні іноземної мови студентів закладу вищої освіти, роль і технології створення персональних сайтів педагогічних працівників – питання пріоритетні й різноаспектно досліджувані (Ю. Биков, Р. Гуревич, О. Дейнеко, Л. Жук, Н.Задорожна, С.Івашньова, Л.Карташова, Г.Ковтонюк, Л.Мартинюк, Н.Морзе, О. Пінчук, І. Слободянюк, С. Співак, Г. Ткачук, А. Хуторський, Т. Яшина й інші). Проте саме цього навчального року загальнонаціональний карантин в Україні, запроваджений у розпал семестру, підсилив значущість добору засобів дистанційної взаємодії, адже суб'єкти академічного процесу опинилися в абсолютному нових для себе умовах, коли питання доступу до навчального контенту, дистанційного управління навчальною діяльністю студентів та ін. стали запорукою виконання навчальної програми з дисципліни.

Природно, що викладач іноземної мови як організатор дистанційного навчання повинен враховувати можливості та потреби студента, який волею обставин більше не перебуває у форматі регламентовані розкладом аудиторної академічної взаємодії, і який віддає перевагу віртуальним обширам інформації та комунікації з наставником та одногрупниками.

Практичний досвід дозволяє ствердити, що надійним джерелом сучасного навчального контенту з дисципліни «Іноземна мова» є персональний сайт викладача (ПСВ).

Конкретизуємо сутність базового поняття. А. Хуторський витлумачує поняття «освітній сайт» як цілісну, концептуально обґрунтовану, структурно вибудовану систему, яка пов'язує вебсторінки, зміст яких підпорядковується загальній ідеї та віддзеркалює мету і завдання кожної з таких сторінок [4, с.137]. Дещо інший дефініційний ракурс пропонує С. Івашньова, розглядаючи персональний сайт педагогічного працівника як освітній інформаційний ресурс, розташований за своєю індивідуальною адресою в сукупності WEB-сторінок зі спільним дизайном, які навігаційно та фізично знаходяться на одному сервері та містять інформацію про різні аспекти професійної діяльності педагогічного працівника [1]. У монографічному дослідженні

Т. Ткачук зауважено, що «веб-сайт – це набір взаємопов’язаних веб-сторінок, об’єднаних спільною тематикою» [3, с.27].

Беручи до уваги теоретичні положення, котрі побутують у науковому дискусії, сформулюємо робоче визначення поняття «персональний сайт викладача» як структуровану відповідно до мети, завдань, тематики навчальної дисципліни та потреб цільової аудиторії сукупність вебсторінок, яка комплексно забезпечує оптимальний навчально-методичний супровід та комунікацію із студентами.

Зміст такого супроводу з дисципліни «Іноземна мова» може бути як авторським, так і творчо інтерпретованим викладачем, колективно створеним, запозиченим із відкритих джерел із відповідними покликаннями на них. Украй важливо, щоб навчальний контент був динамічним, регулярно оновлюваним, зорієнтованим на рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності студента.

Зауважимо, що автор і модератор персонального сайту має утримувати в полі постійної уваги два стрижневих аспекти: структурування та наповнення ресурсу навчальним контентом.

Аналіз близько 200 персональних сайтів учителів та викладачів іноземної мови дає уявлення про типову структуру ПСВ, окреслену наявністю таких вебсторінок: 1) «Головна» / “Home” (містить вітальне звернення викладача, формулювання мети, призначення, коментар щодо структури сайту тощо); 2) «Портфоліо» (лаконічно інформує про основні професійні та наукові результати викладача); 3) «Навчальні матеріали» / «Заняття» (організовує доступ студентів до відібраного та логічно вибудованого модератором ПСВ обсягу навчальних матеріалів, зокрема й мультимедійних); 4) «Методичні вказівки та матеріали для самоконтролю» (пропонує методичні поради, тестові завдання); 4) «Навчальні та дослідницькі проекти» (оприлюднює результати проектної діяльності студентів); 5) «Бібліотека» / “Bookshelf” (надає доступ до рекомендованих електронних підручників (посібників, довідників, статей тощо), часто містить список корисних електронних навчальних ресурсів); 6) «Критерії оцінювання» (детально інформує про кількісні виміри академічних результатів згідно з поданими критеріями); 7) «Дошка об’яв» (анонсує події: конкурси, вікторини, навчально-виховні заходи, за потреби, нагадує про реченець того чи того виду самостійної навчальної діяльності тощо); 8) «Контакти» (визначає форми зв’язку з викладачем).

Додаткові сторінки та підсторінки дозволяють структурувати ПСВ так, як вважає за доцільне модератор. Послугуючись конструктором сайтів на хостингу, наприклад, на безкоштовному Google Site, викладач моделює перспективну дистанційну практичну роботу студента з основних видів іншомовної мовленнєвої діяльності, добираючи найрізноманітніші завдання, зосібна й ті, які було б важко зужитковувати в умовах аудиторного спілкування, бо вони ґрунтуються на застосуванні доступних саме в мережі

платформ (як-от: створення інтелектуальної карти, хмари тематичної лексики, кросворду, колективної презентації, відеоряду тощо).

Оскільки типологію та структуру будь-якого ПСВ «...першочергово визначають мета й аудиторія, якій адресовано матеріали» [2, с.11], то проєктуючи ПСВ із дисципліни «Іноземна мова», ми орієнтувались як на загальний рівень іншомовної підготовки конкретних академічних груп студентів ПНПУ імені В.Г. Короленка, так і на потреби тих споживачів електронного іншомовного контенту, які налаштовані на інтенсивну самостійну роботу. Для них у структуру кожного заняття додано підсторінку додаткових матеріалів і творчих завдань.

Персональний сайт із дисципліни «Іноземна мова», на наше переконання, – не «електронний двійник» узвичаєних паперових носіїв, не впорядкований набір покликань на сторінки електронних підручників, хоча, безсумнівно, певний обсяг текстового контенту, який легко завантажити й опрацювати, необхідний. Мова йде про якісний, ретельно структурований за темами та в межах окремої теми, естетично привабливий віртуальний ресурс, насичений не лише іншомовними тематичними текстами та завданнями, а й ілюстраціями, банерами з прислів'ями й афоризмами для коментування чи написання есе, автентичним відео й аудіоконтентом, який дозволяє студентові відчутти себе частиною відкритого навчального медіапростору, завдяки якому можна одночасно перебувати в діалозі з викладачем та в полілозі з носіями мови, з професіоналами створення іншомовного освітнього вебпродукту (наприклад, уроки BBC Learning English), з культурними цінностями країн, мова яких вивчається. Едукаційні можливості мережі Інтернет надають викладачеві невичерпну мультимедійну базу для всякчасного вдосконалення, оновлення, створення дидактичного та методичного арсеналу, доступного всім зареєстрованим на сайті студентам. ПСВ призвичаює студента до самостійної навчальної та дослідницької діяльності, вчить учитися, шукати, аналітично осмислювати потрібну інформацію за покликаннями на ті чи ті навчальні сайти, електронні бібліотеки, відеохостинги або інші джерела.

Отже, персональний сайт викладача слугує надійним інструментом дистанційного навчання іноземної мови студентів вищих закладів освіти.

Література

1. Івашнова С.В. Формування структури і контенту персонального сайту педагогічного працівника. URL : www.sworld.com.ua/konfer27/77.pdf
2. Сапожкова А.Ю. Создание и развитие персонального сайта учителя : метод. рекоменд. Вологда : ВИРО, 2012. 32 с.
3. Ткачук Г.В. Методика використання освітніх веб-ресурсів у процесі підготовки майбутніх учителів інформатики : монографія. Умань : Вид. «Сочинський», 2011. 177 с.
4. Хуторской А.В. Компетенции в образовании: опыт проектирования : сб. науч. тр. / под ред. А.В. Хуторского. М. : «ИНЭК», 2007. 327 с.

Леврінц М.І.,

к.пед.н., доцент кафедри філології, Закарпатський угорський інститут імені Ракоці Ференца II, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2206-7113>,

Україна, м. Берегове

ЦІЛІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УНІВЕРСИТЕТАХ США

Практична підготовка посідає чільне місце у системі іншомовної педагогічної освіти США, адже вміння навчати іноземним мовам (ІМ) є однією із основних складових професійної компетентності вчителя-філолога. Розглянемо цільовий компонент (мета, місія) шкільної педагогічної практики програм іншомовної педагогічної освіти в університетах США. Нами було проаналізовано 14 комплектів документів, що забезпечують організацію шкільної педагогічної практики в системі вищої освіти США, зокрема силабуси педагогічної практики і довідники з педагогічної практики для студентів-філологів.

В ході опрацювання нормативної й навчально-методичної документації з'ясовано, що цілі й завдання педагогічної практики підпорядковуються й узгоджуються із стратегічною метою національної системи педагогічної освіти і, зокрема, з місією і метою освітніх програм. Серед основних цілей педагогічної практики є створення умов, за яких студенти отримують нагоду застосовувати теоретичний багаж знань у практичній професійній сфері та поглиблювати професійні знання, вміння й диспозиції. У шкільному середовищі майбутні вчителі вчаться співпрацювати й вибудовувати відносини на засадах колаборації з колегами, учнями, їх батьками, шкільною адміністрацією. Саме у процесі навчально-професійної діяльності студенти набувають більшої впевненості у своїй спроможності відповідати професійним вимогам, відбувається перехід в особистісній площині від студента до вчителя-професіонала [2, с.3]. Педагогічна практика слугує для побудови студентами загальної картини реалій професійно-педагогічної діяльності [4, с.8].

У довіднику з педагогічної практики Піттсбургського університету (University of Pittsburgh) знаходимо перелік цілей клінічної практики: набуття всебічного досвіду навчально-професійної діяльності заради розвитку професійних знань, умінь і диспозицій; створення умов, за яких студенти здобувають досвід планування освітнього процесу, розроблення навчальних матеріалів, курикулуму, формування індивідуального стилю викладання, застосування високотехнологічних навчальних засобів, оцінювання навчальної успішності учнів; залучення до рефлексивного самоаналізу,

врахування зворотного зв'язку для вдосконалення вмінь викладання; спонування майбутніх учителів до використання теоретичних асів, набутих у ході вивчення фахових дисциплін, включаючи курси методики викладання ІМ, у розв'язанні практичних завдань; залучення студентів до різнопланових навчальних і позашкільних заходів та ін. [4].

Основні цілі і завдання шкільної педагогічної практики в Університеті Північного Іллінойсу (Northern Illinois University) вбачаються у формуванні світоглядної професійної позиції або професійної філософії, спостереження за процесами викладання й учіння, розвиток умінь формування навчальної мотивації учнів, стратегій створення позитивного, продуктивного навчального середовища, налагодження колегіальних стосунків, розвиток рефлексії і т.і. [3, с.7].

Місія підготовки вчителів ІМ в Університеті Кеннесо (Kennesaw State University) представлена у концептуальній моделі програми «Колаборативна модель підготовки професійних фасилітаторів навчання». Відтак, здобувачів цілеспрямовано готують до виконання функцій фасилітаторів навчання, які демонструють широку обізнаність із методами і формами організації іншомовного навчання, залучаючи учнів до активної роботи над засвоєнням ІМ [1].

Концептуальною моделлю освітньої програми та педагогічної практики Університету Північного Іллінойсу (Northern Illinois University) є «Знання, практика і рефлексія». Ефективна педагогічна діяльність передбачає наявність глибоких знань у галузі викладання, включаючи психолого-педагогічні й методичні знання, диспозиції і готовність навчати учнів із різних культурних і соціальних прошарків, займатись ціложиттєвим навчанням і професійним самовдосконаленням [3, с.3].

Місія програми підготовки вчителів Піттсбургського Університету (University of Pittsburgh) вбачається у підготовці зразкових учителів для шкіл майбутнього. Шкільна педагогічна практика засновується на засадах рівноправної колаборації між студентом, ментором і викладачем університету. Як підкреслюється в документі, успіх педагогічної практики залежить від якості соціальної і професійної взаємодії, сформованої між учасниками цієї тріади, відтак кожен із них зобов'язаний докладати максимум зусиль, спрямованих на професійне зростання майбутнього вчителя [4, с.22-23].

Основними принципами, які уособлюють місію практичного компонента програм підготовки вчителів ІМ Вічїтського державного університету (Wichita State University) є професіоналізм і рефлексія студентів над своїм професійним покликанням, розвиток особистості учня і повага до диверсифікованості (respect for diversity), взаємозв'язок між викладанням і оцінюванням, запровадження інформаційних технологій в освітній процес, наявність глибоких професійних знань, у тому числі лінгводидактичних,

згідно з освітніми стандартами, колаборація у навчально-професійному середовищі [5, с.5].

Отже, здійснений нами тематичний аналіз мети й місії практичного компонента програм підготовки вчителів-філологів, представлених у документальній літературній базі американських ЗВО свідчить, що їхня суть полягає у підготовці висококваліфікованих, теоретично і практично підготовлених учителів, із педагогічною спрямованістю особистості (dispositions for teaching), ознайомлених із реальними шкільними умовами й освітнім середовищем, готових до організації навчання у полікультурному, диверсифікованому середовищі, налагодження взаємодії із учасниками освітніх процесів на засадах колаборації і націлених на ціложиттєве професійне зростання.

Література

1. Kennesaw State University. Department of Foreign Languages. Student Teaching in Foreign Languages, P-12. Retrieved from web.cortland.edu/syllabi/s-wilkerson-4480
2. Northern Arizona University. (2018–2019). Teacher Candidate Handbook. Retrieved from https://nau.edu/wpcontent/uploads/sites/105/2018/08/Teacher_Candidate_Handbook1.pdf
3. Northern Illinois University. Student Teaching Handbook. College of Liberal Arts and Sciences. Retrieved from <https://niu.edu/clas-educator-licensure/PDFs>
4. University of Pittsburgh. Teacher Candidate Handbook (2019). Retrieved from <http://app.education.pitt.edu/teacherprep/>
5. Wichita State University. Teacher education student handbook. Retrieved from <http://www.wichita.edu/education>

Новосьолова І.В.,

викладач-методист, заступниця директора Мистецької школи № 3,

Україна, м. Краматорськ

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ У МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ

Розвиток нинішнього суспільства постійно вимагає набуття людством нових знань, навичок та умінь. Оскільки ми живемо у постіндустріальну, інформаційну епоху, ми безперервно отримуємо велику кількість різноманітної інформації. Інколи – навіть тоді, коли цього не потребуємо. І кількість такої інформації постійно зростає. У даному випадку ми не оцінюємо позитивний чи негативний вплив цього явища, ми просто констатуємо факт: людство повсякчас отримує величезну кількість повідомлень. Тому актуальною проблемою сьогодення є потреба навчитися

правильно орієнтуватися в інформаційному середовищі та доцільно використовувати отримані дані.

Найбільша кількість інформації потрапляє до нас через медіа. Споживачі медіаконтенту, до якого входять преса, радіо, телебачення, Інтернет, а також кінематограф, відеоігри та додатки-месенджери (вважаємо можливим включати їх до цього списку), сьогодні мають отримати навички грамотного та правильного використання даних ресурсів. Ці задачі покликані вирішувати медіаграмотність та медіаосвіта.

Існує велика кількість визначень даних понять. Ми будемо розглядати медіаграмотність як набуття споживачами інформаційних ресурсів певних навичок та умінь, які допоможуть навчитися правильно сприймати та використовувати отриману інформацію, критично ставитися до фактів та новин, усвідомлювати та вирізняти потенціальну інформаційну небезпеку. А процес набуття цих навичок та умінь і є медіаосвітою.

Бути медіаграмотним – надзвичайно актуально для усіх соціальних та вікових груп суспільства. Сьогодні існує велика кількість тренінгів, курсів, семінарів та інших форм навчання для школярів, студентів, дорослих та людей похилого віку. У загальноосвітніх школах медіаосвіта реалізується у складі загальної освіти, вона інтегрована до традиційних навчальних предметів.

Але, як зазначають фахівці, пройти курс чи тренінг з медіаграмотності – ще не означає стати медіаграмотним. Тобто навчатися використовувати отримані знання та навички під час спілкування з медіаконтентом – це перманентний процес, який триває протягом усієї комунікації.

Звичайно, впровадження медіаграмотності у процес мистецької освіти не знаходиться у пріоритетних завданнях. Але це явище вже стало невід'ємною частиною організації навчально-вихованого процесу у навчальних закладах культури. Розглянемо означену проблему у контексті роботи мистецької школи (на прикладі Мистецької школи №3 м. Краматорськ Донецької обл.). На нашу думку, медіаграмотність ґрунтується на таких засадах:

1) Компетентність викладача у сфері медіаграмотності.

Ми працюємо з прогресивною молоддю, яка, у своїй більшості, добре обізнана з сучасними інформаційними, цифровими технологіями. Тому ми, як викладачі, маємо підвищувати та вдосконалювати не тільки рівень фахової компетентності, а ще і свій власний рівень у спілкуванні з інформаційним світом і, звичайно ж, навчати цьому своїх учнів.

2) «Не залишатися осторонь».

Це правило, яке закликає звертати увагу на контент, який споживають учні. В жодному разі не втручатися до особистісного вибору, але й не

залишатися осторонь, якщо дитина слухає музику чи переглядає відео, які не відповідають загальноприйнятим нормам моралі або естетики.

3) Залучення до «правильного» контенту (до інформаційно-освітнього середовища).

Діти сприймають те, що бачать, не критично, не аналізуючи. Тож побачені картинки та відео з Internet дуже часто приводять до висновку, що саме такою повинна бути реальність. До того ж, для багатьох інформація з мережі Internet – найбільш вагомий «авторитет», вона апіорі правдива, при цьому її достовірність навіть не спадає на думку перевірити. Для них «Я бачив (бачила) це у відео на Youtube» або «Я прочитав (прочитала) це у Вікіпедії» – доволі вагомі аргументи, які дозволяють поставити під сумнів навіть думку викладача.

Коректне, критичне сприйняття інформації формує світогляд, морально-етичні якості, естетичні смаки та ін. Тож, залучаючи дітей до інформаційно-освітнього контенту, ми навчаємо їх користуватися медіа та виховуємо у них інтерес і, зрештою, потребу саме у таких медіаресурсах – цікавих, корисних, пізнавальних, безпечних. У мистецькій школі здебільшого таке залучення відбувається на уроках з предметів теоретичного циклу і частково – на практичних заняттях.

4) Створення власного медіаконтенту.

Для мистецької школи продукування власного медіаконтенту – доволі прийнятна справа. Це, наприклад, створення каналів на відеохостингу Youtube, де можна розміщувати власні записи виступів вокалістів або інструменталістів, хореографічних або театральних колективів тощо.

За наявності відділу (або студії) кіно-, телемистецтва можна створювати власне TV. Наприклад, у Мистецькій школі №3 м.Краматорськ працює власне дитяче TV «Фокус». Разом з художнім відділенням у нас створюються анімаційні фільми у різноманітних техніках – від перекладної анімації до комп'ютерної графіки.

5) Формування позитивного іміджу навчального закладу.

Використання преси, телебачення, соцмереж (зокрема, Facebook) для створення іміджу школи. Поширення інформації про діяльність школи у медіа (новини, анонси, досягнення, успіхи тощо) є своєрідним піаром, рекламою. Це перспективний інструмент для розвитку прогресивної, успішної діяльності закладу.

Таким чином, розглянуті вище приклади підтверджують актуальність та раціональність подальшого розвитку медіаграмотності у мистецькій освіті.

Рибалко Л.О.,

*викладач-методист, завідувачка художнім відділенням
КЗ Краматорська мистецька школа № 3,*

Черевань О.Г.,

*викладач-методист, завідувачка відділом теорії та історії мистецтв
КЗ Краматорська мистецька школа № 3,*

Україна, м. Краматорськ

МУЛЬТИПЛІКАЦІЯ ЯК ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПОЛІХУДОЖНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ХУДОЖНЬОГО ВІДДІЛЕННЯ

Компетентнісно орієнтований підхід до формування змісту освіти став новим концептуальним орієнтиром у світі [2, с.4]. В мистецькій освіті поняття «компетентність» трактується як інтегрована здатність особистості, що складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, які можуть цілісно реалізовуватися на практиці. Отже, «компетентність – це знання в дії» [3].

Проблеми поліхудожнього виховання, компетентності вивчають А. Кубенко, Л. Масол, Н. Найденова, О. Рудницька, та ін.. Методичні засади поліхудожнього виховання в загальній освіті обґрунтовані О. Гайдамакою, О. Комаровською та ін. За визначенням Л. Масол поліхудожнє виховання – це особистісно зорієнтоване планомірне залучення учнів до різних видів мистецтва в їх взаємодії, результатом якого є формування інтегральних естетичних властивостей особистості, поліхудожньої свідомості та здатності до поліхудожньої діяльності, в якій виявляється комплекс набутих мистецьких і естетичних компетентностей, що забезпечують готовність до художньо-творчої самореалізації і художньо-естетичного самовдосконалення [3]. О. Рудницька акцентує увагу на важливості подолання художньої односторонності суб'єкта мистецької освіти, формування його поліхудожньої свідомості на основі інтеграції знань [5, с.105]. Таким чином, поліхудожність, як процес створення цілісної і багатовимірної картини світу сьогодні набуває статусу одного з провідних методологічних принципів освіти, адже вона ізоморфно відображає тотальну якість постмодерністського інформаційного суспільства [4, с.7].

Щодо методів і прийомів впровадження викладених вище теоретичних положень, то недостатньо вивченим є інтеграційний потенціал мистецтва мультиплікації. А.Колодко зазначає, що інтерес до мистецтва мультиплікації у наш час не випадковий. З кожним роком відкриваються нові можливості цього виду мистецтва змістом, якого є оточуючий людину світ і все, що з ним пов'язане [1, с.1027].

В зв'язку цим, цікавим є досвід роботи творчого колективу педагогів Краматорської мистецької школи № 3. З 1996 по 2007 рік в школі сформовані основні відділення (музичне, художнє, хореографічне, театральне (у 2011 р. відкрито відділ кіно-, телемистецтва)), які мають досить розгалужену структуру відділів. Така структура школи дає можливість гармонійно поєднувати у навчально-виховному процесі вивчення народного, класичного, сучасного мистецтва; створює сприятливі умови для реалізації поліхудожнього виховання. В школі діє експериментальна творча лабораторія метою якої є впровадження в навчально-виховний процес предметів інтегрованого змісту, що спрямовані на удосконалення фахових компетентностей учнів.

Розглянемо більш докладно роботу педагогічного колективу над реалізацією завдання поліхудожнього виховання на прикладі роботи художнього відділення, де навчання відбувається за трьома напрямками: «Станковий живопис», «Декоративно-прикладне мистецтво», «Дизайн». Впровадження в навчально-виховний процес сучасних мультимедійних технологій дає учням унікальну можливість реалізувати себе у галузі такого природного для них і улюбленого виду творчості як мультиплікація. Заняття з мультиплікації є механізмом розвитку різноманітних художніх здібностей, а отже і важливим компонентом поліхудожнього виховання. В зв'язку з цим, на художньому відділенні заплановано реалізувати проект з використання мультимедійних технологій в межах предмету за вибором (ПЗВ): «Практичний курс основи мистецтва мультиплікації (анімації)». Строк навчання – 4, (5, 6) років.

Для учнів молодшого шкільного віку (0-1 клас) пропонується пластилінова анімація. В цьому віці діти сприймають процес створення анімаційного фільму як гру. Мистецтво анімації дає можливість «зафільмувати» продукти творчості. На уроках з пластилінової анімації відбувається практичне засвоєння художніх знань і компетентностей у галузі скульптури: художній образ, пластика, рельєф, гармонійне співвідношення об'ємів і розмірів, зображення руху людини, тварини. В процесі створення анімаційного фільму учні тренують такі творчі навички як сценарна, акторська, операторська майстерність. Учні другого класу вивчають курс «Предметної анімації», третього класу «Перекладної та мальованої анімації», четвертого класу «Комп'ютерної анімації».

Підсумовуючи викладені вище матеріали слід звернути увагу на психолого-педагогічні аспекти впровадження мультиплікації в навчально-виховний процес мистецьких шкіл. Мистецтво мультиплікації володіє невичерпним арт-терапевтичним потенціалом. Таким чином, заняття мультиплікаційною творчістю це: розвиток творчої активності та креативних здібностей, образного і логічного мислення, дрібної моторики, мовленнєвих умінь; вдосконалення комунікативних навичок під час роботи в групах над

фільмом; набуття мультимедійної компетентності та комп'ютерної грамотності; інноваційна технологія щодо засвоєння фахових компетентностей зі скульптури, композиції, конструювання; природовідповідна технологія, що сприймається учнями як захоплююча гра; результат творчої, натхненної співпраці зі створення художнього образу в мистецтві, що уможливило досягнення високого рівню поліхудожньої компетентності. Методичною основою впровадження ПЗВ «Практичний курс основи мистецтва мультиплікації (анімації)» є набуття учнями професійних і поліхудожніх компетентностей в галузі мистецької освіти.

Література

1. Колодко А. Українська мультиплікація як самобутній вид образотворчого мистецтва. Серія мистецтвознавча. 2014. № 5 (119). С. 1027-1034. URL: <http://nz.ethnology.lviv.ua/archiv/2014-5/26.pdf>
2. Кубенко І.М. Що таке компетентність і як її розуміють в освіті. Додаток до електронного журналу «Теорія та методика управління освітою». 2010. № 1. URL: http://ptme.uomo.edu.ua/docs/Dod/1_2010/kubenko.pdf (дата звернення 09.03.2020)
3. Масол Л. Новий стандарт мистецької освіти: науковий коментар до основних змін. URL: [loippo-poch-klass.edukit.lg.ua/Files/downloads/mystectvo.doc](http://ippp-poch-klass.edukit.lg.ua/Files/downloads/mystectvo.doc)
4. Методика навчання мистецтва у початковій школі: посіб. для вчителів / Л.М. Масол, О.В. Гайдамака, Е.В. Белкіна, О.В. Калініченко, І.В. Руденко. Харків : Ранок-Веста, 2006. 256 с.
5. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник. Київ: ТОВ. «Інтерпроф», 2002. 270 с.

Sidash N.S.,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Natural Sciences and Humanities, of the Institute of Chemical Technology of the Volodymyr Dahl Ukrainian National University,

Ukraine, Rubizhne

EDUCATING STUDENTS' SPIRITUALITY IN THE PROCESS OF LEARNING ENGLISH

The issue of spirituality today is particularly strategic for all humanity, from the need for its survival, since the understanding of spirituality depends on what human beings and human society will be. According to UNESCO experts, the main problems of education lie in the humanitarian plane. Many higher education documents emphasize the priority of spiritual, moral and cultural values.

The report by the International Commission on Education presented by UNESCO emphasized that «humanity needs an ideal and moral values. There is no

more noble task facing education than taking into account traditions, beliefs, and with full respect for pluralism, raising the spirit and thought to the awareness of the universal world» [2, p.10].

M. Shamin states that spirituality is most often used in the context of personal values and life priorities, as a juxtaposition of intellectual and moral values with material ones. Spirituality also refers to the transcendence of something higher, the ascent to God. Spirituality is the ability of a person to be guided by principles and higher values (justice, goodness, beauty, truth, etc.).

G. Shevchenko's opinion states that «Spirituality is the highest step in the system of human qualities, where conscience, honor, dignity, freedom, charity, humanism, cordiality, diligence, creativity under the laws of beauty reign» [5, c.244].

We fully share M. Piren's opinion, which believes that the highest level of personality development is its spirituality, based on universal values [3, p.228]. Human spiritual values are the «spiritual vertex of mankind», moral, aesthetic and cultural values being the most important ones. It is thanks to them that the behavior of the person and the attitude to other systems of values are determined.

According to Archpriest V. Zaev, «spirituality is a state of the soul that has the corresponding positive properties that characterize its purity from all internal filth. Morality, however, is the nature of a person's attitude to the outside world, above all to another person and society. It is judged by human actions, but depending on motivation, not all human moral actions can be spiritual. The nature and degree of human spirituality are ultimately determined by the purpose of life [1, p.90-93].

Most researchers believe that educators should teach students to choose high, humane goals, to respect human values, appreciate the dignity of any person, to perceive and respect the right of people to religious and cultural identity, to realize their place in life.

Researchers on this issue offer forms of education that lead students to the awareness of moral values, namely situations that require the implementation of moral action [4, p.164]. Good pedagogical practice in the realization of the tasks of educating spirituality, morality and culture of feelings using the potential of the English language proves that modern strategies of education place a foreign language in one of the leading places in the development of spiritual of future professionals. Educators and methodologists agree that the possibility of teaching subjects (in this case, English) in educating spirituality is not always realized, so we specifically focus on language education.

For the qualitative and effective educating students it is necessary approach the planning of independent work in English, paying special attention to educating spirituality. It is possible through listening to classical music: «Moonlight Sonata» by L. Beethoven, «Little Night Serenade» by V. Mozart, «Waltz of Flowers» by P. Tchaikovsky, «On the Beautiful Blue Danube» by I. Strauss, «Ave Maria» by F. Schubert. It should be necessary preparing the report on the topics: «Art is the

means of educating spiritual and moral qualities of students». For better awareness of the relationship between spirituality, morality, culture and education, as an indispensable condition for the educating a creative, spiritual, moral and cultural personality, it will be appropriate to offer students watching P. Weir's film «Dead Poets Society» with its subsequent discussion, exchange of views and analysis.

The next task is aimed at educating students' spiritual, moral and aesthetic culture. The teacher organizes a students' discussion, during which each participant expresses an attitude to the problem, assesses the actions, the characters, as well as expresses personal feelings and emotions.

For educating personal values and value orientations, it will be appropriate to participate in mini-conferences, moderating seminars on the topics: «Traditional pedagogical values in modern society», «The role of spiritual values in personality educating», «Spiritual and moral values as the basis of education», «Creative potential development of personality», «Aesthetic culture in the educational system of high school», «Culture and education», «Spiritual and moral culture», «The culture of speech», «Modern youth slang», «The culture of appearance and aesthetic attractiveness».

The following creative exercise «Entering the image» is aimed at forming students' positive emotional state. The students are offered the paintings: «In the Winter Forest» by M. Satarov, «Blues of Falling Leaves» by G. Herken, «Glorious Flower Road» and «Picturesque Greve» by K. Wallis. Students need to choose and describe one of the canvases so that classmates not only imagine them realistically, but also feel the mood and exaltation that they cause. After the exercise, it should be concluded: «There are good artists, there are great ones. But the most ideal artist is the nature».

High school should create favorable conditions for educating students' spiritual qualities: goodness, humanity, tolerance, charity, responsibility, honesty, justice, responsiveness, which will necessarily become a student's property, their internal orientation in their future activity. The study does not cover all the aspects of this problem. The further research of innovative technologies of formation of spirituality through English should be the promising.

References

1. Zaev V. *Sovremennoe pravoslavie i obrazovanie* / V. Zaev // *Pravoslavni duhovni tsinnosti i suchasnost : mater. mizhnar. nauk.-prakt. konf.*, 21 berez. 2003 r. – K.: MAUP, 2003. – S. 90-93.
2. *Obrazovanie: sokrytoe sokrovische (Learning: The Treasure Within)* [Elektronnyiy resurs] // *Osnovnyie polozheniya dokl. Mezhdunar. komissii po obrazovaniiyu dlya XXI veka.* – izd-vo YuNESKO, 1996. – 31 s. – (Elektronnaya versiya osnovnyih polozheniy Doklada podgotovlena MOO VPP YuNESKO «Informatsiya dlya vseh» v 2007 g.). – Rezhim dostupa: <http://www.ifap.ru/library/book201.pdf>.

3. Piren M. Dukhovnist' osobystosti – osnovna tsinnist' demokratychnoho suspilstva / M. Piren, V. Rebkalo // Visn. Nats. akad. derzh. upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy : nauk. zhurnal. – 2011. – № 2. – S. 228-236.

4. Psihologicheskie osnovy formirovaniya lichnosti v pedagogicheskom protsesse / pod red. A. Kosakovski i dr.; per. s nem. – M.: Pedagogika, 1981. – 224 s., il.

5. Shevchenko G.P. Problemy obrazovaniya i vospitaniya studencheskoy molodezhi v epohu postmodernizma/ G.P. Shevchenko// Duhovnist osobistosti.– 2011.– Vip. 3. – S. 200-209.

Тимченко А.А.,

к.пед.н., ст. викладач кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського,

Україна, м. Миколаїв

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ОНОВЛЕНОГО ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку української системи освіти характеризується її реформуванням із метою інтеграції до світової спільноти. Основні засади реформи шкільної освіти викладено в Концепції Нової української школи. До понятійного апарату цього документу, відповідно до сучасних вимог, включено інформаційно-комунікаційну компетентність як одну із ключових серед груп компетентностей, окреслених у “Рекомендаціях європейського Парламенту та Ради Європи”, що мають стати наскрізними у змісті всіх навчальних предметів.

Новим Державним стандартом початкової освіти України від 21 лютого 2018 р. однією із ключових компетентностей визначено інформаційно-комунікаційну компетентність. Саме тому для викладання основ інформатики у початковій школі потрібен учитель, який сам у достатній мірі має сформовані компетентності в галузі інформаційно-комунікаційних технологій та навчить здобувачів початкової освіти працювати з комп'ютером, сформує основи інформаційної та комп'ютерної етики [2].

Зважаючи на підписання Україною Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом, основні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні поступово узгоджуються з орієнтирами європейського розвитку. Серед них – ініціатива “Цифровий порядок денний для Європи” (“Digital agenda for Europe”), яка визначає пріоритетні позиції розбудови інформаційного суспільства в рамках європейської стратегії економічного розвитку «Європа 2020: стратегія розумного, сталого і всеосяжного зростання» («Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth»). У названому документі

широко вживані поняття “цифрової грамотності”, “цифрової компетентності”, “цифрового інтелекту”, зокрема вказано на актуальність формування наскрізної (кросплатформової) цифрової компетентності, коли вивчення предметів відбувається через використання “цифрових” технологій [3].

Проблемами фахової підготовки учителів початкової освіти до використання ІКТ займалися Н. Воропай, С. Гунько, Ю. Дорошенко, І.Доніна, С. Колесніков, А. Коломієць, В. Коткова, О. Кравчук, М. Левшин, Й. Ривкінд, Ф. Ривкінд, Ю. Первін, Л. Петухова, А. Семенов, О. Снігур, О. Співаковський та ін.

У контексті нашого дослідження значний інтерес становить монографія В.Ю. Бикова “Моделі організаційних систем відкритої освіти” де зазначено: “Інформаційно-комунікаційні технології поступово і невпинно проникають та інтегруються в усі сфери діяльності людини і суспільства, і є могутнім аталізатором і визначальним джерелом їх об’єктивного розвитку. Цей процес називають інформатизацією суспільства, а саме суспільство набуває ознак інформаційного” [1].

Зміст підготовки майбутніх вчителів початкових класів до впровадження оновленого Державного стандарту реалізувався через наступні види діяльності: підбір завдань та методів формування позитивної мотивації студентів до означеного виду діяльності під час виконання навчально-практичних завдань; впровадження завдань для самостійної роботи. У нашому дослідженні також було використано інтерактивні методи навчання: метод дискусії, проектування, “Мозкового штурму”, “Асоціативний куш”, “Карусель”, “Фішбоун”, “Кубик Блума”. Окрім цього, ми виділили групу інноваційних методів, які є необхідними при підготовці майбутніх учителів початкової освіти до формування інформаційно-комунікаційної компетентності здобувачів початкової освіти: метод проектів, інструктаж, ігрове моделювання творчих завдань з акцентом на формування інформаційно-комунікаційної компетентності, метод ігрової інсценізації навчальних ситуацій, проекти-презентації авторських розробок. Серед загальнонавчальних (традиційних) засобів ми виокремили підручники та посібники, наочність, спеціальні технічні засоби навчання, аудіо, відеотехніку, інтернет-ресурси, навчальні комп’ютерні мережі, засоби мультимедіа, комп’ютерні навчальні програми та комп’ютерні підручники.

Аналіз наукових праць і відповідних наукових висновків дав нам підстави розглядати готовність майбутніх учителів початкової освіти до формування інформаційно-комунікаційної компетентності здобувачів початкової освіти як інтегративну якість особистості вчителя, що спрямована на формування інформаційно-комунікаційної компетентності у здобувачів початкової освіти та характеризується наявністю позитивної мотивації майбутнього учителя початкової освіти, сукупністю знань, умінь і навичок, особистісних та професійно значущих якостей.

Для оцінки готовності майбутніх учителів початкової освіти до формування інформаційно-комунікаційної компетентності у здобувачів початкової освіти відносно кожного з компонентів готовності розроблено такі критерії, відповідні їм показники – мотиваційний (наявність інтересу та мотивації до формування вказаної компетентності); когнітивний (розуміння сутності інформаційно-комунікаційної компетентності та важливості їх формування у здобувачів початкової освіти; володіння психолого-педагогічними та методичними знаннями); творчо-діяльнісний (комплекс професійно-педагогічних та методичних умінь; сформованість особистісних та професійно значущих якостей; творчий підхід до формування зазначеної компетентності); результативно-рефлексивний (здатність до самоаналізу і самооцінки діяльності, прагнення до самовдосконалення). На основі визначених критеріїв та показників виокремлено три рівні готовності: низький, достатній, високий.

Отримані результати діагностування рівнів готовності майбутніх учителів початкової освіти до формування інформаційно-комунікаційної компетентності у здобувачів початкової освіти, їх критерії та показники, створення й апробування діагностуючих методик дали підстави для розробки моделі підготовки майбутніх учителів початкової освіти до формування інформаційно-комунікаційної компетентності у здобувачів початкової освіти.

Зазначена модель складається із взаємопов'язаних блоків – цільового, методологічного, змістово-діялісного, результативного. Цільовий блок містить мету, завдання; методологічний – підходи та принципи; змістово-діялісний блок представлений функціями вчителя, змістом підготовки та передбачає практичний добір форм, методів навчання. Основу результативного блоку складають критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів початкової освіти до формування інформаційно-комунікаційної компетентності здобувачів початкової освіти. Охарактеризована модель та її впровадження в освітній процес експериментальних груп дали змогу сформувати в студентів готовність як професійне новоутворення шляхом використання змісту, підібраних форм роботи, методів навчання з урахуванням особливостей організації освітнього процесу у вищому навчальному закладі.

Створена модель реалізується поетапно та потребує експериментальної перевірки на основі розробленого діагностичного інструментарію.

Література

1. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : [монографія] / В.Ю. Биков. К. : Атіка, 2009. – 648с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/average>.
3. Цифровий порядок денний для Європи» («Digital agenda for Europe»/ <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

Філімонова Т.В.,

к.пед.н., викладач кафедри початкової освіти

Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського,

Україна, м. Миколаїв

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ТЕХНОЛОГІЙ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ

Проблема підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності була предметом дослідження вчених у різних галузях, серед них у педагогічній: О. Абдуліна, А. Алексюк (готовність до професійної діяльності), І. Зязюн, А. Ліненко, І. Підласий, В. Сластьонін та ін. (загальні проблеми готовності студентів до педагогічної діяльності), А. Бистрюкова, Н. Бібік, В. Бондар, М. Вашуленко, П. Гусак, С. Єрмакова, М. Захарійчук, О. Івлієва, В. Казаков, Л. Кекух, Н. Кичук, О. Комар, Л. Красюк, О. Матвієнко, О. Мельник, В. Паскар, С. Ратовська, О. Савченко, Л. Сущенко, І. Титаренко, Л. Хоружа, І. Шапошнікова (загальнотеоретичні підходи до змісту професійної підготовки та виховання особистості педагогів, вироблення у студентів педагогічних знань, умінь і навичок).

Н. Ничкало зазначає, що підготовка кваліфікованих конкурентоспроможних кадрів є ключовим завданням професійного навчання, які володітимуть не тільки високим рівнем професійних знань, умінь, навичок та мобільності, а й виховання соціально активних членів суспільства, формування в них наукового світосприйняття та національної свідомості, що відповідають вимогам сучасного науково-технічного прогресу і ринковим відносинам в економіці [3].

Теоретико-методологічна підготовка майбутніх фахівців початкової освіти має бути побудована таким чином, щоб студенти оволодівали основами педагогічної теорії у процесі спеціально організованої діяльності шляхом застосування активних форм і методів навчання, включення їх у науково-дослідну діяльність.

Така побудова навчального процесу формує евристичний стиль мислення студентів, створює необхідне підґрунтя для наступного творчого використання ними своїх педагогічних функцій, підштовхує до самостійного дослідження тих чи інших педагогічних явищ. Діяльність майбутніх фахівців початкової освіти, спрямована на оволодіння певною системою базових знань з педагогічних дисциплін, передбачає оволодіння студентами під час навчання у закладах вищої освіти комплексом педагогічних умінь, необхідних для їх професійної діяльності, а саме: гностичних, проектувальних, конструктивних, комунікативних, організаторських. Тому перехід на новий рівень розвитку

системи вивчення предметів педагогічного циклу є першочерговою потребою, що характеризується активною взаємодією таких його складових, як модель спеціаліста, діяльність студента та діяльність викладача. В той же час актуальним лишається подальше вдосконалення таких компонентів навчально-пізнавальної діяльності студентів щодо оволодіння системою педагогічних знань, як мотиваційно-ціннісний, змістовно-понятійний та операційно-діяльнісний [5].

Нагальною проблемою вищої школи є пошук шляхів оптимізації процесу професійної підготовки майбутніх педагогів. Це стає можливим завдяки застосуванню засобів технологій інтерактивного навчання, що активізують пізнавальну діяльність та творчість.

Предметом уваги багатьох вчених (І. Гладка, О. Єльнікова, Г. Коберник, В. Мартинюк, Н. Павленко, О. Павлик, Л. Тополя та ін.) є використання інтерактивних технологій в системі підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої освіти.

В ході інтерактивного навчання відбувається процес спілкування, що сприяє обміну інформацією, вміннями, досвідом між здобувачами освіти та педагогом або здобувачами між собою. Головна особливість інтерактивного навчання в тому, що навчальний процес проходить в постійній, активній взаємодії всіх учасників, де й здобувачі, і педагоги є рівноправними і рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлектують з приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють.

На прикладі Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського можемо зазначити, що найбільш ефективними є такі інтерактивні технології навчання, які широко застосовують для підготовки майбутніх фахівців початкової освіти, як: дискусії («Метод ПРЕСС», «Безперервна шкала думок», «Дискусія», «Дискусія в стилі телевізійного ток-шоу», «Дебати»); «мозковий штурм»; ділові ігри; рольові ігри; кейс-метод, а також інтерактивні прийоми «Фішбоун», «Кубик блума», інфографіка, технологія «Кластер», «Сторітелінг» та багато ін.

Проте, у процесі застосування інтерактивного навчання можуть виникнути різноманітні проблеми та труднощі. Наприклад, такі типові проблеми як: здобувачі освіти бояться висловлювати власну думку відкрито, або ж просто не мають власної думку; часто здобувачі освіти не вміють слухати інших, об'єктивно оцінювати їх думку та рішення; вони не готові в процесі обговорення змінювати свою думку, йти на компроміс; важко бути мобільними, змінювати обстановку, методи роботи тощо.

Таким чином, для підготовки висококваліфікованих фахівців, які будуть конкурентоспроможні на сучасному ринку праці, нині є потреба в оновленні змісту та методики викладання спеціальних дисциплін.

Отже, у заклади вищої освіти необхідно поступово впроваджувати замість репродуктивної системи навчання творчу (креативну) систему, для

чого слід активно використовувати сучасні прогресивні педагогічні технології, що здатні забезпечити самореалізацію кожного студента. Це пояснюється тією обставиною, що в сучасних умовах на ринку праці цінується не формальний рівень освіти, тобто інформованість, а здатність фахівця опанувати нові знання, розв'язувати виникаючі професійні задачі. Таким чином, одним із напрямів розвитку навчального процесу у сучасному закладі вищої освіти України є застосування на заняттях інтерактивних технологій навчання. Зокрема, особливого значення набуває використання на заняттях різноманітних ігрових методів, проєктних технологій навчання, інформаційно-комунікаційних технологій навчання та їх інтеграція, що широко використовується нині у закладах вищої освіти.

Література

1. Інтерактивні технології навчання: Теорія, досвід: метод. посіб. авт.- уклад.: О. Пометун, Л. Пироженко. - К.: А.П.Н.; 2002, - 136 с.
2. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи). – К.: Грамота, 2003. – 216 с.
3. Ничкало Н.Г. Професійна педагогіка і педагогіка праці: проблеми взаємозв'язку в умовах ринкової економіки. Педагогіка і психологія., 2010., № 2. – С. 33–45.
4. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – К.: А.С.К., 2004. – 192 с.
5. Сергєєва В. Ф. Технологічний підхід до професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/5098/1/simulator%20training.pdf>.

Чекрій І.І.,

вчитель англійської мови

Тернопільської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №3,

Україна, м. Тернопіль

ФАКТОРИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ ПІДРУЧНИКА (за матеріалами ЮНЕСКО)

Ефективність роботи на уроці значною мірою залежить від підручника. У ситуаціях, коли вчитель не володіє високим рівнем кваліфікації, підручник є посібником та опорою для викладання. Для учня підручник слугує основою для систематичного навчання, закріплення вивченого та мотивацією до подальшого пошуку. Саме тому, якість підручника є важливою проблемою. Цікавими поглядами на підручник як основний засіб навчання відзначився

А.Дж. Ловерідж (A.J. Loveridge), фахівець із розробки та розповсюдження підручників Інституту освіти Лондона. Також особливої уваги заслуговують напрацювання вчених ЮНЕСКО – К. Ваннера (Vanner K.), Дж. Дакмари (Dakmara G.), Б. Джіна (Jean B.), Р.Х. Кейя (Kay R.H.), С. Кромера (Cromer S.), Х. Левіна (Levin H.), П. Люка (Luik P.) та вітчизняних науковців – Я. Кодлюк, В. Редько, І. Смагіна, О. Савченко, Н. Хребтової та інших.

Мета тез: вказати фактори, що впливають на змістове наповнення підручника та описати їх особливості.

На початку своєї діяльності науковці ЮНЕСКО намагалися більше уваги приділяти проблемі практичного видавництва підручників, зосереджуючись на аспектах друку та розповсюдження, насамперед через направлення експертів та обладнання для розвитку національних видавничих галузей та навчання місцевого персоналу. Проте згодом, вчені організації виявили стурбованість щодо розробки навчальних програм та кваліфікацією вчителів, переорієнтовуючи подальшу допомогу на проблеми підготовки та удосконалення підручників у країнах, що розвиваються.

Підручник – це навчальна книга, в якій систематично викладаються вибрані матеріали з певного предмету, у письмовій формі, які задовольняють конкретну ситуацію навчання та викладання. Тому, для того, щоб підручник був справді якісним і відповідав потребам як сучасних школярів, так і цілям та завданням чинної програми, авторові спершу слід з'ясувати: який матеріал потрібно вмістити в підручник; характер конкретної ситуації навчання та викладання; та як найкраще цей матеріал представити для засвоєння [1, с.6].

Матеріал, який слід вмістити в навчальній книзі, визначається навчальною програмою, розробленою Міністерством освіти для кожного етапу навчання. Навчальна програма визначає предмети, які вивчаються, їх послідовність введення, і таким чином забезпечує певний баланс між гуманітарними та природничими науками, зміцнюючи тим самим міжпредметні зв'язки [2, с.52]. Звідси випливає, що навчальна програма визначає кількість шкільного часу, відведеного на кожен предмет, мету викладання кожного предмета та навички, які сформує учень після завершення навчання. Іншим документом, який визначає основний зміст знань з певного предмету, а також вміння, які повинен набути школяр є навчальний план, який ще окреслює усі теми та проблемні питання, що розглядатимуться на кожному уроці. Підручник повинен відповідати не лише навчальній програмі та й усім вимогам кінцевих іспитів. Завдання навчальної книги також полягає у послідовному викладі матеріалу, який сприятиме розвитку хронологічних подій, або ж спрощуватиме розуміння учнями невідомих тем (перехід від простого до складного). Зазвичай навчальна програма є дуже загальною, саме тому підручник повинен деталізувати усі поняття, явища та процеси, що вивчаються. Важливою проблемою залишається кількість матеріалу відведеного на вивчення кожної теми. Автор

підручника може приділити більше уваги висвітленню однієї, а іншу – подати поверхнево, тому важливою рекомендацією вчених ЮНЕСКО – є дотримання балансу у розкритті навчальних тем [3, с.12]. Науковці організації переконані, що відхилення навчальної книги від програми можуть бути виправданими лише в тому випадку, якщо вони сприяють покращенню викладання та учіння.

При розгляді характеру конкретної ситуації навчання та викладання, вчені ЮНЕСКО одним із компонентів цього чинника розглядають зрілість учнів, яка безпосередньо пов'язана з їхнім віком, попереднім шкільним досвідом та місцевим соціальним середовищем [1, с.7]. Зрозуміло, що дітям, яким з дитинства дають розуміння важливості культури читання та грамотності, будуть більше адаптовані та підготовані до навчання. Ще одним важливим компонентом зрілості учнів є рівень володіння мовою. Якщо система освіти передбачає використання мови, яка не є рідною, учні часто стикатимуться із недосконалим розумінням навчального матеріалу. Саме тому, вчені ЮНЕСКО рекомендують розробляти підручники як державною мовою, так і мовами національних меншин, які проживають на території певної країни [3, с.17]. Однак таке вирішення проблеми можливе лише за умови достатнього фінансування галузі підручникотворення.

Метод подачі інформації, репрезентованої у підручнику обирає вчитель. Складність та професійність викладу інформації залежить від кваліфікації педагога. Якщо рівень професійної майстерності вчителя низький, то підручник повинен стати свого роду помічником для нього, щоб правильно та досконало донести інформацію до учнів, а також допомогти педагогу доповнити пояснення добираючи якісні додаткові матеріали. Хоча, автор навчальної книги може спростити завдання педагога, розробивши підручник для вчителя, який вміщує поради та рекомендації щодо того як доцільно пояснювати новий навчальний матеріал школярам [1, с.7].

Таким чином, на основі напрацювань ЮНЕСКО, описано особливості факторів, як впливають на змістове наповнення підручника. Подана тема є актуальною в світлі реформування сучасної вітчизняної освіти. Перспективи подальших досліджень будуть спрямовані на вивчення особливостей створення підручників у роботах вчених ЮНЕСКО.

Література

1. Loveridge A. J. Preparing textbook manuscripts: a guide for authors in developing countries. Paris: UNESCO, 1970. 71 p.
2. Pingel F. UNESCO Guidebook on Textbook Research and Textbook Revision 2nd revised and updated edition. Paris: UNESCO, 2009. 83 p.
3. Textbook and learning Resources: Guidelines for Developers and Users. / Ed.J. Bernard. Paris: UNESCO, 2014. 26 p.

Черевань О.Г.,

*викладач-методист відділу теорії та історії мистецтва
КЗ Краматорської мистецької школи №3,*

Коновалова М.О.,

*викладач-методист відділу теорії та історії мистецтва
КЗ Краматорської мистецької школи №3,*

Україна, м. Краматорськ

МУЗИЧНА ГРАФІКА ЯК МЕТОД ЗАЛУЧЕННЯ УЧНІВ МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ ДО МЕДІАТВОРЧОСТІ

У початковій спеціалізованій мистецькій освіті набуває актуальності розробка методичних підходів до реалізації ідей інтеграційного, розвиваючого навчання з використанням ІТ-технологій. Новітні технічні засоби, комп'ютерні програми, графічні редактори дозволяють учням створювати власний медіапродукт, тобто займатися медіаторчістю. Поняття медіаторчість визначається науковцями, як педагогічний інструмент взаємодії з медіазасобами на дієвотворчому рівні.

Поняття «музична графіка», тобто синтез візуальних та звукових образів, започаткував австрійський педагог і мистецтвознавець О. Райнер. В кінці XIX – першій половині XX ст. втіленням синтезу звукового та візуального мистецтва займалися видатні художники, композитори та кінематографісти: О. Скрябін, В. Кандинський, К. Чюрльоніс, Л. Сюрваж, В. Руттман, Г. Ріхтер, О. Фішенгер та ін.

Психофізіологічним фундаментом музичної графіки є феномен синестезії – здібності людини співвідносити слухові, зорові, дотикові та інші образи і, таким чином, створювати нові художні асоціації. Багато науковців вивчали різні методи розвитку синестезії у дітей, і головним із них визнали музичну графіку – візуальне відображення музичного образу засобами образотворчого мистецтва. Більш того, процес візуалізації музики вчені вважають дуже ефективним методом в системі спеціалізованого музичного й загально-естетичного виховання [1, с.113-119].

Наведемо стислий звіт про досвід застосування «музичної графіки», як методу залучення дітей до медіаторчість в процесі вивчення музичної літератури. Робота з учнями складалася з кількох етапів. Перший етап – вибір музичного матеріалу. Шукали твори, побудовані на принципі повторності у різних її проявах (остінато, імітація, секвенція тощо). Зупинилися на фантастичних образах опери М. Леонтовича «На русалчин Великдень». Другий етап – детальний аналіз обраних оперних номерів та

робота на папері (пошук закономірностей, їх візуалізація та схематичне зображення тощо). Третій етап – художній задум, тобто «ескіз» музично-графічних «партитур», в яких ставав би очевидним сам принцип створення даної музики і, таким чином, відкривався б додатковий образний зміст кожного оперного фрагменту. Четвертий етап – втілення музично-графічного задуму через застосування мультимедійних можливостей ІТ-технологій, точніше, через використання засобів мультиплікації. Наприклад:

Рис. 1. Хор русалок (стислий вигляд)

1) Хор русалок «Гей, вставайте, темні сили» складається з трьох остінатних ліній: внизу – кострубаті «гілки» (низькі струнні); вгорі – грізний вигук русалок, повторюваний багато разів (жіночий хор); в середині – остінатна тема нерухомих «хвиль» та невпинно зростаючих «очеретів» (духові інструменти). Ця суцільна остінатність перетворює невеличкий Хор на справжній обряд викликання духів із чародійними заклинаннями та магічними діями русалок (рис. 1).

2) Хор лісових страхіть складається з двох «ярусів». Верхній ярус (чоловічий хор) – це «духи лісу», тобто «лісовики» (чорні силуети та кольорові дерева). Вони повторюють короткий мотив у вигляді канонічної імітації, яка поступово підіймається вгору. Нижній ярус (оркестр) – це «духи води». Він являє собою остінатну лінію «хвиль» і «очеретів». З неї «виринають» «водяники» (*sforzando* різних інструментів), які разом з «очеретами» зменшуються або зростають, в залежності від динаміки та потужності звучання оркестру (рис. 2).

Рис. 2. Хор лісових страхіть (стиглий вигляд)

3) «Дійові особи» Оркестрового вступу та Монологу Козака – це різнокольорові лінії: зелена символізує русалчині луки, якими йде Козак, фіолетова – його голос, блакитна (остінатна) лінія – дніпровські хвилі, жовта – «місяць-князь», рожеві квіти – «сплески» барвистої гармонії і т. п. Таким чином, від остінатної лінії, як від чарівної стеблини, «відростають» і вільно розвиваються всі інші голоси (рис. 3).

Слід додати, що всі три оперні фрагменти являють собою висхідні макро-секвенції, завдяки яким М. Леонтович кожного разу підсилює емоційну напругу своєї музики, і це теж стає очевидним завдяки музичній графіці.

Рис. 3. Оркестровий вступ та монолог Козака (фрагмент)

Отже, сподіваємося, що ці перші кроки у створенні подібних музично-графічних «партитур» приведуть наших юних музикантів і художників до великих медіатворів, у яких різні види мистецтв будуть єднатися і «спільними зусиллями» відкривати істину, добро і красу.

Література

1. Трофимова И.А. Музыкальная графика как проявление синестезии. Проблемы комплексного изучения художественного творчества. Казань: Изд-во КГУ, 1980. С. 113-119. URL: http://synesthesia.prometheus.kai.ru/mysgrTrof_r.htm

Шарлай Н.М.,

*викладач кафедри фізіології, Українська медична стоматологічна академія,
Україна, м. Полтава*

НАУКОВІ ШКОЛИ О.О. БОГОМОЛЬЦЯ, ЇХ ВКЛАД У РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА СВІТОВОЇ НАУКИ

Підготовка майбутньої наукової еліти є дуже важливим для держави. Існує очевидна необхідність в успішному фаховому середовищі, яке гарантувало б постійне поповнення науки молоддю. Ефективною педагогічною технологією являється підготовка молодих науковців у наукових школах, яка відповідає сучасним вимогам розбудови національної освіти і науки. Наукова школа є ефективною моделлю освіти, яка транслює, крім суто наукового змісту, культурні норми і цінності від старшого покоління до молодшого. Питання, пов'язані з формуванням та успішним функціонуванням наукових шкіл, їх внеском у вітчизняну та світову науку набувають особливого значення. Саме наукова школа є таким науково-освітнім середовищем, де «виростають» нові наукові кадри. Передача нагромадженого в школах досвіду, методів та стилю керівництва науковими колективами, створення в них здорового мікроклімату та моральних принципів, високого стандарту досліджень сприятиме успішному вирішенню завдань, поставлених перед вітчизняною наукою [1, с.307].

Професор, доктор педагогічних наук М.В. Гриньова говорить, що наукова школа – це колективний ієрархічний організований розум, що концентрує досвід кількох поколінь. На практиці вона уособлює найяскравіший прояв колективної форми творчості під безпосереднім ідейним і практичним керівництвом визнаного вченого й вчителя, який живить цей колектив науковими ідеями, визначає зміст і методи наукових досліджень. Наукова школа концентрує величезну творчу енергію вченого, координує їхню діяльність у процесі наукового пошуку, максимально сприяє розкриттю

творчих здібностей молодих науковців, їх вихованню і перетворенню в зрілих дослідників, ініціює нові напрями наукових пошуків. [3, с.120].

Наукові школи дають можливість ідентифікувати творче об'єднання дослідників. При цьому головною ознакою являється ефективне засвоєння і дослідження її членами актуальних проблем з висунутих керівником наукових напрямів. Мінімальний цикл, що дає підстави фіксувати існування школи, становлять три покоління дослідників: засновник школи – його послідовник – учні послідовника [2, с.58]. В усіх країнах світу наукові школи є основним місцем підготовки науковців. Школи прокладають багато нових шляхів в науці, розширюють діапазон пошуку. При цьому процес створення такої школи досить складний і тривалий. Цілком зрозуміло, що справжня наукова школа унікальна, має відмінності від загальної наукової спільноти та багато в чому є неповторною в історії науки. Найважливіші фактори формування наукової школи: знайти, сформувати свій, авторський напрям і методи творчої діяльності; діяти цілеспрямовано і послідовно; навчати учнів в процесі сумісної практичної, дослідницької роботи в науковому колективі.

Керівник наукової школи повинен мати власні наукові ідеї і не боятися передавати їх не тільки своїм учням, а й навіть тим, хто не належить до їх числа. Учений, який має ідеї, легко їх віддає та вміє пояснити, якими шляхами рухатися, стає дослідником-учителем, прекрасним лектором і педагогом

На думку О. О. Богомольця, для створення школи необхідний, перш за все, видатний учений, який має нову ідею узагальнюючого, синтетичного значення. Лідер наукової школи розробляє фундаментальні й загальні питання науки, продукує ідеї, нові напрями досліджень, здатний об'єднати навколо себе колектив однодумців. Дуже важливо, щоб керівник наукової школи, зберігаючи за собою пріоритет керівної ідеї, при розробці цієї ідеї співробітниками надавав би їм якомога більше самостійності, віддаючи в повну їх власність ті окремі гіпотези, які він пропонує їм перевірити і які дають основний матеріал для підтвердження керівної ідеї. Необхідно, щоб керівник умів надавати своїм співробітникам можливість широкої критики і прояву найширшої ініціативи. Учений, який ревниво відноситься до успіхів своїх учнів, ніколи не створить школи [4, с.303]. У саратовський період діяльності О.О. Богомольця почало формуватись перше покоління його учнів: Є.О. Татаринів, М.М. Сиротинін, Н.В. Медведєва, Л.Р. Перельман та ін. В московський період діяльності до його учнів долучились Я.Г. Ужанський, Р.Є. Кавецький, І.М. Нейман, П.Д. Горизонтов, М.М. Горєв, М.О. Федоров та ін. Київський період його творчості був дуже плідним для становлення вітчизняної науки. Він створив Інститут експериментальної біології і патології (1930), Інститут клінічної фізіології АН УРСР (1934). Обидві ці установи було об'єднано в 1953 р. в Інститут фізіології ім. О.О. Богомольця АН України. У 1936 р. за підтримки О.О. Богомольця на базі Інституту експериментальної біології та патології було відкрито два інститути – в Києві Інститут клінічної

медицини (нині – Інститут кардіології ім. М.Д. Стражеска АМН України), в Одесі – Інститут очних хвороб ім. В.П. Філатова АМН України. У Києві сформувалось друге покоління учнів, до якого належать А.Д. Адо, В.П. Комісаренко, О.О. Богомолець (син), П.Д. Марчук та ін. Ідеї та теорії О.О. Богомольця розвиваються в дочірніх наукових школах, створених його учнями. Нині вже третє покоління учнів наукової школи О.О. Богомольця плідно працює і розвиває започатковані ним напрямки досліджень в створених ним наукових установах. [5].

Наукові ідеї Олександра Богомольця настільки складні, що не помічаємо що єдність та цілісність, а для нього вона існувала.

Література

1. Храмов Ю.О. Наукові школи в НАН України / Ю.О. Храмов // Наука та наукознавство, 2008.–№ 4. – С. 122-133.
2. Наукові школи / М.О. Кизим, О.М. Тищенко ; НАН України, Н.-д. центр індустр. пробл. розвитку. – Х. : ІНЖЕК, 2009. – 74 с. : фотогр. – Бібліогр. : с. 58-63 (понад 100 назв)
3. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції [«Методика викладання природничих дисциплін у вищій школі. XVII Каришинські читання», Полтава, 27-28 травня 2010 р.) / Полтава. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка [за заг. ред. проф. М. В. Гриньової]. – Полтава: Астроя, 2010.–307 с.
4. Избранные труды: каталог Богомолец А. А.–К.: Изд. АН УССР, 1958, Т. 3.– 359 с.
5. Наукова школа О.О. Богомольця. Режим доступу: www.logos-ukraine.com.ua > project.

PSYCHOLOGY

Антоненко О.М.,

здобувач кафедри практичної психології та соціальної роботи

Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля,

Україна, м. Северодонецьк

СПЕЦИФІКА ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Визначено специфіка дослідження міжкультурної адаптації студентської молоді. У дослідженні були використані особистісні опитувальники: «Шкала задоволеності життям» (Е. Дінер), «Шкала самооцінки» (М. Розенберг), «Шкала загальної самоефективності» (Р. Шварцер, М. Єрусалем), «Опитувальник сильних якостей особистості» (К. Пітерсон, М. Селігман), «Шкала соціокультурної адаптації (дезадаптації)

(переглянута)» (Revised Sociocultural Adaptation Scale-SCAS-R) (Дж. Вілсон).

«Шкала задоволеності життям», розроблена Е. Дінер, складається з 5-ти тверджень, респонденту необхідно висловити ступінь згоди з кожним з них, поставивши перед відповідним твердженням оцінку від 1 до 7 (відповіді оцінювалися за 7-бальною шкалою, де «1» – повністю не згоден, а «7» – повністю згоден).

При аналізі даних складалася сума балів, одержаних за відповідь на кожне запитання. Твердження формують 1 шкалу (мінімальне значення для кожного респондента 5 балів, максимальне значення для кожного респондента 35 балів), показники внутрішньої узгодженості α -Кронбаха $>0,8$. На основі отриманих даних було сформовано змінну «задоволеність життям».

«Шкала самооцінки», розроблена М. Розенбергом, складається з 10-ти тверджень (5 прямих та 5 зворотних). Респонденту необхідно висловити ступінь згоди з кожним з них, поставивши перед відповідним твердженням оцінку від 1 до 7 (відповіді оцінювалися за 7-ми бальною шкалою, де «1» – повністю не згоден, а «7» – повністю згоден).

При аналізі даних складалася сума балів, отриманих за відповідь на кожне запитання. Питання зворотного характеру були перекодовані шляхом відповідної заміни балів. Твердження формують 1 шкалу (мінімальне значення для кожного респондента 10 балів, максимальне значення для кожного респондента 70 балів); показники внутрішньої узгодженості α -Кронбаха $>0,8$. На основі отриманих даних було сформовано змінну «самооцінка».

«Шкала загальної самоефективності», розроблена Р. Шварцером, М. Єрусалемом, складається з 10-ти тверджень. Респонденту необхідно висловити ступінь згоди з кожним із них, поставивши перед відповідним твердженням оцінку від 1 до 7 (відповіді оцінювалися за 7-бальною шкалою, де «1» – повністю не згоден, а «7» – повністю згоден).

При аналізі даних складалася сума балів, одержаних за відповідь на кожне запитання. Твердження формують 1 шкалу (мінімальне значення для кожного респондента 10 балів, максимальне значення для кожного респондента 70 балів), показники внутрішньої узгодженості α -Кронбаха $>0,9$. На основі отриманих даних було сформовано змінну «самоефективність».

«Шкала соціокультурної адаптації (деадаптації) (переглянута)» (Revised Sociocultural Adaptation Scale-SCAS-R) (Дж. Вілсон) складається з 21 твердження. Ступінь згоди/незгоди з ними оцінюється за 5-бальною шкалою: 1 – абсолютно не згоден, 2 – швидше не згоден, 3 – не знаю, не впевнений, 4 – швидше згоден, 5 – абсолютно згоден. Далі відповідно до ключа підраховується бал за кожною з 5 шкал, що містяться у методиці та

виділені за допомогою експлораторного факторного аналізу за методом головних компонентів шляхом обертання кореляційної матриці за типом *varimax* (міжособистісне спілкування, академічна адаптація, приналежність до групи, екологічна адаптація, володіння мовою), показники внутрішньої узгодженості α -Кронбаха $>0,9$.

Опитувальник сильних сторін особистості, розроблений К. Петерсоном, М. Селігманом, складається зі 120-ти тверджень. Респонденту необхідно прочитати твердження та висловити ступінь згоди з кожним з них, поставивши перед відповідним твердженням оцінку від 1 до 5 (відповіді оцінювалися за 5-ти бальною шкалою, де «1» – точно не про мене, а «5» – точно про мене).

Твердження формують 24 шкали за якостями особистості – 5 тверджень на шкалу (за кожною шкалою мінімально 5 балів, максимально 25 балів), показники внутрішньої узгодженості α -Кронбаха $>0,7$ (за винятком шкали «покірність» α -Кронбаха $=0,622$) за 24 шкалами.

На основі отриманих даних було сформовано змінні «Креативність», «Любов до вчення»; «Цікавість», «Широта бачення», «Критичне мислення», «Хорообрість», «Наполегливість», «Чесність», «Енергічність», «Кохання», «Доброта», «Соціальний інтелект», «Просоціальна активність», «Безпристрасність», «Лідерство», «Прощення», «Смирненість», «Розсудливість», «Самоконтроль», «Уміння цінувати красу», «Подяка», «Оптимізм», «Почуття гумору», «Духовність».

Обробка даних проводилася за допомогою системи SPSS v.22.

Оригінальна методика діагностики особистісних переваг включає 240 питань, що структурно інтегруються у 24 субшкали сил характеру та 6 чеснот. Список питань базової методики VIA-IS та ключі до них було отримано нами з відкритих наукових джерел. Пілотна апробація опитувальника ($N=145$) показала достатню психометричну надійність; апробація скороченого варіанта опитувальника у 48 тверджень також продемонструвала достатню психометричну надійність.

Для проведення апробації методики на широкій вибірці респондентів було використано скорочену модифікацію опитувальника «VIA-IS» у 120 запитань, по 5 для кожної з 24 якостей особистості. Ця версія опитувальника отримана за допомогою процедури прямого та зворотного перекладу оригінальної англійської версії, виконаного авторами дослідження із залученням практикуючого фахівця-перекладача.

Версія опитування, що використовується, містить 120 питань по 24 субшкалах, що представляють собою твердження, на які респондент повинен дати відповідь за шкалою Лікерта:

«1» – точно не про мене,

«2» – не схоже на мене,

- «3» – не знаю,
- «4» – схоже на мене,
- «5» – точно про мене.

В результаті обробки отриманих даних в ході опитування було визначено внутрішню узгодженість методики за допомогою розрахунку значення коефіцієнтів α -Кронбаха для кожної з 24 шкал, що представляє відповідну сильну сторону особи.

Для перевірки конвергентної валідності використовувалися: «Шкала задоволеності життям» (ШЗЖ), «Шкала самооцінки» (ШС), «Шкала загальної самоефективності» (ШЗЕ), «Шкала соціокультурної адаптації (дезадаптації) (переглянута)» (ШСД).

Показники шкал «Шкала задоволеності життям», «Шкала самооцінки» та «Шкала загальної самоефективності» у сукупності формують концепт психологічного благополуччя індивіда. 24 сильні сторони особистості розглядаються як способи досягнення психологічного благополуччя, а їх взаємна позитивна кореляція свідчить на користь валідності опитувальника. Категорія соціокультурної дезадаптації, навпаки, є «антагоністом» суб'єктивного благополуччя респондента. Таким чином, усі шкали опитувальника сильних сторін особистості повинні мати зворотну кореляцію зі шкалою соціокультурної дезадаптації для підтвердження валідності першого.

Андрєєв В.В.,

*викладач Рубіжанського індустріально-педагогічного коледжу,
Україна, м. Рубіжне*

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МЕДІАТОРІВ В УМОВАХ ІНДУСТРІАЛЬНО- ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

Медіація в освітньому закладі – інноваційний підхід до вирішення міжособистісних конфліктів, які виникають між учасниками освітнього процесу, метою впровадження якого є реалізація практики конструктивної ненасильницької взаємодії у конфліктних ситуаціях.

Кілька років поспіль у системі освіти і профтехосвіти зокрема діє програма під егідою ГО «Ла Страда Україна», що має на меті здійснення цілеспрямованої діяльності у профілактиці та швидкому реагуванні на конфліктні ситуації в освітньому середовищі та передбачає залучення дітей-медіаторів до процесу вирішення учнівських конфліктів.

Основною частиною програми є тренінг. Програма тренінгу передбачає зайомство здобувачів освіти з основними принципами сучасної конфліктології, які орієнтовані на співробітництво та мирне регулювання конфліктів; навчання конструктивним стратегіям поведінки; навчання медіації; розробку плану організації системи посередництва у навчальному закладі, що потребує формування комунікативної культури.

У сучасній психологічній науці значно актуалізується проблема розвитку психологічної культури. Результати вивчення наукових робіт, присвячених проблемам дослідження комунікативної культури здобувачів освіти, дозволяють виділити їх взаємозумовлену суперечність. Адже відсутність чіткого визначення комунікативної культури як психолого-педагогічної категорії та єдиного методологічного підходу до дослідження даного феномену окреслюють проблему виділення напрямів формування комунікативної культури суб'єктів відновної практики.

Вирішення виділених актуальних проблем потребує врахування та теоретичного обґрунтування основних чинників та умов розвитку комунікативної культури медіаторів. На розвиток комунікативної культури здобувачів освіти впливають об'єктивні та суб'єктивні чинники. Адже культура в спілкуванні включає загальнолюдські характеристики і в той же час характеристики, історично і культурно обумовлені. Тобто об'єктивним чинником розвитку виступає певний загальнокультурний рівень у суспільстві, а суб'єктивним – здатність індивіда мобілізувати внутрішні ресурси та можливості, спрямовані на розвиток власної комунікативної культури, яка відображає засвоєні морально-суспільні норми спілкування та втілюється у певному комунікативному потенціалі особистості.

За Л.А. Пономаренко, у своєму об'єктивному значенні комунікативна культура являє собою діючий у суспільстві культурний код спілкування, характерними особливостями якого є упорядкованість, системність, вербалізованість, нормативність, моральність тощо. У суб'єктивному значенні комунікативну культуру можна розуміти як складну систему закріплених у структурі психіки людини якостей, що мають моральний сенс, і вмінє ефективної взаємодії, які дають змогу досягати особистісно і соціально значущих цілей [4].

Проте розгляд основних чинників розвитку комунікативної культури здобувачів освіти не є вичерпним. Усе ж таки залишається відкритим питання використання ефективних технологій цілеспрямованого формування комунікативної культури у медіаторів з числа здобувачів освіти.

Формування комунікативної культури має відбуватись інтегровано: під час вивчення спеціальних дисциплін та цілеспрямованого застосування інноваційних психологічних технологій [2].

З метою формування у здобувачів освіти комунікативної культури викладачі/тренери у своїй діяльності можуть застосовувати різноманітні методи навчання, найбільш ефективними з яких є активні методи. Реалізація технології формування комунікативної культури повинна відбуватися шляхом включення кожного здобувача освіти до ситуації сумісної продуктивної діяльності за допомогою методів активного навчання, серед яких домінуюче місце займають: рішення комунікативних задач, ситуацій, а також дискусії, рольові й ділові ігри, використання сучасних технологій навчання.

Технологія формування комунікативної культури базується на організації особистісно-орієнтованого підходу у навчанні, який дозволяє кожному студенту знайти у ситуації сумісної продуктивної діяльності особисту і професійну сутність, створити власну модель комунікативної діяльності [4].

Тактичним засобом професійно-комунікативної підготовки медіаторів постають практично зорієнтовані технології навчання спілкуванню, що дають можливість сформувати основне коло умінь, які реалізують суб'єкти професійної психологічної практики. Зокрема можливості використання тренінгу «Базові навички медіатора в навчальному закладі» і факультативу «Основи конфліктології і медіації» створюють сприятливі умови для концептуального розвитку медіаторів та позитивно впливають на формування у них продуктивного рівня комунікативної культури [5].

Отже, використання активних та практично зорієнтованих методів навчання, що спрямовані на актуалізацію комунікативного потенціалу здобувачів освіти, сприятимуть успішному формуванню комунікативної культури медіаторів, умінню ефективно взаємодіяти в найрізноманітніших ситуаціях спілкування та оптимальному розв'язанню суперечностей.

Література

1. Гусев А.І. До проблем особистісно орієнтованої підготовки медіаторів. // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – №7 (38) – 07 – 2015.
2. Голумбівська С.Г. Особливості комунікативної культури студентів-психологів як складової їх психологічної компетентності / С.Г. Голумбівська // Додаток до електронного журналу «Теорія і методика управління освітою». – 2010. – Вип 1. [Електронний ресурс] / Голумбівська С.Г. – Режим доступу: http://tme.umo.edu.ua/docs/Dod/1_2010/Golumbivska.pdf.
3. Кулінченко О.С. Підготовка майбутніх педагогів до впровадження медіації. – Вісник Черкаського університету. – Вип. №6. – 2018.
4. Пономаренко Л.А. Соціально-психологічні особливості формування комунікативної культури майбутніх психологів в умовах гуманізації вищої школи [Текст]: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05/ Пономаренко Лариса Анатоліївна; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля МОН України. – Луганськ, 2010.

5. Розбудова миру. Профілактика і вирішення конфлікту з використанням медіації: соціально-педагогічний аспект. – [Навч.-метод. посібник] / – К.: ФОП Стеценко В.В. – 2016. – 192 с.

6. Урусова О.Г. Психологічний аналіз професійної діяльності у життєвому просторі особистості медіатора. // Вісник ОНУ ім. Мечникова. – Том 21. – Випуск 3(41). 2016.

Курбатова А.О.,

ст. викладач кафедри психології Інституту соціальних технологій

Відкритого міжнародного університету розвитку людини Україна,

Україна, м. Київ

ЦІННІСНО-СМИСЛОВА РЕГУЛЯЦІЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Розглядається проблема вивчення особистості як суб'єкта власної життєдіяльності, особливостей розвитку її ціннісно-сміслової сфери, яка постає як неперервний процес вибору та побудови власного буття, в якому проявляються та розвиваються її суб'єктність, суб'єктні властивості та суб'єктна активність.

Визначено, у ціннісно-смісловій сфері особистості виділяють два основні компоненти – ціннісні орієнтації та систему особистісних смислів. Ціннісні орієнтації є невід'ємною частиною системи ставлень особистості, та визначають вчинки та поведінку людини (Еввіна, 2013). Саме ціннісні орієнтації обумовлюють вибір людиною способів досягнення поставлених цілей. Специфіка ціннісних орієнтацій полягає в тому, що ця категорія найтісніше пов'язана з поведінкою суб'єкта, керує цим процесом як усвідомленою дією. Ціннісні орієнтації є, особливим чином структуровані в ієрархізовану систему ціннісних уявлень, що виражають суб'єктивне ставлення особистості до об'єктивних умов життя, реально детермінують вчинки і дії людини, проявляють і виявляють себе в практичній поведінці. Вони є стрижневою, базисною характеристикою особистості, соціальною властивістю особистості (Титаренко, 2003).

Потреба в самовизначенні в юнацькому віці, розглядається як потреба в формуванні певної системи смислів, в якій відображаються уявлення про самого себе та оточуючий світ. Оскільки, сенс життя людини та визначення власного майбутнього тісно пов'язані з цінностями, саме вони є основою для самовизначення особистості. Готовність до самовизначення передбачає сформованість у юнаків стійких, свідомо вироблених уявлень про своє місце у суспільстві, серед інших людей, моральні принципи і переконання, розуміння відповідальності і свободи, уміння аналізувати власний життєвий

досвід, спостерігати за соціальними явищами дійсності і давати їм оцінку. Усе це обумовлює виникнення психологічних механізмів, які забезпечують активне, творче, свідоме життя (Гаян, 2012).

Саме в юнацькому віці формується власний світогляд людини, який стає основою для розвитку внутрішньої, автономної системи цінностей

Основними функціями ціннісних орієнтацій в професійному самовизначенні є:

1) смислотворююча, яка забезпечує змістовну сторону бажаних станів дійсності;

2) інтегруюча – забезпечує змістовно-смислову єдність ціннісно-мотиваційних установок;

3) стимулююча – забезпечує діяльнісну, функціональну готовність до реалізації ціннісних установок;

4) регулююча функція забезпечує практичну реалізацію ціннісних установок;

5) розвиваюча – дозволяє випереджувати реальні можливості людини, є стимулом розвитку її функціональних можливостей та здібностей (Філіпович, 2009).

Шлях сучасного студента до статусу фахівця включає в себе, щонайменше три етапи професійного становлення, які характеризуються низкою особистісних змін, зокрема ціннісно-смислової та мотиваційної сфер (Філіпович, 2009).

Етап навчально-професійної адаптації (охоплює 1 курс навчання). Він вимагає знайомство з загальними нормами навчання у вищому навчальному закладі, адаптації до колективу та характеру студентського життя.

Період професійної інтенсифікації (2–3 курс навчання) – основним змістом якого є залучення до змісту обраної професійної діяльності, поки що в межах ВНЗ, самоствердження у професійно-орієнтованому навчанні.

Саме в цей період навчання (середина навчання) багато студентів повертаються до перегляду, усвідомлення правильності свого вибору професії, спеціалізації, вищого навчального закладу. Часто виникає когнітивний конфлікт, пов'язаний із невідповідністю уявлень про обрану професію на етапі оптації, та набутого в процесі навчання більш реального бачення професії. При цьому основною особливістю цього етапу професійної підготовки є «криза професійного вибору студентів» (Філіпович, 2009), яка найчастіше пов'язана з тим, що професійний вибір часто здійснюється на основі привабливості для особистості зовнішніх показників професійної діяльності (престижність, популярність професії, матеріальний статок, тривала відпустка тощо), без вникання у сутнісні характеристики професійних дій, врахування наявності здібностей, задатків, відповідних якостей. Залучення до змісту обраної професійної діяльності, в

процесі діяльності, перш за все, через різні види практик проявляються, закріплюються та коригуються ціннісно-сміслові орієнтації особистості. При цьому, процес формування ціннісно-сміслових орієнтацій та виконувана діяльність взаємодетерміновані. Питання професійного самовизначення, як правило, вирішується до кінця третього курсу навчання.

Етап особистісно-професійної інтеграції, який припадає на 5 курс навчання, пов'язаний з активною адаптацією до характеру та умов реальної професійної діяльності, яку випускник буде здійснювати після закінчення вищого навчального закладу.

Дослідження проведене А.А. Волочковим показало переважання у студентів трьох типів ціннісної спрямованості:

- 1) на «екзистенціальний ескапізм, пов'язаний з униканням активного життя і вирішення екзистенційних проблем, з дифузиею ідентичності»;
- 2) «на цінності самоактуалізації та самореалізації, високу активність у всіх життєвих сферах (активна самореалізація);
- 3) «на творчість і пізнання в збиток самореалізації».

Водночас встановлено, що пік найактивніших типів ціннісної спрямованості припадає на ранню юність. До закінчення вишу, до старших курсів, зростає екзистенціальний ескапізм і знижується спрямованість на цінності самоактуалізації та активного життя. Інтенсивність і якість смислотвірної активності студентів у міру дорослішання неухильно знижується (Волочков, 2004).

Література

1. Виллонас В. Психология развития мотивации/ Виллонас В.–СПБ.: Речь, 2006.–458 с
2. Кокур О.М. Психология професійного становлення сучасного фахівця: монографія // О.М. Кокур. – К.ДП «Інформ-аналіт. агенство», 2012. – 200с.
3. Сердюк Л.З. Психология мотивації учіння майбутніх фахівців: системно-синергетичний підхід: монографія. – К.: Університет «Україна», 2012 р. – 323 с.
4. Титаренко Т.М. Испытание кризиса сом. Одиссея преодоления / Т.М. Титаренко. – М: «Когито-центр» 2010. – 304 с.

Лукашов О.О.,

кандидат економічних наук,

здобувач кафедри практичної психології та соціальної роботи

Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля,

Україна, м. Северодонецьк

СВІТОГЛЯДНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Поняття «відповідальність» похідне від дієслова «відповідати; воно має філософський, методологічний характер, передає особливе соціальне та морально-правове ставлення особистості до суспільства, що полягає у реалізації морально-правового боргу.

Відповідальність характеризує особистість з погляду виконання нею моральних вимог, що пред'являються суспільством, висловлюючи ступінь участі особистості та соціальних груп, як у їхньому власному моральному вдосконаленні, так і у вдосконаленні суспільних відносин.

Соціальна відповідальність включає правову відповідальність. Звідси правова відповідальність постає як одна із форм реагування держави на порушення встановленого порядку громадських відносин. Сутність позитивної правової відповідальності полягає у моральному чи активному виконанні вимог правових норм.

Важливо підкреслити, що звернення до проблеми соціальної відповідальності в процесі дослідження правової відповідальності дає необхідні методологічні передумови для більш глибокого, фундаментального дослідження соціального явища, що вивчається. Тому поняття соціальної відповідальності є основою, де вибудовується конструкція правової відповідальності.

Соціальна відповідальність пов'язана з недопущенням моральної, правової шкоди як особистості, так і суспільству загалом. Моральна шкода, як форма порушення соціальної відповідальності, виникає в той момент, коли ці сфери змішуються (зокрема, коли ми маємо справу з проєкцією моральних принципів на всі сфери суспільного життя). Генезис моралі тісно пов'язаний із генезою права та правосвідомості, стикається з феноменом нездійсненності свободи. Саме ця нездійсненність та її форми (невдоволення собою, неповажне ставлення до себе, схильність до відходу від імперативів активної поведінки) ведуть до появи моральної шкоди.

Романова О.В.,

*к.психол.н., ст. викладач кафедри теорії та методик дошкільної
і початкової освіти Хмельницького обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,*

Україна, м. Хмельницький

ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ ПОВЕДІНКОВОГО КОМПОНЕНТА «Я-КОНЦЕПЦІЇ» МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Сучасна українська система освіти знову на шляху свого докорінного реформування та оптимізації. Концепцією Нової української школи та нового Закону про освіту визначено ключові засади глобальної реформи освітньої сфери, яка стартувала саме з початкової ланки. В умовах впровадження ідей Нової української школи досить важливим є моральний розвиток школяра, що передбачає свідоме засвоєння ним моральних норм і вимог, а саме – формування в дитини знань про ці норми, а також перетворення їх на відповідні мотиви поведінки.

Що ми маємо на увазі, коли говоримо про «Я-концепцію», зокрема, поведінковий компонент «Я-концепції»?

"Я-концепція" особистості складається з трьох базових компонентів:

1. Когнітивний компонент чи "образ Я". До змісту цього компонента належать уявлення індивіда про себе самого.

2. Емоційно-оцінний компонент. Основною складовою виступає самооцінка як афективна оцінка уявлень особистості про себе. Самооцінка породжує такі підструктурні складові, як самоствавлення (тобто позитивне чи негативне ставлення індивіда до себе самого); самоповага чи самозневага, почуття власної цінності чи комплекс неповноцінності тощо.

3. Поведінковий компонент, тобто потенційна поведінкова реакція, що виникає у результаті неперервної взаємодії перших двох компонентів – "образу Я" та емоційно-оцінного компоненту.

Розкриємо особливості становлення поведінкового компонента «Я-концепції» молодших школярів. М.Й. Боришевський вказав на те, що в учнів початкових класів немає потреби у довільному самоконтролі під час засвоєння правил поведінки у школі, оскільки дотримання таких правил відбувається у присутності вчителя. Чинниками несформованості самоконтролю в дитини виступає відсутність спонукання та навичок його здійснення. У зв'язку з цим, важлива роль у розвитку самоконтролю відводиться вчителю, який повинен задавати школярам установку на самоконтроль, вчити учнів звертати увагу на наслідки власної поведінки, дії та вчинки [2].

І.І. Чеснокова вважає, що до розвитку самоконтролю та рефлексії призводить здатність молодшого школяра до оцінки та аналізу своїх дій, яка з'являється у результаті його участі в учбовій діяльності [11].

Науковці (І.Д. Бех [1], М.Й. Боришевський [2], І.Ю. Кулагіна [3], В.С. Мухіна [5], І.І. Чеснокова [11]) стверджують, що розвиток саморегуляції поведінкової діяльності дитини молодшого шкільного віку зумовлено засвоєнням нею моральних норм. Чинниками цього процесу є: мисленнєвий

та інтелектуальний рівень розвитку школяра та надситуативний орієнтир поведінки у відповідності до певних моральних норм.

Г.І. Ліпкіна вказує на те, що «Я-моральне» виступає важливим регулятором вчинків і поведінки учнів початкових класів, що виявляються у ставленні дитини до себе та оточуючих людей, до діяльності. Основними чинниками розвитку моральної свідомості школяра є соціальне порівняння і очікування з боку оточуючих. Вчена вбачає позитивний шлях розвитку моральної свідомості у використанні вчителем порівняння дітей за такими принципами: «порівняння школярів з однаковими здібностями та можливостями» і «порівняння реальних досягнень учня з минулими» [4].

Особливості прогнозування молодшими школярами моральної поведінки оточуючих розкрито у дослідженні І.В. Сингаївської. Психологом з'ясовано, що ефективність прогнозування моральної поведінки дитиною значною мірою зумовлено характером її стосунків з об'єктом прогнозування. Учні початкових класів високо оцінюють поведінку ровесників з високим статусом і, на противагу, недооцінюють з низьким. Водночас дружнє спілкування сприяє глибокому пізнанню особистості друга. Тому до четвертого класу знижується точність прогнозування поведінки ровесників з одночасним зростанням точності прогнозування поведінки друзів [10].

Психологічні особливості усвідомлення учнями початкових класів власної поведінки розкрито у дисертаційному дослідженні Р.В. Павелківа. Вчений зазначає, що «усвідомлення молодшими школярами власної поведінки виявляється у тому, що «образ Я» вже неприв'язаний до конкретної реальної ситуації, а «виокремлюється» від неї та піднімається на вищий рівень узагальнення, що зумовлює зростання його регулятивної функції. Знаючи власні можливості, дитина ставить цілі і вибирає засоби їх досягнення згідно з власними уявленнями про себе. Тобто, здатність молодшого школяра «відірватися» від конкретної ситуації у процесі самоусвідомлення призводить до розвитку його можливостей свідомого і довільного регулювання поведінки» [7, с.32].

Зв'язок між самовихованням як найвищою формою саморегулювання і самооцінкою молодших школярів було простежено Л.І. Рувінським і А.Є. Соловійовою. Учні з процесуально-ситуативним рівнем самооцінки не здатні простежити зв'язок між власними особистісними якостями і вчинками. Критеріями оцінювання власного «Я» виступають певні зовнішні результати діяльності, що не завжди відповідають можливостям дитини і можуть бути випадковими. У зв'язку з цим самооцінка дитини вирізняється об'єктивністю. Водночас випадковість, суперечливість ситуацій зумовлюють нестійкість самооцінки. Дитина з такою самооцінкою намагається виправитися, тобто відмовитися від окремих вчинків [9].

Становлять інтерес дані щодо взаємозв'язку між рівнями розвитку самоконтролю та уявленнями учнів другого класу про власне «Я», виявлені К.О. Островською. За результатами експериментального дослідження автора, такий взаємозв'язок виявляється в тому, що діти, які характеризують себе за допомогою сфери взаємин, вирізняються здатністю до кращого контролю власних дій, у порівнянні з дітьми, які описують себе за допомогою сфери діяльності [6].

Поведінкові реакції, особливості мотивів, прагнень і ставлень до інших людей у хлопчиків співпадають з такими мотивами, прагненнями та ставленнями дівчаток, які за віком на один-два роки молодші від них [8].

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – 344 с.
2. Боришевский М.И. Развитие саморегуляции поведения школьников: дис. ...д-ра психол. наук в форме научн. докл.: 19.00.07 / М.И. Боришевский. – К., 1992. – 77 с.
3. Кулагина И.Ю. Возрастная психология (Развитие ребенка от рождения до 17 лет) / И.Ю. Кулагина. – 4-е изд. – М.: Изд-во УРАО, 1998. – 176 с.
4. Липкина А.И. Психология ребенка и формирование нравственных компонентов его мировоззрения / А.И. Липкина // Вопросы психологии. – 1980. – № 1. – С. 11-21.
5. Мухина В.С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество / В.С. Мухина. – 7-е изд., стереотип. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 456 с.
6. Островська К.О. Взаємозв'язок образу «Я», самооцінки і ціннісних орієнтацій молодших школярів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «педагогічна та вікова психологія» / К.О. Островська. – К., 2003. – 20 с.
7. Павелкив Р.В. Психологические особенности осознания младшими школьниками своего поведения: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Р.В. Павелкив. – К., 1990. – 158 с.
8. Романова О.В. Гендерні особливості становлення поведінкового компонента «Я-концепції» учнів початкових класів / О.В. Романова // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції [«Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість в умовах європейської інтеграції»], (Київ, 12-13 травня 2011 р.) / Асоціація навчальних закладів України приватної форми власності, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Європейський університет. – 36. Матеріалів XIV Всеукр. наук.-практ. конф. у 3-х т. / Редкол.: І.І. Тимошенко (відп.ред.) та ін. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2011. – Т.2. – С.181-184.
9. Рувинский Л.И. Психология самовоспитания / Л.И.Рувинский, А.Е.Соловьева. – М.: Просвещение, 1982. – 143 с.
10. Сингаївська І.В. Психологічні особливості прогнозування моральної поведінки в молодшому шкільному віці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «педагогічна та вікова психологія» / І.В. Сингаївська. – К., 1993. – 18 с.
11. Чеснокова И.И. Проблемы самосознания в психологии / И.И. Чеснокова. – М.: Наука, 1977. – 144 с.

Федорченко І.М.,

*к.фiлос.н., доцент кафедри психологiї Інституту соціальних технологiї
Відкритого міжнародного університету розвитку людини Україна,*

Україна, м. Київ

ПСИХОРЕАБІЛІТАЦІЙНА РОБОТА З БАТЬКАМИ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Розглядається проблема застосування психореабілітаційних технологій у роботі з батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами. Визначено, що ключовими напрямками здійснення психологічної допомоги батькам є: а) інформаційне забезпечення; б) створення батьківських клубів; в) допомога в пошуку адекватних способів подолання труднощів, своїх прихованих ресурсів; г) диференційована психолого-педагогічна підтримка.

Труднощі, пов'язані з народженням дитини з психофізичними порушеннями розвитку (особливими потребами), викликають якісні зміни життєдіяльності сім'ї, порушують адаптацію, як окремих її членів, так і родини в цілому, призводячи до сімейної кризи (В.В. Ткачова) [4. ст.40].

А. С. Співаковська виділяє наступні види реагування батьків на появу дитини з особливими потребами, а саме: прийняття дитини і наявності у неї особливих потреб, батьки не мають почуття провини або ворожого ставлення до дитини; реакція заперечення – заперечується, що дитина має порушення; реакція надмірного захисту, протекції, опіки; приховане зречення, нехтування дитини; відкрите зречення, нехтування дитини [3. ст.58].

Залежно від того, який тип емоційного реагування на появу дитини з особливими потребами мають батьки, який виховний потенціал має сім'я, формується особистість дитини. Від результату соціальної компенсації залежить ступінь «дефективності й нормальності дитини» (Л.С. Виготський). Особливої актуальності набуває проблема пошуку психореабілітаційних технологій роботи з батьками, які виховують дітей з особливими потребами з метою гармонізації їх психоемоційного стану та налагодження дитячо-батьківських стосунків у таких сім'ях.

На сучасному етапі розвитку спеціальної психології проблема психореабілітаційних технологій роботи з батьками, які виховують дітей з особливими потребами розглядається на основі праць: Л.С. Виготського, В.І. Гарбузова, А. Григор'єва, Д.В. Зайцева, Т.А. Закрепіної, А.І. Захарова, Л.М. Зельцман, А.Р. Малер, О.М. Мاستюкової, В.Д. Нікуліної, О.А. Савіної, О.А. Стребелевої, Л.Ф. Хартдиної та ін.

Робота з батьками, із сім'єю – це дуже важливий, складний та необхідний вид діяльності психолога. Метою роботи з батьками є корекція психоемоційного стану батьків та порушень емоційного прийняття дитини як

найважливіших факторів, що порушують процеси розвитку навичок соціальної взаємодії, міжособистісних стосунків, особистісного розвитку й соціалізації в цілому.

Сім'ї необхідна комплексна допомога, що повинна здійснюватися в декількох напрямках: а) інформаційне забезпечення; б) створення батьківських клубів; в) допомога в пошуку адекватних способів подолання труднощів, своїх прихованих ресурсів; г) диференційована психолого-педагогічна підтримка. Розглянемо тепер види діяльності психолога в кожному із цих напрямків.

Сфера інформаційного забезпечення. Психолог повинен повідомити батькам якнайбільше інформації про специфіку порушень та про способи корекції їх.

Одним з напрямків роботи психолога є створення батьківських клубів. Психологу необхідно створити «клуб для батьків», де вони зможуть поділитися один з одним загальними проблемами, адже цей напрямок роботи має чималу роль у знятті психічної напруги й виходу зі стану депресії батьків. Після таких зустрічей і бесід, як правило, настає катарсис, з'являються проблски надії на те, що дитину можна гідно виховати й зробити її адаптованою до суспільства.

У ході роботи із сім'єю, психологу необхідно допомогти батьками в пошуку адекватних способів подолання труднощів. Психолог на прикладах переконує мати, що дитина з особливими потребами є джерелом її духовного зростання.

Психолого-педагогічна підтримка повинна бути чітко диференційованою й максимально наближеною до реальності, у якій живе сім'я. Психолого-педагогічні консультації повинні проводитися регулярно з метою обговорення реальних випадків і відпрацювання стратегії й тактики поведінки батьків у важких ситуаціях.

Але треба усвідомити, що готових рецептів виховання на всі випадки життя ніхто не може дати. Батьки повинні разом з допомогою психолога пізнати закономірності розвитку дитини й співвідносити з ними свої дії. Критерієм правильного виховного підходу може служити стан психофізіологічного комфорту в дитини й інших членів сім'ї.

Література

1. Карабанова О.А. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования / О.А. Карабанова . – Москва.: Гардарики, 2014. – 320с.
2. Солодянкина О.В. Воспитание ребёнка с ограниченными возможностями здоровья в семье / О.В. Солодянкина. – Москва.: АРКТИ, 2007. – 80 с.
3. Спиваковская А.С. Обоснование психологической коррекции неадекватных родительских позиций / А.С. Спиваковская, 1981. – №3. – С. 63-69.
4. Ткачева В.В. Технологии психологической помощи семьям детей с отклонениями в развитии / В.В. Ткачева. – Москва: АСТ Астрель. – 2007. – 318 с.

5. Фурманов И.А. Психология детей с нарушениями поведения / И.А. Фурманов. – Москва: ВЛАДОС, 2004. – 315 с.

Чернуха О.В.,

*доцент, к.і.н., доцент кафедри суспільних наук,
Харківського національного медичного університету,*

Нерба М.В.,

*студентка 1-го курсу медичного факультету,
Харківського національного медичного університету,*

Україна, м. Харків

СУЧАСНА ПСИХОЛОГІЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасна психологія має тенденцію до стрімкого розвитку, адже потрібна в усіх сферах нашого життя, але ще досі має невирішені проблеми [1].

Однією з проблем психології є питання щодо її методології. Методологія психології - це наука, яка вивчає методи наукового пізнання психічних явищ. Проте велика кількість наукових публікацій за останні роки свідчить про те, що психологи не зовсім розуміють поняття “методологія”, бо включають у цю тему інші питання, які не стосуються її. Вивчення методологічних проблем і загальних механізмів психіки наразі не є актуальним, тому що люди потребують вирішення конкретних проблем чи питань [2].

Проблемою психології є й те, що її не можна віднести ні до суто гуманітарних дисциплін, ні до природничих. В психології не існує єдиного об'єктивного метода дослідження психіки людини, тому що кожна особистість потребує індивідуального підходу [3].

У сучасній психології відбулися помітні зміни, які дозволяють краще вивчати механізми психіки людини. Сформувалися окремі напрямки: прикладна психологія та практична психологія. Знання прикладної психології допомагають людям вирішувати конфлікти, успішно вести бізнес та ін. До практичної психології входять психодіагностика, психотерапія і консультування. Ці напрямки все більше розвиваються, за рахунок чого люди можуть отримати підтримку від спеціалістів у вирішенні проблем стосовно їх особистості [4].

У наш час відбувається диференціація психології внаслідок зацікавленості людей різними сферами життя (наприклад, політична психологія, сімейна психологія, інженерна психологія, юридична психологія) [4].

Разом з цим сучасна психологія тісно пов'язана з ринковими відносинами. Через те, що скорочується державне фінансування, прикладні

галузі психології все більше користуються популярністю. Позитивним є те, що вчені постійно турбуються щодо пошуку грантів для проведення досліджень. Щоб мати більший шанс піднятися в рейтингу й отримати гранти, вони публікують багато наукових статей, які впливають на розвиток психології як науки [4].

У наш час через науковий прогрес можливо дослідити людину майже з усіх сторін. І для кращого розуміння природи психічних явищ відбулося об'єднання психології з медичними та біологічними науками. З'явилися такі напрямки, як, наприклад, нейропсихологія (вивчає взаємозв'язок між функціонуванням головного мозку, психічними процесами та поведінкою людини; розглядає окремі психічні явища як процеси обробки інформації) та психофізіологія (вивчає фізіологічні механізми суб'єктивних психічних явищ і індивідуальних відмінностей; намагається пояснити психічні явища шляхом розкриття лежачих в їх основі нейрофізіологічних механізмів) [3,4].

Нейропсихологія використовує енцефалографію (дослідження головного мозку із записом зображень), комп'ютерну томографію (рентгеновський метод дослідження органів з отриманням на рентгенограмі поширеного зображення цих органів), магнітно-резонансну томографію (дослідження внутрішніх органів і тканин на основі виміру електромагнітного відгуку атомних ядер), позитронно-емісійну томографію (радіонуклідний метод дослідження внутрішніх органів на основі реєстрації парів гамма-квантів), як методи дослідження. Це дозволяє вивчати процеси, які відбуваються в нашому мозку, і поєднувати їх із дослідженням психічної діяльності. Ці методи використовуються і в інших галузях психології, серед яких є когнітивна психологія і психологія розвитку особистості [4].

Актуальним є питання соціальної психології, як попередити та подолати негативні наслідки впливу ЗМІ. Також суттєвою темою є створення нових методик, узгоджуваних з релігійним світобаченням клієнтів, особливо в рішенні численних соціальних проблем [5,6].

Незважаючи на появу нових різноманітних напрямів психології, відбувається поєднання багатьох її ідей і теорій різних психологічних концепцій. Психологія стає менш конфліктуючою наукою. Психологи почали більше погоджуватися один з одним, а це свідчить про те, що психологія йде у правильному напрямі [4].

Англійська мова стає міжнародною і основною у мові спілкування психологів. Більшість сучасних науково-психологічних праць випускається англійською мовою. Психологи, розуміючи англійську мову, мають можливість поширювати свої знання та брати участь у англійськомовних конференціях, що надає додаткового досвіду у психологічній практиці [4].

Люди, які мають неспсихологічну освіту, часто йдуть здобувати ще й спеціальність психології або проходять додаткові курси, аби краще розуміти себе та оточуючих [4]. Люди стали частіше звертатися до психологів з метою

вирішення особистих проблем. Раніше це вважалося незвичним і дивакуватим, але наразі ця ситуація поступово змінюється. Також психологи здобувають якісну кваліфікацію та працюють над своїм професійним вдосконаленням кожен день, тому ми маємо право сказати, що ця наука має свої перспективи [3,4].

Література

1. <https://works.doklad.ru/view/UqCyBF98jSg.html>
2. <https://cyberleninka.ru/article/n/metodologiya-psiologii-ee-predmet-i-svyaz-s-drugimi-otraslyami-nauchnoy-psiologii>
3. <http://ukrsocion.org/2016/02/20/%D1%81%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D1%96-%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97-%D0%B2-%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97/>
4. https://stud.com.ua/85619/psihologiya/suchasni_tendentsiyi_rozvitku_psiholoziyi
5. <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialno-psiologicheskie-aspekty-vliyaniya-smi-na-soznanie>
6. <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologiya-religii-metodologicheskie-osobennosti-i-vozmozhnosti-razvitiya>

HISTORY

Боякова А.С.,

*студентка 1 курсу III медичного факультету 27 групи
Харківського національного медичного університету,*

Україна, м. Харків

ДО 160-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ТАЛАНОВИТОГО УКРАЇНСЬКОГО ЛІКАРЯ ВОЛОДИМИРА АРОНОВИЧА ХАВКІНА

15 березня 2020-го виповнилося 160 років з дня народження Володимира Хавкіна – видатного епідеміолога і бактеріолога, який першим в історії людства створив вакцини проти холери та чуми. Завдяки йому епідемія цього захворювання в Індії у 1896 році була ліквідована.

Володимир народився 15 березня 1860 року в Одесі в бідній єврейській родині. Невдовзі сім'я перебралася в Бердянськ. Там хлопчик закінчив хедер (єврейська школа) [1]. Середню освіту здобув у бердянській гімназії. Потім навчався в Одеському університеті [2]. Його викладачем був видатний вчений-мікробіолог Ілля Мечников. Під його керівництвом став займатися біологією найпростіших мікроорганізмів, майже не виходячи з лабораторії.

Але часи були неспокійні, студенти були рушійною силою політичних рухів, і, зрозуміло, Володимир не міг залишатися осторонь. Він приєднався до народодовольців, потім до членів організації «Чорний переділ», брав участь у студентських зібраннях і відразу ж потрапив під негласний поліцейський нагляд.

У 1881-му після вбивства Олександра II, Володимира виключили з університету. Лише завдяки Мечникову, йому вдалося повернутися. Та за рік той же Мечников, Хавкін, а разом із ними ще частина викладачів та студентів підписали протест проти ректора університету, в наслідок чого студенти були відраховані. Мечников пішов у відставку і переїхав до Швейцарії [1].

У 1884 році Володимир Хавкін закінчив університет екстерном, захистив дисертацію і одержав учений ступінь кандидата зоології. Через своє єврейське походження молодий вчений не мав можливості проводити наукові дослідження на батьківщині, і він вирішив виїхати за кордон.

Спочатку Володимир Хавкін вирушив до Швейцарії, а потім до Лозанни, де вступив на посаду приват-доцента Лозаннського університету. У 1889 році Володимир виїхав до Парижу. Видатний учений-мікробіолог Ілля Мечніков допоміг знайти йому роботу бібліотекаря, а потім посаду наукового співробітника у всесвітньо відомому Пастеровському інституті. На той час Луї Пастер уже створив вакцини проти сказу і сибірської виразки. У кінці XIX століття у світі бушували смертельно небезпечні хвороби: холера та чума. Володимир Хавкін захопився розробкою протихолерної вакцини й поставив перед собою велику мету – знайти спосіб порятунку людства від цього важкого захворювання [3].

Наукову роботу Хавкіну довелося поєднувати зі скромно оплачуваною посадою молодшого бібліотекаря. Результатом трьох років напруженої праці й аскетичного життя молодого вченого стала розробка протихолерної вакцини [1]. Керівник лабораторії, в якій працював В. Хавкін, професор Еміль Ру не відразу дозволив провести випробування вакцини на людях. Першим отримав дозу вакцини сам Володимир Аронович, потім його товариші, двоє з яких були лікарями. Випробування пройшли успішно. Це сталося 18 червня 1892 р. Вчителі В. Хавкіна – Л. Пастер і І.І. Мечников привітали його зі значним успіхом [4]. Проте французька влада не поспішала запроваджувати вакцину, винайдену іноземцем [3]. В. Хавкін знав, що на півдні України, особливо в Одесі, дуже часто виникають спалахи холери. Оскільки Україна в той час входила до складу Росії, В. Хавкін запропонував використання вакцини принцу Ольденбурзькому, брату російського царя, який, як би зараз сказали, був головним епідеміологом країни.

Хоча лист принцу підписав сам Л. Пастер, В. Хавкіну відповіли, що Росія в його вакцині не потребує, не дивлячись на те, що в цей час холера гуляла по південних губерніях держави.

Видатний письменник і лікар Антон Павлович Чехов в той час писав, що для боротьби з холерою в Росії можна було б використовувати вакцину В. Хавкіна, але «на жаль В. Хавкін в Росії не популярний», а ще й політичний емігрант.

Але не тільки в Росії, у Франції і в Німеччині теж відмовилися використовувати вакцину В. Хавкіна. Навіть деякі європейські бактеріологи не були впевнені в користі вакцинації [4]. Винятком став уряд Великої Британії, заклопотаний поширенням холери в Індії, і вченого відрадили до Калькутти (нині Колката) [1]

У 1893 році Володимир Хавкін прибув до індійської провінції Бенгалія. Населення насторожено, а іноді й вороже зустрічало чужоземця. У селищі Кантал в нього навіть жбурляли камінням. Коли перед його будинком зібрався розлючений натовп, Хавкін вийшов до людей, зняв сюртук, загорнув рукав сорочки і на очах у всіх зробив собі щеплення. Потім через перекладача пояснив, для чого це потрібно. І тоді до лікаря один за одним почали підходити мешканці селища, відмовилось усього дев'ять чоловік, які пізніше померли від холери. За декілька днів Володимир Хавкін та його помічники вакцинували 25 тисяч осіб. Хвороба відступила [2]. Щеплення вакцини Хавкіна стали після цього масовими і застосовуються в покращеному вигляді досі.

Восени 1896 року в Індії спалахнула епідемія чуми. Центром епідемії стало друге за величиною місто Індії, Бомбей, і його околиці. Але з чумою все було набагато складніше, ніж з холерою, і саме захворювання дуже небезпечно для людини. Володимир Хавкін приїхав до Бомбею, де в Медичному коледжі йому виділили одну кімнату і дали чотирьох технічних співробітників. Столи маленької лабораторії були заповнені клітинами з пацюками і пробірками з живими збудниками чуми.

Вчений дуже поспішав, він працював по 12–14 годин на добу, тому що в країні гинули люди. Його помічники покинули його, не витримавши такого темпу роботи. Дуже важко створити вакцину з чумної бацили, ослабленою рівно настільки, щоб вона не викликала захворювання, а забезпечувала тільки імунітет у людей.

Через три місяці йому це вдалося, і він спочатку перевіряв вакцину на щурах – жодне з тваринах не захворіло. І Володимир Хавкін знову перевіряв дію вакцини на собі.

У тій же лабораторії, де він проводив експерименти на тваринах, 10 січня 1897 року в присутності двох свідків Володимир Аронович ввів собі дозу в десять разів більше, ніж ту, що потім вводив хворим чумою людям в Бомбеї.

Через годину після введення у вченого з'явилися ознаки чуми, але він перехворів нею в легкій формі, не припиняючи працювати. Після цього зробили собі щеплення викладачі та студенти Медичного коледжу, а потім вакцинували ув'язнених у в'язниці Бомбея.

В. Хавкін фактично організував в Бомбеї протичумну лабораторію, яка в майбутньому стала великим Дослідницьким центром бактеріології і епідеміології. З 1925 року цей центр називають Інститут імені «Махатми» Хавкіна («Махатма» – в сучасній Індії це шанобливе звертання до особливо шанованих осіб, титул видатних громадських діячів) [4].

У 1897 році королева Вікторія нагородила Володимира Хавкіна одним з найвищих орденів Британської імперії. Вчений з Бердянська був обраний почесним членом багатьох наукових товариств та академій країн Європи й Азії. У 1909 році Паризька академія відмітила премією величезний вклад Хавкіна в розвиток медицини [3].

У 1907 році, на запрошення індійської влади, мікробіолог повернувся та продовжив свої дослідження в Бомбеї. У 1915 році Володимир Хавкін повернувся з Індії в Європу. Потім працював в Англії і Франції, а під час Першої світової війни організував вакцинацію британських військово-службовців [1]. У другій половині 20-х років він оселився в Лозанні, на березі Женевського озера [3]. У 1927 році він ненадовго приїхав на батьківщину, відвідати родичів. Але сам Володимир був дуже хворий: «Він кілька років страждав серцевою хворобою. Ця людина, яка зцілила тисячі людей, прекрасно розуміла, що навіть незначна випадковість може виявитися для нього фатальною. У нього були сильні серцеві напади, і він повинен був остерігатися будь-якого різкого руху. Але до цього свого стану він ставився з веселою іронією. На близьку смерть він дивився очима генія і надлюдини – без скорботи і страху, як на щось цілком природне і неминуче», – сказав його друг Гіллель Яфе, який відвідав Володимира в серпні 1930 року, за два місяці до його смерті [1].

За рік до смерті Хавкін заповів 500 тисяч доларів на створення фонду для заохочення молодих талантів у єврейських релігійних школах Східної Європи. Фонд Володимира Хавкіна існує й досі [3]. Хавкін залишив також величезний архів, що нині зберігається в Єврейському університеті в Єрусалимі (кампус Гиват Рам) [1].

26 жовтня 1930 року агентство «Рейтер» розповсюдило інформацію про те, що «на сімдесят першому році життя в Лозанні (Швейцарія) помер

видатний бактеріолог Володимир Хавкін». День смерті відомого лікаря став в Індії днем національного трауру.

На жаль, в Україні про знаменитого вченого досі мало хто знає. Не випадково Чехов писав про Володимира Хавкіна: «Це великий філантроп, якому аплодує вся Європа, а на батьківщині про нього ніхто не знає» [2].

Це був справжній геній, який зміг протистояти смертельним хворобам і врятувати людство.

Література

1. Володимир Хавкін – винахідник вакцин проти чуми та холери. <https://uain.press/blogs/volodymyr-havkin-vynahidnyk-vaktsyn-proty-chumy-ta-holery-1197117>
2. «Хто такий Хавкін? <https://www.volyn.com.ua/news/102008-khto-takyi-khavkin-ta-kholera-ioho-znaie-a-vin-vriatuvav-svit-vid-kholery-i-chumy>
3. Вчений з Бердянська, що врятував світ від холери і чуми. <https://www.discoverukraine.com.ua/vchenij-z-berdyanska-shho-vryatuvav-svit-vid-xolery-i-chumi/>
4. Победивший холеру и чуму. Владимир Хавкин. <https://www.krainaz.org/2018-08/430-khavkin>

Губар В.О.,

студентка 1 курсу, 27 групи, III медичного факультету, Харківського національного медичного університету,

Україна, м. Харків

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА МЕДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЮЛІАНА РОМАНОВИЧА ПЕНСЬКОГО

20 квітня 2020 року виповнюється 100 років з дня смерті видатного лікаря-хірурга, заслуженого професора Харківського університету Юліана Романовича Пенського. Майбутнім лікарям важливо знати про знаних колег з минулого, щоб черпати досвід та вчитися на прикладах тих, хто досягли успіхів у такій нелегкій справі – медицині та домоглися визнання сучасників. Тож з огляду на таку круглу дату та актуальність висвітлення життя видатних лікарів, в цій роботі описуємо життєвий шлях та медичну і наукову діяльність Ю.Р. Пенського.

Юліан Романович Пенський народився 3 червня 1859 року в м. Славута, Подільської губернії (нині м. Славута, Хмельницької області). Батько його, прогресивно налаштований чоловік, взяв участь в польському січневому

повстанні 1863 р., за що був засланий до Сибіру. Як склалося життя сім'ї Пенських надалі, нам невідомо [1, с.5].

Середню освіту він отримав в Харкові, закінчивши спочатку прогімназію (1872–1876 рр.), а потім III Харківську гімназію (1880 р.) і того ж року вступив на медичний факультет Харківського університету. Навчаючись в університеті, він, крім обов'язкових занять, працював в лабораторіях професорів А.І. Якобія (гігієна) і В.П. Крилова (патологічна анатомія), в 1885 році з відзнакою закінчив університет і наступного року був визначений на службу позаштатним помічником прозектора на кафедрі оперативної хірургії з топографічною анатомією. Після закінчення університету Ю.Р. Пенський продовжував займатися бактеріологією в лабораторії професора В.П. Крилова, а також дослідженнями злоякісних пухлин і пересадкою суглобових хрящів на тварин [1, с.5].

З 1886 року спеціалізувався в галузі хірургії. Був призначений помічником прозектора, а з 1895 р. – прозектором. 25 травня 1895 року Ю.Р. Пенський був затверджений професором кафедри оперативної хірургії і топографічної анатомії. У 1910 році йому було присвоєно звання заслуженого професора. Пізніше був деканом і директором хірургічної клініки Харківського університету [2]. Але про все по порядку.

У 1893 р. він представив до захисту роботу на здобуття ступеня доктора медицини на тему «Досліди пересадки (реплантації і трансплантації) суглобових поверхонь епіфізів». Як пише Т.А. Колосов у праці «Кафедри хірургії в Харківському університеті», спочатку робота не була допущена до захисту, так як професора А.І. Дудукалов і А.Г. Підріз визнали її незадовільною. Робота була передана на розгляд професорів В.Ф. Грубе і І.К. Зарубіна. «Ці авторитетні рецензенти також знайшли в ній багато темних місць, які не можна було зрозуміти через виклад, але визнали можливим допустити її до захисту». Таким чином, Юліан Романович захистився і був удостоєний ступеня доктора медицини. Уже в цей же рік він разом з хірургом М.М. Кузнецовим був відряджений на Пироговський з'їзд з доповідями «Про способи резекції печінки» і «Про штучному сечовому міхурі, утвореному зі петлі тонких кишок». Так в історії хірургії з'явилися назви «Шов Кузнецова-Пенського» і «голка Пенського-Кузнецова» [1, с.5].

Ю.Р. Пенський був активним громадським діячем, був секретарем медичної секції Товариства досвідчених наук, а згодом редактором Праць Товариства наукової медицини та гігієни. З 1896 по 1907 рр. був редактором журналу «Праці Медичинської секції Товариства досвідчених наук», з 1896 р. – співробітник журналу «Вісник медицини» [1, с.5; 2].

У 1894 р. Ю.Р. Пенський був одногосно обраний приватдоцентом по кафедрі оперативної хірургії і топографічної анатомії для читання приватного курсу «Органи грудної та черевної порожнини». В початку 1895 р. Юліан Романович прочитав вступну лекцію в присутності декана і членів медичного

факультету на тему «Розвиток і значення анатомії в природознавстві, в медицині взагалі і в хірургії зокрема». У цей період він займався також виготовленням сухих топографо-анатомічних препаратів людини за власним методом і в 1906 р. став учасником промислово-художньої виставки в Нижньому Новгороді і був удостоєний диплома «за їх ретельне і майстерне виготовлення» [1, с.5].

Професор Юліан Романович Пенський, після смерті Н.А. Соколова, з 1909 по 1920 рр. очолював кафедру госпітальної хірургії. При Ю.Р. Пенському значно збільшився штат кафедри: з ним працювали доцент Б.Г. Шарецкий, асистент В.П. Недохлебов, ординатори Попов, Гутовський, Капустіна, Клемчінській, Кац. У клініці активізувалася практична підготовка студентів. Особлива увага приділялась питанням ургентної хірургії. Виконувалися отоларингологічні операції, в тому числі з приводу раку гортані. У 1912 році на XII з'їзді Російських хірургів професор Ю.Р. Пенський виступає з доповіддю «Про ранню операцію гострого апендициту». У 1914 році він з лікарем Трофімовим вперше на півдні Росії зробив перикардотомію з приводу злипливого перикардиту [3, с.10].

В 1911 р. одногослоно обраний деканом медичного факультету і був останнім з 19 деканів медичного факультету Харківського Імператорського університету. З лютого 1919 року була розпочата робота по реформуванню Харківського університету. У музеї історії зберігся документ, підписаний деканом Ю.Р. Пенським, яким він доводить до відома ради професорів звернення Наркома охорони здоров'я такого змісту: «Внаслідок необхідності піддати обговоренню питання про подальше стан вищої медичної школи Української Соціалістичної Радянської Республіки, прошу запросити членів факультету на нараду в складі професорів Медичного факультету і жіночого медичного інституту, яке призначається на п'ятницю 7 лютого о 2 годині дня в приміщенні комісаріату Охорони здоров'я» [1, с.5].

Цього року Юліану Романовичу виповнилося 60 років, а 20 квітня 1920 року він помер. Ховали його за рахунок факультету, про витрачання коштів, отриманих для цього, звітував секретар факультету професор Ю.Ю. Постоев. Починався новий етап в житті харківської вищої медичної школи [1, с.5].

Підіб'ємо підсумки. Ю.Р. Пенський спеціалізувався, здебільшого, в питаннях хірургічного лікування захворювань печінки. Запропонований ним спільно з Н.М. Кузнецовим гемостатичний шов при крайових пошкодженнях печінки був названий їхніми іменами — шов Кузнецова-Пенського. Разом з Кузнецовим він також розробив метод резекції печінки за допомогою спеціальної голки (голка Пенського-Кузнецова). 1912 року на XII з'їзді російських хірургів Ю.Р. Пенський виступив з доповіддю «Про ранню операцію гострого апендициту». 1914 року разом з лікарем Трофімовим він вперше на півдні Росії зробив перикардотомію з приводу злипливого

перикардиту. Їм також була розроблена операція створення штучного сечового міхура з петлі кишки [4].

Отже, Юліан Романович Пенський є визначною постаттю в історії медичного факультету Харківського університету, в хірургії. Будучи вихованцем факультету, він у подальшому своєму житті віддавав усього себе на розвиток та процвітання своєї Альма-матер, а також розвивався як науковець і навіть увійшов в історію хірургії, залишивши своє ім'я в назвах декількох термінів, цими методами і досі користуються в медицині. Знаючи минуле, можна сміливо дивитися у майбутнє; ця робота знайомить з одним із видатних професорів хірургічної галузі медицини, тож пам'ятаймо про нього, зокрема, та про всіх людей, які присвятили своє життя науці та намагалися зробити життя людей кращим.

Література

1. ГАЗЕТА КОЛЕКТИВУ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ. №3-4 (2989-2990) Четвер, 28 лютого 2019 року. 16 с.
2. Сайт peoplelife.ru. «Біографії відомих людей. Факти, фото, відео, цікаві історії.» Стаття «Пенский, Юлиан Романович». URL:<https://www.peoplelife.ru/222730>
3. Министерство здравоохранения Украины. ХНМУ. ГУ «Институт общей и неотложной хирургии им. В. Т. Зайцева НАМН Украины». Курс лекций по клинической хирургии. Часть I. Общие вопросы в хирургии. Харьков, 2019. 199 с.
4. Стаття з Вікіпедії, вільної енциклопедії, «Пенський Юліан Романович» URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/Пенський_Юліан_Романович

Добролюбська Ю.А.,

професор кафедри всесвітньої історії та методології науки

*ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»,*

Україна, м. Одеса

«ПОДОРОЖ МОЛОДШОГО АНАХАРСІСА ПО ГРЕЦІЇ» АБАТА БАРТЕЛЕМІ

В середні віки філеллінами називали всіх тих, хто захоплювався античністю. Але пізніше, з настанням епохи Відродження, коли основою мистецтва став підвищений інтерес до людини та її проблем, поняття філеллізму отримало більш широке трактування. Згодом поширення наук про людину та класичних досліджень, ідей Просвітництва та гуманізму, ліберальної думки в поєднанні з філософією романтизму підготували благодатний ґрунт для поширення та переходу до практичної діяльності руху

філеллінів. Але наприкінці XVIII століття філеллінізм – це поки що лише захоплення і схиляння перед античним світом, героїзація грецької тематики.

В середині XVIII ст. французький вчений, археолог та лінгвіст абат Жан-Жак Бартелемі (1716–1795) відвідав Італію. Активний член Академії написів та вільних мистецтв, зберігач королівського кабінету медалей, Бартелемі мав до того ж багату уяву. Відправлений до Італії для колекціонування монет, він протягом декількох років образно описував свої враження в листах до друга, відомого антикара графа Келюса. При цьому він звертав увагу не на сучасний стан міст, а на їх давній блиск та стародавні пам'ятники. Він переносився в епоху республіки та в століття імперії, намагаючись уявити по руїнах колишню пишноту Ліона (Лугдуна), Марселя (Массалії), Рима чи Капуї.

Листи Бартелемі – дорогоцінне джерело з історії класичної археології. Без зайвої афектації і захоплень Бартелемі характеризує стан пам'ятників. В цих характеристиках відчуваються спостережливість та гострий погляд знавця. З тонкою іронією він висміює тупість сеньйорів, які зробили володіння антиками синекурою та побоювалися, що відвідувачі можуть зашкодити їхній високій роботі своїм спогляданням. Не менш неприємно Бартелемі характеризує невігластво пихатих та обмежених вчених, які уявили себе жерцями науки.

Прекрасне знання грецької та латинської мов дозволило Бартелемі вказати на ряд похибок в тлумаченнях написів його попередниками. Кожен античний пам'ятник, який зустрічався Бартелемі на всьому шляху від Ліона до Неаполя, де ним були відвідані розкопки Помпей та Геркуланума, викликає у нього не просто захоплення, але й прагнення з'ясувати час, обставини його побудови та призначення. З гіркотою та обуренням мандрівник спостерігав знищення пам'ятників античної епохи: «Важко собі уявити, скільки написів щодня винищувалося в Ліоні! – записує мандрівник. – Тріумфальна арка Оранжу руйнується щодня мало-помалу, і цьому важко перешкодити» [2, с.17].

З пильною увагою поставився Бартелемі до всього, що було вилучено з лави Геркуланума. На скам'янілому хлібі він прочитав латинське слово «сірий горох» і висловив припущення, що воно вказує сорт борошна, з якого випікався хліб. З не меншим знанням античних реалій ним описані фрески, знайдені в давніх розкопаних будинках.

Незабаром після повернення в Париж (1757) Бартелемі взявся за працю про стародавню Грецію, розраховану на широкий читацький загал. В той час головним шляхом пізнання Греції європейцями були подорожі, тому формою свого роману він обрав спогади стародавнього мандрівника. Ним став вигаданий персонаж, родич згаданого Геродотом скіфського мудреця Анахарсіса – молодший Анахарсіс [4].

На бездоганній французькій мові цей допитливий юнак повідав про те, як з Таврії (стародавнього Криму) він поплив по Понту Евксинському (Чорному морю) в Грецію. Відвідуючи по шляху розташовані по його берегах грецькі колонії, він потім побував на островах Егейського моря та прибув до Афин, де познайомився з Платоном, Аристотелем, Ксенофонтом та іншими видатними людьми. Від них і завдяки отриманим від них листам він дізнався про події, свідком яких не міг бути. Після битви при Херонеї (338 р. до н. е.) Анахарсіс вирішив повернутися в рідні скіфські землі. Македонське панування, встановлене царем Філіпом, вселяло йому огиду [4].

У 1787 році роман був завершений, а в наступному 1788 році з'явилися розкішно видані томи. Французький читач отримав популярну енциклопедію життя давньогрецького народу, що мала в якості додатку таблиці з пам'ятками Геркуланума [4].

Значення «Молодшого Анахарсіса» для світової історії та культури складно переоцінити. Вперше в літературній традиції Бартелемі використовував речові пам'ятники для вивчення не самих речей та їх історії, а для пізнання історії суспільства, яке ці речі створило.

Твір Ж.-Ж. Бартелемі створив надзвичайно привабливий романтичний образ Греції, який виходив із уявлення століття Просвітництва про прекрасне та розумне. Звичайно ж, абат користувався грецькими та латинськими авторами на мові оригіналу, але йому, як і Винкельману, не довелося побувати в Греції, тому він створив уявну, неіснуючу країну. Деякі його співвітчизники це розуміли. За словами його молодшого сучасника Стендаля: «Франція – це країна, найменше знайома з Грецією. І в цьому винен Бартелемі» [2, с.18].

Наступні події у Франції виявилися малосприятливими для автора. У роки Французької революції герої римської республіки Брут і Кассій були більш популярні, ніж греки епохи занепаду, що стали героями роману. Праця Бартелемі не зустріла схвалення та визнання в урядових сферах. У вересні 1793 року під час піку яacobinської диктатури творець «Молодшого Анахарсіса» був узятий під варту. Звинуваченнями послужили не які-небудь дії автора проти республіки, а нібито аристократичні симпатії героя його роману – юного скіфа – адже його другом був Платон. Втім, обвинувачі не змогли висунути вагомих доказів на користь своїх звинувачень. Комітет громадського порятунку звільнив старого академіка і навіть призначив бібліотекарем Національної бібліотеки. Однак Бартелемі відмовився від цієї посади, зберігши лише свої старі функції зберігача медалей. Підкошений бурхливими подіями революції, особливо знищенням багатьох стародавніх пам'яток та книжкових збирань, через два роки він помер у бідності.

За межами Франції праця Ж.-Ж. Бартелемі користувалася неймовірною популярністю. Її переклали майже на всі європейські мови, в тому числі на новогрецьку. У Росії переклад уривків «Молодшого Анахарсіса» з'явився в

1798 р, відразу ж після французького видання. Пізніше імператор Олександр І відпустив 6 000 рублів московському професорові Петру Івановичу Страхову на видання перекладу цього твору в Москві [1].

Після вийшли українські та польські переклади. Тарас Шевченко був обізнаний з цим твором і кілька разів згадує про нього в повісті «Художник», одне лише знайомство з романом він трактує як ознаку гарного смаку та освіченості [3, с.120-207].

Твір Жан-Жака Бартеlemi «Подорож молодшого Анахарсиса по Греції» – перший в своєму роді археологічний роман – сприяв створенню в Європі нового культу Греції. Як не дивно це зараз, але до другої половини XVIII ст. тема давньої Еллади мало кого цікавила – вчений інтерес до античності в основному обмежувався Римом. В значній мірі за допомогою твору Бартеlemi філеллізм остаточно оформився в перші десятиліття XIX ст., що з найбільшою повнотою виразилося після початку боротьби греків за ліквідацію османського володарювання, за національну незалежність. Це була вже не тільки романтична героїзація грецької тематики, а загальний протест самих різних людей проти репресивних режимів, за право народів на самовизначення, національний суверенітет, свободу, незалежність від усіх видів тиранії та гноблення.

Витоки філеллізму корінилися в схилянні перед класичної Грецією, яка була засновницею великої цивілізації та дала імпульс розвитку європейського світу в епоху Відродження та Просвітництва. Але потім філеллізм проявив себе як захоплення перед досягненнями грецької революції 1821 р. та обурення з приводу турецьких звірств, особливо щодо цивільних осіб, які мали місце у 1821 р. в Константинополі, у 1822 р. на Хіосі тощо. Крім того, лібералізм, який в ідеологічному плані протистояв Священному Союзу і його методам та виступав на стороні всіх тих, хто відстоював свою свободу, змінив саму сутність філеллізму, який прийняв форму практичної діяльності з підтримки боротьби греків. Найбільш значним внесок філеллізму в грецьку справу був в двох областях – в економічній допомозі борцям та в мобілізації європейської громадської думки, що в кінцевому рахунку увінчалось здобуттям Грецією незалежності.

Література

1. Бартеlemi Ж.-Ж. Путешествие младшего Анахарсиса по Греции в половине четвертаго века до Рождества Христова / пер. с фр. П. Страхова. М.: В Университетской Типографии у Любя, Гария и Попова, 1803. 418 с.

2. Немировский А.И. Нить Ариадны. В лабиринтах археологии. М.: Вече, 2007. С. 17-19.

3. Шевченко Т.Г. Зібрання творів: У 6 т. К.: Наукова думка, 2003. Т. 4: Повісті. С. 120-207.

4. Barthelemy J.-J. Voyage du jeune Anacharsis en Grece, dans le milieu du quatrieme siecle avant l'ere vulgaire. 4 vol. 1788. [Електронний ресурс]: режим доступу до ресурсу: <http://remacle.org/bloodwolf/livres/anacharsis/table.htm>

Жога С.Р.,

студентка 1 курсу, 3 медичного факультету, 23 групи

Харківського національного медичного університету,

Україна, м. Харків

КУМЕДНІ, ДИВНІ ТА НЕЗРОЗУМІЛІ НАЗВИ ВУЛИЦЬ ХАРКОВА

Тема перейменування назв вулиць є актуальною завжди та повністю залежить від потреб сьогодення. Важливо, щоб назви вулиць були доцільними та відображали події минулого, зберігаючи при цьому свою індивідуальність та змістове наповнення.

З 2015 року це питання стало актуальним для міста Харкова. Відомо, що на сьогоднішній день перейменовано 4 райони міста, 5 станцій метрополітену, 52 вулиці та парк. Варто також відмітити, що серед перейменованих вулиць 50 топонімів, причому спочатку планувалось перейменування 60 вулиць [1, с.6].

Загальна кількість вулиць, провулків, в'їздів, проїздів і площ Харкова – 2695. З кожним роком ця цифра зростає, вулиці стрімко змінюють свої назви на догоду часу, привертаючи до себе загальну увагу та супроводжуючи це гарячими суперечками у владних структурах [1, с.7].

Так, наприклад, вулицю Мироносицьку перейменовували п'ять разів, площу Поезії – чотири, і весь цей час в місті залишалася вулиця, про яку забули її творці та їхні діти, онуки і правнуки теж не згадали про її долю. Навіть ім'ям не нагородили її, так і залишилася вона з моменту свого заснування (а було це в 1879 році) вулицею Безіменною [2, с.213].

Але це ще не найцікавіше назву і якщо прогулятися далекими від центру Харківськими вуличками, можна здивуватися фантазії людей, що дають їм імена [3, с.65].

Одні вулиці Харкова мають свій «характер»: Весела, Мирна, Щаслива, Зоряна, Бойова та навіть провулки Крутий і Борзий. Інші відрізняються віком: вулиці Дитяча, Юнацька, Бабушкіна [2, с.214].

Є кольорові вулиці й провулки: вулиці Зелена і Червона, вулиця Срібна, провулок Золотий, Бузковий і навіть Смарагдовий [3, с.212].

Є назви з вадами: вулиця Лиса, провулки Глухий і Тупий [3, с.213].

Багато в Харкові вулиць, названих датами. Причому, якщо більшість з них нам відомі – 23 серпня, 1 травня, 8 березня, то про деякі жителі нашого міста не знають навіть з чуток. Серед них вулиці 22 січня і 11 липня [3, с.35].

22 січня (хоча його більше знають як 9 січня за старим стилем) відомо старшому поколінню як Кривава неділя. У цей день в 1905 році царські війська розстріляли мирну демонстрацію робітників у Петербурзі, після чого почалася революція. Що сказати, дійсно гідна дата для назви вулиці [1, с.24].

Про знаменну дату – 11 липня – день перемоги народної революції в Монголії, харків'яни, чомусь згадувати взагалі відмовляються [1, с.25].

Між іншим, пристрасть називати вулиці дивними датами у нас виникла вже давно. Так, наприклад, Бурсацький узвіз один час мав інтригуючу назву: вулицею 12 листопада. Що означає ця дата, досі залишається загадкою для істориків-краєзнавців [2, с.209].

Коли фантазії у авторів не вистачає, виникають такі назви, як Перший новий провулок, вулиці Поздовжня та Поперечна, що знаходяться в різних кінцях міста, вулиці Друга, Третя і Четверта, або, наприклад, шість Зеленодольських проїздів, що йдуть паралельно один одному [4, с.81].

У нашому місті люблять не тільки цікаво називати вулиці, але і не менш захоплююче перейменовувати їх. Наприклад, була собі маленька вуличка з дерев'яними будиночками і співаючими під вікнами півнями. Сама вулиця була до того безглуздою, що і назвали її відповідно: Коса. Тим більше, що поруч проходила не менш цікава вулиця під назвою Крива [5, с.272].

Так би і існували вони, радуючи жителів мальовничими назвами, але в один момент будівельники зруйнували похилі хатинки, звели на їх місці висотні панельні будинки, вулицю вирівняли і зрозуміли, що Косою або Кривою її назвати вже не можна. Тож, щоб не змінювати оригінальність назв, було вирішено перейменувати цю територію в вулицю Космічну [5, с.273].

Багато вулиць уже увійшли в історію народних анекдотів. Яскравим прикладом слугує вулиця Конопляна, яку зараз перейменовано у вулицю Маковського. Особливо суть назви від перейменування змінено не було. Або ж провулок Груповий, що плавно перетікає в провулок Хорошевський, залишив таку ж назву і сьогодні [5, с.326].

З проголошенням незалежності та загальної українізації деяким вулицям довелося втратити своє початкове обличчя. Так, наприклад, вулиця Соняшникова, перекладена на українську, автоматично зливається з вулицею Сонячної [4, с.27].

Валентин Катаєв колись писав: «Живу в Харкові на розі Дівочої і Чорноглазовської вулиць – таке неможливо ні в жодному іншому місті світу ...» [1, с.21].

Мабуть, в парадоксальності топоніміки нашого міста є якась родзинка. Проте жителям, що не задоволені «безглуздими» назвами своїх вулиць, можна

побажати тільки терпіння. Адже вулиця Культури колись була вулицею Барачною, а площа Поезії – Дров'яною [2, с.216].

Все змінюється, а значить, буде і на нашій вулиці свято. І, як відомо, саме в таких дивних назвах і є родзинка міста. А хто знає, можливо, саме така деталь, як дивна назва вулиці, стане потім яскравим доповненням чиеїсь біографії.

Література

1. Довідник «Вулиці Харкова»; 27 с.;
2. Гусев А. Харьков, его прошлое и настоящее.– Х. 1902; 217 с.;
3. Дяченко И. Улицы и площади Харькова.– Х., 1974; 267 с.;
4. Іволгін І. Старий Харків. 1920; 238 с.;
5. Андреева Г., Олейник В. Знакомьтесь – Харьков. Х. 1979; 328 с.

Йолдаш Я.Б.,

*студентка кафедри суспільних наук, Харківського національного
медичного університету,*

Україна, м. Харків

ДО 160-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ТАЛАНОВИТОГО УКРАЇНСЬКОГО ЛІКАРЯ ФЕОФІЛА ГАВРИЛОВИЧА ЯНОВСЬКОГО (1860–1928)

Академік Феофіл Гаврилович Яновський посідає найпочесніше місце серед усіх медиків, що працювали в Україні та досягли визнання у всьому світі. Він був і залишається генієм кінця 19-го – початку 20-го століть, одним із основоположників Київської терапевтичної школи і єдиний з них був удостоєний народом звання «святого лікаря» [1, с.303; 2, с.24; 3, с.95].

Народився Ф.Г. Яновський 12 червня 1860 р. в селі Миньківці, яке знаходиться на Хмельниччині [4]. Його батько, Гаврило Іванович, належав до античного аристократичного роду Гоголів-Яновських. В родині Яновських було шість дітей [5, с.786]. Голова сім'ї був дуже освіченою людиною, він закінчив педагогічний інститут в Санкт-Петербурзі та працював на важливих державних посадах в Російській імперії.

Надзвичайно значущим Гаврило Іванович вважав залучення малечі до музики. Тому в сім'ї співали всі, а Феофіл, який вирізнявся особливо божественним слухом, навчався грі на скрипці [4; 6, с.63]. Можливо, саме музичний дар майбутнього відомого лікаря відіграв велике значення у роботі з пацієнтами, наприклад, під час огляду за перкуторними і аускультативними феноменами у легенях.

У віці п'яти років Феофіл Гаврилович навчився читати. Маленького хлопчика у віці 10 років батьки влаштували до навчання в Київську гімназію, що розташовувалась на Подолі, яку він закінчив на відмінно в 1878 р. [7, с.168, 8, с.6]. До речі, в подольському музеї, який називається «Будинок Петра», з честю згадують про Феофіла Яновського, який деякий час тут знаходив нічліг з іншими учнями ліцею. Ф.Г. Яновський добре знав українську мову, крім того, коли він був юнаком, він захопився вивченням іноземних мов, при цьому опанував німецьку, англійську і французьку мови. Після того, як він закінчив гімназію, одразу вступив на медичний факультет Київського імператорського університету Святого Володимира. Цікавим є те, що після доповіді студента Ф.Г. Яновського на нараді студентського наукового товариства знаменитий на той час професор медицини Ф. Мерінг звернувся до глядачів: «Або я, доживши до сивин, не навчився тямити людей, або ваш товариш буде видатним лікарем». Слова цього професора виявилися пророчими. Проте на творення його індивідуальності саме як лікаря найбільший вплив справив видатний професор, завідувач кафедри госпітальної терапії – Карл Генріхович Тритшель. Сьогодні нам здається дуже дивним той факт, що, будучи найкращим випускником медичного факультету 1884 р., Феофіл Яновський після завершення вишу залишився без роботи. Лише за деякий час, ця невибаглива людина отримує посаду позаштатного ординатора в госпітальній терапевтичній лікарні без формального утримання. Заробляючи на хліб, Феофіл Гаврилович на дверях свого будинку на Андріївському узвозі № 17 розміщує дошку з написом: «Частный прием. Врач Ф. Яновский. Внутренние болезни» [3, с.96].

У клініці Феофіл Гаврилович розпочав пошуки ефективних ліків, які були б активними при інфекційних хворобах, що супроводжуються жаром. Об'єктом дослідження став каїрин – речовина маловідома, хоча її жарознижувальні властивості були відомі вже давно. На зібранні Товариства київських лікарів він сказав про результати своєї першої наукової роботи на тему: «Спостереження над дією каїрину при деяких інфекційних хворобах». Після того як він 3 роки пропрацював ординатором у клініці професора К.Г. Тритшеля у 1886 р. отримав наукове направлення за кордон. Ф.Г. Яновський працює в Парижі та Берліні у вишах Луї Пастера і Коха, відвідує лікарні цих міст. Повернувшись до Києва, займається організацією першої бактеріологічної лабораторії [8, с.9; 3, с.99]. У 1889 р. вчений вдало захищає докторську дисертацію «До біології тифозних бацил». Написав такі цікаві наукові роботи, як «Бактеріологічне дослідження Дніпровської води у Києві», «Бактеріологічне дослідження снігу», «Діагностична цінність дослідження крові на присутність тифозних бацил», а також організує першу українську станцію туберкулізації.

Глибокий багаж знань, величезний практичний досвід, наукові подвиги Феофіла Гавриловича впродовж тривалого часу наукова єдність Києва належним чином не оцінювала. В Київському університеті. Св. Володимира йому довірили лише читання невеликого напрямку клінічної мікроскопії та бактеріології, пізніше – інфекційних хвороб, лекції на тему «Значення бактеріології в діагностиці та терапії внутрішніх хвороб» [3, с.97].

З 1895 р. приват-доцент Ф.Г. Яновський почав читати напрям бактеріології для військових лікарів у Київському військовому госпіталі на базі організованої ним бактеріологічної лабораторії лікарні [9, с.776].

В 1899 р. Ф.Г. Яновського обирають керівником терапевтичного та інфекційного відділення Олександрівської лікарні м. Києва. До речі, в лікарні в нього був дім з льохом, яке називали «льох Яновського». Під час єврейських погромів у Києві в ньому Феофіл Гаврилович ховав людей від переслідувань [3, с.98; 5, с.786].

Деякий час в Києві з науковою кар'єрою все ніяк не складалося. Посаду завідувача кафедри госпітальної терапії він отримав у Новоросійському університеті в Одесі (нині Одеський національний університет імені І.І. Мечникова) й обіймав її з 1901 по 1905 р. І лише в 1904 р. Вчена рада Київського університету 62 голосами проти 5 обирає Ф.Г. Яновського завідувачем кафедри лікарської діагностики, а з 1914 до 1919 р. – кафедри госпітальної терапії. Після смерті В.П. Образцова Ф.Г. Яновський стає головним на кафедрі факультетської терапії Київського медичного інституту (сьогодні Національний медичний університет імені О.О. Богомольця) з 1921 по 1928 р. [7, с.168, 3, с.99].

Наукові досягнення вченого становлять понад 60 наукових робіт, присвячених проблемі туберкульозу, хворобам нирок, фізіології та патології травлення. Ф.Г. Яновському було присвоєне почесне і дуже рідкісне в той час звання заслуженого професора за видатні заслуги, безкорисне служіння науці, лекторську майстерність, активну громадську діяльність [3, с.100]. Ф.Г. Яновський – є одним із засновників фтизіатрії, пульмонології та нефрології, перший клініцист, якого обрали академіком АН УРСР. У 1923 р. вийшов у світ підручник, у якому висвітлювалися методи боротьби з туберкульозом. За ініціативою Ф.Г. Яновського в Києві створюється Київський туберкульозний інститут (сьогодні НІФП НАМНУ) [3, с.100; 5, с.786].

Ф.Г. Яновський мав всесвітнє визнання заслуг у дуелі з туберкульозом. Так, у 1914 р. Нобелівський комітет у Стокгольмі звернувся до нього з проською рецензувати праці деяких кандидатів на отримання Нобелівської премії з фізіології і медицини [10, с.29; 3, с.101].

Ф.Г. Яновський дуже добре знав курортну справу. Сам же передихати на курортах у традиційному розумінні цього слова Феофіл Гаврилович не

вмів. Так, коли він перебував з родиною на курорті у м. Кранц (до 1946 р. – Кранц, сьогодні Зеленоградськ, РФ), він кожного ранку їздив омнібусом до недалекого Кенігсберга, де знаходилася клініка професора Ліхтгейма, і задарма там працював. Сам же не стільки піклувався про своє здоров'я (хоча здоров'я того потребувало. Там завжди чекали на добропорядного київського лікаря, який ніколи за свої консультації не брав грошей. На знак глибокої поваги до професора влаштовували вистави, які так і називалися: «Концерти на честь доктора Яновського». Зазвичай організатори запрошували оркестр, а програма складалася з творинь улюблених композиторів Феофіла Гавриловича: Гайдна, Моцарта, Чайковського [2, с.28; 6, с.65; 5, с.786]. В 1901 р. у Києві при науковій раді Олександрівської лікарні було створене «Київське товариство для боротьби з сухотами і бугорчаткою». Фундаторами і самими активними його членами були К.Г. Тритшель, В.К. Високович та Ф.Г. Яновський. Необхідно зазначити, що завдяки першим крокам провідних професорів медичного факультету Київського університету В.П.Образцова, Ф.Г.Яновського та М.Д.Стражеска на початку ХХ ст. була створена Київська школа терапевтів. За безпосередньої участі Яновського були організовані перші протитуберкульозні санаторії в Україні у Боярці, Пущі-Водиці, а також курорт у Миргороді [10, с.31; 11, с.102].

В санаторіях лікувалися як багаті, так і бідні хворі на туберкульоз. Заміжні хворі допомагали коштами для повноцінного лікування всіх пацієнтів, вкладаючи гроші в благодійний фонд, організований Ф.Г. Яновським. До речі, в одному з цих санаторіїв лікувалась і єдина донька Яновського, що була хворою на туберкульоз. У книзі «Туберкулез легких» були всебічно висвітлені питання причини, патогенезу, клініки, терапії та профілактики туберкульозу. Наукова розвідка двічі друкувалась за життя Феофіла Гавриловича та один раз – посмертно. Ф.Г. Яновський був також завязати членом Всеросійської ліги війни з туберкульозом та «Дня білої ромашки». Вперше «День білої квітки» масово відзначили в Швеції 1 травня 1908 р. На знак побратимства з туберкульозними хворими, люди втягали в петлиці, приколювали до головних уборів, до суконь квітку білої ромашки – символ чистоти, чутливості і одночасно «природного антибіотика» ромашки, яка входила до складу ліків, які застосовувалися народною медициною для лікування хворих на туберкульоз. Прибутки від продажу квіток йшли на підтримку хворим. [12; 10, с.29].

Щоб подолати епідемію туберкульозу, на вулицях міст за благодійні внески роздавали картки про профілактику захворювання та букети квітів. Акція продажу ромашок як знак боротьби з туберкульозом була досить успішною [12].

Спочатку на помешканні, в якому жив відомий лікар, висіла табличка «Лікар Ф. Яновський. Внутрішні хвороби», і кожен, хто потребував лікарської допомоги, приходив сюди. Коли Теофіл Гаврилович захистив докторську дисертацію, він вирішив замінити табличку. На ній було написано: «Доктор медицини Ф.Г. Яновський». Але незабаром повернув колишню вивіску на місце. Адже він дізнався про те, що до нього приходив хворий, але не осмілювався увійти, так як шукав лікаря, а не доктора медицини. «Які б ступені і звання не були мені присвоєно, головне залишається без змін: я лікар, і тільки це важливо», – сказав Ф. Яновський [1, с.303; 5, с.786]. Серед пацієнтів Теофіла Яновського були знамениті письменники, актори: Леся Українка, Володимир Короленко, Марія Заньковецька, Іван Карпенко-Карий та ін.

Помер Теофіл Гаврилович Яновський у Києві 8 липня 1928 р. на 68-му році життя. «Святого лікаря» відправляли тисячі киян, і вся дорога до Лук'янівського кладовища була всипана квітами [13; 8, с.10; 5, с.786].

На мій погляд, його відношення до хворого – це найкращий приклад для сучасної молоді, яка обрала для себе професію лікаря.

Література

1. Аронов Г.Ю., Пелешук А.П. Легенди і бувальщина київської медицини: [люди, факти, події, документи]. 2001. 303 с.
2. Базилевич І. Теофіл Яновський (1860–1928). Лікарський вісник. Журнал Українського лікарського товариства в Америці 1955. Ч. 2 (4). С. 23–28.
3. Шипулін В.П., Назаренко Д. Академік Ф.Г. Яновський: грані особистості. Журнал «Гастроентерологія». 2014. № 2 (52). С. 94-101.
4. Гоголі-Яновські: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Гоголі-Яновські>
5. Яновський В.М. Біографічні відомості про академіка Теофіла Гавриловича Яновського. Збірник пам'яті академіка Теофіла Гавриловича Яновського. 1930. 786 с.
6. Солейко Е.В., Солейко Л.П. Концерты в честь доктора Яновского (к 150-летию со дня рождения Ф.Г. Яновского). МЛ. 2010. 5 (71). С. 63-65.
7. Передерий В., Шипулин В. Настоящие врачи. Из истории кафедры факультетской терапии № 1 Национального медицинского университета. Киев, 2001. 168 с.
8. Фещенко Ю.І., Мельник М., Приходько М. Корифей української медицини академік Теофіл Гаврилович Яновський. До 150 річчя від дня народження Ф.Г. Яновського. Український пульмонологічний журнал. 2010. № 2. С. 5-11.
9. Бойчак М.П. История Киевского военного госпиталя. Книга II. Киевский военный госпиталь в первой половине XX века. 2006. 776 с.
10. Петренко В.Л., Прохорович Л.И. Вклад академика Ф.Г. Яновского в развитие фтизиатрии на Украине. Профилактика, диагностика и лечение заболеваний органов дыхания : сб. науч. тр. К., 1986. С. 26-31.

11. Приходько А.М. Сторінки життя і діяльності Феофіла Гавриловича Яновського (до 150 річчя від дня народження Ф.Г. Яновського). Український медичний часопис. 2010. №4. С. 100-102.

12. День белой ромашки: https://ru.wikipedia.org/wiki/День_белой_ромашки

13. Доктор Яновский: городская легенда. <https://inkyiv.com.ua/2016/07/doktor-yanovskiy-gorodskaya-legenda/>

Ладна Д.Д.,

студентка 1 курсу 24 групи III медичного факультету

Харківського національного медичного університету,

Україна, м. Харків

ЧЕРЕШНЕВА СТОЛИЦЯ УКРАЇНИ – МІСТО МЕЛІТОПОЛЬ

Мое рідне місто Мелітополь на півдні України називають "черешневою столицею", бо чверть усіх ягід, які вирощуються в Україні, родом саме з нашого міста [1].

Почалася історія черешні в кінці XIX століття, коли царська влада відправила в місто українця Андрія Корвацького. Він був студентом Медико-хірургічної академії в Петербурзі та брав участь у студентських заворушеннях 1868–1869 років. Андрій Корвацький не тільки служив в Мелітополі лікарем і відкрив родовище лікувальної мінеральної води, але і займався дослідями в сільському господарстві. Саме Корвацький створив розплідник і вивів перші кілька сортів черешні. Сьогодні в нашому місті їх вирощується понад сорок і саме тут були створені відомі на весь світ сорти черешні як: «Валерій Чкалов», «Казка», «Рубінова», «Мелітопольська чорна» і багато інших. «Рубінову» неможливо знайти в ЄС, як і жовту черешню. Ці сорти унікальні для України [1,2].

Перші саджанці прижилися завдяки унікальному ґрунту Південного Приазов'я. Під 70-сантиметровим шаром піску лежать чорноземи, які є дренажем. Коріння отримують всі поживні речовини та елементи живлення, а тепла погода сприяє швидкому дозріванню ягід. Саме такі умови є найсприятливішими для формування смакових властивостей ягоди, які є в нашому місті [3].

Мелітопольська черешня вважається брендом нашого міста. Так, в 2003 році квітка черешні була відображена на гербі нашого міста.

З 70–80 тисяч тонн черешні, яка кожного року продукується в Україні, приблизно чверть родом з Мелітополя. Сьогодні вона є однією з візиток Запорізького регіону і одна з "годувальниць" 150-тисячного міста [3].

Унікальністю мелітопольської черешні є її кислуватий присмак і вона не така солодка, як іспанська чи турецька. Жителі міста кажуть, що за сезон потрібно з'їсти 5 кг черешні, щоб звільнитися від усіх токсинів в організмі. Завдяки вітамінам А, С, Е та РР ягода підвищує імунітет [3].

У Мелітополі черешню можна помітити майже на кожній вулиці міста. До 2020 року локальним виробникам планують зареєструвати географічну назву для зазначення походження їх товару – "Мелітопольська черешня" [3].

Зараз мелітопольською називають ледь не всю черешню на прилавках, щоб привабити покупця, але насправді вона може бути з Нікополя і навіть Закарпаття. Нині наша країна посідає десяте місце серед найбільших світових виробників черешні із 70–75 тис тонн ягоди щорічно. На даний момент лідером є Туреччина – близько 600 тис тонн [3].

Черешня в Мелітополі – це культ. У місті в червні кожного року проходить фестиваль "Черешнево", де можна спробувати черешневу наливку, смажені гриби з черешневим соусом, ковбасу з черешні. Також можна помилуватися картинами Едварда Мунка, викладеними з червоних, жовтих та рубінових ягід [3].

Не можливо не сказати про футбольний клуб, який названий на їх честь. Гравці "Мелітопольської черешні" посідають четверте місце в чемпіонаті Запорізької області [3].

Також наша черешня є привабливим експортом не тільки для міст України, але і для інших країн. Група компаній «Мелітопольська черешня» є одним з найбільших виробників і експортерів черешні в Україні. У 2018 році українською черешнею зацікавився Китай. Зараз йде процедура узгодження фітосанітарних вимог між двома країнами. Компанія розглядає можливість транспортувати черешню літаками та контейнерами через море. Також у 2018 році зібрали 610 тонн черешні, 90% якої експортували переважно в Білорусь, Польщу та Молдову [4].

Нині Мелітопольська черешня є справжнім народним брендом, як і астраханський кавун, ялтинська цибуля, херсонський помідор [5].

Я пишаюся своїм містом, що він славиться своєю черешнею, завдяки якій про наш край знають не тільки в Україні, але і в інших країнах.

Література

1. <https://www.currenttime.tv/a/30047656.html>
2. <https://agrostory.com/info-centre/knowledge-lab/kak-melitopolskaya-chereshnya-pokorila-parizh/>
3. <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2019/06/26/649017/>
4. <https://agrodoctor.livejournal.com/94499.html>
5. <http://vgorode.in.ua/melitopol.html>

Микуленко І.О.,

*студентка кафедри суспільних наук, Харківського національного
медичного університету,*

Україна, м. Харків

**ДО 175-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВИДАТНОГО
УЧЕНОГО-БІОЛОГА, ЛАУРЕАТА НОБЕЛІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ
В ГАЛУЗІ ФІЗІОЛОГІЇ ТА МЕДИЦИНИ, ПОЧЕСНОГО
ДОКТОРА ІМПЕРАТОРСЬКОГО ХАРКІВСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІЛЛІ ІЛЛІЧА МЕЧНИКОВА (1845–1916)**

Мечников Ілля Ілліч (15.05.1845, с. Іванівка Куп'янського р-ну Харківської обл. – 15.07.1916, Париж, Франція) – видатний фізіолог, ембріолог, лауреат Нобелівської премії в галузі фізіології та медицини, почесний доктор Імператорського Харківського університету [1].

Мечников народився 15 травня 1845р. в селі Іванівка, Харківського намісництва, нині Дворічний район, Україна, у дворянській родині. Він був наймолодшим із п'яти дітей Іллі Івановича Мечникова, російського офіцера Імператорської гвардії. Його мати Емілія Львівна (Невахович), дочка єврейського письменника Лева Неваховича, значною мірою вплинула на його освіту, особливо в науці. Закінчивши чотирирічний курс екстерном, за два роки навчання отримав диплом природничого відділення фізико-математичного факультету Харківського університету (1864). Видатний фізіолог Климент Тімірязєв згадував, що на початку 1860-х рр. у наукових колах Петербурга ходили чутки про вундеркінда, який з'явився у Харкові. Це був зовсім тоді юний Ілля Мечников [2,3,4].

Молодий учений займався науковою діяльністю в Неаполі, в Грессенському, Новоросійському (1867–1868) і Петербурзькому (1868–1870) університетах. У 1870–1882 рр. – завідував кафедрою зоології та порівняльної анатомії Новоросійського університету в Одесі; згодом його професор, у 1886–1887 рр. завідував організованою ним першою в Росії (і другою в світі) Одеською бактеріологічною станцією (тепер – Одеський науково-дослідний інститут вірусології та епідеміології ім. І.І. Мечникова МОЗ України) – для боротьби з інфекційними захворюваннями; у 1888–1916 рр. – завідував лабораторією при інституті Луї Пастера у Парижі, з 1905 р. – його директор [3].

Основні наукові праці присвячено еволюційній ембріології, мікробіології, імунології та геронтології. Починав з праць із зоології безхребетних та порівняльної ембріології. Детально вивчив питання про початкові етапи розвитку багатоклітинних організмів. Засновник теорії зародкових листків (1871 р.). Учений виявивши фагоцити та фагоцитоз у

1883 році, Ілля Мечников довго і наполегливо боровся, щоб завоювати свою теорію. Після експериментів та демонстрацій відкриття вченого були нарешті визнані його однолітками та теорію порівняльної патології. Створив теорію походження багатоклітинних організмів (1886). Ці дослідження стали значним внеском у еволюційне вчення [3,5,6].

Мечников – один із основоположників мікробіології. У дослідах на собі та співробітниках довів роль холерного вібріона як збудника азіатської холери. Виконав класичні дослідження щодо вивчення експериментального сифілісу, черевного тифу, туберкульозу, холери. Провів новаторські роботи щодо з'ясування ролі мікробних асоціацій та антагонізму мікробів в інфекційному процесі. Створив учення про цитотоксини [4].

Працював І.І. Мечников у багатьох галузях біологічної науки і практично у всіх зробив видатні відкриття [6].

Геній І.І. Мечникова виявився здатним поєднувати інтелектуальну напругу, спрямовану на створення фундаментальних біологічних концепцій, з тяжкою, і часто, невдячною діяльністю в галузі практичної медицини. Ця діяльність іноді мала героїчний, жертвний характер. Так, працюючи в Одесі, учений провів дослід самозараження поворотним тифом, а в 1892 р., під час епідемії холери у Франції, вивчаючи властивості холерних вібріонів і розробляючи способи боротьби з ними, він випив культуру збудника смертельної хвороби [3].

Треба сказати, що в мирний час в цивілізованих країнах майже не зустрічається таке інфекційне захворювання, як поворотний тиф. Але був час, коли він спалахував всюди у вигляді великих або малих епідемій. Ця хвороба починається раптовою лихоманкою, яка тримається кілька днів, потім зникає і знову повертається (звідси і назва – поворотний тиф).

Ілля Ілліч все більше і більше тяжів до медицини. Він став працювати над сутністю основного патологічного процесу, над сутністю запалення. Тенденція Мечникова знаменує союз і тісна співпраця між біологією і народженою новою медициною [7].

Численні роботи Мечникова, написані ним по бактеріології, присвячені питанням епідеміології холери, черевного тифу, туберкульозу та інших інфекційних захворювань. Крім величезної кількості наукових праць і дисертацій, він залишив велике літературну спадщину. Написав науково-популярні і науково-філософські роботи; книги, присвячені філософським питанням, теорії світобудови і релігії [8].

Ім'я Мечникова увійшло в історію як ім'я одного із засновників сучасної біології, мікробіології та імунології. Він був директором інституту Пастера в Парижі, почесним доктором Кембриджського університету почесним членом багатьох зарубіжних академій наук, наукових товариств та

інститутів. Ряд бактеріологічних і імунологічних інститутів носить ім'я І.І. Мечникова.

І.І. Мечников помер у Парижі 15 липня 1916 року в віці 71 року після кількох інфарктів міокарда. Його послідовники виконали останню волю вченого. Все було так, як заповідав Ілля Ілліч: просто і скромно. Мармурова урна з прахом великого вченого була встановлена в створеній ним бібліотеці Інституту Пастера. Друзі, учні, співробітники і шанувальники попрощалися з ним з почуттям непоправної втрати, але без гучних промов. Учень Мечникова мікробіолог Н.Ф. Гамалія так сказав про значення спадщини Мечникова: «Пройдуть десятки років, людство навчиться перемагати рак, проказу і багато інших невиліковні зараз хвороби, і люди завжди будуть з вдячністю згадувати світле ім'я великого російського натураліста І.І. Мечникова, який поклав блискучий початок справі боротьби за здоров'я людини» [9].

Література

1. https://www.univer.kharkov.ua/ua/general/our_university/noble/mechnikov
2. https://en.wikipedia.org/wiki/%C3%89lie_Metchnikoff
3. <https://knau.kharkov.ua/761-vidatniy-ucheniy-mechnikov-ilya-ilch.html>
4. <https://www.bsmu.edu.ua/blog/3099-ii-mechnikov-zasnovnik-klitinnoi-teorii-imunitetu/>
5. <https://www.pasteur.fr/en/institut-pasteur/history/ilya-mechnikov-elie-metchnikoff-french-1845-1916>
6. <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/biolog/22696/>
7. http://www.historymed.ru/encyclopedia/doctors/index.php?ELEMENT_ID=4974
8. <https://un-sci.com/ru/2019/05/15/mechnikov-ilya-ilich/>
9. http://www.imiamn.org.ua/journal/1_2011/PDF/13.pdf

Миронович А.В.,

заступник начальника факультету підготовки спеціалістів бойового (оперативного) забезпечення з морально-психологічного забезпечення Національної академії сухопутних військ ім. гетьмана П. Сагайдачного, Україна, м. Львів

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ПІД ЧАС ВІЙНИ У В'ЄТНАМІ (1964–1973 РР.): ФОРМАТ «ВІЙСЬКОВЕ КОМАНДУВАННЯ – ЗМІ»

Зв'язки з громадськістю сьогодні є одним із ключових аспектів комунікативного функціонування будь-якої організації, зокрема й державних органів влади. Не виключенням є військове середовище. Адже перед органами військового управління гостро стоїть проблема вибудови ефективних, гнучких і стабільних відносин з громадськістю з метою досягнення порозуміння та згоди щодо діяльності Збройних Сил, їхнього реформування та розвитку, проведення військових операцій тощо. Враховуючи чинну воєнно-політичні обставини, що склалась сьогодні в Україні, а саме продовження відбиття Збройними силами нашої держави російської воєнної агресії, зазначений аспект є надзвичайно важливим і для нашої держави.

Втім, інформаційна складова функціонування військових формувань в суспільному середовищі отримала таку актуальність відносно нещодавно. Насамперед, по завершенню Другої світової війни, коли все більшого значення почали набувати демократичний цивільний контроль, діяльність громадських рухів, політичних партій, громадських організацій, а головне – значно посилились можливості та потреби засобів масової інформації.

В процесі налагодження та підтримання ефективних зв'язків з громадськістю саме ЗМІ відіграють одну з вирішальних ролей. Особливо це стосується комунікації вищого військового керівництва із суспільством під час воєн та інших збройних конфліктів.

Першим і, мабуть, найбільшим випробуванням після Другої світової війни для вищого військового керівництва, насамперед США, у питаннях ефективних зв'язків з громадськістю стала війна у В'єтнамі.

Події, які відбувались у цій країні у 1964–1973 роках, залишили як для преси, так і для військових взаємну гірку спадщину недовіри та скептицизму, спадщину, яка, хоч і набула позитивних змін, втім і сьогодні все ще відчувається. Досі тривають запеклі дискусії щодо того, які процеси призвели до такої неприязні між ЗМІ та армією. Так, американський військовий історик Дуглас Порч, стверджує, що напружені відносини між засобами масової інформації та американською армією у В'єтнамі не мають нічого спільного з цензурою, а різниця між Другою світовою та цією війною полягала не у відсутності перлюстрації, а у відсутності тріумфу. В інших конфліктах перемога стирає осад про складні взаємовідносини [1].

З початку висвітлення новин у В'єтнамі сильно відрізнялося від того, що було в будь-якому попередньому конфлікті. Представникам ЗМІ надавався безпрецедентний доступ до роботи в зоні ведення бойових дій,

здебільшого завдяки зростанню ролі телебачення. Однак давались в знаки різні цілі преси та військових щодо висвітлення подій. Військове керівництво ставило за мету заручитись підтримкою громадськості у веденні бойових дій, публікуючи оптимістичну інформацію та досить консервативно оприлюднюючи інформацію про втрати. ЗМІ ж прагнули розповісти про всю історію конфлікту і давали інформацію, зокрема візуальну, яка часто суперечила офіційним відомостям (наприклад, підрахунки втрат). Відносини між пресою та армією дещо зміцнились, коли війна затягнулася, а міф про визначальну роль США у В'єтнамі почав руйнуватися [2].

Водночас, паритет зберігався не довго. Після успішної для В'єтконгу Тетської наступальної операції 1968 року командування Збройних сил США остаточно втратило авторитет. Оскільки суспільна підтримка війни знизилася, відносини армії з пресою стали ще більш напруженими. Військові невдачі армійців засвідчили їхню некомпетентність та посилили недовіру з боку журналістів. Зрештою, руйнування довіри торкнулось також самих військовослужбовців.

За підсумками досвіду війни у В'єтнамі, журналісти остаточно втратили довіру до військового командування. Водночас, військові вважали ЗМІ шкідливими та непатріотичними [3]. Це, своєю чергою, призвело до кардинальних змін у тактиці поведження військового керівництва із засобами масової інформації. Зокрема, військове командування усвідомило важливість контролю над засобами масової інформації з самого початку взаємодії з журналістами, а також свою роль як головного, якщо не єдиного, джерела інформації під час ведення бойових дій.

Війна у В'єтнамі стала чи не першим промовистим прикладом важливості ефективної співпраці уряду, в цілому, й військового командування, зокрема, з представниками засобів масової інформації, які були тоді й залишаються сьогодні головним каналом комунікації з різними групами та прошарками громадськості. Але роки тієї війни засвідчили, що під час ведення бойових дій, хоч журналістам і відведена далеко не остання роль, однак їхня діяльність повинна суворо регламентуватись потребами оперативної безпеки військових угруповань, залучених до операцій. Це змусило американський уряд та військове командування переглянути політику та принципи взаємовідносин зі ЗМІ. В результаті цього було розроблено чимало концептуальних керівних документів зі зв'язків з громадськістю, які мали на меті збалансувати відносини армії та журналістів. Головним принципом стало донесення тільки правди, але плин її каналами комунікації контролювався у часово-просторових площинах бюрократичними процедурами. Відтак, з метою збереження на війні головної цінності – людського життя – пріоритетні повноваження щодо

організації роботи журналістів у зоні бойових дій, їхньої безпеки, безпеки самих військовослужбовців покладають на військове командування.

Література

1. Porch, Douglas "No Bad Stories", Naval War College Review, Vol. 55 [2002], No. 1, Art. 6 p. 2
2. Hallin, "The Media, the War in Vietnam, and Political Support"; Kinnard, Douglas, "Vietnam Reconsidered: An Attitudinal Survey of U.S. Army General Officers," Public Opinion Quarterly, Vol. 39, No. 4, Winter 1975, pp. 445-456.
3. Gardner, Lloyd, "America's War in Vietnam: The End of Exceptionalism?" in D. Michael Shafer, ed., The Legacy: The Vietnam War in the American Imagination, Boston, Mass.: Bea-con, 1990, p. 21.

Осадча О.В.,

*аспірант, Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН,
Україна, м. Київ*

ХАРКІВСЬКИЙ ПЕРІОД НАУКОВОЇ РОБОТИ ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО АГРАРНОЇ НАУКИ О.М. ЗАСУХІНА

Маловідомим фактом з історії аграрної науки і важливим аспектом у біографії вченого О.М. Засухіна є робота на Харківській обласній сільськогосподарській дослідній станції. Олексій Миколайович Засухін (1884–1922) відіграв важливу роль у становленні агрономічної дослідної справи і сільськогосподарського виробництва на науковій основі у перебуллі Російській імперії. Харківська дослідна станція починає свою історію з 1908 р. саме в цей період за сприяння сільськогосподарських товариств, губернських земств та Департаменту землеробства в Україні організовувалися науково-дослідні установи – поля та станції, в т.ч. і Харківська селекційна станція, яка у 1913 р. спільно з Харківською дослідною станцією центрального району були реорганізовані в Харківську обласну сільськогосподарську дослідну станцію. Зараз це один із важливих центрів селекції сільськогосподарських культур в Україні – Інститут рослинництва ім. В.Я. Юр'єва.

Зародження селекційної роботи на Харківщині описує засновник дослідної справи в Україні А.Є. Зайкевич [1-7]. У його звітах міститься інформація про перші спроби вивчення і дослідження сортового багатства місцевості. Більш повними матеріалами того часу були праці П.В. Будріна [8-10], першого директора Харківської селекційної станції, у яких описано методи створення нових сортів зернових культур, зокрема пшениці озимої. Щодо останніх публікацій відносно даного питання, то заслуговують уваги

праці доктора сільськогосподарських наук, проф. В.А. Вергунова [11-12], кандидата історичних наук О.Ф. Глоби [12], доктора сільськогосподарських наук, проф. В.В. Шелепова [13], та ін.

Основним завданням станції було: 1) вивчення (в полі й лабораторії) існуючих сортів сільськогосподарських культур; 2) дослідження нових рослин та їх акліматизація; 3) самостійне виведення методом відбору й схрещування нових сортів переважно тих рослин, які представляли особливу цінність в даний час для місцевого сільського господарства (злакові культури та цукровий буряк). З 1910 р. розпочалися сортовипробування і відбори [14-15].

Діяльність О.М. Засухіна на Харківській обласній сільськогосподарській станції проходить у переломні, випробувальні часи. Відбувається становлення нової селекційної справи, яка веде свою роботу за новим курсом. Зміни у суспільстві, у науково-технічному процесі, у природно-кліматичних умовах, активне втручання людини у природу призводять до змін і у сільському господарстві. Ці факти зобов'язують вести селекційну роботу у новому руслі. Відбувається реорганізація станції, створення контрольно-насіenneвої станції, проводяться з'їзди, на яких обговорюються вагомі на той час питання які на теперішній час не втратили своєї актуальності.

За короткий, майже, півторарічний (травень 1912–1913 рр.) період перебування на Харківській дослідній станції, будучи помічником завідуючого польового відділу Б.Н. Рожественського [16, с.3], за бажанням надати можливість місцевим сільським господарствам ознайомитися з найголовнішими результатами роботи дослідного поля, він викладає у «Попередні результати польових дослідів Харківської обласної станції за 1912–1913 рр.» [16].

Всі досліді протягом 1912–1913 рр. проводились станцією з місцевими звичайними сортами злакових (ячмінь, білоколосні звичайні ярі пшениця і жито). В результаті цієї роботи зроблено висновки [17], відповідно до яких: проорювати ґрунт під озимі потрібно не глибоко, але ранньою весною; під всі ярі та озимі достатньо оранки на 2–3 вершка (1 вершок – близько 4,4 см.); під картоплю оранка має бути більшою; у випадку відсутності оранки осінню – під пізні ярі посіви (картопля, кукурудза, просо), можна провести оранку на весні, хоча урожаї будуть дещо меншими; жито варто сіяти на початку серпня, а озиму пшеницю в середині серпня; посів не варто розпочинати раніше серпня та неодмінно завершати до вересня; ранні ярі, горох, віку з вівсом необхідно висівати весною, як можна раніше, а у випадку неможливості – краще запізнитися з горохом, віко-вівсом та вівсом, але як найраніше висіяти ячмінь та яру пшеницю, а для пересіву більш придатні горох, віка та овес і непридатні яра пшениця та ячмінь; гречку краще за все сіяти протягом травня, при запізненні і пересівах можна сіяти до половини червня і навіть до 1-го липня; просо краще за все сіяти з другої половини квітня і до початку червня включно, а у випадку запізнення і пересіву можна сіяти до половини червня,

але не пізніше; буряк потрібно старатися висіяти якомога раніше, пересів і запізнення при сирій землі можливий до 10-го травня; картоплю необхідно сіяти як можна раніше; соняшник варто сіяти між 1 і 20 квітням, але можна затриматись чи пересіяти до перших чисел травня включно; внесення добрив під озимі значно важливіше ніж ранній збір пару; важливим добривом під озимі є гній, замість гною можна вносити фосфорнокислі туки (томасшлак, суперфосфат), азотні (селітру) і калійні – на чорноземі вносити не варто; малі кількості гною (600–1200 пуд) сильно підвищують урожаї озимих, але подальше його додавання призводить до все меншого і меншого його дії; збільшення в злакових сівозмінах кількості гною (до 3600 пуд) призводить до поступового і значного підвищення урожаю озимих та ярих; томасшлак внесений під озимі не може змагатися з гноем по загальній дії на урожайність озимих і ярих злаків; додавання томасшлаку до гною дає збільшення урожайності озимих злаків, лише тоді коли гною внесено мало, коли ж гною було достатньо (для озимих) – томасшлак не може посилити дію гною на урожайність озимих, урожайність наступних ярових збільшується пропорційно від додавання томасшлаку до гною і тоді, коли гною було достатньо для озимих; гній необхідно розподіляти під озимі рівномірно по всьому полю; найбільше гній використовують озимі – жито і пшениця, із ярих на першому місці – ячмінь, просо, овес, яра пшениця, кукурудза і майже не використовує добрив – гречка; висіваючи новий сорт жита чи проса, необхідно удобрить ґрунт; при відсутності гною, можна використовувати суперфосфат при оранці осінню або весною в рядки; на чорноземі внесення під картоплю томасшлаку, селітри чи калійних солей є не вигідним, а от гній позитивно впливає на її урожайність; гній, також, має високий вплив на буряк, проте можна і використовувати суперфосфат (осінню з розкид, весною – в рядки) або томасшлак; буряк, кукурудза.

Таким чином, зроблені висновки Харківської сільськогосподарської дослідної станції за результатами польових дослідів упродовж 1912–1913 рр. мали досить важливе значення для ведення сільськогосподарської діяльності та були запропоновані всім господарствам, які знаходились в лісостеповій частині Харківської, Курської і Воронізької губернії та мали – суглинистий чорнозем. А напрацювання О.М. Засухіна стали базисом для подальшої роботи дослідного поля Харківської обласної сільськогосподарської дослідної станції.

Література

1. Зайкевич А. Об устройстве опытного поля Харьковским обществом сельского хозяйства и сельскохозяйственной промышленности. Харьков, 1881. 13 с.
2. Зайкевич А. Отчет о работах произведенных на Студенковском опытном поле за 1884–85 года: материалы для решения некоторых вопросов полевой культуры в

хозяйствах зернового типа / Харьковское о-во сельского хозяйства. Харьков: Адольфа Дарре, 1885. 32 с.

3. Зайкевич А.Е. Опытные поля: краткий отчет о результатах, полученных на опытных полях Харьковского общества сельского хозяйства, за период их деятельности с 1881 по 1888 год. Харьков: Каплана и Бирюкова, 1888. 79 с.

4. Зайкевич А.Е., Гаркушенко Г.П. Отчет о работах, произведенных на опытных полях: Морочанское опытное поле / Харьковское о-во сельского хозяйства и с.-х. промышленности. Харьков: Адольфа Дарре, 1889. 44 с.

5. Зайкевич А.Е. Отчет о работах, произведенных на опытных полях за 1890 год / Харьковское о-во сельского хозяйства и с.-х. промышленности. Харьков: А.Н. Гусева, 1891. Вып. 15. 48 с.

6. Зайкевич А.Е. Труды опытных полей организованных в некоторых частных хозяйствах черноземной полосы России: отчет за 1892 год. Харьков: И.М. Варшавчика, 1893. 100 с.

7. Зайкевич А.Е. Об исследовании культуры русских пшениц. Харьков: А.Н. Гусева, 1891. 12 с

8. Будрин П.В. Южно-русские сорта хлебов (пшениц). «Южнорусская с.-х. газ.» 1910. № 4–5. С. 17-21.

9. Будрин П.В. Частное земледелие. Зерновые хлеба. Бобовые зерновые растения. Варшава: Тип. Варшавского уч. окр., 1902. Ч. 1. Вып. 1. 273 с.

10. Будрин П.В. Задачи и функции отдела селекции. В кн. Доклады о задачах и функциях отделов ХОС – ХОС. Харьков, 1913. С. 5-8.

11. Вергунов В.А., Пертенкова В.П., Ожерельева В.М. Харківський науковий центр з селекції сільськогосподарських культур: історія та сьогодення: до 100-річчя з дня заснування Ін-ту рослинництва ім. В.Я. Юр'єва / УААН, ДНСГБ, Ін-т рослинництва ім. В.Я. Юр'єва. Харків: Магда LTD, 2007. Кн. 17. 151 с.

12. Харківський сільськогосподарський науково-освітній центр з селекції і насінництва: становлення та діяльність (друга половина XIX – початок XX століття) / В.А. Вергунов, О.Ф. Глоба; наук. ред. В.А. Вергунов, В.П. Петренко; УААН, ДНСГБ. Харків, 2004. Кн. 6. 171 с.

13. Селекція, насінництво та сортознавство пшениці. Шелепов В.В., Гаврилук М.М., Чебаков М.П. та ін.; за ред. В.В. Шелепова; УААН, Миронівський ін-т пшениці ім. В.М. Ремесла. Миронівка, 2007. 405 с.

14. Бердышев А.П. От дикорастущих растений до культурной флоры. Москва: Наука, 1984. 161 с.

15. Областной съезд по селекции и семеноводству: труды, 20–26 января, Санкт-Петербург / Северное с.-х. о-во. – СПб. : Тип. Тренке и Фюсно, 1912. – Вып. 2. – 287 с.

116. Предварительный отчет районного опытного поля за 1912–1913 гг.: отчет / Харьковская областная сельскохозяйственная опытная станция. Отдел полеводства. Харьков: Тип. Печатное дело, 1914. 58 с.

17. Рождественский Б.Н. Главнейшие выводы полевых опытов 1913–1817 гг.: отчет Вып. 13. / Харьковская областная с.-х. оп. станция. Отдел полеводства. Сост.: Б.Н. Рождественский, Э.О. Заславский 1918, Харьков: изд. отдел Наркомзема УССР, 1922. 110 с.

Пивоварова О.С.,

студентка Харківського національного медичного університету,

Україна, м. Харків

МАНДРІВКА ПО ІСТОРІЇ МОГО ВИДАТНОГО КРАЮ

Дорогі читачі, я хотіла розповісти вам про історію свого невеликого, але гарного та краєзнавчого міста, яке отримало назву Сєверодонецьк.

Наш Сєверодонецький регіон утворився задовго до появи власне міста.

Тому історики виділяють декілька особливостей:

1) Цей регіон використовували татари для того, щоб потрапити з Криму в Москву – по Кальміуській самі. Також треба відмітити, що вони проходили через його важливу частину – це Борівський перевіз, який знаходився через Сіверський Донець. Кордон між Кримською і Ногайською сторонами проходив саме по Дінцю.

2) Регіон вважають серцевиною Придінцевого Порубіжжя, який охоплює Сіверський Донець з його притоками між гирлами річок Бахмут і Лугань. Тут проходили кордони між різними народами. Також сходились інтереси Великої Орди і Кримського ханства [1, с.10].

Взагалі, встановлення першого кілка на території майбутнього міста і першого будинка, і народження найпершої дитини, яка стала першим корінним сєверодончанином – все це відбулося в один і той же час-1934-й [2, с.95].

Перше робоче селище, що дало початок Сєверодонецьку, називалося так само, як і вся забудова – Лісхімстрой. До 1937 року перші квартали Лісхімстроя вже придбали свої реальні обриси. На перехресті сьгоднішніх вулиць Юності і Леніна утворився його центр, де були зосереджені будівлі школи, дитячі садки та ясла, універмаг, будівля управління будівництвом хімкомбінату (вул. Леніна, 8). І селище продовжувало будуватися досить інтенсивно. Важко і довго вирішувалося питання проектування і остаточного визначення промислового профілю майбутнього хімкомбінату біля Лисичанська. Його то хотіли побудувати, як завод по переробці і утилізації відходів, які вже діяли в цьому районі хімічних виробництв, то, як чистий завод із виробництва аміачних добрив. І тільки в кінці 1938 року було прийнято остаточне рішення про будівництво азотно-тукового хімічного комбінату з переважним виробництвом аміачної селітри.

Будівництво робочого селища Лісхімстроя передбачалося вести в північно-східному напрямку. Межі його визначалися нинішніми вулицями Сметаніна, Енергетиків, Заводським та Радянським проспектом. Центральною, осовою лінією повинна була стати вулиця Леніна. У 1937 році вона вже оформилася до перетину з вулицею Юності. На ній були побудовані перші будинки із силікатної цегли місцевого виробництва.

До початку Великої Вітчизняної війни у Лісхімстрої було споруджено 50 двоповерхових капітальних будинків, кілька десятків бараків. Існували вже не тільки школа, ясла, дитячий садок, але було побудовано ще й клуб, міську їдальню, будинок для приїжджих (елементарний готель барачного типу). Житловий фонд становив 27 тисяч квадратних метрів. У ньому проживало понад 3500 будівельників, монтажників, хіміків. Саме селище в той час вже переступило межу нинішньої вулиці Танкістів. Останні передвоєнні роки в історію нашого міста увійшли, як роки інтенсивного промислового, цивільного і культурного будівництва.

Знаменна подія відбулася в грудні 1950 року, коли селище отримало своє ім'я: Северодонецьк.

Наше місто отримало своє ім'я від річки Сіверський Донець. Але в саму назву вкралася помилка: Донець ніколи не називався Північним, він завжди був Сіверським Дінцем. Отже, і наше місто треба було би назвати Сіверськодонецьк. Спроби та пропозиції поправити назву нашого міста, привести його у відповідність з історично назвою Сіверського Дінця, ні до чого не привели. «Класифікатором об'єктів адміністративно-територіального устрою України», виданому в 1997 році, назва нашого міста затверджено офіційно і остаточно.

Северодонецьк просував свої кордони не лише в північно-східному, але і в південному напрямку. Ще вчорашня його околиця - вулиця Свердлова (нині вул. Енергетиків) ставала найбільш жвавою, по якій в місто кидався вантажний і пасажирський потік. У 1957 році посередині її виник із залізобетону найперший наш автовокзал. Це була одна з найцікавіших та найоригінальніших за своїм архітектурним рішенням споруда міста.

Із розвитком міста виникали все нові і нові проблеми, без вирішення яких не можна було забезпечити нормальну життєдіяльність. Водопостачання, санітарна очистка, теплопостачання, очищення стічних вод і каналізаційних стоків – всі ці питання вирішувалися швидко і ефективно завдяки тому, що всі підприємства і організації міста жили спільною турботою про благоустрій Северодонецька. Не стало винятком і питання транспорту.

У той же час наше місто стало літературною столицею регіону, оскільки в той період, з 1965 до 2000 року, коли у Северодонецьку жив і творив Йосип Борисович Курлат, відзначився найвищою активністю. Можна сказати, що це був пік літературного процесу [3, с.17].

У результаті, Северодонецьк став містом високої культури і освіти і до сих пір зберігає цю марку. І наш "Азот" – головне підприємство, завдяки якому і виник Северодонецьк.

У короткому історичному нарисі неможливо докладно розповісти в усіх подробностях про всі етапи становлення та розвитку молодого міста.

І все ж місто знайшло в собі сили, щоб не тільки вижити, вистояти, а й перебудуватися на ринковий спосіб господарювання, засвоїти нові економічні відносини, переорієнтуватися і продовжувати рухатися вперед.

Література

1. Сергій Каленюк, Микола Ломако. Давня історія Северодонецька. — Лисичанськ : ПП «Прінтекспрес», 2009. — 98с.
2. 70 славних лет Агафонов А.И., Алтухова А.В., Бутов В.В., Васильева О.В., Гордей Л.И., Перцовский С.А., Потапов А.А. Титаренко В.П., — Северодонецк, Луганской: 2004.— 300с., 37 цв.ил.
3. Каленюк Сергій Петрович. Северодонецьк літературний: Літературознавчі розвідки. — Северодонецьк: 2006. — 106 с.

Піроженко О.В.,

*студентка 1 курсу 24 групи 3 медичного факультету
Харківського національного медичного університету,*

Україна, м. Харків

ЖИТТЯ ВИДАТНОГО УКРАЇНСЬКОГО МЕДИКА – ДАНИЛА САМОЙЛОВИЧА

Данило Самійлович Самойлович – видатний український лікар, основоположник вітчизняної епідеміології. Один із перших, хто довів заразливість чуми через дотик. Він названий благодійником людства, через те що вніс величезний вклад у розвиток медицини. На його життя випала епідемія чуми, і Самойлович довів, що зараження відбувається контактним способом, тобто при спілкуванні з хворими або використання їх речей [1, с.4].

Народився в сім'ї священика Самійла Сушковського 11(22) грудня 1744 року в селі Яновка (у наш час Іванівка, Чернігівського району, Чернігівської області). За звичаєм він змінив прізвище на Самойлович, коли вступив у семінарію. Закінчив Чернігівський колегіум у 1756 році, і вступає у Київський загальноосвітній заклад. У 1761 році Данила, як одного із гідних студентів, запрошують навчатися у медичну школу Петербурга. Цей час став для майбутнього лікаря дуже важливим, бо займаючись не тільки на лекціях, а й практичною роботою, зародився його погляд на світ. Самойлович був сильною характером особистістю, наполегливим та справедливим. Володів латинською, французькою та польською мовами [1, с.5].

У 1767 році склавши екзамен, отримує звання лікаря, і працює декілька місяців, як викладач. Але вже через рік починається російсько-турецька війна, і Самойлович стає полковим лікарем. Він домігся значного зниження

захворюваності й смертності. Саме в цей час почала проявлятися чума або морова виразка. Ця хвороба ще в часи навчання зацікавила Данила. Він почав вивчати її, і зробив висновок, що ця хвороба поширюється при прямому контакті з хворими й через речі якими вони користувалися. Почав експериментувати зі спеціальними порошками, які виготовляв сам, для окурювання палат з зараженими. Також увів сортування хворих, яке почали використовувати й в інших лікарнях [1, с.8].

Працюючи у 1771 році в Москві, де був центр епідемії, молодий лікар приймаючи тяжко хворих, сам заражається чумою, але у легкій формі. Це приводить його до висновку, що гній містить ослаблену інфекцію. Хоч Самойлович і запропонував робити щеплення, але через упередження, це не вдалось впровадити в Москві. Його великою заслугою, була розробка протиепідемічних заходів – це ізоляція хворих, спеціальний одяг для медперсоналу та профілактичні заходи [1, с.9].

Після ліквідації чуми в Москві отримує срібну медаль, грошову винагороду та чин колезького асесора, яке дає йому право на спадкове дворянство, їде навчатися за кордоном в Стразбурзькому університеті та першим серед вітчизняних лікарів публікує дисертацію за межами Російської імперії в Голландії у 1780 році, темою якої було оперативне акушерство, за що отримує ступінь доктора медицини. Проживаючи в Парижі, Данило знайомиться з російським скульптором Феодосієм Щедрином, який робить з нього портрет-барельєф. Також у 1783 році французькою мовою він видає наукову роботу про чуму. Пише і публікує дві книги для простих людей про акушерство та лікування сказу, які стають популярними. За досягнення його обирають членом 12 іноземних академій і товариств. Але приїхавши у Петербург він залишається без роботи [2].

У 1784 році починається нова епідемія чуми, і Самойловича запрошує у Херсон граф Потьомкін, призначаючи його губернським лікарем Катеринославського намісництва і Таврійської області. Йому, як досвідченому лікарю вдається швидко зупинити епідемію, і він одним із перших на той час намагався виявити збудника хвороби за допомогою мікроскопа, але через недосконалість техніки йому це не вдалось. Свої спостереження публікує у французькому журналі. Незабаром Данило утврджує перше медичне наукове товариство у Російській імперії, яке займалося медико-профілактичними заходами в Херсоні [2].

Наприкінці 1784 року епідемія закінчилася в місті. Самойлович отримує високий чин колезького радника. Його вважали видатним фахівцем боротьби з чумою по всій Європі. Отримав золоту медаль від імператора Австрії [2].

З початком нової Російсько-турецької війни стає військовим лікарем при військах Суворова, він декілька разів рятував його ризикуючи життям і надалі

довго лікував. Самойлович створює перший військово-польовий госпіталь, біля міста Миколаєва. Видає ряд розпоряджень по очищенню води та заборонив вживати незрілі й сирі плоди, чим домогся зменшенню захворюваності шлунково-кишкової системи. Незабаром відомого лікаря, без причини, звільнюють за наказом Потьомкіна. Він залишається без засобів для існування, але продовжує займатися наукою і пише статті [2].

У 1793 році Самойловича призначають головним карантинним лікарем. За швидку ліквідацію інфекції, отримує орден Святого Володимира. У 1797 році отримує звання статського радника [3].

Коли у 1800 році карантинна служба була закрита, Данило Самойлович отримує чин інспектора Чорноморської медичної управи в Миколаєві, де працював останні роки життя. На цій посаді він закінчує чотиритомний підсумок його боротьби з чумою. Жив дуже скромно, бо багато коштів витрачав на підготовку та видання своїх наукових робіт. В 1804 році відправляється огляд госпіталів, аптек, лазаретів та перевірку роботи медичного персоналу. Він проїхав тисячу кілометрів у холодну зиму і повернувшись додому він тяжко захворів. 1805 року Данило Самойлович помирає у місті Миколаєві [3].

Можна підсумувати, що він був найталановитішим лікарем у своєму часі, але мав дуже тяжке й самовіддане життя. Можна сказати, що його місія, рятувати людей від однієї із найтяжчих недуг того часу – чуми, була найблагодійнішою. У світі про нього писали, як про «найвеличнішого благодійника людства». Наукова робота «Дослідження про чуму» стала однією з найпопулярніших в Європі, і була перекладена на французьку та німецьку мови. Талант Самойловича був запорукою щоденної, небезпечної роботи в центрі епідемії. Маючи визнання в Європі, але лишаючись неоднократно звільненим на батьківщині. Тож потрібно віднести шану цьому відданому лікарю, який не дивлячись ні на які перешкоди рятував життя людям [3].

Література

1. Кухар-Оньшко Н.А. Легендарные имена. Данило Самойлович и развитие здравоохранения в Николаеве: Очерк. – Николаев: Издательство Ирины Гудым, 2010. – 48с.: илл.
2. Т.А.Федоренко. Данил Самойлович Самойлович – «величайший благодетель человечества». №10 – 2015[Електронний ресурс]. URL: <https://www.krainaz.org/2015-10/85-sushkovsky>
3. [Електронний ресурс] URL: <http://heroes.profi-forex.org/ru/samojlovich-danilo-samijlovich>

Присяжнюк О.М.,

к.і.н., доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки

*ДЗ «Лівденноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»,*

Україна, м. Одеса

ДО ІСТОРІЇ ФРАНЦУЗЬКИХ ТЕОДОЛІТІВ МАЙСТРА ГАМБЕ

Більшість енциклопедій та стала історична традиція беззаперечно стверджують, що теодоліти сучасного типу з'явилися в Англії у XVI ст. [2, с.61]. Наша розвідка присвячена спробі охарактеризувати історію французьких вимірювальних пристроїв XIX століття, які послужили поштовхом для розвитку археологічних, мистецьких та географічних досліджень. Теодоліти та прилади Гамбе були основними технічними засобами для наукових геодезичних та топографічних вимірювань під час французьких експедицій в Морею, Алжир, Туніс та центральноафриканської експедиції у басейн річки Конго.

Анрі-Пруденс Гамбе (Труа, 1787 – Париж, 1847), безумовно, був одним із обдарованих та відомих французьких виробників майстерних приладів у першій половині XIX століття. Від свого батька, годинникаря Едме-Пруденса Гамбе він засвоїв основи приладобудівного мистецтва, а також деякі основи математики та фізики [4, р.183].

Інженер Національної школи мостів та доріг Коттене закликав молодого Гамбе переїхати до Парижа, щоб розвинути свою майстерність. Гамбе почав працювати на Ферра, не дуже вдалого виробника приладів, майстерня якого була розташована у Бур-ла-Рейні, маленькому селі поблизу Парижа. Однак через грошові проблеми Ферра довелося переїхати з Бур-ла-Рейна, а Гамбе поїхав до Парижу. Там він недовго працював у майстерні відомого виробника Етьєна Ленуара (1744–1832). Тим часом уряд призначив Ферра директором майстерні Школи мистецтв та ремесел в Шалоні. У 1808 р. Гамбе, незважаючи на пропозиції Е. Ленуара, вирішив прийняти пропозицію Ферра та стати головою ательє у цій школі.

Через рік, після смерті батька та завдяки його маленькій спадщині, Гамбе повернувся до Парижа, де відкрив власну майстерню на вулиці Фобур 52 у Сен-Дені. Через кілька років він познайомився з відомим фізиком та астрономом Франсуа Араго (1786–1853), який незабаром став не тільки прихильником, але й другом молодого виробника приладів. За допомогою Ф. Араго кар'єра Гамбе почала процвітати [4, р.188].

Одним з найбільших досягнень Гамбе стало створення дуже складного кругового подільного двигуна, який був одним із кращих для свого часу. Крім того, Гамбе значно вдосконалив методи поділу дуже великих кругів. Він також винайшов для власної майстерні декілька оригінальних верстатів (токарні верстати, лінійні розділювальні двигуни тощо). Близько 1820 р. він

розробив новий тип теодоліту, який був прийнятий Бюро депутатів для проведення низки операцій зйомки. Він також зробив перший катетометр, який використовували фізики П'єр Дюлонг та Алексіс Петі в своїх калориметричних дослідженнях.

Гамбе брав участь у кількох національних виставках, які проходили в Парижі в першій половині XIX століття. Перша велика міжнародна виставка у Франції була організована у 1855 році, однак до того вже давно існувала традиція французьких національних виставок.

На виставці 1819 р. Гамбе представив повторювальний круг, теодоліт, відбивальний круг, компаратор та точний магнітний компас [6, р.21]. Він отримав золоту медаль за ці красиво та точно виготовлені інструменти. У 1824 році йому було присвоєно другу золоту медаль за геліостат, точний компас із зчитуваними мікроскопами (який повинен був давати точність до ½ секунди) та екваторіал з двома розділеними кругами діаметром 3 фути. Геліостат Гамбе був прекрасним інструментом, але досить складним і дуже дорогим. Незабаром його витіснили простіші та дешевші геліостати Зільбермана [6, р.44].

На національній виставці 1827 року Гамбе був нагороджений третьою золотою медаллю за меридіанний круг для Паризької обсерваторії. На превеликий жаль журі Гамбе не брав участі у національних виставках 1837 та 1839 років, ймовірно, він був занадто зайнятий. Є відомості, що йому надходили пропозиції працювати у США та Росії, але він відмовився [3, р.11].

У 1832 р. Гамбе перемістив свою майстерню на вулицю П'єр-Леве 17, де вона залишалася до його смерті.

Важко зрозуміти реальну особистість Гамбе з надзвичайно риторичних біографій того часу. Він справді був скромною людиною, повністю поглиненою своєю роботою. Незважаючи на те, що він ніколи не шукав жодного офіційного визнання, діяльність Гамбе оцінило багато поважних європейських наукових товариств.

У 1827 році він був нагороджений Орденом почесного легіону, у 1837 р. його обрали членом Академії наук у Парижі, а у 1841 р. – Академії наук Стокгольма. Гембе помер у 1847 році і був похований на знаменитому паризькому кладовищі Пер-Лашез.

Діяльність його майстерні не зупинилася одразу. Кілька років після смерті Гамбе його вдова разом з братом та деякими його підготовленими працівниками продовжувала виготовляти наукові інструменти. У 1855 році на першій міжнародній виставці в Парижі мадам Гамбе представила кілька інструментів, за які вона отримала почесну медаль. Серед них був великий теодоліт, створення якого розпочав сам Гамбе. Як свідчить звіт про виставку, інструменти цього відомого виробника були представлені публіці в останній раз. Можна зробити висновок, що діяльність спадкоємців Гамбе

припинилася близько 1855 р. На жаль, наскільки нам відомо, Гамбе ніколи не публікував описового каталогу своїх інструментів [3, р.12].

Було б надто складно перерахувати всі збережені інструменти Гамбе, які зберігаються у багатьох європейських колекціях та музеях. Дві важливі групи його виробів можна побачити в Національному музеї мистецтв у Парижі та у Паризькій обсерваторії. В обсерваторії Рояль у Брюсселі зберігся його прекрасний теодоліт [5, р.300].

До початку XIX століття англійські точні прилади, як правило, вважалися найкращими. Континентальні наукові кабінети та обсерваторії часто були обладнані саме ними. Драматичні зміни та нагальні потреби, викликані французькою революцією, значною мірою сприяли початку нової ери у французькому приладобудуванні. З перших десятиліть XIX століття французькі виробники приладів не тільки закріпили свої позиції, але й завоювали важливий сегмент європейського ринку.

Робота та слава Гамбе зробили великий внесок у репутацію французької галузі точності XIX століття. Протягом багатьох десятиліть його ім'я було синонімом високої точності та надзвичайної майстерності.

Значний інтерес викликали теодоліти Гамбе у російських військових відомств першої половини XIX століття. Для ознайомлення з його приладами була організована поїздка полковника Генерального штаба Болотова у 1845 році, звіт про результати якої свідчить: «3 геодезичних інструментів Гамбе заслуговують на особливу увагу два теодоліти: один з них, прийнятий військовим відомством для вимірювання кутів першокласної мережі, є нічим іншим, як вдосконаленим повторювальним кругом Борда, відмінність його від останнього полягає в тому, що верхня труба має вертикальний рух, для вимірювання зенітних відстаней вона укріплюється на алідадному крузі у паралельному до нього положенні. Устрій іншого його інструменту схожий на малий універсальний інструмент Ертеля, різниця між ними складається у тому, що у Ертеля труба та вертикальний круг знаходяться на протилежних кінцях горизонтальної осі обертання, а у пристрої Гамбе труба та вертикальний круг прикріплені на одному кінці осі, а до протилежного кінця прикріплена противага» [1, с.41-42].

Гамбе можна вважати майстром делікатного і витонченого мистецтва поділу круга. Його теодоліти та повторювані круги використовувалися близько 100 років у всіх найважливіших французьких військових та наукових операціях. Його ім'я часто згадувалося у доповідях журі національних та міжнародних виставок як один із найкращих зразків мистецтва приладобудування. Насправді робота Гамбе являє собою родзинку цього періоду у французькій галузі точності, коли декілька геніальних майстрів, маючи всього лише кілька верстатів та власну

майстерність, змогли виготовити найкрасивіші та найкорисніші наукові інструменти свого століття.

Література

1. Отчет Генерального Штаба полковника Болотова о поездке его, по Высочайшему повелению, для обозрения геодезических и топографических работ за границею в 1845 году. Записки военно-топографического депо. Ч. X. Спб.: Военная типография, 1847. С. 41-42.
2. Пандул И.С., Зверевич В.В. Исторические и философские аспекты геодезии и маркшейдерии. СПб.: Политехника, 2012. 333 с.
3. Brenni P. H. P. Gambey. 19th Century French Scientific Instrument Makers. Bulletin of the Scientific Instrument Society. 1993. №38. P. 11-13.
4. Darbot J., Durrand-Soyer R. Biographie de Henry-Prudence Gambey. Archive de la Societe Academique de l'Aude. 1971-1972. Vol. CVI. P. 183-203,
5. Foucaud E. The Book of Illustrious Mechanics of Europe and America. W.J. Hamersley, 1845. P. 298-300.
6. McConnel A. Geomagnetic Instruments before 1900, London, 1980. P. 20-21, 44-45.

Семіхат І.К.,

студентка III-го медичного факультету, 27-ої групи

Кафедра суспільних наук, Харківський національний медичний університет,

Науковий керівник: к.і.н., Чернуха О.В.,

викладач краєзнавства Харківського національного медичного університету,

Україна, м. Харків

ХАВКІН ВОЛОДИМИР АРОНОВИЧ: ІСТОРІЯ УКРАЇНЦЯ, ЯКИЙ СТВОРИВ ПЕРШІ У СВІТІ ВАКЦИНИ ПРОТИ ЧУМИ І ХОЛЕРИ

Володимир Аронович Хавкін народився в 1860 році в Одесі, але дуже скоро сім'я переїхала до Бердянську. Батько майбутнього талановитого вченого відвідував єврейську школу. З дитинства Володимир був допитливою і працьовитою дитиною. Спочатку він блискуче вчився в хедері, єврейській школі для хлопчиків, а в 1879 році закінчив Бердянську російську чоловічу гімназію та вступив на природничий фізико-математичний факультету Імператорського Новоросійського університету в Одесі [1, с.132, 2, с.75].

В цей час в Новоросійському університеті працювали молоді, працьовиті, видатні в майбутньому вчені: фізіолог І.М. Сеченов, зоологи та ембріологи

А.О. Ковалевський та І.І. Мечников, фізик Н.А. Умов. Під впливом Іллі Мечникова, Володимир Хавкін зацікавився зоологією найпростіших.

За участь у політичній організації, яка виступала проти єврейських погромів в Одесі, Хавкіна двічі виганяли з університету і піддавали арештам.

В. Хавкіну все ж дозволили захистити кандидатську дисертацію екстерном в 1884 р, але продовжувати наукову роботу або викладати в Одесі він не зміг – він був неблагонадійним. Організація народовольців була в Одесі повністю розгромлена, В. Хавкін втратив близьких друзів, у нього не було можливості заробляти хоч якісь гроші.

Вийти з цього складного становища своєму талановитому та вправному учневі допоміг його педагог І.І. Мечников, який на той момент уже працював за кордоном. Для початку він допоміг В. Хавкіну стати приват-доцентом Лозаннського університету (Швейцарія), а потім рекомендував його в Пастерівський інститут в Парижі, де в той час вже працював сам [7].

Ілля Ілліч запропонував В. Хавкіну переїхати в Париж, щоб проводити дослідження в Пастерівському інституті, створеному видатним французьким мікробіологом Луї Пастером в 1888 р.

В Інституті на той період вільним було тільки місце молодшого бібліотекаря, але В. Хавкін на це місце погодився. Він виконував роботу бібліотекаря, а у вільний час від роботи займався в лабораторії дослідженнями [3, с.436].

У кінці 19 століття у світі бушували смертельні та небезпечні хвороби: чума та холера. Володимир Хавкін захопився розробкою вакцини проти холери й поставив перед собою завдання – знайти спосіб, як врятувати людство від цього тяжкого захворювання. Він проводив експерименти на кроликах та морських свинках, вводячи їм штами інфекцій, щоб розрахувати необхідну для профілактики дозу. До 1892 року Володимир Хавкін зумів створити першу ефективну вакцину проти холери і довів на самому собі її безпечність для людей.

Але французька влада не поспішала впроваджувати вакцину, винайдену іноземцем та й Російська імперія теж байдуже поставилась до відкриття вченого. А ось британський уряд зацікавився незваним відкриттям і дозволив Володимирові Хавкіну випробувати вакцину в Індії, де в цей час лютувала епідемія холери, що забирала багато людських життів [4, с.94-100].

1893 року вчений вирушив до Калькутти під статусом державного бактеріолога Британської корони. Дуже швидко у наметовому містечку вчений налагодив виробництво своєї вакцини і почалась масова вакцинація населення Калькутти. Хавкін особисто вакцинував понад 40 000 чоловік. Холера здалась і почала відступати, смертність в охоплених епідемією холери районах знизилася в десятки разів. Щеплення вакцини Хавкіна стали після цього масовими і застосовуються в покращеному вигляді досі [3, 4, с.100-102].

Та за холерою до Індії прийшла ще гірша біда – чума, епідемія якої вразила в 1896 році місто Бомбей і його околиці. З Калькутти Володимир Аронович перемістився в Бомбей, де за три місяці виготовив протичумну вакцину, а 10 січня 1897 року уже випробував її на собі. Протягом кількох років блискучий та великий мікробіолог безпосередньо брав участь у вакцинації населення [2, с.80-86].

Загалом в Індії було вакциновано понад 4 мільйонів людей. Протичумна вакцина Хавкіна одержала визнання в усьому світі. За сорок років були щеплені й убереглися від смерті більше тридцяти п'яти мільйонів чоловік. Видатний вчений був призначений головним бактеріологом Індії та директором Бомбейської протичумної лабораторії. Пізніше ця лабораторія була перетворена в Інститут Хавкіна. Державна пошта Індії випустила в обіг поштову марку з портретом видатного вченого. Всього лікар та вчений прожив у Індії двадцять два роки [7].

У 1897 році королева Вікторія нагородила Володимира Хавкіна одним з найпочесніших орденів Британської імперії. Вчений з Бердянська був обраний почесним членом багатьох наукових товариств та академій країн Європи й Азії. У 1909 році Паризька академія відмітила премією великий вклад Хавкіна в розвиток медицини.

У 1915 році Володимир Хавкін повернувся з Індії в Європу. У другій половині 20-х років він оселився в Лозанні, на березі Женевського озера. Саме в Лозанні Володимир звернувся до віри батьків і почав відвідувати синагогу. Восени 1927 році відвідав Одесу. За рік до смерті вчений заповів 500 тисяч доларів на створення фонду для заохочення молодих талантів у єврейських релігійних школах Східної Європи. Фонд Володимира Хавкіна існує й досі [9].

Видатний вчений з Бердянська помер у 1930 році в Лозанні, Швейцарія. В Індії смерть їх рятівника стала днем глибокого національного трауру. Це був справжній геній, що зміг протистояти смертельним хворобам і врятував людство від летальної холери і чуми [6, с.250-259].

У Бердянську згадали про свого славного земляка і в 2005 р. встановили бюст Володимира Ароновича біля входу в головний корпус Бердянського педагогічного інституту. Це – будівля колишньої чоловічої гімназії, в якій почав свій довгий і непростий шлях наш співвітчизник, великий філантроп, національний герой Індії, кавалер Великобританії [8].

Володимир Хавкін врятував не тільки тих, яким прищеплювали його вакцину, але і тих, кому прищеплювали вакцини від інших хвороб, а також багатьох інших, кого врятувала від загибелі ідея вакцинації, яку він широко пропагував [7].

15 березня 2020-го виповнилося 160 років з дня народження Володимира Хавкіна – великого вченого, доктора, епідеміолога і бактеріолога, який першим в історії людства створив вакцини проти холери та чуми.

Головні досягнення великого вченого та доктора:

- Він першим у 1892 році в розпал епідемії в Європі ввів власну вакцину самому собі, ставши національним героєм Франції тих років, та заслужив величезний авторитет у Луї Пастера.

- В Індії його шанують як божество, називаючи так само як і Ганді, Махатмою – тобто "батьком нації", а також "великим білим цілителем". Його іменем назвали створений ним інститут у Бомбеї – найбільший центр з вивчення чуми і холери у Південно-Східній Азії.

- Він єдиний українець, якого нагородила одним із найвищих орденів королева Великої Британії.

Антон Павлович Чехов так говорив про доктора Хавкіна: "Це найневідоміша людина, великий філантроп, якому аплодує вся Європа, а на батьківщині він нікому не відомий".

Література

1. Поповский М.А. Судьба доктора Хавкина. – М.: Издательство восточной литературы, 1963. – 132 с.

2. Лукаш Ольга. З Історії розвитку українсько-індійських зв'язків // Індія: давнина і сучасність: збірник наукових праць. Вип. І. – 2-ге вид., доповн. та уточ. / відп. наук. ред. О.І. Лукаш; НАН України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», Всеукраїнська асоціація індологів. – К., 2016. – С.75-86.

3. Віталій Абліцов «Галактика „Україна“. Українська діаспора: видатні постаті» – К.: КИТ, 2007. – 436 с.

4. «Імена твої, Україно» – Іван Корсак, Луцьк: ПВД «Твердиня», 2007. ст. 94-102

5. Резник В.И. Великая душа Владимира Хавкина // Мелитопольский краеведческий журнал, 2013, № 1, с. 3-11

6. Маркиш Давид. МАХАТМА. Вольные фантазии из жизни самого неизвестного человека. Роман. — М., Фонд Владимира Хавкина, Дуэль Александр и БукиВеди, 2019, с. 250-259

7. <https://www.krainaz.org/2018-08/430-khavkin>

8. <https://www.discoverukraine.com.ua/vchenij-z-berdyanska-shho-vryatuvav-svit-vid-xoleri-i-chumi/>

9. <https://www.5.ua/suspilstvo/volodymyr-khavkin-istoriia-ukraintsia-iakyi-stvoryv-pershii-v-sviti-vaksyny-proty-chumy-i-kholery-166555.html>

Солнишкіна А.А.,
студентка 3 медичного факультету
Харківського національного медичного університету,
Україна, м. Харків

ІСТОРІЯ ЗАСНУВАННЯ МІСТА КРЕМЕНЧУКА ПОЛТАВЬКОЇ ОБЛАСТІ

Кременчук – місто обласного підпорядкування Полтавської області, більша частина якого розташована на лівому березі Дніпра, а менша – на правому. Має річковий порт і є місцем відомої історичної переправи на Дніпрі.

Раніше кременчуцька земля була зовсім безлюдною. В V–III тисячолітті до н. е. з'явилися перші поселення. Кочові набіги, кримсько-ханські, турецькі завоювання, монголо-татарські спустошуючі наступи – усе це зазнавали у минулому Кременчуцькі землі [1, с.95].

Офіційною датою заснування Кременчука вважають 1571. Раніше Кременчук був фортецею, тому вважають, що назва міста походить від тюркського слова "керменчик", що в перекладі означає "невелика фортеця". Існує легенда, що колись давно тут пропливали каравани човнів. Стерновий помітив гранітні пороги й почав кричати: "Кремінь! Чув?" Згодом це словосполучення переросло в "Кременчук". Період кременчуцької історії з 1571 по 1764 роки можна назвати козацьким. В 1625 році біля озера Курукового (поблизу Кременчука) реєстрові козаки разом з запорожцями завдали поразки польсько-шляхетському війську; був укладений мирний договір, який увійшов в історію під назвою Куруківської угоди. В документах про ці події вперше згадується правобережна частина Кременчука – Крюків. Об'єднання Кременчука і Крюківського посаду мало позитивний вплив на розвиток економіки. Кременчук став найбільшим промисловим і торговим містом Полтавської губернії; тут було споруджено суконну фабрику, шкіряний завод, панчішну фабрику та інші підприємства. Правобережна частина міста перетворилася на центр соляної торгівлі. Професор Ю. Янсон так оцінив торгове значення Кременчука: «На всім Дніпрі між порогами і гирлом Прип'яті немає місця важливішого в торговому відношенні, ніж Кременчук» [4, с.681].

З'являються нові підприємства: вагонні майстерні (зараз Крюківський вагонобудівний завод), механічний завод (зараз Кредмаш). У Кременчуці з'являється новий вид транспорту: електричний трамвай завдяки Бельгійському акціонерному товариству [3, с.128].

Після 1914 року Кременчук відчув на собі Першу світову війну, Лютневу і Жовтневу революції, диктатуру, братовбивче пекло, НЕП, голодомор, репресії.

Поділ Кременчуцького повіту на три райони відбувся 1920 року. Райцентри були у Градизьку, Потоках та Глобиному, була утворена Кременчуцька губернія. Кременчук відновив статус великого промислового центру лише за перше десятиріччя нової влади. Будуються заново або реконструюються понад 60 промислових підприємств. [3, с.231]

Під час другої світової війни на території Кременчука створено низку концтаборів, там за два роки окупації було розстріляно понад 97 тисяч людей. На місці одного з колишніх таборів тепер споруджено меморіал «Вічно Живим». Житловий фонд міста був зруйнований на 95 %, було знищено 93 промислові підприємства, усі культурно-просвітницькі та навчальні заклади, залізницю, електростанцію, міст через Дніпро. Загальна сума збитків становила понад 1 млрд крб.

Будівництво нового моста не змусило себе довго чекати й у 1949 році був зведений новий Крюківський міст. Важка промисловість теж швидко оговталася після Другої світової війни й почала стрімко розвиватися. У Кременчуці було побудовано 3 машинобудівні заводи: автомобільний (КрАЗ), вагонобудівний (КВБЗ) та шляхових машин («Кредмаш») стали основою промисловості міста. Також побудували Кременчуцьку гідроелектростанцію у Світловодську. До річчя, Кременчуцьке водосховище найбільше в Україні. Були збудовані деякі хімічні підприємства: ТЕЦ, яка є найпотужнішою в області, найпотужніший в Європі нафтопереробний завод, а також завод технічного вуглецю. Споруджують нові житлові масиви, парки, проспекти, вулиці, палаци культури, сквери, кінотеатри, бібліотеки. Побудовано новий мікрорайон Кременчука Молодіжний. [2, с.463-472]

Література

1. Євселевський Л.І. Кременчуччина з давніх часів до XIX століття: Історичний нарис. – Полтава: Криниця, 1995.
2. Кременчук // Історія міст і сіл Української РСР. Полтавська область. – К., 1967.
3. Нарис історії Кременчука: Наукове видання/ Осташко О.І., Юшко В.М., Крот В.О., Стегній П.А.- Кременчук, 1995.
4. Вирський Д. "Українне місто": Кременчук від заснування до року 1764-го. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія», 2011.

Соловей В.В.,

*студентка 1 курсу 24 групи 3 медичного факультету
Харківського національного медичного університету,*

Україна, м Харків

ЖИТТЯ ТА ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ФІЛАТОВА ВОЛОДИМИРА ПЕТРОВИЧА

15 лютого 2020 року виповнилося 145 років від дня народження Філатова Володимира Петровича – радянського вченого, хірурга, офтальмолога, поета, художника, академіка, дійсного члена Академії наук та Академії медичних наук, професора, доктора медицини. Засновника та першого директора Інституту очних хвороб і тканинної терапії НАМН України. Автора близько 450-ти наукових праць та монографій. Разом з тим, він займався громадською та політичною діяльністю – обирався делегатом Надзвичайного З'їзду Рад України, був депутатом Одеської міської Ради, депутатом Верховної Ради УРСР, членом редакційної колегії багатьох журналів, редактором періодичного видання «Офтальмологічний журнал». Також прославився як захисник церковних пам'яток від знищення радянською владою. Чисельні досягнення цієї видатної людини можна перерахувати досить довго, а деяким з них людство завдячує й досі [1].

Володимир Петрович Філатов народився в 1875 році, в селі Михайлівка, Саранського повіту, Пензенської губернії в родині земського лікаря. Незабаром сім'я переїхала в Сибірськ де Володимир Петрович навчався в гімназії, закінчивши її в 1893 році. Батько В.П. Філатова, Петро Федорович Філатов, з шести братів якого – четверо присвятили своє життя медицині, був широко освіченим лікарем. Працюючи в області хірургії і очних хвороб в Сибірській земській лікарні, він перший пробудив у сина інтерес до медицини, зокрема – до офтальмології, та передав синові свою безмежну любов і відданість цій справі. Так, з 1892 по 1897 Філатов навчався в Московському університеті на медичному факультеті, працював ординатором в очній клініці університету, а потім в очній лікарні в Москві. В 1902 році був завідувачим кафедри очних хвороб Новоросійського університету [2].

С.С. Головін запросив В.П. Філатова до Одеси. Тут пройшла вся його подальша наукова і громадська діяльність. У 1906 році В.П. Філатов був уже асистентом клініки, а в 1908 році захистив докторську дисертацію на тему: «Вчення про клітинні отрути в офтальмології». Це велике дослідження, більш ніж на 400 сторінок В.П. Філатов присвятив своєму батькові – першому керівнику його наукової думки. У 1909 році молодий доктор

медицини отримав приват-доцентський курс. У 1911 році був затверджений завідувачем кафедри очних хвороб медичного факультету Новоросійського університету (з 1919 – Одеський медичний інститут) [3].

Першу спробу з пересадки рогівки Філатов зробив 28 лютого 1912 року, однак бажаного ефекту не отримав. Протягом багатьох років він удосконалював свою методику пересадки рогівки та разом з Марцинковським розробив спеціальний операційний інструментарій для кератопластики, який згодом отримав назву Філатова-Марцинковського. Двадцять років по тому – 6 травня 1931, Володимир Філатов провів першу успішну пересадку рогівки. Секрет успіху полягав в тому, що для кератопластики Філатов використовував рогівку трупа, яка до операції деякий час зберігалася в льоду. З огляду на успішний результат операції, він припустив, що саме охолодження рогівки сприяло її гарному приживленню, а це, в свою чергу, наштовхнуло вченого на думку про те, що в вираючих заморожених тканинах активізуються обмінні процеси. Згодом це відкриття дало поштовх до розвитку абсолютно нового напрямку в медицині – тканинної терапії [4].

Разом з тим у 1917 році В.П. Філатов запропонував оригінальний метод відновної хірургії – пластику на круглому шкіряному стеблі, або так званому стеблі Філатова. Цей метод мав значні переваги перед методом вільної пересадки, що використовували тоді, бо значно знижував ризик відмирання трансплантованої тканини [5].

20 лютого 1931 року В.П. Філатов був заарештований Одеським ГПУ за звинуваченням в участі в контрреволюційній військово-офіцерській організації. Причиною стали неоднократні висловлювання Філатова про незадоволення Радянською владою. Однак після отримання від нього зізнання та прохання про помилування в тому ж році був звільнений.

Завдяки зусиллям Філатова пересадка рогівки стала доступною безлічі пацієнтів. Вже до початку війни лікар зі своїми учнями прооперували близько 1000 очей – більше, ніж окулісти інших країн за 120 років. Філатов писав: «Ми маємо і випадки стовідсоткового відновлення зору з поверненням повної працездатності». У 1931 році з ініціативи Володимира Філатова при клініці очних хвороб відкрили глаукоматозний диспансер, а також станцію екстреної очної допомоги. Але клініка виявилася занадто мала, щоб вмістити всіх, хто цього потребує, і тоді 4 квітня 1936 року в Одесі був організований Інститут очних хвороб і тканинної терапії (нині Інститут очних хвороб та тканинної терапії імені академіка В.П. Філатова). У 1939 році на Пролетарському (а нині – Французькому) бульварі був побудований головний корпус інституту, а в 1945 році інституту присвоєно ім'я В.П. Філатова. У 1939 році був обраний дійсним членом АН УРСР, а в 1944 академіком АМН СРСР. Помер 30 Жовтня 1956 року на 82 році життя від

крововиливу в мозок. Захоронений на Другому Християнському кладовищі Одеси.

За свою багаторічну плідну наукову діяльність Філатов створив нову технологію вимірювання внутрішньоочного тиску, під назвою еластотонетрія; розробив технологію ефективної пересадки шкіри за допомогою мігруючого кожного стебла; розробив ефективні технології по лікуванню глаукоми і трахоми; створив чимало спеціалізованих інструментів, які допомогли полегшити роботу офтальмологів [2].

Література

1. <https://slovar.cc/enc/bse/2053587.html>
2. <https://tonnel.ru/?l=gzl&uid=530>
3. http://www.warheroes.ru/hero/hero.asp?Hero_id=12498
4. <http://volnarez.com.ua/novosti/interesnaya-odessa-institut-gde-glaza-delayut.html>
5. <https://cyberleninka.ru/article/n/100-let-stebelchatoy-kozhnoy-plastike-po-metodu-v-p-filatova/viewer>

Ха Т.М.,

студентка кафедри суспільних наук,

Харківського національного медичного університету,

Україна, м. Харків

ДО 181-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВИДАТНОГО УКРАЇНСЬКОГО ВЧЕНОГО-ОФТАЛЬМОЛОГА ГІРШМАНА ЛЕОНАРДО ЛЕОПОЛЬДОВИЧА (1839 – 1921)

Більше ста років відділяють нас від того часу, коли на медичному небосхилі спалахнула нова зірка – Леонард Леопольдович Гіршман, однак ніхто і ніщо не перевершило світло цього генія за такий довгий час. Це людина, яка своїми діяннями створила славу Харкову. Його ім'я відомо практично кожному жителю Першої столиці, в першу чергу завдяки однойменній вулиці і носить його ім'я офтальмологічної клініки. Але деякі перипетії життя знаменитого в кінці XIX–XX століття лікаря-офтальмолога набагато менш відомі широкій аудиторії [1].

Л.Л. Гіршман народився в місті Тукумс (Латвія) 13 березня 1839 р., в цьому ж році його сім'я переїхала до міста Харків. У 1855 р. шістнадцятирічний Леонард закінчив із золотою медаллю першу Харківську гімназію, вступив на медичний факультет Імператорського Харківського університету [2, с.79].

У 1860 році закінчив медичний факультет Харківського університету. Найбільш молодого лікаря зацікавила офтальмологія: «Не захопитися офтальмологією, – писав Гіршман, – в той час було неможливо. З маленького, занедбаного відділу хірургії вона розвинулася в самостійну науку, що стала на висоту точних наук». У 1861 році поїхав за кордон, де перебував до 1868 року, там Леонард Леопольдович стажувався у відомих європейських світил очної медицини Відня, Парижа, Гейдельберга, Берліна, працюючи в лабораторіях Дюбуа-Раймона, Грефе, Ієгера, Кнапп, Пагенштехера [2, с.80].

Навчався у творця офтальмоскопа фізика Германа фон Гельмгольца, який так перейнявся повагою до учня, що подарував йому апарат, який став першим такого роду приладом у Харкові. Півтора року Гіршман працював у клініці, у відомого німецького офтальмолога О. Пагенштехера, він настільки довіряв молодому практиканту, що, їдучи на відпочинок, залишав його замість себе на чолі клініки [2, с.81].

Активна наукова діяльність Л.Л. Гіршмана в Німеччині відзначена його обранням в члени Гейдельберзького офтальмологічного товариства в 1865 році. А коли повинен був повертатися до Харкова перед захистом дисертації, німецький лікар запропонував йому поїхати разом з ним в Америку, де він відкривав велику клініку. Ось тільки своє життя і кар'єру молодий лікар хотів будувати в Харкові, куди приїхав ще однорічним немовлям, де пройшли роки його студентської юності [2, с.83].

У 1868 – повернувся у Харков, захистив дисертацію на ступінь доктора медицини на тему «Матеріали для фізіології світловідчуття». Вже скоро Харків стали називати «очної Меккою» лише тому, що тут жив і працював Гіршман, якого називають «найкращим окулістом» країни: «Коли я почав свою практичну діяльність, я виявився першим – і багато років єдиним – фахівцем в обширній області всього південного сходу Російської імперії. Не важко було стати відомим там, де я виявився єдиним», – зазначав потім сам доктор. У 1870 році став штатним доцентом, у 1872 – у співпраці з очільником кафедри оперативної хірургії і хірургічної клініки Вильгельмом Грубе, Гіршманом засновано першу в Харкові і Україні університетську очну клініку, вона була невеликою, на 10 ліжок, але хворі їхали туди з усіх кінців нашої країни і зарубіжних держав. А у 1874 – обраний екстраординарним професором, 1884 – ординарним професором, Леонард Леопольдович вів офтальмологічні курси і мав приватну практику. Крім клініки університету, хворих приймав і на першому поверсі власного будинку, а вже у 1893 році йому було присвоєно звання заслуженого професора. У 1896 році побудовано двоповерхову клініку, де до 1905 року Гіршман завідував кафедрою, організованою на базі цієї клініки [3].

Він був блискучий клініцист і чудовий вчений і педагог. Л.Л. Гіршман був організатором двох кафедр офтальмології – Харківського державного

медичного інституту і Інституту удосконалення лікарів. Його наукові праці були присвячені міозит і мідріаз, викликаними різними лікарськими засобами, лікування трахоми, фізіології відчуття кольору, найменшому кутку зору та ін. [4].

У 1905 р. професор Л.Л. Гіршман в знак протесту проти відрахування групи революційно налаштованих студентів пішов у відставку і залишив клініку університету. Прагнучи утримати в місті видатного лікаря, Міська Дума 4 грудня 1906 р. ухвалила: «... внести до кошторису з 1907 р. 10 000 рублів на заснування очної лікарні імені професора Л.Л. Гіршмана, надавши переважне право на заняття ліжок в цій лікарні мешканцям міста Харкова».

Був створений комітет зі збору коштів на будівництво лікарні. За ініціативою Л.Л. Гіршмана в Харкові було створено училище для сліпих. До лікаря хворі приїжджали з Сибіру, Закавказзя, Бухари, Вірменії, Туреччини, Персії і навіть з Індії. Бідних хворих він приймав безкоштовно. Л.Л. Гіршман багато працював, у нього не було останньої години роботи, а був останній хворий. Він був прекрасним діагностом і чудовим хірургом. Серед його численних учнів – професор А.І. Меркулов, А.І. Дашевський, Н.І. Медведєв, Є.Б. Рабкин. Понад 30 років він знайомив західну офтальмологію з досягненнями російської офтальмології, публікуючи реферати в журналі «Archiv fir Augenheilkunde» [5].

У 1914 р. Харківська Дума надала Леонарду Гіршману звання Почесного громадянина Харкова. Зліва від входу Харківської міської клінічної лікарні № 14 – меморіальна дошка видатному вченому, а на другому поверсі лікарні встановлено дошку, присвячену побудові міської офтальмологічної клініки. А.П. Чехов писав про Леонарда Леопольдовича, з яким товаришував: «Харківський окуліст Гіршман, відомий філантроп ... свята людина» [6].

Через рік після повернення у Харков він познайомився з Ю.О. Кудашевою, Гіршману – 28, їй – 17. Він – з єврейської купецької сім'ї, хоч і перейшов в лютеранство, вона – княжна православного віросповідання [7, с.13].

Невисокий на зріст, худорлявий молодий чоловік все ж підкорив серце дівчини. Гіршман ризикнув попросити руки у батьків коханої, ті погодилися. Успіху в любові посприяла швидко розповсюджувалась по всій країні слава молодого лікаря. Весілля закохані відсвяткували в родовому маєтку дружини в Полтавській губернії. Як придане молода отримала від батька 50 десятин.

Сім'янином Леонард Леопольдович, незважаючи на страшну зайнятість, був дуже хорошим, відданим, любив своїх чотирьох дітей – синів і дочку. Вже будучи дорослою, дочка померла [7, с.14].

Під час прийомів до лікаря приходили не тільки за медичною допомогою, а й за матеріальною та моральною. У лікаря часто не було часу розмовляти, тому прохання передавалися в конвертах: просили допомогти кудись

влаштувати дитину, звільнити когось від військового обов'язку, іноді – пряме прохання дати грошей. Гіршман вкладав суму в конверт і віддавав його посылним.

Одного разу жінка привела сліпого чоловіка, лікар перейнявся горем цієї сім'ї, хоч і не міг допомогти зцілити хворого, але просто дав їм гроші, щоб хоч чимось вони могли втішитися. Бідняки приходили до офтальмолога, знаючи, що той грошей не візьме, також часто він давав гроші пацієнтам, щоб вони могли придбати ліки. Сучасники сміялися: записом на лікарський прийом, який проходить в будинку Гіршмана, займався його швейцар. Ходили чутки, що він міг заробити на записах більше грошей, ніж сам лікар, адже він не встановлював плати за прийом [7, с.20].

Розклад офтальмолога був напруженим: з 10 до 16 годин він займався прийомом хворих, оперував, читав лекції, проводив практичні заняття зі студентами і лікарями. Часу на обід і відпочинок виділялося близько чверті години, після чого проводився вечірній прийом на дому. Тривав він іноді до півночі, але частка уваги, дбайливого ставлення, з яким Гіршман зустрічав першого хворого, діставалися і останньому. Але найбільшою заслугою вважав те, що привчив простих селян звертатися за лікарською допомогою [7, с.21].

На святкуванні 35-річчя діяльності Гіршмана колишній ректор університету говорив, що його завжди вражало, як на вигляд такий не дуже міцний фізично людина може стільки працювати.

Дожив лікар до 1921 року, але помер не від старості, хоча не дожив місяць до 82 років. Розтин показав, що причиною смерті став туберкульоз кишечника. Від туберкульозу помер і один з синів Гіршмана. Про нього Гіршман дбав, возив його по закордонним курортам, де, до речі, познайомився з Чеховим [8, с.21].

Коли Гіршмана просили не перевтомлюватися, він говорив: «Лікарі вмирають від двох причин - від голоду або від перевтоми. Надайте мені краще вибрати іншу причину». Коли його просили припинити тривалий прийом: «У мене буде ще протягом такого тривалого часу для відпочинку в могилі» [8, с.22].

Цікаві факти про Гіршмана:

1. Лікар був першим у Харкові, хто застосував офтальмоскоп, який дозволяв проводити більш складні операції на очах.

2. Він також першим в країні почав оперувати хворих, розташовуючи їх в сидячому положенні.

3. Гіршман займався лікарською практикою 61 рік [9].

У 1929 році Сорокинський провулок перейменували на вулицю Гіршмана, яка знаходиться в центрі міста і з'єднує Сумську і Пушкінську вулиці. Його ім'я носить Міська офтальмологічна клініка в Харкові. Також у Харкові 15 жовтня 2009 був відкритий пам'ятник Леонарду Гіршману.

Пам'ятник виготовлений з граніту та бронзи. На постаменті встановлено лікар і сліпа дівчинка. Пам'ятник встановили в сквері біля очної клініки. На відкритті була присутня правнучка Гіршмана – Вікторія Гіршман (Комас) з дочкою Аелітою [10, с.66].

Нагороди Леонарда Леопольдовича Гіршмана:

1. Орден Св. Анни 2-го ступеня (1879 р.) і 1-го ступеня (1907 р.);
2. Орден Св. Володимира 3-го ступеня (1894 р.);
3. Орден Св. Станіслава 1-го ступеня (1896 р.) [11, с.20].

Я вважаю, що Гіршман Леонард Леопольдович представляє собою одного з найвидатніших лікарів України та навіть за її межами. А його доброзичливе серце, яке цілком належало медицині, змушує шанувати та пишатися. Якщо тоді, у ХІХ – початку ХХ століттях, офтальмолог віддавав увесь свій час на пацієнтів: «Лікарі вмирають від двох причин – від голоду або від перевтоми. Надайте мені краще вибрати іншу причину», а коли його просили припинити тривалий прийом і відпочити, він говорив: «У мене буде ще протягом такого тривалого часу для відпочинку в могилі», то навіть зараз, не знаючи про це, Леонард Леопольдович дає великий скарб для кожного медика – це свій приклад для наслідування.

Література

1. <https://kr.ua/life/633772-ofthalmolohu-prevratyvshemu-kharkov-v-hlaznuui-mekku-zhenytsia-na-kniazhne-pomohla-slava>
2. Гіршман, Леонард Леопольдович // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона : в 86 т. (82 т. и 4 доп.). – СПб., 1890–1907, с.79-83.
3. <https://ru.calameo.com/read/0033067344110571ae922>
4. <http://aprilpublish.ru/ofthalmologi-19-20-veka/girshman-leonard-leopoldovich-1839-1921.html>
5. <https://www.miloserdie.ru/article/leonard-girshman-glaznoj-hirurg-virtuoz/>
6. <https://www.shukach.com/ru/node/18552>
7. Меркулов И.И., Жизнь и деятельность Л.Л. Гиршмана, в кн.: XV научная сессия Украинского научно-исследовательского института глазных болезней им. Л.Л. Гиршмана, Хар., 1964, с.13-21.
8. Авербах И.М. ГИРШМАН Леонард Леопольдович // Большая медицинская энциклопедия / Б. В., с.21 - 22.
9. https://www.sq.com.ua/rus/news/teksty/25.03.2019/desyat_faktov_o_girshmane/
10. Гіршман // Малый энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона : в 4 т. – СПб., 1907–1909, с.66.
11. Карнацевич В. Л. 100 знаменитых харьковчан / Р.Е. Панченко. — Харьков: Фолио, 2005. – 510 с. – 3000 экз. – ISBN 966-03-3202-5, с.20.

Ціватий В.Г.,

доцент, к.і.н., Заслужений працівник освіти України,

доцент кафедри історії світового українства

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

Україна, м. Київ

ЄВРОПЕЙСЬКА ІСТОРИЧНА ГАСТРОНОМІКА: ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ, ДИПЛОМАТИЧНИЙ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ДИСКУРСИ ДОБИ РАНЬОГО МОДЕРНОГО ЧАСУ (XVI–XVIII СТ.)

Дипломатія, зовнішня політика і міжнародні відносини провідних держав Європи доби Середньовіччя та раннього Модерного часу традиційно уособлювалися в образі та діях їх правителів (владарів-державців) або відомих політиків, дипломатів, істориків, митців і поетів, оскільки підходи, принципи, переконання, рішення та практичні дипломатичні дії багато в чому визначали й загальний поступ дипломатії зазначеного періоду, і визначили її подальший розвиток під впливом європейських політико-дипломатичних та інституціональних процесів.

Ці категорії тісно пов'язані з категоріями «історична гастрономіка», «гастрономічна культура», «гастрономічна дипломатія», «кулінарна дипломатія», «історія продуктів, їжі, страв і десертів» в історико-дипломатичній ретроспективі та уособлюють типологію історичних суспільств [7; 11, с.268-274; 12].

Серед зовнішньополітичних постулатів доби Середньовіччя та раннього Нового часу вже стало традицією вважати Італію, з її містами-державами, фаворитом втілення й просування політико-дипломатичних ідей та традицій європейської дипломатичної практики, яка актуальною залишається й на сьогодні. Тому цілком можна погодитися з твердженням, що Італія є не лише прабатьківщиною сучасної дипломатії, а й європейської історичної гастрономіки та гастрономічної дипломатії (гастро-дипломатії) [10, с.136-141; 17].

Для доби Середньовіччя та раннього Нового часу був характерний об'єктивно обумовлений процес інституціонального оформлення національних гастрономічних культур і інституціоналізації національних страв [1;6].

Термін «морозиво» (італійською мовою – gelat) має визначення як заморожений солодкий продукт. Перший етап інституціоналізації морозива як десерту науковці пов'язують традиційно із цивілізаціями Сходу – з гастрономічною історією Стародавнього Китаю [3;8].

У Київській Русі аналог морозива виник незалежно від китайського історичного ареалу. Тут особливою популярністю користувався рецепт холодного десерту, який міксувався із замороженого дрібно наструганого молока і свіжих ягід, сухих родзинок, абрикос, і навіть заморожених вершків або сиру.

Другий – європейський (італійсько-європейський) етап інституціональної історії солодкого десерту пов'язаний із ім'ям та діяльністю Марко Поло. Історична традиція саме з ним пов'язує появу морозива в Європі. Цей італійський мандрівник надав європейцям кілька рецептів невідомого доти десерту.

Після повернення в 1292 році у Венецію після двадцятирічного перебування у Центральній Азії Марко Поло привіз із Далекого Сходу рецепти заморожування води. Ця заморожена вода стала дуже популярною не лише у Венеції, а й по всій Італії. Як особистий подарунок монгольського Кублай-хана Марко Поло привіз рецепт приготування замороженого щербетоподібного блюда, прообразу морозива [5;12].

У середньовічній та ранньомодерній Європі уявлення про владу та багатство були пов'язані передусім із земельною власністю, наявністю худоби та, звичайно – багатою трапезою. Саме трапезою, як колективним застіллям, на відміну від харчування вдома на самоті.

В епоху Відродження, завдяки мистецьким рецептам приготування страв, як наслідок, їх вишуканим смакам і вимогам щодо гармонії на столі, з'являється та поширюється європейським континентом справжня гастрономічна культура [9, с.287-294; 15, р.26-29].

Аристократичні претензії європейського застілля епохи раннього Модерного часу виявлялися в органічній комбінації відповідного етикету, сервіровки та шляхетності застольних манер, що створювало можливість задоволення більш широкого діапазону потреб у процесі трапези, зокрема – десертних продуктів.

Емблематичний матеріал станової диференціації смаків, згідно з пануючою ідеологією аристократичного світу, можна знайти в документальних пам'ятках хроністів епохи Середніх віків. «Зроби так, щоби невіглас не смакував солодким, а лише кислим; як він є селянин, селянином й залишиться...», – говорить в пісні Д. Серміні (кінець XIV – початок XV ст.) [12, р.129-131].

Нова хвиля інтересу до морозива виникає у XVI столітті. У XVI столітті в Італії заморожені молочні суміші із фруктами були поширені вже досить широко, і це захоплення оволодівало все новими й новими країнами. Італійська мода на морозиво завойовувала Європу... [4].

Однак, на початку раннього Нового часу в Європі морозиво залишалося вибором і можливостями обраних, його вважали екзотичними ласощами для

імператорів і королів – крім Італії – де морозиво швидше, ніж де інде в інших країнах, ставало масовим і доступним продуктом.

Правителі Венеції суворо слідкували за дотриманням східної рецептури морозива, не дозволяючи кухарям ні на йоту відступати від неї, але згодом повністю довірилися кухарям і були вражені їх кулінарною витонченістю, віртуозністю й рецептурною винахідливістю. Мода на морозиво саме в добу раннього Нового часу швидко поширилася на всю Італію та заповонила всю Європу... [4;5].

Флорентійський кухар Джакомо Джильєрі, який тривалий час служив у багдадського халіфа, подарував рідному місту рецепт найніжнішого різнокольорового сорбету (sorbetto) – охолодженого фруктового соку з різноманітними добавками [4;13]. Пізніше у Флоренції розпочали готувати згущену масу із суміші соків, надаючи їм різноманітні форми. Десерт розкладали в олов'яні або бляшані коробки і заморожували, обклавши їх колотою кригою і сіллю – і це вже практично «наше» – сучасне морозиво.

У 1553 році Катерина Медичі стала дружиною Генріха II і, відповідно, посіла місце королеви Франції. Саме з цієї нагоди було прийняте рішення на весільних святкуваннях згадати про трохи призабутий, але так шанований європейцями десерт – морозиво.

Запрошені італійські кондитери приготували із цієї нагоди 34 види морозива і протягом 34 днів дипломатично-шлюбної церемонії подавали до весільного столу гостям кожного дня новий сорт морозива [16].

До святкового меню потрапило за вибором королеви Франції морозиво з малини, апельсинів (помаранчів) і лимонів. Саме вона привезла із собою цей унікальний рецепт виготовлення італійського сорбету/щербету (морозива). У світі короля Франції був виготовлювач прохолодних страв і напоїв по імені Бенталенті, італієць за походженням.

Цікавий той факт, що рецепти складу морозива охоронялися державою і утаємничувалися, це була державна таємниця. Однак, у 1560 році одним італійцем був зроблений запис про продукт, який отримувався з молока, підсолоджувався медом і за своєю консистенцією мав бути замороженим.

У 1625 році Генрієтта Марія, онука Катерини Медичі, стає дружиною Карла I Англійського. Вона бере у свою свиту (свій почет) особистого кухаря і кондитера з виготовлення морозива Геральді Тіссайна, якому загрожувала смертна кара, у разі якщо він будь-кому розповість або оприлюднить свої рецепти. Але згодом, коли в 1649 році Карл I був на вимогу Кромвелля був старчений шляхом обезголовлення, Тіссайн повертається в Париж і все таки, не зважаючи на певні перепони, продає свій найкращий рецепт морозива під назвою «льодяна неаполітанка» (шоколадне морозиво) у шоколадне кафе [17].

Також, у 1649 році з'являється ванільне морозиво – його автором вважається французький кулінар Жерар Тірсе. Після цього рецептура оновлювалася постійно – з'являлися все нові й нові сорти морозива. Лідерами в цьому процесі продовжували залишатися італійці й французи.

За часів правління французької королеви Анни Австрійської вперше з'являється шоколадне і ванільне морозиво. У 1600 році італієць-емігрант Джованні Бозіліо організує перше кафе-морозиво у м. Нью-Йорк. Італієць, родом із Сицилії, Франческо Прокопіо дель Контеллі уже влітку 1660 року відкрив у Парижі продаж морозива і став першим морозивником. Його кафе-морозиво в Парижі навпроти театру Комеді Франсез.

У 1782 році в цьому кафе, перейменованому на французький лад у «Прокоп» уже пропонували до 80 сортів морозива. У числі завсідників цього ушлявленого кафе «Прокоп» був і Наполеон Бонапарт... Цей заклад процвітає й на сьогодні [2].

У Контеллі відшукалося багато продовжувачів: незабаром невеличкі ресторанички, які спеціалізувалися на морозиві, заповнили Рим і Париж. Особливо багато їх було у кварталі Пале-Рояль. У часи Французької революції (1789–1794) якобінці любили проводити в таких кафе свої зібрання.

Незабаром морозиво підкорило весь світ і набуло статусу із італійсько-європейського – статусу світового.

Перший опублікований рецепт морозива з'явився в 1718 році у збірнику рецептів міссіс Мері Іле, видрукований у Лондоні [14;17].

Таким чином, на всіх етапах інституціональної історії морозива як десертного продукту італійці як правило тримали пальму першості. Морозиво як визнаний десерт інституціоналізувався саме в добу раннього Модерного часу і в подальші історичні епохи поширювався по всьому світові, удосконалюючись і урізноманітнюючись.

Цей десерт мав вагоме значення в гастрономічній дипломатії та зовнішній політиці. Цей процес успішно продовжується і на сьогодні...

Література

1. Богданов И. Лекарство от скуки, или История мороженого. – М.: Новое литературное обозрение, 2007. – 192с., ил.
2. Генис А. Сладкая жизнь. – М.: Вагриус, 2004. – 350с.
3. Искусство и культура Европы эпохи Возрождения и раннего Нового времени: Сборник трудов в честь Всеволода Матвеевича Володарского. – М.: Центр гуманитарных инициатив, 2016. – 416с.
4. Капатти А., Монтанари М. Итальянская кухня. История одной культуры / А. Капатти, М. Монтанари: пер. С итал. – М.: Новое литературное обозрение, 2006. – 480с.

5. Монтанари М. Голод и изобилие. История питания в Европе. – Санкт-Петербург: ALEXANDRIA, 2009. – 279с.
6. Ніколенко В.В. Соціальна символіка їжі суспільства старого ладу // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – Серія «Соціологія». – 2013. – № 1045. – С. 48-53.
7. Ніколенко В.В. Українська гастрономічна культура як соціальний феномен // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – Серія «Соціологія». – 2016. – Випуск 36. – С. 75-81.
8. Пеллеріно Артузи. Наука приготування и искусство поглощения пищи: пер. с итал. – М., 2016. – 334с.
9. Циватий В.Г. Институционализация дипломатической службы европейских государств на рубеже Средневековья и раннего Нового времени: теоретико-методологический аспект / Вячеслав Циватий // Codrul Cosminului. – 2012. – Т. XVIII. – No. 2. – P. 287-294. (Румыния).
10. Циватий, В.Г. Інституції та дилеми європейської дипломатичної практики доби раннього Нового часу (XVI-XVIII ст.) / В.Г. Циватий // Науковий вісник Дипломатичної академії України / Ред. В.Г. Циватий. – 2014. – Вип. 21. – Частина I. – Серія «Історичні науки». – С. 136-141.
11. Циватий В.Г. Європейська зовнішня політика доби раннього Нового і Нового часу: проблеми інституціоналізації (теоретико-методологічний аспект) / В.Г. Циватий // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – К., 2000. – Вип. 4. – С. 268-274.
12. Bennassar B., Jasquart J. Le XVI-e siècle / B. Bennassar, J. Jasquart – Paris, 1972. – 234p.
13. Dumont J. Corps universelle diplomatique du droit des gens. – Amsterdam, 1726 / J. Dumont. – Т.3. – Pt.2.
14. Eales, Mary. Mrs. Mary Eales's Receipts. – London: Prospect Books, 1985. – 269p.
15. International Relations. Edited by Stephen McGlinchey. – Bristol, England, 2017. – Part I: DIPLOMACY. – P. 26-36.
16. Sée H., Rebillon A. Le XVI siècle / H. Sée, A. Rebillon. – Paris, 1934. – 366p.
17. «To Ice Cream» in Project Gutenberg's Mrs. Mary Eales's Receipts (1733), by Mary Eales. – 270 p.

**STATE ADMINISTRATION AND LAW.
POLITICAL SCIENCE AND INTERNATIONAL RELATIONS**

Богатчук С.С.,

*доцент, к.і.н., доцент кафедри історії України та філософії
Вінницького національного аграрного університету,*

Україна, м. Вінниця

ЛЕВКО ЛУК'ЯНЕНКО – «БАТЬКО НЕЗАЛЕЖНОСТІ»

*Той, хто каже, що незалежність впала нам з неба,
не знає, що ми діставали по 10 років тюрми і заслання*

Політичне життя Левка Лук'яненка складається з 72 днів в очікуванні страти, 27 років таборів, 13 томів спогадів.

Л. Лук'яненко навчався на юридичному факультеті Московського університету ім. М. Ломоносова. В своїй сповіді він згадував, що вже в 1950 р. зрозумів, що необхідно боротися за самостійну Україну, бо в ній панують суцільні злидні. І Лук'яненко вирішив, що має цьому присвятити своє життя [1, с.13].

У 1956 р. правозахисник прийшов до висновку змінити стратегічну концепцію своєї боротьби. Він відзначав, що дуже важко давалося йому носити мундир радянського активіста-комуніста. А коли він ще більше заглиблювався в ідею самостійної України, то відчував себе чужим в цьому суспільстві. «Цей моральний тягар, як згадував Лук'яненко, виявився для мене заважкий». Тому він приймає рішення про припинення громадянської активності та прийняття нового статусу ідейного підпілля [1, с.14].

В середині 1959 р. Лук'яненко перейшов працювати до Глинянського району в адвокатуру, щоб мати більше вільного часу для формування програмних дій нелегальної організації.

7 листопада 1960 р. у Львові відбулася зустріч засновників УРСС (Л. Лук'яненко, І. Кандиба, С. Вірун, В. Луцьків). Основне питання, що вирішувалося на львівській нараді, це – розробка теоретичних засад програми організації [2, с.36].

Діяльність УРСС була викрита через зраду одного з учасників, який за сумісництвом був провокатором.

Як юрист, Лук'яненко знав, що жодного закону він не порушує. Та отримує смертний вирок. 72 дні перебуває у камері смертників, очікуючи здійснення вироку, який був замінений на повільну смерть: 15 років

ув'язнення! Від дзвінка до дзвінка. Вся молодість пройшла у в'язниці! А далі – знову десять років ув'язнення та заслання до Сибіру. Всього 27 років! [3, с.3].

Відбувати вирок Лук'яненка відправили в Мордовію. В таборі велику частину в'язнів склали українці. Там більше часу він приділяв самоосвіті, читаючи різну літературу, активно займався агітацією серед українців, спілкується з політв'язнями з Латвії, Литви та Естонії. У кінці 60-х років, в результаті масових арештів в Україні, чисельність цього табору почала збільшуватися за рахунок прибуття українських дисидентів. Політичне життя політв'язнів завирувало, тому керівництво табору вимушено було перевести найактивніших в'язнів до відомої в'язниці Володимирський централ [2, с.154].

У 1970 р. більшість з в'язнів повернули в Мордовський табір. Не витримуючи умов перебування в цьому таборі, неодноразово оголошували голодування. Політв'язні вимагали покращити умови їх утримання та перевести в'язнів-українців відбувати покарання на Батьківщину. Групу українських в'язнів (і Л. Лук'яненка теж) перевели в інший табір за Урал. Коли закінчувався його термін, Лук'яненка перевезли до Чернігова, там він був і залишений на поселення.

З поверненням до України Лук'яненко поринає у новий виток національно-визвольного руху. У вересні 1976 р. він став членом Української гельсінської спілки, яка підтримувала ідеї захисту прав громадян і була другою за своєю активністю в Радянському Союзі. В лютому 1977 р. учасників цієї спілки почали заарештовувати. В грудні цього ж року ув'язнили й Л. Лук'яненка [2, с.164]. Під час перебування у в'язниці він голодував, відмовлявся від радянського громадянства. В червні 1978 року був засуджений на термін до 10 років. Відбувати новий вирок його відправили в мордовський табір, знайомий йому за першим терміном. В ув'язненні Лук'яненко не полишає своєї політичної активності, він постійно надсилає різноманітні відозви на волю, за що й був переведений до спецв'язниці суворого режиму на Уралі [1, с.28].

Повернувшись до України після ув'язнення, продовжує правозахисну й політичну діяльність.

У 1990 р. на березневих виборах до Верховної Ради УРСР був обраний депутатом від округу Івано-Франківської області. У квітні цього року був проведений установчий з'їзд першої незалежної партії "Української республіканської партії", на якому Лук'яненко був обраний її керівником.

Під час роботи у Верховній Раді Левка Лук'яненка обирають співголовою демократичної групи "Народна рада", до складу якої ввійшло 125 осіб.

"Народна рада" засудила спробу державного перевороту 19 серпня 1991 року в Москві і закликала протистояти йому. 23 серпня, коли путч було вже

придушено, членами «Народної ради» (серед яких був і Л. Лук'яненко) було запропоновано одразу ж проголосити незалежність України.

Саме Левко Лук'яненко у своєму зошиті 23 серпня написав проект Акту про незалежність України, який був ухвалений 24 серпня 1991 року, проголосивши про утворення незалежної держави – УКРАЇНА.

Л. Лук'яненко як кандидат приймав участь у виборах першого президента незалежної України. На виборах президента 1 грудня 1991 року демократи не змогли домовитися про спільного кандидата. Перемогу вже в першому турі отримав екс-комуніст Леонід Кравчук. Лідер Народного руху В'ячеслав Чорновіл отримав 23%, а Левко Лук'яненко посів третє місце з результатом у 4,5%.

У 1992 році Левко Лук'яненко склав депутатський мандат, і був призначений на посаду посла в Канаду, розбудовуючи дипломатичні відносини незалежної України з цією державою.

У Лук'яненка запитували, чи не тримає він образу на систему, що засудила його на 27 років. Відповів, що якби це сталося, то серце почорніло б, лише віра, віра в Бога підтримувала його.

Після проголошення незалежності Л. Лук'яненко довелося зустрітися з колективом СБ України. І жодного слова докору не почули від нього ті, хто ще вчора збирав на нього компромат, відправляв до в'язниці: «вчора ви служили імперії. Я розумію. Служба є служба. Сьогодні у Вас інше завдання – охороняйте Україну, вона всім нам мати. Любіть її щиро, з чистим серцем» [3, с.3].

Ось таким він був «батько незалежності». Він прожив довге й важке життя, та жодного дня не сумнівався в тому, що робив.

Саме завдяки сміливості таких людей висловлювати свої думки, йти вперед, боротися до перемоги Україна здобула незалежність.

Література

1. Лук'яненко Л. Сповідь у камері смертників Київ: Вітчизна. 1991. 125 с.
2. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960-80-х років. Київ: Либідь. 1995. 224 с.
3. Правденко С. Феномен Левка Лук'яненка // Голос України. 1995. 24 січня. с. 3.

Заблоцький В.В.,

*професор, д.держ.упр., професор кафедри публічної служби та управління
навчальними й соціальними закладами,*

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,

Україна, м. Старобільськ.

РОЗВИТОК ІДЕЙ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ В ХІ – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Будь-яке наукове знання завжди базується на ретельному вивченні, аналізі, систематизації та узагальненні поглядів, думок і розробок минулих поколінь. Повернення до джерельної бази попередників є спробою віднайти у минулому осмислення феномену держави, її сутності, форми існування задля вдосконалення вітчизняної парадигми публічного управління, розуміння сенсу й мети державотворення, що є актуальним для подальшого розвитку державотворчих процесів в Україні.

Треба зазначити, що початкові процеси формування політичної думки на українських теренах пов'язують з літописами датованими першою половиною ХІ століття. В цей період було створено «Слово про закон і благодать», авторство якого приписують митрополиту Іларіону Київському (? – бл. 1053).

Автор, схвалюючи політику князя Володимира, намагався визначити Київську Русь як незалежне державне формування. Ця думка була продовжена у «Повісті временних літ», авторство якої приписують монахові Нестору (бл.1055-1113). З середини ХІ століття у політичній думці Київської Русі, поряд з ідеологією «великокнязівського» правління, виникає зумовлений феодальним роздробленням країни й розвитком князівського сепаратизму, церковно-аскетичний напрям. Першим, хто сформулював політичні вимоги, які визначали церковну лінію в епоху удільних князівств, був Києво-Печерський ігумен Феодосій (? – 1074). Але розробка церковної доктрини, якою фактично легітимізувалося династичне князівство, належить Нестору – літописцю. У той же час, автор «Слово о полку Ігоревім, Ігоря, сина Святослава, внука Олега» (1187) трактував ідею сильної влади з погляду єдиновладдя, яке не обмежувалось кордонами Київського князівства, а включало інші східнослов'янські території.

Вже з середини ХІІ століття політика щодо припинення війн між князівствами стала надзвичайно актуальною, більш того – історично необхідною, що також знайшло відображення у тогочасних творах. В подальшому, в результаті розгрому київської держави та встановлення татаро-монгольського ярма, було докорінно зруйновано державницькі засади, економіку та культуру Київської Русі.

Минуло майже 300 років. Ідеї державотворення почали відроджуватися. Одним із перших слід назвати філософа-гуманіста І. Вишенського (бл. 1550 – після 1621), який вважав, що праця кріпаків є джерелом всього багатства панів, виступав за знищення нерівності, несправедливості, експлуатації. Він хотів в Україні бачити таке суспільство, де б всі жили згідно з настановами й принципами раннього християнства, висував концепцію „соборноправності”, відповідно до якої виключав необхідність створення спеціального державного апарату управління та пропонував замінити його на громадське самоврядування.

Найвизначнішою постаттю в українській культурі доби Відродження є Станіслав Оріховський–Роксолан (1513–1566), який стверджував, що душею держави є справедливість і добро, а її силою – приватна власність, яка тільки й здатна гарантувати і волю, і справедливість. З позиції дотримання принципу загального блага, мислитель говорив про сутність та мету держави, як інструменту забезпечення блага народу, яке виражалося в патріотизмі, служінні державі, що є досить складно, адже „...найважче у світі керувати державою” [1, с.331-339].

З позиції сучасності, надзвичайно пророчими є думки церковного і громадського діяча Феофана Прокоповича (1617–1736), щодо народу як джерела влади в державі. Розробник першої на українських теренах теорії освіченої монархії, був переконаний, що навіть спадкова та виборна монархія свій початок беруть від народу і за його згодою, і воля народу делегується монарху та визначає його волю [2, с.343-344]. Сутністю державного управління Ф. Прокопович бачив турботу про загальну користь, дбання про добробут народу, державну безпеку, внутрішній порядок, справедливе правосуддя, народну освіту тощо.

Значний внесок у розвиток державно-управлінської думки зробив гетьман України Пилип Орлик, розробивши разом з козацькою старшиною „Пакти й Конституції прав і вольностей Війська Запорозького” у 1710 році. Відповідно до свого змісту та духу, це була Конституція парламентської республіки. Так, владу Пилип Орлик поділив на три гілки: законодавчу (Генеральна рада), виконавчу (гетьман і генеральна старшина) та судову (Генеральний суд). Треба зазначити, що Шарль де Монтеск’є у праці „О духе законів” запропонував принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову лише у 1748 році. Тобто, Пилип Орлик першим у Європі запропонував принцип поділу гілок влади, як механізм, який повинен захистити державу від монополізації влади. Конституція наголошувала, що вищим органом влади була Генеральна рада (колегіальний орган, виборний орган). У період між сесійними зборами Генеральної ради, гетьман виконував її повноваження. Але його права були значно обмежені. Гетьман не мав права розпоряджатися державним скарбом та землями, проводити власну кадрову політику, вести самостійно зовнішню політику. Йому також було заборонено створювати

власну адміністрацію. Для задоволення потреб, гетьману виділялись певні рангові маєтності з чітко визначеними прибутками, проте лише на час його перебування на посаді. Уряд був теж виборний. До його входила козацька старшина, яка теж була на обраних посадах. Конституція передбачала соціальний захист козацьким удів та сиріт, які звільнялися від податків та повинностей [3, с.20]. Треба зазначити, що багато з цих положень були реалізовані в козацьких республіках. Тобто, ця модель державного устрою була апробована та продемонструвала свою життєздатність.

Держава, як уособлення світу земного і світу духовного постає у поглядах видатного українського філософа-просвітника Григорія Сковороди (1722–1794), який зазначав, що „шана до земної краси і поваги до селянської праці, внутрішній духовний розвиток особи, неповторність її особистості, діалектика людини, особливий етично-естетичний емоціалізм (філософія серця) визначили загальну модель української національної ідеї як ідеалу національно-суспільного устрою [4, с.175].

Власну теорію державної влади висував Семен Десницький (1740–1789), який найкращим державним устроєм називав поєднання демократичної республіки з сильним місцевим самоврядуванням. Для мислителя ідеалом державного управління був такий устрій, де не тільки відбувається розділ гілок влади, але й заохочується самоорганізація населення [5, с.380]. Варто зазначити, що з кінця XIX століття не тільки дослідникам, а й широкому загалу(колу читачів) стали доступні та безперечно цікаві літературні джерела про події, що відбувалися на теренах України у XVII–XVIII століттях таких як, „Дневник Петра Даниловича Апостола (май 1725 г. – май 1727 г.)”, виданий у 1895 році та „Дневник генерального хоружаго Николая Ханенка (1727 г. – 1753 г.)”. Ці історичні джерела розкривають не тільки процес формування і функціонування козацької еліти, а й розуміння ролі чуткості держави, особливе бачення державного устрою у ті часи [6,7].

Заслугує на увагу вчення одного з лідерів Кирило-Мефодіївського товариства Василя Білозерського (1825–1889), який першим висунув ідею добровільного федеративного об'єднання слов'янських народів. Він бачив українську державу, як слов'янську республіку, об'єднану на принципах політичної і правової рівності громадян, знищення мовної та релігійної ворожнечі, ліквідації кріпацтва та інших форм соціальної нерівності, просвітництва широких народних мас, поширення ідей християнського громадського устрою, свободи та рівності, виховання молоді у дусі християнських громадських ідей, наближення державного управління до народу, пізнання його життя та потреб, піклування про його освіту та добробут, формування свідомості взаємного братерства слов'ян [1, с.113].

Значний внесок у розвиток державотворчої думки зробив Георгій Андрузький, автор „Начерків конституції республіки”. Система державної влади за Г. Андрузьким має майже сучасний демократичний вигляд. На

загальнодержавному рівні влада поділяється між Законодавчими зборами (парламентом) та Державною радою у складі Президента, міністрів, державного прокурора та президентів штатів. На рівні штатів обирається Сенат, на рівні округів – палати та окружні правління, на рівні общини – виборна управа з обраним головою. Передбачалось також створення казначейства, муніципальної (земської) поліції, совісного суду, блюстельного суду та будівельно-дорожнього комітету [8, с.72-73]. Безперечно цікавими, для свого часу, є думки Дмитра Донцова (1883–1973) щодо держави, успішне функціонування якої залежить від самого народу, його чисельності, духовного розвитку і державного інстинкту [9, с.26]. В усіх його працях була послідовно проведена ідея самостійної, незалежної української держави та вирішальної ролі політичної еліти, завдання якої полягає в тому, щоб змусити народ стати рішучим та незламним.

Незважаючи на свою ідеалістичність, залишається певною мірою популярною й до сьогодні концепція „Самостійної України” Миколи Міхновського (1813–1934), яка була покладена в основу IV Універсалу Центральної ради. У своїй праці М. Міхновський стверджував, що системно порушуються колективні та особисті права українців, що неминуче веде до деградації нації, тому відродження прав можливо тільки в самостійній національній державі, так як тільки воно може забезпечити особисту та економічну свободу та розвиток особистості.

Висновки. Таким чином, навіть коротка розвідка історичних джерел державно-управлінської думки, які виникли та отримали розвиток на теренах України, свідчить, що ідеї патріотизму, національної єдності, демократії, гуманістичного змісту сутності держави, ролі її політичної еліти виникли та визрівали ще з середніх віків. Ці ідеї формували ціннісні підвалини українського суспільства, власне бачення шляхів державотворення. Важливо не тільки досліджувати ці ідеї, але й використовувати їх при формуванні та вдосконаленні моделі держави європейського типу, враховуючи національні традиції, історичний досвід організації публічної влади, побудованої на гуманістичних принципах. Тому, на наш погляд, тема цього короткого повідомлення є актуальною і має практичне значення для фахівців з питань державного будівництва.

Література

1. Оріховський С. Напучення польському королеві про те, як треба захищати державу / Станіслав Оріховський // Філософія політики:[Хрестоматія]: Учт./авт. Упряд.: В.П.Андрущенко(кер.) та ін. –К.: Знання України, 2003. – Т.1. – с.331-339.
2. Прокопович Ф. Правда воли монарший во определении наследника держави своей //Исторія вчень про право і державу: Хрестоматія для юрид. Вузів і фак./Феофан Прокопович [Уклад.; заг.ред. – проф., д-р іст. Наук Г.Демиденко]. – 2-е вид., доп. І змін. –Х.: Легас, 2002. –с.342-347.

3. Фігурний Ю.С. Український гетьман Пилип Орлик: Монографія. – ДДУ. – 2008. С.20.

4. Сковорода Г. Повне зібрання творів: у 2-х т./ Григорій Сковорода [Ред. В.І. Шинкарук.] – К.: Наукова думка, 1973. – 531с.

5. Десницький С. Представление о учреждении законодательной, судительной и наказательной власти в российской империи. //История вчень про право і державу: Хрестоматія для юр. Вузів і фак. /Семен Десницький [Уклад. За заг. Ред. – прф., д-р іст. Наук Г. Демиденко]. – 2-е вид., доп. І змін. – Х.: Легас, 2002. –с. 368-381.

6. Дневникъ Петра Даниловича Апостола (май 1725г. – 1727г.) // Киевская старина. – 1895 – т. 50. -№7/8. – с.100-155: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Lisabella/ narod.ru/text 4. Html

7. Лазаревский А. Дневникъ генерального хорунжего Николая Ханенка / А. Лазаревский, - киевская старина. – 1896.- т. LIV. – №8.- с.151-196.- [Електронний ресурс] –Режим доступу: [http // Lisabella/ narod/ru/text 4.html](http://Lisabella/narod/ru/text 4.html)

8. Радченко О. Ціннісна система суспільства, як механізм демократичного державотворення: монографія / Олександр Радченко – Х.: Вид-во Хар.ПІ НАДУ „Магістр”, 2009, - 380с.

9. Донцов Д. Де шукати наших історичних традицій. Дух нашої давнини / Д. Донцов. К.: МАУП, 2005 – 568с.

Коваленко С.В.,

*викладач циклової комісії гуманітарних дисциплін, спеціаліст вищої категорії
Полтавського коледжу нафти і газу Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,*

Україна, м. Полтава

КОНЦЕПЦІЯ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

У зв'язку з активними євроінтеграційними процесами нашої держави досить актуальною проблемою для вивчення стає правовий інститут презумпції невинуватості. Під останньою ми, перш за все, розуміємо такий процесуальний принцип, відповідно до якого будь-яка особа вважається невинною у вчиненні правопорушення аж доти, доки її провина не буде доведена у судовому порядку. Основні механізми гарантування презумпції невинуватості знаходимо в статті 17 чинного Кримінального процесуального кодексу України [1].

Не можемо не погодитись з О. Котухою, що презумпція невинуватості в її розумінні та застосуванні виключає односторонній обвинувальний підхід під час розслідування та вирішення кримінальних справ, не допускає швидких, необдуманих, безпідставних рішень про притягнення громадян як

підозрюваних і обвинувачених. Вона спрямована на те, щоб кримінальні покарання застосовувалися тільки до тих, хто порушує закон, шкодить суспільству і правопорядку [2, с.56].

Як відзначає дослідниця цього правового інституту Т. Фулей, презумпція невинуватості розглядається у вузькому та широкому значеннях, або іншими словами, на двох різних рівнях – при розгляді кримінальної справи в суді (англ. criminal trial) та в кримінальному процесі у більш загальному значенні. Вужча концепція при цьому охоплює відомий принцип, відповідно до якого при обвинуваченні особи у вчиненні злочину (чи кримінального проступку) тягар доведення вини несе сторона обвинувачення (прокурор), і доведення має бути поза розумним сумнівом (англ. beyond reasonable ground). Дослідниця наголошує, що цей стандарт доведення нарешті отримав нормативне закріплення і у вітчизняному кримінально-процесуальному законодавстві (частина 2 статті 17 КПК). Але сучасне європейське право у галузі прав людини також підтримує ширший сенс презумпції невинуватості, а саме – що не лише поведження з особою, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлена обвинувальним вироком суду, має відповідати поведженню з невинуватою особою (це положення також знайшло своє нормативне закріплення у Кримінальному процесуальному кодексі – частина 5 статті 17 КПК), а й досудове розслідування має проводитися, наскільки це можливо, як немовби обвинувачений є невинуватим. Таке широке значення презумпції діє як стримування щодо численних заходів, які можуть застосовуватися до підозрюваного в період досудового розгляду справи по суті. Авторка підкреслює, що широка інтерпретація знайшла своє відображення у статті 6-2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і статті 10 щодо висвітлення у ЗМІ судових процесів, а також у статті 6-2 Конвенції і статті 5 Конвенції, зокрема при вирішенні питання про обрання запобіжних заходів. Європейський суд з прав людини однозначний у тому, що коли суд розглядає питання про взяття на поруки чи тримання під вартою, відправною точкою має бути презумпція невинуватості обвинуваченого і, як наслідок, вимагаються переконливі і конкретні причини позбавлення свободи. Ширший сенс презумпції невинуватості, на думку Т. Фулей, стосується також обов'язку держави визнавати правовий статус обвинуваченого як невинуватого на всіх стадіях, що передують визнанню винним [3, с.41-42].

Значення описаного нами правового інституту важко переоцінити. О. Котуха відзначає, що презумпція невинуватості непохитна, незалежна до моменту спростування її судом, вона змушує державні органи виконувати відповідний обсяг роботи, необхідний для винесення єдино правильного рішення, яке відповідатиме істинному стану речей та принципам кримінального судочинства. Презумпція невинуватості є корисною, доцільною, життєво

необхідною. Від неї «залежать теоретичні положення й практичні рекомендації з основоположних питань правосуддя: роль суду у правовій державі, встановлення істини у кримінальних справах, співвідношення досудового й судового слідства, забезпечення обвинуваченому права на захист, способи реабілітації незаконно засуджених». Її дотримання, на думку вченого, відбивається на наслідках боротьби зі злочинністю й на стані законності у державі загалом. Презумпція невинуватості є правовою гарантією, яка відокремлює особистість від свавілля, нею пройняте все кримінально-процесуальне право, вона діє повною мірою й у повному обсязі на всіх, без винятку, стадіях кримінального процесу. У реалізації принципу презумпції невинуватості виявляється моральний принцип кримінального судочинства. Він виражається в тому, що «жорстка й принципова лінія державних органів, пов'язана з кримінальним переслідуванням осіб, підозрюваних і обвинувачених у вчиненні злочинів, поєднується із ретельним та чуйним людським підходом до з'ясування провини й ступеня відповідальності тих, хто притягується до кримінальної відповідальності». Презумпція невинуватості – це найважливіший елемент системи загальних прав людини, гарантія її честі й доброго імені [2, с.57].

Отже, презумпція невинуватості є надзвичайно важливим кримінально-правовим інститутом. Лише подальше вдосконалення механізмів його реалізації гарантує нашій державі гідне місце у Європейському співтоваристві. До того ж ігнорування цього принципу має наслідком прийняття міжнародними судовими інстанціями у справах проти нашої держави рішень на користь позивачів, стягнення в рахунок відшкодування завданої їм шкоди значних коштів з нашого державного бюджету та відчутний удар по нашій репутації правової держави.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України (редакція від 13.02.2020) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення; 17.03.2020).
2. Котуха О. Презумпція невинуватості – історико-правовий аспект / О. Котуха // Судова апеляція. – 2009. – № 1. – С. 51-58.
3. Фулей Т. Презумпція невинуватості: концептуальні підходи / Т. Фулей // Слово національної школи суддів України. – 2012. – №1. – С. 39-53.

HEALTH MANAGEMENT AND MEDICINE

Лях Ю.Є.,

професор, д.б.н., Національного університету «Острозька академія»,

Гущук І.В.,

доцент, к.м.н., Національного університету «Острозька академія»,

Україна, м. Остроз

Лях М.В.,

*аспірант кафедри здоров'я людини та фізичної терапії
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки,*

Мельничук В.О.,

*аспірант кафедри здоров'я людини та фізичної терапії
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки,*

Україна, м. Луцьк

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДІАГНОСТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ ТКЦ-1 У МАМОГРАФІЧНОМУ ОБСТЕЖЕННІ

Однією з характерних тенденцій профілактичної медицини сьогодення є потреба в адекватному моніторингу стану молочних залоз (МЗ). Це спонукало до пошуку нового доступного неінвазивного методу, який би задовольнив фахівців якісним діагностичним процесом і заохотив пацієнток до регулярних профілактичних обстежень. Така ідея була втілена в модернізованому цифровому контактному термографі ТКЦ-1 та у автоматизованій експертній системі ExpertTdistrHurstExp.exe, яка використовується для оцінки результатів обстеження МЗ [1,4]. Термограф є унікальною інноваційною розробкою для проведення скринінг – обстеження жінок різного віку і являє собою прилад, який за допомоги контактного сканера з інтелектуальними термодатчиками вимірює абсолютні значення, градієнти температури, термоасиметрію, площі гіпертермічних та гіпотермічних ділянок на поверхні МЗ. (За результатами верифікації експертної системи її чутливість склала 80,4% (95% ВІ 71,4% – 87,6%), специфічність – 80,9% (95% ВІ 66,7% – 90,9%) [2].

Важливою перевагою цифрової контактної термографії є раннє виявлення розвитку патологічного процесу на фізіологічному рівні, що проявляється утворенням гіпертермічних або гіпотермічних зон на температурній мапі обстежуваних ділянок.

В рамках нашого дослідження було обстежено 200 пацієнок у Волинській області, віком від 16 до 78 років. Всі обстежені жінки були поділені на групи згідно вікової періодизації онтогенезу людини: I група – 8 осіб юнацького віку (16–20 років), II – 33 особи зрілого віку (період I (21–35 років)), III – 96 осіб зрілого віку (період II (36–55 років)), IV – 61 особа літнього (похилого) віку (56–74 роки) та V – 2 особи старечого віку (75–90 р.). Термографування здійснювали за встановленою методикою, яка передбачає отримання та аналіз термомап із симетричних ділянок тіла людини. Підготовка до проведення аналізу методом контактної термографії полягає у охолодженні МЗ пацієнтки при кімнатній температурі протягом 10 хвилин. Термодатчик обгортається харчовою плівкою, яка змінюється після кожної процедури. Оператор створює термомапи симетричних ділянок МЗ пацієнтки. Метод контактної цифрової термографії дозволяє виявити гіпертермічні зони, за якими можна визначити локалізацію патології. Отримані знімки аналізуються візуально, статистичними показниками та спеціалізованою експертною системою [3], яка дає оцінку результату обстеження і може спрогнозувати норму чи патологію. При інтерпретації термографічної картини обстежуваних зон виявлено, що підвищення температури в проекції патологічного процесу досягає статистичної значущості та дорівнює 34,4 °С. Термографування проводиться у жінок репродуктивного віку між 5 і 12 днем менструального циклу, а в менопаузі в будь-який день. Для повної картини стану здоров'я жіночого контингенту нами була розроблена анкета, яка, крім гінекологічного і репродуктивного анамнезу, включала низку запитань за факторами ризику молочної залози (індивідуальні, спадкові, гормональні, фактори способу життя, наявність додаткових захворювань та факторів, що можуть спровокувати хворобу (стрес, травми молочних залоз, неправильний підбір білизни та ін.))

В результаті проведеного дослідження в усіх пацієнок першої групи, за даними термограм та за висновком автоматизованої експертної системи, було встановлено норму, пацієнтки скарг не мали. У другій групі 21,2% (95% ВІ 8,8% – 37,2%) жінок було встановлено патологію і направлено на подальше дообстеження. Мамографією та УЗД було встановлено діагнози: дрібні кісти МЗ, гострий нелактаційний мастит, фіброаденоматоз. У третій групі спостерігалось 61,5% (95% ВІ 51,4% – 71,0%) патологічних станів, що також було підтверджено традиційним методом обстеження, за якими встановлено: фіброліпома, кісти МЗ, нелактаційний мастит, дифузна фіброзно-кістозна мастопатія (ФКМ), фіброзна мастопатія, мастодія. Одна із пацієнок, з підозрою на пухлинне утворення направлена в онкоцентр. У четвертій групі із обстежуваних жінок поширеність патології становила 65,6% (95% ВІ 53,0% – 77,1%) на рівні значущості $p = 0,05$. У них було встановлено захворювання: дифузна фіброзно-кістозна мастопатія (ФКМ), підозру на пухлинні утворення МЗ, фіброзна мастопатія, фіброаденома. Осіб з підозрою

на пухлинні утворення направлено в спеціалізовану клініку, решту – віднесено до групи ризику для подальшого динамічного обстеження. Анамнез деяких з цих жінок характеризувався такими особливостями, як екстирпація матки, рання менопауза, кесарів розтин, випадки онкологічних захворювань у рідних, ожиріння, шкідливі звички – тютюнопаління. У двох пацієнток п'ятої групи було виявлено патологію і підтверджено підозру на пухлинні утворення.

У пацієнток, з виявленою патологією, показники термограм суттєво відрізнялися. Середня температура симетричних ділянок перевищувала норму (0,5°C). На зонній термограмі у відсотковому співвідношенні кольорів переважали теплі кольори, а саме більше ніж 10% жовтого кольору, більше 2% помаранчевого кольору та присутність червоних зон. Максимальна локальна асиметрія на 4 кв. см. перевищувала 2°C.

Отже, метод цифрової контактної термографії є інформативним для виявлення патологічних станів МЗ, дозволяє проводити часті обстеження, що є важливим у контролі динаміки розвитку хвороби для корекції лікувального процесу. Термомомаграфія немає протипоказів, та дозволяє оцінити ризики при мінімальних фінансових затратах і собівартості. Оскільки метод достатньо мобільний, є можливість обстеження значної кількості жінок швидко і безболісно за короткий проміжок часу, особливо пацієнток, що проживають у віддаленій від медичних центрів місцевості.

Таким чином, спираючись на результати проведеного дослідження, можемо зазначити, що метод є новим, прогресивним, високоточним та надійним з широким спектром діагностичних можливостей. Вчасно зроблена термографія допоможе попередити патологічні процеси.

Література

1. Автоматизована експертна система оцінювання результатів обстеження молочних залоз для контактної цифрової термографії / В.О. Білошенко, та ін. Медична інформатика та інженерія. 2019, № 2 С.25-37.
2. Можливості контактної цифрової термографії у ранній доклінічній діагностиці раку молочної залози / В.В. Приходченко, О.В. Приходченко, В.О. Білошенко, О.С. Карначов, В.Д. Дорошев, О.І. Калініна// Онкологія. – 2011. – 13, N 2. – С. 125-129
3. Применение контактного цифрового термографа ТКЦ-1 в диагностике заболеваний молочных желез: Руководство для врачей. / В.В. Приходченко и др. – Донецк: Цифровая типография, 2012, -189 с.
4. Разработка автоматизированной экспертной системы для предварительной скрининговой оценки данных контактной цифровой термографи / Ю.Е. Лях, и др. Университетская клиника. – 2011, №1, Т.7. – С.109-112.

Михайлович А.Ю.,

*студентка 28 групи 1-го курсу 3 медичного факультету
Харківського національного медичного університету,*

Україна, м. Харків

МЕДИЧНИЙ ТУРИЗМ ЯК СУЧАСНА ФОРМА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЯКОСТІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

Наприкінці останнього десятиліття минулого століття виникла об'єктивна потреба окремих груп населення, які характеризувалися низьким рівнем доходів, а також хворих із високими доходами у підвищенні рівня доступності і якості надання їм медичної та фармацевтичної допомоги. Відмічається активний пошук окремих хворих і категорій населення можливостей у задоволенні потреб необхідних медичних технологій. У науковій і популярній літературі описуються форми реалізації лікувальних, лікувально-профілактичних або косметичних потреб, що виникли, та які не можливо якісно задовольнити у країні проживання, у інших країнах з високим рівнем медичних технологій або низькою вартістю медичних послуг [1].

Метою нашого дослідження стало дослідження та узагальнення стану особливого явища у медичній практиці як медичний туризм.

Аналіз доступної літератури, у якій висвітлюються питання задоволення окремих категорій хворих у потребах лікувально-профілактичного характеру в інших країнах свідчить про наявність диспропорцій у державному гарантуванні доступності до сучасних медичних технологій та якісних і ефективних лікарських засобів у країні проживання. Відмічається поглиблення загрозливої тенденції до розширення відриву у масштабі державних і суспільних гарантів з надання доступних медичних послуг та високоякісної медичної допомоги у різних країнах. Таке задоволення вирішується через їх пошук і реалізацію в інших країнах, які мають високо розвинуту медико-фармацевтичну структуру та відповідно підготовлених фахівців шляхом їх реалізації у форматі медичного туризму. Сьогодні медичний туризм у класичному визначенні постає як сукупність заходів, спрямованих на підвищення рівня задоволення потреб населення у наданні ефективної (якісної, доступної, раціональної) медичної допомоги та медичних послуг споживачам за межами їх постійного проживання [1]. Історія розвитку МТ бере свій початок ще з IX століття, коли представники заможних прошарків суспільства відправлялися на лікування та оздоровлення на світові курорти, які у переважній більшості були розташовані у Європі. Медичний туризм, як інтегральна форма діяльності у системі охорони здоров'я, характеризується значним потенціалом розвитку. Так, наприклад, якщо у

2012 р. обсяг ринку медичного туризму оцінювався фахівцями у 10,5 млрд. дол. США, то у 2019 р. уже у 32,5 млрд. дол. США [2, с.66]. Нами виявлено декілька найпотужніших кластерів активного розвитку медичного туризму: країни Південно-Західної Азії; Об'єднанні Арабські Емірати (Дубай); країни ЄС та Великобританія; США та Канада; Ізраїль; Мексика; Індія, Пакистан та Туреччина; Китай. Вченими запропоновано використовувати термін «Індекс медичного туризму» (Medical Tourism Index – МТІ) для окремих країн світу [3, с.547]. За допомогою зазначеного індексу визначається організаційна, соціально-економічна, медико-фармацевтична привабливість країни для реалізації потреби окремих громадян або групи людей у здійсненні доступних та ефективних медичних й фармацевтичних послуг (рис.).

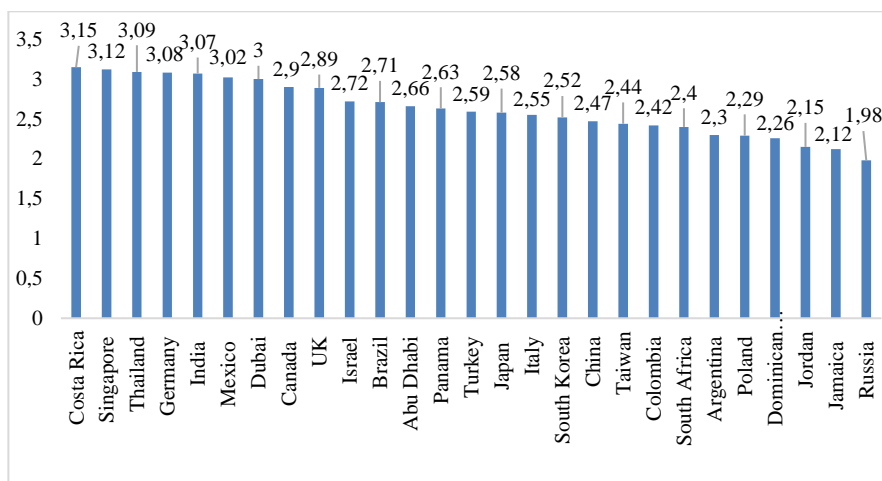

Рис. Результати аналізу індексу медичного туризму по різних країнах світу [3, с.550]

При визначенні МТІ використовуються 4 групи факторів, що характеризують оточуюче середовище і характеристику країни; наявність та рівень розвитку туристичної інфраструктури у країні; вартісні показники, які дозволяють вимірювати рівень надання медичних й фармацевтичних послуг; стан організації надання медичних та фармацевтичних послуг, наявність сертифікованих за міжнародними нормами медичних та фармацевтичних кадрів, а також рівень репутації закладів охорони здоров'я та аптек, акредитація закладів охорони здоров'я, стан матеріально-технічної бази закладів, їх оснащення тощо [3, с.546].

Можна виділити два напрямлення у реалізації медичного туризму: в'їзний – здійснюється в країну, де планується одержання медичної допомоги, а також

відповідних послуг в закладах охорони здоров'я або у аптечних закладах, і виїзний – здійснюється із країни, де необхідні послуги неможливо отримати на тому рівні або тих умовах та у той термін, що задовольняють споживачів [1; 3, с.553].

Таким чином, медичний туризм як цілий комплекс заходів, що пов'язані з проведенням широкого спектру медико-профілактичних та життєвокорегуючих заходів, наприклад, від оздоровлення, косметичних процедур, пластичних операцій до складних маніпуляційних процедур та операцій у стоматології, онкології (хіміотерапія, імунотерапія раку) в т.ч. онкогематології (підбір донорів та пересадка кісткового мозку), заміни тазобедреного суглоба, репродуктивних технологій, організації надання кваліфікованої паліативної допомоги потребує подальшого аналізу та рекомендацій щодо його підвищення ефективності.

Література

1. Тернова С. Медичний туризм в Україні: можливості VS реальність – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.vz.kiev.ua/medychnyj-turyzm-v-ukrayini-mozhlyvosti-vs-realnist/> (дата звернення: 17.04.2020).

2. Tanner L. Hudson. An Interdisciplinary Analysis of Medical Tourism / Tanner L. Hudson // Journal of Excellence in Integrated Writing Courses at Wright State. – 2017 – №4 – P.64-74.

3. Marc Fetscherin, Renee-Marie Stephano. The Medical Tourism Index: Scale Development and Validation. / Marc Fetscherin, Renee-Marie Stephano // Tourism Management – 2016 – № 52 – P. 539-556.

Федь І.А.,

д.філос.н., проф. зав. каф. теоретичних, методичних основ фізичного виховання і реабілітації, Донбаський державний педагогічний університет,

Україна, м. Слов'янськ

ЗАСАДНИЧІ ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ФАКУЛЬТЕТУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДДПУ

Організація навчального процесу на факультеті фізичного виховання ДДПУ методологічно базується навколо філософського осмислення самого терміну «Фізичне виховання». Як відомо згаданий термін порівняно молодий і замінив більш традиційний – «Фізична культура». Останній розумів процес підготовки майбутніх спортсменів як частину загальної культури певного етносу. Найкраще це проявлялося в східній традиції, де спортсмен на високому рівні мав опанувати не тільки обраний вид спорту (Дзюдо, Карате,

Айкідо, тощо), але і знати японську літературу, культуру, а в ідеалі й мову. У пострадянській традиції накреслився відхід від подібного традиціоналізму і розуміння підготовки спортсменів як виключно педагогічного процесу заснованим на загальнодидактичних принципах, які не змінились із часів Я.Коменського. Тому не є дивним, що термін «Фізична культура» був замінений на «Фізичне виховання». Термін «Виховання» розумівся як виключно педагогічний процес, який був запозичений в інших галузях знань. ДДПУ вперше, а з ним і пострадянський простір використовували термін «Естетичне виховання» (проф. Федь А.М.) і тому не є дивним, що педагогічний зміст терміну «Фізичне виховання» стало мейнстрімом організації навчального процесу на факультеті. Більшість викладачів факультету реалізують цей принцип в своїй повсякденній роботі та практичній діяльності. Більшість викладачів та деканів є фахівцями саме з педагогічних наук: доц. Холодний О.І., доц. Віцько С.М. та інші. На факультеті у минулому слід виділити наукову школу з педагогіки очолювані проф. док. пед. наук Григоренко В.Г. Сьогодні цю славну традицію продовжує проф. док. пед. наук Омельченко С.О., під керівництвом якої захищено велика кількість дисертаційних робіт саме фахівцями факультету (доц. канд. пед. наук Гордєєва К.С., доц. канд. пед. наук Григоренко Г.В. та інші) та доц. канд. пед. наук Пристинський В.М.

Проте процес навчання може базуватись на інших принципах, серед яких треба виділити насамперед розуміння фізичного виховання як медико-біологічної проблеми. На подібних засадах базувався радянський принцип підготовки спортсменів найвищої кваліфікації, який досить швидко вульгаризувався і був скомпрометований багаточисельними допінговими скандалами. Він розвивав потужну вітчизняну традицію починаючи з проф. Лєсгафта П.Ф. [1] яка розуміла спортсмена з погляду анатомії та фізіології як продукт еволюції, так звану ніцшеанську надлюдину, яка в процесі тренувань завдяки адаптивним можливостям організму, піднімається на новий рівень розвитку так само як *Homo sapiens* піднялася над мавпою. Можливостям і дослідженням адаптивної системи людського організму в процесі тренування присвячені дослідження наукової школи патологічної фізіології проф. докт. біол. наук Дичка В.В. (зав. каф. фізичної терапії, фізичного виховання та біології): захищені дисертаційні роботи доц. канд. біол. наук Бобирєва В.Є., доц. доц. канд. біол. наук Дичко О.А., доц. доц. канд. біол. наук Клименко Ю.С. та інших. Нажаль лікарські дослідження організму концентруються виключно в лікувальних закладах і тому кафедра медико-біологічних основ, охорони життя та цивільного захисту (зав. каф. доц. канд. мед. наук Гутарева Н.В.) не може реалізувати в ДДПУ весь потенціал медичного супроводу підготовки спортсмена. Оскільки подібний процес сьогодні законодавчо обмежується, факультет прискіпливо займається у першу чергу психологічною підготовкою

спортсмена на кафедрі загальної психології (зав. каф. доц. канд. псих. наук Шайда Н.П.), шляхом використання досягнень класичного психоаналізу для медитативної підготовки спортсменів тощо.

Вищевказані теоретичні конструкти практично забезпечуються кафедрами теоретичних, методичних основ фізичного виховання і реабілітації (зав. каф. проф. док. філос. наук Федь І.А.) та методик викладання спортивно-педагогічних дисциплін (зав. каф. доц. канд. пед. наук Віцько С.М). Продовжуючи традицію Олімпійського руху відродженого у ХІХ ст. абстрактні теорії викладання фізичної культури верифікуються навколо двох головних засобів навчання рухової дії: гімнастичної за допомогою формальних комплексів вправ та ігрової де Homo sapiens стає гейзинговою Homo ludens [2], в якій розуміння терміну «Фізичне виховання» піднімається до «Фізичної культури», як частини загальнолюдських цінностей. Серед багатьох фахівців, що працюють у цьому напрямку слід виділити доцентів, кандидатів наук із фізичної культури і спорту Борщова С.М. та Щелкунова А.О.

Підсумовуючи вищевказане можна зробити попередній висновок про представлення на факультеті фізичного виховання ДДПУ усіх теоретично та практично можливих засобів трансформації особистості студента в компетентного викладача від тренування тіла до вишкілу розуму та почуттів. Тому не є дивним, що подібний досвід зацікавив не тільки українських, але і закордонних колег.

Література

1. Лесгафт П.Ф. Собрание педагогических сочинений. – М.: Физкультура и спорт, 1951–1956. Т. 1 : Руководство по физическому образованию детей школьного возраста, ч.1. – 1951. – 441 с.
2. Хейзинга Й. Homo Ludens; Статьи по истории культуры. – М.: Прогресс – Традиция, 1997. – 416 с.

CONTENT

PHILOSOPHY, RELIGION AND CULTURE

<u>Атаманюк З.М.</u>	
<u>Глобалізація та її вплив на свободу особистості</u>	6
<u>Бабенко В.М.</u>	
<u>Феномен віртуальності в сучасному світі</u>	8
<u>Гріффен Л.О.</u>	
<u>Штучний інтелект і природа людини</u>	11
<u>Малімон В.І.</u>	
<u>Соціальні мережі як інструмент подолання самотності людини</u>	17
<u>Прокопович Л.В.</u>	
<u>Маска как точка пересечения «театра эпидемии» и «театра массовой культуры»</u>	19
<u>Слободян А.Л.</u>	
<u>Віртуалізація духовності: реалізація поняття у сучасному світі</u>	21
<u>Федишин М.В.</u>	
<u>Філософський аналіз формування соціальних цінностей у мережевому суспільстві</u>	25
<u>Фуркало В.І., Фуркало В.С.</u>	
<u>Філософсько-етичний аналіз пандемії Covid-19</u>	28
<u>Шабуніна В.В.</u>	
<u>Ефективність організації культурно-дозвілєвої діяльності</u>	31
<u>Ярмолицька Н.В., Москальчук М.М.</u>	
<u>Мораль релігії та свобода совісті в науковому атеїзмі в радянській Україні</u>	35

PHILOLOGY AND LINGUISTICS

<u>Думанська Л.Б.</u>	
<u>Лексикографічне опрацювання української архітектурної термінології другої половини XIX – початку XX ст.</u>	38
<u>Калько Р.М.</u>	
<u>Практика цифрового перекладу від Біблії до нейромереж штучного інтелекту</u>	41
<u>Черчата Л.М.</u>	
<u>Формування вторинної мовної особистості студентів нефілологічних факультетів під час навчання іноземної мови</u>	43

PEDAGOGY

<u>Антонюк Н.А., Савчук С.В.</u>	
<u>Вплив соціальних мереж на формування та розвиток особистості</u>	47
<u>Бондаренко Ю.В.</u>	
<u>Метод проєктів в освітній діяльності вчителя початкової школи</u>	50
<u>Боровець О.В., Кондратюк К.І.</u>	
<u>Формування педагогічної культури майбутніх учителів Нової української школи</u>	52
<u>Ведмеденко Д.В.</u>	

<u>Формування мотивів соціального престижу учнів</u>	54
<u>Гордієнко Т.В.</u>	
<u>Особливості підбору навчальних казок для молодших школярів</u>	57
<u>Гриньова М.В., Солошич І.О.</u>	
<u>Саморегуляція як основа науково-дослідницької діяльності студентів екологічних спеціальностей</u>	60
<u>Демченко Н.М., Богомаз Т.В.</u>	
<u>Категоріальний аспект неформальної освіти дорослих</u>	63
<u>Дрозд О.В.</u>	
<u>Виховання почуття любові до України у дітей дошкільного віку в сучасному соціокультурному середовищі</u>	67
<u>Ключкович Т.В., Ключкович А.Ю.</u>	
<u>Реформування системи вищої освіти в Чехії та Словаччині в контексті посткомуністичної трансформації</u>	70
<u>Король Л.Л.</u>	
<u>Персональний навчальний сайт викладача як засіб дистанційного навчання іноземної мови у вищій школі</u>	75
<u>Леврінц М.І.</u>	
<u>Цілі практичної підготовки вчителів іноземних мов в університетах США</u>	78
<u>Новосьолова І.В.</u>	
<u>Медіаграмотність у мистецькій освіті</u>	80
<u>Рибалко Л.О., Черевань О.Г.</u>	
<u>Мультиплікація як інтеграційний засіб формування поліхудожньої компетентності учнів художнього відділення</u>	83
<u>Sidash N.S.</u>	
<u>Educating students' spirituality in the process of learning english</u>	85
<u>Тимченко А.А.</u>	
<u>Підготовка майбутніх вчителів початкових класів до впровадження оновленого державного стандарту початкової освіти</u>	88
<u>Філімонова Т.В.</u>	
<u>Підготовка майбутніх фахівців початкової освіти засобами технологій інтерактивного навчання</u>	91
<u>Чекрій І.І.</u>	
<u>Фактори, які впливають на змістове наповнення підручника (за матеріалами ЮНЕСКО)</u>	93
<u>Черевань О.Г., Коновалова М.О.</u>	
<u>Музична графіка як метод залучення учнів мистецької школи до медіатворчості</u>	96
<u>Шарлай Н.М.</u>	
<u>Наукові школи О.О. Богомольця, їх вклад у розвиток вітчизняної та світової науки</u>	99

PSYCHOLOGY

<u>Антоненко О.М.</u>	
<u>Специфіка дослідження міжкультурної адаптації студентської молоді..</u>	104
<u>Андрєєв В.В.</u>	
<u>Аспекти формування комунікативної культури медіаторів в умовах індустріально-педагогічного коледжу</u>	104
<u>Курбатова А.О.</u>	
<u>Ціннісно-сміслова регуляція професійного самовизначення особистості</u>	107
<u>Лукашов О.О.</u>	
<u>Світоглядний аспект проблеми соціальної відповідальності особистості</u>	107
<u>Романова О.В.</u>	
<u>Проблема становлення поведінкового компонента «Я-концепції» молодших школярів в психологічній літературі</u>	111
<u>Федорченко І.М.</u>	
<u>Психореабілітаційна робота з батьками, які виховують дітей з особливими потребами</u>	114
<u>Чернуха О.В., Нерба М.В.</u>	
<u>Сучасна психологія: проблеми та перспективи</u>	116

HISTORY

<u>Боякова А.С.</u>	
<u>До 160-річчя від дня народження талановитого українського лікаря Володимира Ароновича Хавкіна</u>	118
<u>Губар В.О.</u>	
<u>Життєвий шлях та медична діяльність Юліана Романовича Пенського .</u>	122
<u>Добролюбська Ю.А.</u>	
<u>«Подорож молодшого Анахарсиса по Греції» абата Бартелемі</u>	125
<u>Жога С.Р.</u>	
<u>Кумедні, дивні та незрозумілі назви вулиць Харкова</u>	129
<u>Йолдаш Я.Б.</u>	
<u>До 160-річчя від дня народження талановитого українського лікаря Феофіла Гавриловича Яновського (1860–1928)</u>	131
<u>Ладна Д.Д.</u>	
<u>Черешнева столиця України – місто Мелітополь</u>	136
<u>Микуленко І.О.</u>	
<u>До 175-річчя від дня народження видатного ученого-біолога, лауреата Нобелівської премії в галузі фізіології та медицини, почесного доктора Імператорського Харківського університету Іллі Ілліча Мечникова (1845–1916)</u>	138
<u>Миронович А.В.</u>	
<u>Реалізація зв'язків з громадськістю під час війни у В'єтнамі (1964–1973 рр.): формат «військове командування – ЗМІ»</u>	141
<u>Осадча О.В.</u>	

<u>Харківський період наукової роботи видатного вченого аграрної науки О.М. Засухіна</u>	143
<u>Пивоварова О.С.</u>	
<u>Мандрівка по історії мого видатного краю</u>	147
<u>Піроженко О.В.</u>	
<u>Життя видатного українського медика – Данила Самойловича</u>	149
<u>Присяжнюк О.М.</u>	
<u>До історії французьких теодолітів майстра Гамбе</u>	152
<u>Семіхат І.К.</u>	
<u>Хавкін Володимир Аронович: історія українця, який створив перші у світі вакцини проти чуми і холери</u>	155
<u>Солнишкіна А.А.</u>	
<u>Історія заснування міста Кременчука Полтавської області</u>	159
<u>Соловей В.В.</u>	
<u>Життя та професійна діяльність Філатова Володимира Петровича</u>	161
<u>Ха Т.М.</u>	
<u>До 181-річчя від дня народження видатного українського вченого-офтальмолога Гіршмана Леонардо Леопольдовича (1839–1921)</u>	163
<u>Циватий В.Г.</u>	
<u>Європейська історична гастрономіка: зовнішньополітичний, дипломатичний та інституціональний дискурси доби раннього модерного часу (XVI–XVIII ст.)</u>	168
STATE ADMINISTRATION AND LAW, POLITICAL SCIENCE AND INTERNATIONAL RELATIONS	
<u>Богатчук С.С.</u>	
<u>Левко Лук'яненко – «батько незалежності»</u>	173
<u>Заблоцький В.В.</u>	
<u>Розвиток ідей державотворення на теренах України в XI – першій половині XX століття</u>	176
<u>Коваленко С.В.</u>	
<u>Концепція презумпції невинуватості у вітчизняному законодавстві</u>	180
HEALTH MANAGEMENT AND MEDICINE	
<u>Лях Ю.Є., Гушук І.В., Лях М.В., Мельничук В.О.</u>	
<u>Особливості використання діагностичного комплексу ТКЦ-1 у мамографічному обстеженні</u>	183
<u>Михайлович А.Ю.</u>	
<u>Медичний туризм як сучасна форма підвищення рівня якості медичних послуг</u>	186
<u>Федь І.А.</u>	
<u>Засадничі принципи побудови навчального процесу факультету фізичного виховання ДДПУ</u>	188

Scientific publications

COLLECTION OF SCIENTIFICAL WORKS

Labyrinths of Reality

based on materials of the VIII International scientific and practical conference
April 29-30, 2020

Under the general editorship of Doctor of Philosophy Science Mykola Zhurba

Proofreader	<i>Olena Starichenko</i>
Designer	<i>Anna Stepanenko</i>
Makeup	<i>Olena Starichenko</i>

Signed for printing 30.04.2020.
Format 60×84 1/16. Paper offset. Font Times.
Offset printing. Conventional printed sheet 11,7. Publisher's sheet-copy 11,7.
Circulation 300 copies. Order 2951.

Center of Modern Pedagogy «Learning Without Borders»
6435, bld. Longelier, Montreal, H1M 2C1, Canada
tel. 015142541920,

NGO Sobornist
92600, 106 Zoriana Str., Svatove, Ukraine
tel. 380502273003,

e-mail: virtustoday@gmail.com
website: <http://www.virtus.conference-ukraine.com.ua>